A

BUDAPESTI VIII. KERÜLETI

MAGYAR KIRÁLYI

ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM

TIZENNYOLCADIK

ÉVI ÉRTESÍTŐJE

AZ 1912—1913. ISKOLAI ÉVRŐL

KÖZLI

D^R. LÉTMÁNYI NÁNDOR

FŐGIMN. IGAZGATÓ.

BUDAPEST, 1913.

FRITZ ÁRMIN KÖNYVNYOMDÁJA, NAP-UTCA 13.

3874
1913

A kifejezés stilusa.

A nyelv nemcsak gondolataink kifejezése, hanem érzelmeink, indulataink és akaratunké is, sőt gondolataink épen ezek hatása alatt születnek. Az, hogy gondolatainkat hogyan nyilvánítjuk, nemcsak értelmünktől függ, hanem a vele együttjáró érzelmi hatásoktól is. Más érzelmek folytán másként fejezzük ki ugyanazt a gondolatot. Mi több, kifejezésmódunkat nemcsak az az érzelem irányítja, mely saját lelkünkben ébred, hanem még az is, melyet a másik, idegen lélekben, embertársunk lelkében fel akarunk kelteni. Fontos tehát, hogy a kifejezés érzelmi tényezőit is vizsgálat tárgyává tegyük és megállapítsuk, milyen formákat teremtett e célból magának a nyelv. A kifejezés módja cím alatt azokat a formákat fogjuk vizsgálni, melyek inkább általános érvényűek s így bármely stilusfajban előfordulhatnak, a kifejezés neme alatt azokat, melyek a stilusnak bizonyos sajátos jellemet adnak. Amazok lesznek: az *erősítés, túlzás, gyengítés;* ezek a *szeretet, megvetés, gúny, elmésség, udvariasság.* Ez utóbbiakból itt csak a megvetés és szeretet kifejezésmódjait mutatjuk be.

I. A kifejezés módja.

1. Erősítés.

Az erősítésnek két főmódját különböztethetjük meg u. m. az alaki és a tartalmi erősítést. Alaki erősítésnek nevezzük azt, ha az erősítés a kifejezésnek csupán alakjában van kifejezve; ez lehet a szónak *ismétlése:* kettőzése, vagy többszörözése, másrészt *továbbképzése.* Tartalmi erősítésnek nevezzük azt, ha oly jelzőkkel, határozókkal látjuk el az illető fogalmat, melyek tartalmi jelentőségét emelik ki. Az első mód lelki oka az lehet, hogy a beszélő

mintegy tovább akar időzni a fogalomnál, vagy azért, mert erre annak reá tett hatása kényszeríti, vagy azért, hogy annak, akivel beszél, figyelmét ily kiemeléssel hivja fel az illető fogalom fontosságára. A tartalmi erősítés különböző lelki hatások alatt jön létre s ezt az egyes osztályoknál fogjuk jelezni.

A) Alaki erősítés:

I. Ismétlés (repetitio).*)

1. Az egyszerü ismétlés: a szó vagy kifejezés puszta kettőzése vagy többszörözése.

Leggyakoribb ez az indulatszóknál, felkiáltásoknál, kérdés és feleletnél: Nos, nos; jaj, jaj; haj, haj; nonono, ninini, hajráhaj! Igen, igen; nem, nem, nem. Ejnye, ejnye; persze, persze; bizony, bizony; úgy, úgy; hogy-hogy? Rajta, rajta! Utána, utána! *Elébe, elébe!* S tudja ki *elébe?* hogy Miklós *elébe?* (T. VI.). *Nem is, nem is* azt a forgószelet nézi (T. I.). *Dehogy* félek, *dehogy.* (Mikszáth IV. 133.).

Istenem, Istenem, mért nem adál szárnyat? (Ar. Mátyás anyja). Gyerünk, gyerünk! Kérem, kérem. Tudom, tudom. Látod látod! Hamar, hamar! Haddelhadd! *Siratsz,* babám, *siratsz* keservesen (Népd.) *Várj meg,* holló, *várj meg!* (Népd.) *Csak szólna már, csak szólna már* a harcok harsány trombitája! (Pet.)

Gyakori megszólításoknál is: Uram, uram, biró uram! (Népd.) Pajtásom, pajtásom, kenyeres pajtásom! (Népb.) Leányom, leányom, édes szép leányom! (U. a.) Jó napot, jó napot, tizenkét kőmives! (U. a.) Juhászlegény, szegény juhászlegény! (Pet. Alku.)

Vannak ismétlések, melyek már önálló szópárrá lettek: Magamaga, főfő, máma; seholse, netalántán, nemdenem. Már-már, addig-addig, olykor-olykor, közbe-közbe, néha-néha, lassan-lassan.

*) Értekezésemnek ez a része megjelent a Nyr. jubiláris füzetében: Az ismétlés módjai. 41:139—141. Itt módosítva és kiegészítve közlöm. Az irodalomra v. ö. Czuczor-Fogarasi: Kettőztetés (A magyar nyelv szótára). Kulcsár, A magyar stilus I. 159—175. Simonyi, A magyar határozók, főleg I. 14, 176. Binder, A magyar hasonlitás. Nyr. 18: 299. P. Thewrewk, Figura etymologica Nyr. 3: 385. Rubinyi, Mikszáth Kálmán stilusa és nyelve. Budapest, 1910 18—28. U. a. Nyelvesztétika, Beöthy-emlékkönyv 462–63. Kallós, Poláris kifejezésmód. Mny. 7: 25. O. Weise, Die Wortdoppelung im Deutschen. Kluge, Zeitschrift für deutsche Wortforschung II. 8–24. U. a. Ästhetik der deutschen Sprache 1909. 243. Wundt, Die Sprache I. 618—642. E. Lewy, Zur finnisch-ugrischen Wort und Satzverbindung. Göttingen 1911. 99.

Jelzőknél, különösen naiv előadásban fordul elő pld. mesében: *Nagy, nagy* hegy. *Sok, sok* idő mulva. *Messze, messze* tengerekre (Ar. A rab gólya). *Hosszú, hosszú* bánat. *Fekete,* mint a *fekete* bogár (T. XI).

Nyomatékos előadásban: *Tűrte* Miklós, *tűrte,* ameddig *tűrhette* (T. III). *Tele* most hideg, de csendes, tiszta *tél* lett (T. E. I). De ne legyen nekem az *Isten istenem* (T. VII). Hát csak nem bírá megvárni *türő türelemmel?* (Kempf, Od. 18 : 150). *Elfogyott* a *fogyó* holddal. (Ar. A tud. macs.). *Nincs, nincs, nincs! Csak egy* van, *csak egy, egyetlenegy.* (Gyul. Pók.) Szeget szeggel! Szemet szemért, fogat fogért. A *kapát* ugyan *kapának* hívjuk és az *fúrút fúrúnak,* az *bálványozókat* is *bálványozóknak* nevezzük (Pázm. Öt szép levél I). *A tűzre tűzzel* felelt. (Jók). A bűn bűn. Ha *férfi* vagy, légy *férfi!* (Pet). *Magyar* a *magyar* Zsigmondnak, *szerb* a *szerb* Lazárevicsnek. (Ar. Szib. J.) Az *úr* pokolban is *úr.* Mégis *bunda a bunda!*

Az igekötő ismétlése a cselekvésnek inkább gyakoriságát és elaprózását, nem pedig nyomatékosságát fejezi ki: ·

Síkos a föld és alóla
Ki-ki csuszamlik az út...
Ott fejéről fövegét is
*Le-le*kapja valami.
Ott fehéren a sűrűből
*Rá-rá*bukkan egy fató.

(Ar. A gyerm. és szív.)

2. A s o r o l ó ismétlés, mikor a fogalmakat kötőszó, névutó, rag segitségével egymás mellé soroljuk.

Ez és ez, ilyen meg ilyen, ekkor és ekkor, itt meg itt, újra meg újra.

Nap nap mellett, nap nap után, nap mint nap; év év után.

Napról napra, évről évre, kézrül kézre, szájrul szájra, házrul házra, fokrul-fokra; egytől egyig, végtül végig, szemtől szembe. *Többrül többre, szórul szóra,* Majd szitokra, majd karóra. (Ar. A fülem.) *Utcáról utcára* ment nagy sebbel-lobbal. (T. VII.) Dudorászva *dalra dalt.* (Tompa.) *Városokrul városokra, falukrul falukra, utcákrul utcákra, szegletekrül szegletekre* mindenekkel jót tévén járt-költ. (Biró, Ünnep C. 2.)

3. Az e r ő s í t ő ismétlés, mikor a szót továbbképezve kettőzzük.

Telidesteli, telistele, véges-végig, unos-untig, régesrégen, köröskörül, egyesegyedül, legesleg.

Nagyon nagy, ugyanúgy, túlontúl, örökkön örökké.

Újdonatúj, hetedhét. *Hetvenhétszer* megmondtam.

Nőttön nő, folyton foly, fogyton fogy, hitten hiszem, tudton tudjuk, vágton vágja. A mi szeretetünk pedig most is *égten ég.* (Fal.) Napról napra *veszten vész.* (Rimay). *Öltön ölette* őket. (M. A. S. B. 364.) *Élten eleven* hit. (Fal. 543.)

Folyton folyvást. *Nyargalton nyargalvást* viszik már Ujvárba. (Thaly, Ad. II. 272.) Jövést jött. Mentést mentem (Fal. 27.) Küldtést küldtem (Lev. Tár II. 253).

Kérve kér, várva vár, vágyva vágy. *Kapva kap* rajta. Minden este *bánva bánják* (Ar. Csodasz.) *Zúgva zúgó* rengeteg. (Tompa I. 126). Ilyet csak *látva látni* (Ar. Arist. II. 341) *Hallva se hallottam* ilyet (Nyr. 9 : 559).

Tudván tud, kérvén kér, adván ad, hallván hall. Sírván síra. (Wink. C. 116). *Várván vártam* az urat. (Psal. 40: 1). *Latuan lattoc* es nem lattoc (Münch. C. 38).

4. A kiemelő ismétlés. Ennek fajai:

a) Az igének a főnévi igenévvel együttes megismétlése: *Tudni tudom, látni látta, ártani nem árt, vanni van.*

b) A névszónak a véghatározójával együttes megismétlése: Bornak bor, jónak jó, elégnek elég. Szépnek nem csunya. *Bűnnek nem bűn* a tudomány (Nogáll, Kemp. T. 10). *Szabadnak szabad* ez is (Bp. Sz. 101). *Szeretőmnek szerettelek* (Nyr. 2 : 48).

c) A főnévnek a birtokosával együttes megismétlése: Erőnek erejével, éjnek éjszakáján, halálnak halálával (halálnek haláláal HB.) Akit szeretett: *életének élete* (Pet). *Lelkem lelkéig* ér, Hogy drága jobb kezed osztályosa vagyok (Ar. Válasz Pet. S.-nak).

Lehet a többesszámú birtokos jelzőt is ismételni. Ezt a formát Petőfi különösen kedvelte: *Hősök hőse, éjek éje, üdvök üdve, feleségek felesége.*

Ez utóbbi formák a latin egyházi költészet útján terjedtek el az irodalmi nyelvben. V. ö. *cor cordium, vanitatum vanitas, per omnia saecula saeculorum.* Oda pedig a könyvek könyvéből, a bibliából jutottak — *királyok királya, énekek éneke, szentek szentje* — bár az ἄναξ ἀνάκτων már Aischylosnál, a *rex regum* Plautusnál, a *dux ducum* Senecánál is előfordul.

5. A nyomatékos ismétlés az, hogy a fogalmat kötő vagy határozó szók által erősebben, nyomatékosabban ismételjük.

Úgy elverték, *de úgy.* Nagyon, *de nagyon* sajnálom. Jó, *nagyon jó.* Gazdag, *roppant gazdag.* Régen, *felette régen.* Hamarább, *sokkal hamarább.* Nem és *százszor nem.* Látta Miklós bizony, *hogyne látta volna.* (T. IX). A tények beszélnek, *mindig a tények, valóban csak a tények.* (Miksz. XVII. 2).

6. A származtató ismétlés (tőismétlés: Kulcsár. Figura etymologica), mikor a névszó s a hozzátartozó ige egyazon tőből származott.

Életet él, halált hal, szót szól, fogadást fogad, vendéget vendégel, adományt ad, birodalmat bír, gyűlésbe gyül, hamuvá hamvaszt, nevén nevez, szánt szándékkal. *Hallattal hallotoc* es nem ertitec. (Münch. c. 38). Aki irtva találja az utat, könnyebben *futhatja* meg *futását* (Kaz.) Ez nap örömére nagy *lakozást laktak.* (Ar. B. H.) *Esküsznek* Újvárban erős *esküvéssel* (Ocskai L.) *Eljátszottad* már kis *játékidat* (Vör.) Húzd rá cigány, ne *gondolj* a *gonddal.* (Vör.) Csak a *lehetetlent lehetne letetni*! (Ar. Tsz. III). *Lelkemtől lelkezett* gyönyörű magzatom (T. XII).

7. A hasonlító ismétlés: a melléknév, néha a főnév középfoka mellett.

Híresnél híresebb, drágánál drágább, nyavalyásoknál nyavalyásb (Fal. 277). Erősnél erősebb szerelem (Mer. I. 3). Mostohánál mostohább. Jónál is jobb a jobb. Szebbnél szebb, Jobbnál jobb, rosszabbnál rosszabb. Rókább a rókánál. Zsidóbb a zsidónál (Nyr. 4: 229). Emberebb ember. Ó *kőnél kőbb* kebe[illegible] (Garay Báth. E.). Ámde szived *sziklább* a hegyeknek *sziklakövéne*[illegible] (Kempf, Od. 23:103). *Parasztabb* a sült *parasztnál* (Cseng. C[illegible] 118). *Gyöngynél* is *gyöngyebb* vagy (Nd.) *Fánál fább* (Fal.) *Rózsánál rózsább, gyönyörűbb* valamennyi *gyönyörnél* (Vör).

8. A rokonító ismétlés az, mikor rokonértelmű (synonym) fogalmakat sorozunk egymás mellé s ezzel erősítjük a jelentést.

Jár-kel, fúr-farag; szóbeszéd, búbánat; dúsgazdag, híres-nevezetes; tárva-nyitva, sülve-főve, szedett-vedett; sebbel-lobbal, félbe-szerbe; keresztül-kasul, szerteszét, utóvégre. Fűt-fát, tücsköt-bogarat, kígyót-békát, lépten-nyomon, szívvel-lélekkel, szíves-örömest, ideig-óráig. Se szól, se beszél; se té, se tova.

Temérdek sok, töméntelen sok, teljes egész, *csupa merő* jóság; *beteg, szenvedő* lélek; *enyhe, lágy* fuvalom. *Oda van, vége van,* jaj, jaj, sikoltának (T. IX). *Gyilkos, zsivány, gaz, latorharamja!* (Pet. Szilaj P.)

9. A párhuzamos ismétlés két összetartozó, egymás mellett, vagy egymás után következő fogalmat kapcsol egybe.

Agyba-főbe, orrán-száján, nyakra-főre; ki nyakra, ki főre (Ar. Tör. B.) kézzel-lábbal, fűnek-fának, sárba-vízbe, kenyéren-vizen, tűzzel-vassal, híre-hamva, ízzé-porrá, szőrin szálán, szőröstül-bőröstül, szegről-végről, ötöl-hatol, egy-két, maholnap. Se pénz, se posztó; se éte, se ita; se anyja, se apja; se lát, se hall. Odaadom *szöszön-boron* (Ar. Lev. Pet.-hez). Bejárnák *Tolnát-Baranyát* velem. (Pet. Kedves vend.) Prédikálják *szemünk láttára, fülünk hallatára.* (Fal. 124). A pacsirtát *szívvel-szóval*, Megáldotta ezer jóval (Gyul.).

10. A párosító ismétlés, az u. n. ikerszók, mikor a szót változott, önállólag nem létező alakjában ismételjük.

Csiga-biga, tarka-barka, irka-firka, ingó-bingó, izeg-mozog, mende-monda, kipked-kapkod, hórihorgas, taritarka. Ímmel-ámmal, dérrel-dúrral, se bű se bá.

11. Az ellentétes ismétlés azzal erősíti a fogalmat, hogy az ellenkezőjét állítja vele szembe.

Adás-vevés, jövés-menés, apraja-nagyja; ad-vesz, jöttment. S mintha most ocsúdnék *forróhideg* lázból (T. II). Hetet-havat (er. hevet-havat), hébe-hóba, tűled-hozzád, jóban-rosszban, télen-nyáron, későn-korán, szárazon-vizen, mennyre-földre, derűre-borúra, előre-hátra, jobbra-balra; ilyen-olyan, ezt-azt, erre-arra, ide-oda, innen-onnan, imigy-amugy. Se füle, se farka; se vége, se hossza; se többet, se kevesebbet. Le-fel, fel-alá; se ki, se be. Néz *nyúgatra* borús szemmel, néz vissza *keletre* (Vör). Téged dicsőit a *zenit* és *nadir* (Berzs.).

12. A tagadó ismétlés szintén ellentétes, de az ellentét az előző fogalom tagadása. Az ellentéten alapuló ismétlést *poláris* ismétlésnek is szokták nevezni.

Boldog-boldogtalan; véges-végtelen, unos-untalan, szünös-szüntelen; végestelen-végig, régestelen-régi, egyetlenegy. Fusson bár hazáig, vagy *földetlen földig* (Ar. NC. 3 : 117). Megyek *világtalan világra* (Arany L. Népm. 179). Időtlen-időkig.

Hogy, hogynem. Miért, miért nem. Hol volt, hol nem volt. *Mit cselekvék, mit nem,* de nagy volt a vétke. (Tompa, A misk. biró). *Árt, nem árt,* én azzal keveset gondolok (T. X).

II. **Továbbképzés**. Valamely szónak továbbképzett, hosszabb alakja is erősítheti a szó jelentését. *Csendesség, békesség* erősebb, mint: csend, béke. *Jóságos, szépséges, nagyságos* erősebb, mint: jó, szép, nagy. *Adományoz, kérelmez* több, mint: ad, kér. Ez az

oka, hogy a hivatalos nyelvben az ily továbbképzett szavak annyira elszaporodtak, mint: *tanulmányoz, véleményez, kezdeményez, hagyományoz, nehézményez* (v. ö. nehezel, neheztel). Mintegy a stilus komolyságát látszanak emelni. Sőt ide vihető vissza az a törekvés is, hogy az egyszerű szót szólássá fejlesszük s — leginkább német mintára — ilyeneket írjunk: E héten uj darab *kerül előadásra.* Az előadás nyolckor *veszi kezdetét.* A dolog abban *leli magyarázatát. Javaslatba hoz. Alkalmazásra talál.* Különösen sok van a „gyakorol" és „képez" igével: *nyomást, hatást, befolyást gyakorol, kérdés tárgyát képezi, nehézséget képez.* Mindezek már kétesértékű, gyakran hibás módjai mondanivalónk erősítésének.

B) Tartalmi erősítés.

I. A fogalom fontosságának, jelentékenységének kiemelése más fogalmakhoz viszonyítva.

a) *Általában:*

1. Nagyság, erő tekintetében: Nagy, nagyon nagy, igen nagy. Édes anyját félti *igen, igen nagyon* (T. VI.) *Roppant* sokaság, *rengeteg* erdő, *temérdek* szálfa, *temérdek* ember, *óriási* kudarc, *hatalmas* étvágy. Öccsét igen feddé, *erősen* dorgálá (Ilosv. Tholdi). *Erősen* ügyes (Tsz.) Csúfolták az öreget *keményen* (Pet. Péter bátya). *Keményen* a szeme közé nézett.

2. Kiválóság tekintetében: *Kiváló* jó, *különös* nagy, *feltünő* szép, *ritka* szerencse, *páratlan* eset, párját ritkitja, *jeles* mű, *kitünő* eredmény. *Kivált,* kiváltképen. *Váltig* ellenkeznék benne a hű szolga (T. X). *Főleg, főként.*

Idetartozik az ilyenfajta kiemelés is: *Nincs oly nagy* drámaíró, mint Shakspere. *Nincs nagyobb* drámaíró Shaksperenél. Shakspere *minden más* drámaírónál nagyobb.

3. Rendkívüliség, a rendes, szokott méretek túlhaladása: *Rendkívül* tehetséges, *szerfelett* gyanus, *szertelen* gőg, *módfelett* ravasz, *mód nélkül* ügyes, *felette* szomorú.

Túl, túlságos, mértéktelen, mérhetetlen, határtalan, végtelen, véghetetlen.

b) *Különösen*: a tartalmi jelentékenységet valamely speciális fogalomhoz viszonyítva emeljük ki hasonlítás útján.

*Hó*fehér, *arany*sárga, *korom*sötét. Mindez erősebb, mint a puszta: fehér, sárga, sötét. Piros, *mint a vér*; éhes, *mint a farkas*; süket, *mint az ágyú.* Fokozással: *A falnál* is fehérebb lett. Toldi György veresebb lőn a *főzött ráknál.* (T. VIII.)

II. A fogalom reánk tett jelentékeny hatásának kiemelése.

a) Tetszés, nem tetszés: *Jó* nagy, jókora, jó korán, jó messze, jó ideje, jó darabig, jó része, jó előre, java. Jó vastag kötél, jó szorosan megköt; jól megmondtam, jót ivott, jóval nagyobb. Javában, jócskán, javakorbeli ember. Jobbára, jobbadán.

Szép nagy, szép magas, szép szál ember, szép kerek, szép piros, szép lassan, szép simán, szép számmal. *Szép keveset* szólt. (Kempf, Od. 24: 261. Kérem *szépen*. Nagyapa: *jobb*apa, *szép*apa; nagyanya: *jobb*anya, *szép*anya. *Édes* kevés. *Drága* jó gyermek. De van *drága* dolog otthon Nagyfaluban. (T. II.) *Áldott* jó lélek. *Szépen* kapott *érte*. (Nyr. 3 : 555.)

Éktelen lárma, *csúnya* nagy hideg. A kutyák azonban rátámadtak *csúnyán*. (T. Sz. I. 7): Védelmezték azok *csúnyául* magukat. (Pet. János vit. V). Györgyöt is felverték a *fertelmes* zajjal. (T. VI.) *Cudar* sok eső, *keserves* kemény munka, *kegyetlen* erős tél. És megparancsolta erős *kegyetlenül* (T. X. 9.) *Istenverte* gonosz nyavalya, *átkozott* rossz kölyök, *veszett* nehéz dolog. Baromi *veszekedett* munka (Pet. lev. Aranyhoz). *Rútul* leszólta. *Untig* elég. *Méreg*drága, *disznó* forró, *fene* rossz, *bolond* nagy. *Oktalan* ő néki nagy öklelő fája. (Ilosvai). *Nagy oktalan* kövek. (Forró. Curt. 232.)

b) Csodálkozás, bámulat: Csodálatos, csodás, csoda. *Csuda* jó gyermek. Mesés, mesébe való, mesébe illő, *mese*szép.

Hihetetlen, mondhatatlan, kimondhatatlan, leírhatatlan, képzelhetetlen, lehetetlen.

c) Félelem, borzadás, irtózat: Szörnyű, iszonyú, iszonyatos, rémitő, rettentő, borzasztó, ijesztő, félelmes, irtóztató.

Mind e jelzőkben és határozókban túlzás is rejlik. Azonban a gyakori használat folytán eredeti jelentésükből sokat vesztettek s ma többnyire csak puszta erősitő értelemben vesszük őket. Mi több mondunk ilyeneket is:

Jó drága. *Jól* meghültem. *Jobban* dúl-fúl a királyné (Gyul. Gon. most.) *Szépen* megjártuk. *Becsületesen* eldöngette. *Éktelenül* megszerette. (Ar. A tudós macskája). *Szörnyen* tetszett neki a dolog. *Rettentő* jól mulattunk. *Borzasztó* szorgalmas. Jobbjával rázza *kegyetlen* a lobogó fáklyát, (Ar. E. A. I.) Mind a három torka *kegyetlen* kiszáradt. (Tompa. Huszárkaland.) Nagy *istentelen* husáng. *Irgalmatlanul* elkezd pattogni vele. (Pet. A kis béres). *Erősen* gyenge. (Tsz.) *Fene* jó dolog. *Disznómód* megörült.

III. A költői nyelvhasználat ismétléseinek is ugyanez a lélektani alapja.

Lehet egész szakaszt, mondatot, kifejezést, szót ismételni.

A népies költészet általán hajlik a naiv ismétlés felé. Homérosnál az üzenetvivő szórul-szóra ismétli megbízója szavait, ha még olyan hosszú is. Az egyes személyek beszédét is majdnem ugyanazon szavakkal vezeti be a költő. Személyeknek, tárgyaknak állandó jelzőjük van.

A Szentírás egész szövege p a r a l l e l i s m u s o n épül. Így a Zsoltárokban: A pokolnak kötelei körülvettek volt engemet; előmet vették volt a halálnak tőrei. Az én nyomorúságomban segítségül hívtam az Urat és kiáltottam az én Istenemnek és meghallgatta szómat az ő templomából és az én kiáltásom ő előtte jutott az ő füleibe (XVIII). Hallattal hallotoc es nem ertitec és latuan lattoc es nem lattoc (Münch. c. 38).

A magyar népköltészet is, főleg népballadáink, sűrűn alkalmazzák az ismétlést. A magyar népdal 3. és 4. sora éneklés közben szabályszerűleg ismétlődik.

Jó estét jó estét, szegény árva leány!
„Jó estét, jó estét, rongyos gubás legény;
Ű'jön le, ű'jön le eme egyes székre".
Nem ülök, nem ülök, me't nem azé't jöttem:
Hanem azé't jöttem, ha hozzám e'jönne!
„Emönyök, emönyök, rongyos, gubás legény".

Így Aranynál: *Este van, este van,* kiki nyugalomba. (Csal. kör.)
Mi lelt? mi lelt? bús gilice madárka? (Rákóciné).
Ki kopog? mi kopog? egy fekete holló (Mátyás anyja).
Jaj, ne menj ki Lászlóm, *jaj, ne menj ki* szentem! (Egri leány).
Szeretetből írja, *szeretetből* küldi, *Szerető* kívánság gondolata szűli (B. H. III).

Lehet a költői parallelismus rokon gondolatok ismétlése:*)

Nincs a teremtésben vesztes, csak én,
Nincs árva más, csak az én gyermekem (Kat. Bánk).

Mi zuhog, hallod-e? — Szilaj szél zúgása.
Mi dobog, hallod-e? — Kebled dobogása.
(Az egri leány).

* L. erről Arany Próz. dolg: 7—8 l. Bőven: Gyulai, Magy. népk. gyűjt. I. 543—549.

Szép, mikor varr; *szép*, mikor ir,
Szép, ha nevet; *szép* mikor sir,
Szép, mikor ül; *szép*, mikor áll (Fal.).

Egyszer volt özönvíz, mióta a világ;
Egyszer nyit száz évben az áloe-virág;
Egyszer esett, mondják, kutyavásár Budán:
Egyszer a hős dádék romlása Nagyidán (Ar. Cig. I).

Akkor is oly csendes, méla éjszaka volt,
Akkor is oly tisztán csillogott le a hold,
Akkor is ki volt ő mindenünnen zárva (T. IX).

Összerakó párhuzamosság a következő, ahol a gondolatok mintegy egymásba kapcsolódnak:

Rákosnak mezője tőszomszédos *Pesttel*,
Pest alatt ért össze utasunk az esttel,
Találkoztak pedig egy *temető mellett*,
Temetőben új *sír dombja sötétellett*.
De miféle *sírnak sötétlik ott dombja*,
Arra Miklósnak most van is, nincs is gondja. (T. VII).

Az ismétlés és parallelismus elve nyilatkozik a polysyndetonban, a kötőszó ismétlésben is.

Leggazdagabb ebben a bibliai stilus, melynek a parallelismus folytán egyik alapsajátsága. Akkor monda az Isten: Legyen világosság; *és* lett világosság. *És* látá Isten, hogy jó volna a világosság *és* elválasztá a világosságot a setétségtől. *És* nevezé a világosságot napnak *és* a sötétséget éjszakának: *és* lett az estve *és* a reggel, első nap. (Mózes I. 1.)

És pattog a bomba *és* röpked a gránát. (Ar.) *És* alattunk *és* felettünk *és* bennünk is a menny volt. (Kisf. S.) Árván maradt öcscsét parasztnak nevelte, *Mert* nagy erőt sejtett benne s irígyelte, *Mert* attól félt, hogy a Miklós erős karja Az ő hirét-nevét homályba takarja, *Mert* — dejszen tudja azt az ő gonosz lelke, Öccsét rangja szerint miért nem nevelte (T. XII).

Végre a fontos dolgok — eszmék, hangulatok — ismétlésének elvén alapul a *refrain* is, a versszakok végének visszatérése.

Ha a párhuzam emelkedést mutat, előáll a fokozó, vagy Arany terminusa szerint a haladványos párhuzamosság.

Meguntam már azt is: *jó reggel felkelni*,
Jó reggel felkelni, *folyóvízre menni*,
Folyóvizre menni, *véres ruhát mosni*. (N. bal.)

Tanulj dalt a zengő zivatartól,
Mint *nyög, ordít, jajgat, sír és bömböl.* (Vör. Vén cig.)

Keseregj, sírj, kiálts Istenedhez velem (Bal.)

Menne, rohanna, repűlne, de nem hagyhatja vezérét (Vör.)

Nem érzitek-é a körül folyó léget
Mint *emel,* mint *éleszt,* mint *ragad magával* (Ar.)

Valamint az egyes fogalmaknál, úgy a gondolatnál is megtaláljuk az ellentétes szövődést:

Kit mindig *szerettem,* jaj be *távol estem*
Kit mindig *gyűlöltem,* annak *rabja lettem.* (N. bal.)

Ifjú, vér, *öreg* bor fickándott erökben (T. III).

Harmat arca *hő napon* ég,
Gyönge térde *fagyban* kékül. (Ar. Ágn. assz.)

Halvány is, piros is volt az ábrázatja,
Mert *öröm* és *bánat* osztozának rajta (T. XII).

Ennek egyik művészi módja a látszólagos képtelenség, a paradoxon:

Ügyes ügyetlenség hadi mozdulatja (B. H. VIII).
Kegyetlen kegyelem, fájóbb *öröm bűnál* (Gyul. Pók)
Te sem *haltál meg,* népünk nagy *halottja.* (Ar. Széch. eml.)
Néha *beszélgetnek* hosszú *hallgatással.* (Ar).

IV. Az ismétlés csak akkor jogosult, ha az, amit ismételni akarunk, valóban fontos s így a lélekre tett hatása érthető. Naiv, primitiv fokon nagyobb a hajlam az ismétlésre: gyermekek és a nép többször alkalmazzák, mint a műveltek s a páros kifejezések, ikerszók a gyermek és népnyelvben otthonosabbak, mint az irodalomban. Oly szóalakokat, mint: *aztat, nálunknál, azótától fogva, kelletett, hogyhogyha, azután osztán* az irodalmi izlés felesleges ismétléseknek tart s a tautologia (szószaporítás) nevével illet. Az ilyeneket is, mint: *az előtt az idő előtt, az alatt a föltétel alatt, a holnapi napon* rendszerint egyszerűsíti a művelt nyelv: „azon idő előtt, azelőtt, azon föltétel alatt, holnap". A *volt, hogy, és* vagy hasonlók ismételgetése is primitiv stiliszta szokása. Akik a nép

beszédmódját jól ismerik, mint például Gárdonyi, találóan tükrözik vissza a népnek ezt a szóismételgető, szószaporító hajlamát. Álljon itt a következő idézet:

Mondok itt vagyok. — *Aszondi* minek. — *Mondok* a zosztrák pízökér. — *Aszondi* mitsoda osztrák pízökér? — *Mondok* akire rutliztunk. — *Aszondi* hát hol a tzédula? — *Mondok* ihole. — No *aszondi* erre nem fizetök. — *Mondok* hát mér nem fizet? — *Aszondi* azér mer nem nyertek kentök. — *Mondok*, hát mér nem nyertünk? — *Aszondi*, mert mindönki nem nyerhet. (Göre Gábor könyve 36 l.)

Ismeretes az a falusi hirdetés is, melyet Szigetvári idéz (A komikum elm. 255): Táncvigalom *lészen*, ha eső nem *lészen;* ha *lészen*, nem *lészen;* ha nem *lészen, lészen.*

Itt már nem csak naiv, de komikus az ismétlés s Petőfi fel is használja enemű hatását A helység kalapácsában: Iszonyú vala a *látvány* hatása, amelyet *láttak.* Vagy Aranyhoz írt levelében: Azt *hallottam,* hogy te azt *hallottad*, hogy én fogva vagyok (1848. ápril. 18).

A gyermeki nyelv naiv ismételgetésére álljon itt a következő példa: A *néni* azt izeni a *néninek,* hogy jöjjön át a *néni* a *nénihez,* mert ha a *néni* nem jön át a *nénihez*, akkor a *néni* megy át a *nénihez.*

A szabatosság elleni vétség másik faja a pleonasmus (szófölösleg). Ez már inkább meggondolatlanságból, hanyag fogalmazásból származik, bár szülője itt is az a buzgóság, mellyel mondanivalónknak nyomatékot akarunk adni. Például:

Szopós csecsemő, vitéz hős, nőtlen agglegény, öreg aggastyán, hegyes csúcs, lábrúgás. Ráhágott a lábával. Hanyatt feküdt a hátára. Behatoltak a szűk szorosba. Ez nekem nagyon jól tetszik. Tessék parancsolni besétálni. Nagyon köszönöm szépen.

II. Túlzás.

A tulzás (auxesis, hyperbola) a felindult lelkiállapot szülötte, melyben már nem elégszünk meg a dolgok közönséges, valódi mértékével, hanem azt túlozzuk sokszor egész a határtalanig, a lehetetlenig. Erősités tehát ez is, de már a valószinüség határán túl, noha az indulat pillanatában épen ezt érezzük megfelelőnek. Minél nyomatékosabban, minél hathatósabban akarjuk magunkat kifejezni, hogy másokat is annál inkább meggyőzzünk igazunkról s ezért a kelleténél többet is mondunk.

Ilyen nagyitás leginkább a *tér, idő,* és *mennyiség* fogalmainál gyakori. Hogy ezek nagyságát vagy kicsinységét éreztessük, nyúlunk a túlzás eszközeihez.

Egyik leggyakrabban használt szó túlzott értelemben a v i l á g szó. *Világgá* megy, *világ*látott, *világ*szép, *világ*hirü, *világra*való, *világ* csúfja. *Világ*biró Nagy Sándor. *Világ* végén lakik. Nincs hová lehajtsa fejét a *világon.* (T. IV.) Éli *világát.* Áll neki a *világ.* Gyakran használjuk a „világ" szót a „világ lakói" értelmében, amit a régi stilisztika metonymiának (tartalmazó a tartalom helyett), mi pedig tapadásnak nevezünk (a birtokviszony egész értelme a jelzőben összpontosul). Mit szól hozzá a *világ*? Mondja meg hát ez a *világ* szemembe. (Nd.) Jár a *világ* rossz szája. (Nd.) Már csak arra várok, hogy bealkonyodjék, A *világ* mezőről haza takarodjék. (T. IV. 16.) Büszkébb vala, mintsem türne olyan dolgot, Hogy a *világ előtt* ne legyen ő boldog. (T. Sz. II. 92.) Ezek mind térvonatkozású kifejezések. Beszélünk így időről is. Mióta a *világ* (áll), mig a világ *világ* lesz, *világ végéig* sem. Mennyiség, érték kifejezésére: *világért* se, *a világ minden kincséért* se. Tiz esztendő nem a *világ.*

Más túlzó szólásmódok. T é r r e: A *földön,* a *föld kerekségén.* És akkor nyakamba veszem az *országot.* (T. IV.) *Ország-világ* előtt. *Hetedhét országon.* Kinek az *ég alatt* már senkije sincsen. (T. VII.) Az *ég alatt,* a *föld szinén* nincsen olyan árva, mint én. (Nd.) *Égen-földön* szerelmed érzik Ezer világok, teremtések. (Tompa Harangszó.) I d ő r e: *Örök* hála, hír, dicsőség, harag, emlék. Zenebonát, *örök* patvart. (Ar. A fül.) *Örökös* eső, *örökös* veszekedés. *Örökre* neked adom. *Örökéltig.* Egész *örökkévalóság,* mig odavan. *Utolsó* csepp vérünkig, *végső* leheletemig. *Itéletnapig* sem forradozna össze. (T. II.) *Sose* hittem, hogy meglássalak ma téged (T. IV.) *Soha napján.* M e n n y i s é g r e: a *száz, ezer, millió* tulzott használata. Megfogadtam *száz* meg *százszor.* Nem volt ilyen kedvem van *száz* esztendeje. (T. X.) *Ezer* lelked volna, mégis megölnének. Adjon Isten *ezerannyit.* Megtörtént már *milliomszor.* Az ember *millióinak* szemében gyász könny ül (Vör.)

> Bár ülne *húszezer* halál szemedben
> Markod szoritna *milljomot* s hazug
> Szájad *kétannyit,* mégis mondanám: Hazudsz! (Cor. III.)

Érzelmekkel járó itéleteinket egyáltalában többnyire túlozzuk; minél nagyobb az érzelem, annál inkább. Igy a c s o d á l k o z á s, b á m u l a t kifejezéseiben. *Hihetetlen* vakmerőség, *csodás* tehet-

ség, *páratlan* szorgalom, *kimondhatatlan* szégyen, *hallatlan* szerencse, *hasonlíthatatlanul* jobb, *lehetetlen* állapotok. Félelem, borzadás, irtózat: *Szörnyü* hanyagság, *rettentő* meleg, *borzasztó* fáradság, *irtóztató* tömeg.

Esküvések, fogadkozások, mikor magunknak, átok fenyegetés, mikor másnak kivánunk rosszat, ha ezt vagy azt megtennők, vagy ő tenné, avagy tette meg, szintén nagyfokú túlzással szoktak járni.

Itt *sülyedjek el,* ha nem igaz. *Törjön ki a kezem, száradjon el a karom, fusson ki a szemem, vakuljak meg, így görbüljek meg* (az ujján mutatja). *Huncut a nevem.* Ne legyen nekem az *Isten istenem* (T. VII).

Apadjon el a szem, mely célba vevé, *Száradjon el a kar,* mely őt lefejezte; *Irgalmad, oh Isten, ne légyen övé,* Ki miatt lőn ily kora veszte! (Ar. Szondi). *Verje meg az Isten! Vigye el az ördög! Egye meg a fene! Kutya egye máját!* (Ar. Pázm.) Hasítsanak szijat a hátadból! (Régi büntetésmód). Kitépem a nyelvit, kitekerem a nyakát, kirázom a lelkit, ha a szinem elé kerül. Meghalt anyjának is visszarí ölébe (T. I).

Elégedjünk meg most e néhány érzelem kifejezésmódjának vizsgálatával. Később látni fogjuk, hogy a szeretet, a gyülölet, a gúny, sőt az udvariasság érzelmei is mily hamar túlzásba csapnak. Csak a nyugodt ész objektiv, az érzelem mindig részrehajló s untalan letéved az igazság egyenes útjáról.

Kiaknázhatatlan kincsesbányája a túlzásnak a képes beszéd: a metaforák, metaforikus szólások és hasonlatok világa. Az érzelem képzeletünket is könnyen mozgásba hozza s a képes beszéd nem más, mint érzelmeink szemléltetése a fantázia képei által. Természetes velejárója tehát ennek is a túlzás.

Vegyük például szemügyre a nagyság és kicsinység jelzésére való szólásokat „Nagy, sok" jelzésére való a *tenger, rengeteg* (er. rengeteg erdő), *rakás, halom, csomó; sereg, had, csapat, dandár, légió.* Tűvé tettem érted ezt a *tenger* rétet (T. IV). Rajtunk *tenger* A fegyver (Rákóci nóta). *Oceánja* vérnek (Ar. Ráchel). *Rengeteg* vesződség. Bögölyök *hadával* háborura kelnek. (T. I). Sok nyerítő méne, nagy *csapat* kutyája (T. III). Most van a *dandárja* réten a munkának (T. II). Van egy, ki millió, az ő neve *légió.* (Ar. A poloska). *Ég és föld* különbség (olyan messze van). *Elefántnak* néz *szúnyognyi* bajt (Ar). A bánat? Egy nagy *óceán.* S az öröm? *Gyöngy* benne. (Pet.)

Még több van a kicsinység érzékeltetésére. *Öklömnyi* gyerek. *Hüvelyk* Matyi, *Borsszem* Jankó, *Babszem* Jankó. Nincs *tenyérnyi* zöld hely nagy határ mezőben (T. I). Egy *tapodtat* sem enged. Egy *talpalatnyi* föld. Egy *lépést* se teszek. Igy járja különösen: a *csepp, szikra, sziporka, morzsa, mákszem, makula* (folt), *fikarc* (rost). *Csipetnyi, hajszálnyi, körömfeketényi.* Egy *gyűszűre valót* se adott. Egy *szem* búza nem termett. Egy *szálnyi* haszna se lett (Csok. Békaegh.) Egy *kukkot* se szólt. E nép *eperszem* volna haragjának (T. III). Vesztenél, ha tudnál, egy *vizes kanálba* (T. II). Még a *fúrúlyukba* is bebúna (T. IX). Még a *csecsszopó* is álmélkodik rajta (T. IV). Annyi vér sem maradt benne, *mennyi egy szúnyognak egyszer elég lenne.* (T. VIII.)

Gazdag az értéktelenség szóláskincse is. Világ minden *kincséért* se. Dárius *kincsének* még oda se nézne (T. XII). Kivel nem ér fel egész világ *ökre* (U. o). Nincs az a *pénz,* amiért megtenném. Itt is több van az értéktelenségre. *Parányi* (para, kis török pénz). Nem ér egy *fityinget* (Pfennig), *batkát* (cseh pénz), *polturát* (cseh pénz), *rossz krajcárt, fagarast,* egy *ütet taplót, lyukas mogyorót, férges diót, hajító fát, vak variút.* Egy *tűérő* sincs a házuknál. Egy *jdromszöget* se örökölt apjától (Ar. Első lopás). Nem adná egy *vak lőért* (Ar. A bajusz). Egy *fillér* kis darab, de annyi hely sincsen, Hová az orcáján csókvetést ne hintsen (T. VI). *Pipadohányi* nem ér az élete (Pet).*

De a képes beszédnek bármely köréből egész sereggel állíthatunk össze túlzást. *Mennyei* élvezet, *pokoli* kín, *halálos* fáradság, *gyilkos* gúny. *Arany*ember, *vas*akarat, *kőszívű, kő* van a szíve helyén, *szívtelen, nincs szíve, szívéhez nőtt. Vért* izzad, *holtra* dolgozza magát, *elment az esze, nem lát tovább az orránál, fát vághatsz a hátán, madarat lehetne fogatni vele, lehozná a csillagot az égről.*

Éhes, mint a *farkas.* Tüzes, mint az *istennyila.* Szegény, mint a *templom egere.* Ártatlan, mint a *ma született bárány.* Ordít, mint a *sakál.* Rohan, mint a *vak légy.* Hallgat, mint a *sír.* Szeme, mint az *acél,* a szikrát úgy hányja (T. II). Mintha *vassá* volna karja, maga válva (T. I). Ottan némán, mozdulatlan álltam, mintha *gyökeret vert volna* lábam (Pet. A Tisza).

Simonyi Zsigmond figyelte meg, hogy: „Az összehasonlítást jelentő melléknévi összetételek közül nyelvünk csak azokat ked-

* V. ö. Lehr. Toldi Comm². 57—58. l.

veli, amelyek nagyítást fejeznek ki: *hófehér*, *koromfekete*, *lángvörös*, *jéghideg*, *kristálytiszta*, *kőkemény*, *méregdrága* stb. Amelyek valamely tulajdonságnak pusztán közelebbi meghatározását jelentik, azok inkább csak az irodalomban szokásosak s nyilván német hatás alatt terjedt úgy el a használatuk, kivált a színneveké, pl. *téglavörös* (ziegelrot), *tengerzöld* (meergrün). Magyarosan így mondjuk: *téglaszínű*, *tengerszínű*, *aranyszínű*, *rózsaszínű*, *égszínű kék*. De a két-két melléknévből való összetételek kifogástalanok: sötétzöld, halványkék stb."*

Olykor maga a beszélő is megsokalja a túlzás fokát s rendszerint a majd, ritkábban a szinte, majdszinte, majdnem, majdhogy, csaknem, csakhogy határozó szókkal enyhít rajta. Ez a magyarban gyakoribb, mint más nyelvben, s ez is amellett tanuskodik, hogy a magyar általában aránylag kevésbé hajlik a képzelet túlzásaira. *Majd* megpukkad mérgében. *Majd* hanyatt esett ijedtében. *Majd* a szeme ugrik ki az éhségtől. *Majd* a bőrébül bújt ki örömében. *Majd* fölfalta a szemével. Úgy szeretlek, *majd* megeszlek. *Szinte* leragad a szeme az álomtól. *Csakhogy* a föld alá nem bújt szégyenében (T. XII). *Csaknem* összeroppan a rúd vaskezében (T. I).

Nem idegen a túlzás a tréfában sem. Egész sereg tréfás szólásunk van, mely túlzáson alapul. Ennek oka a komikum általános alapja: az ellentét. Minél inkább fokozzuk a távolságot állításunk és a valóság között, annál hatásosabb lesz az ellentét s vele a nevetség. Ilyenek pld.: Nem esett a fejelágyára (v. ö. talpraesett). Nem harapják le az orrodat. Nem ettem bolondgombát (meszet, kefét, bontófésűt). Majd megette kezét-lábát. Az eget is bőgőnek nézi. Eltalálta szarva közt a tőgyit. Nem esik ki azért a világ feneke.

Vannak tréfás átkozódások is, ahol a komikum épen abban van, hogy kis dolgokra aránytalanul nagy büntetést mérünk: Tedd le bojtár a subádat, *Mennykő szántsa meg a hátad!* (Pet.) Kutya egye máját! (Ar. Pázm. lov.) A hóhér kösse meg a nyakravalóját! Akasszanak föl a nevednapján!

A népek primitiv fokon jobban hajlanak a túlzás felé, mint műveltebb állapotukban. A népnyelv tele van naiv túlzással s ezért túlzók szólásmódjaink is. Már Quintilianus megjegyzi: Hyperbole est autem in usu vulgo et inter ineruditos et apud rusticos

* Simonyi, Helyes magyarság. 78 l.

videlicet quia natura est omnibus augendi res vel minuendi cupiditas insita, nec quisquam vero contentus est (VIII. 6. 75). A román népek jobban hajlanak a túlzás felé, mint a germán népek vagy a magyar; a keletiek még inkább kedvelik a képes, virágos túlzó beszédmódot.

Nagy a szerepe a túlzásnak a költői nyelvben. Az emberi lélek mély ismerői, a költők, mindig jól tudták, mennyire hajlandó túlozni a fölizgatott érzelem. Ahol erősebb fölindulást: *haragot, megvetést, gúnyt, lelkesedést, szerelmet* rajzolnak, mindannyiszor garmadával állíthatjuk össze nyelvükben a túlzás kifejezéseit. A népies költemények, mesék, történetek, népdalok lépten-nyomon mutatják ezt.

*A molnár inasá*nak kedvese így írja le a maga nagy szerelmét:

Széles e világon
Mennyi malom vagyon, —
Ha külső kereke
Sárig arany volna,
A belső kereke
Fehér ezüst lenne,
Béla gyöngyöt járna,
Aprópénzt hullatna:
Mégse cserélném el
Molnár inasával.

A tenger mélysége
Kalamáris volna,
Tengereknek habja,
Ha mind tenta volna,
Földön mennyi fűszál —
Ha mind penna volna,
Égen mennyi csillag
Íródeák volna:
Nem tudná leírni
A mi szerelmünket
Molnár inasával.

Szilágyi vitéz harcát így festi a ballada:

Azonnal elkezdik a nagy viaskodást,
Nagy Szilágyi Miklós tőn egy vagdalkozást;
Egy elmenetére — gyalogösvenyt vága,
Visszajövetére — szekérútat csapa.
A nagy tábor között csak egyet meghagya,
Aki a császárnak e nagy hírt megmondja.

A népköltészet igazi szellemében mondatja Arany az Árpád-kori hegedőssel A Szent László fűvében:

Nagy volt a vérontás, folyt a vér, mint patak,
Tőle a vizek is mind megáradtanak,
A mező sík vér lett mint valamely tenger,
Sziget benne a sok halomra ölt ember.
Kivel sebje nem bírt, az vérbe fulladott,
A félig elevent megfojtá a halott.
Elveszett a kun mind, vagy esett rabságba,
Egy maradt hírvinni messze Kunországba.

Petőfi is jól jellemzi a juhász gondolkozásmódját, mikor így beszélteti:

»Ha ez a pénz volna csak foglaló,
S még száz ennyi lenne borravaló
S id' adnák a világot rá'dásnak,
Szeretőmet mégsem adnám másnak.«

A francia legény ugyanígy gondolkozik:

Ha a király nekem adná
Egész Páris városát,
És cserébe azt kívánná,
Hogy babámat adjam át:
Azt felelném a királynak,
Párist tartsa meg magának,
Érte biz én nem adom
Hajjalom
Kis galambom', angyalom'! (Molière, Misanthr. I.)

Akhilles haragja Homérosnál csupa hyperbolák közt zajlik:

Minden ajándékát gyülölöm s hajszálra se tartom,
Adjon akár tizszer, húszszor többet nekem annál,
Mennyije mostan van s hozzá még mind beszerezné
Orchomenos kincsét s egyiptomi Théba aranyját,
Hol száz garmadaszám van a kincs-aranyos palotákban,
Melyen száz a kapú s melyeknek mindenikén át
Kétszáz férfi kijár paripástúl és szekerestül.
Mennyi fövény s porszem van, igérhet már akar annyit:
Még akkor se puhit engem meg a hős Agamemnon.
(Ilias IX. 378—387. Kempf).

De jellemző a túlzás a műköltészetre is. Shakspere Coriolanusa csak úgy ontja a népre a vakmerően túlzó képeket arisztokrata haragjában:

. . . Ki bennetek bizik,
Oroszlán helyt nyuiat lel s lúdakat
Rókák helyett. Nem vagytok biztosabbak,
Mint a parázs a jégen s a napon
A hó . . . Ki kegyetekre épit,
Ólomkarokkal úszik s tölgyeket
Hasit sással. Bitóra véletek. (I. 1.)

Toldi György is kegyetlen túlzással szórja gúnyját, anyjához intézve, Miklósra:

Úgy anyám! kecsegtesd *ölbeli ebedet*,
Ójad *fuvó szeltől* drága gyermekedet;

Mártsad teibe-vajba, mit se kímélj tőle,
Majd *derék fajankó* válik úgy belőle.
Most van a *dandárja* réten a munkának,
De foga nem fűlik ahhoz e gazdának.
Mint kopó megérzi a zsíros ebédet,
S tővel-heggyel össze hagyja a cselédet. (II.)

A mi költőink közül Petőfi hódol leginkább a túlzásnak. Az ő képzeletét általában a szertelenség jellemzi. Maga vallja:

Az én képzeletem nem a por magzatja:
Mennydörgés volt apja, villámlás volt anyja,
Csecsemő korában sárkánytejet szopott,
Ifiu korában oroszlánvért ivott,
Mint üstökös nyargalt sivatag pusztákra,
Zöld vadon erdőkbe, kék hegyek ormára;
A vadon erdőkben tölgyeket szaggatott,
A hegyek tetején sziklákat ingatott.

Ép ilyen végletes szerelme is:

Szeretlek kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Mint ember még soha,
Soha nem szeretett!
Oly nagyon szeretlek,
Hogy majd belehalok,
Egy személyben minden,
De mindened vagyok.

Lelkesedésében Magyarországot látja a világ legszebb országának:

Magyar vagyok. Legszebb ország hazám
Az öt világrész nagy területén,
Egy kis világ maga, nincs annyi szám,
A hány a szépség gazdag kebelén.
Van rajta bérc, amely tekintetet vét
A kaspi tenger habjain is túl,
És rónasága, mintha a föld végét
Keresné, olyan messze, messze nyúl.

A tulzástól csak egy lépés a *dagályig*. És Petőfi bele is esik nem egyszer. Például mikor azt mondja:

Ha a föld Isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta.

Ami egyben izléstelen is, zavaros is, mert a földgömböt nem lehet mint kalapot elképzelni, még kevésbbé az Úristent bokrétás kalappal a fején.

Vagy az Egri hangokban, mikor igy ír:

Kedvemnek, ha magja volna,
Elvetném a hó telett,
S ha kikelne, rózsaerdő
Koszoruzná a felet,
S hogyha feldobnám az égre
Szivemet,
Melegítné a világot
Nap helyett!

3. Gyengítés.

Aristoteles a maga Rhetorikájában ταπεινοῦν-nak nevezi a kifejezés erejének csökkentését szemben az αὔξειν-nel, a kifejezés erősítésével. Az αὔξησις és ταπείνωσις terminusok Anaximenes rhetorikájában találhatók. Apsines az utóbbi helyett a μείωσις kifejezést ajánlja, Tryphon pedig a ma általán elfogadott εὐφημισμος-t.* Ez eredetileg vallási kifejezés: εὐφημεῖν körülbelül annyi, mint a latin *favere lingua*, mellyel a hallgatóságot az áldozatok alkalmával csendre intették.

Mi bírja az embert általában kifejezéseinek mérséklésére, holott tudjuk, hogy az érzelem szinte túláradó erővel siet mozdulatokban, szavakban, cselekvésben érvényesülni? Kifejezéseink mérséklése kétségen kívül énünk korlátozása s ennek oka csak az lehet, hogy ezt a korlátozást szükségesnek tartjuk, mert nem érezzük magunkat szabadoknak. Az euphemismus lélektani oka: másoktól való függésünk tudata.

Legfőbb ilyen függés az istenségtől való: **a vallási félelem.** Már a régi rhetorikusok euphemismusként emlegetik az *Eumenidák* nevét *Erynnisek* helyett: ὅταν λέγομεν Ἐρυννίας Εὐμενίδας (Tryphon).* Ugyancsak a bosszú istennőit σεμναί θεαί-nak, szent isteneknek is nevezi a közszokás (Kokondrios).** Plinius megemlíti, hogy *Beneventum* euphemismusnak köszöni eredetét *Maleventum* helyett „auspicatius mutato consilio“,*** s a Pontus Euxi-

* Gerber: Die Sprache als Kunst. II². 277 és 280 l.
* U. o. 280 l.
** U. o. 313 l.
*** U. o. 314 l.

nus, εὔξεινος, a vendégszerető, neve eredetileg Axenus, ἄξεινος,* barátságtalan, hisz, ha máshonnan nem, Orestes mondájából tudjuk, hogy a thrák király minden idegent feláldozott, kit rossz sorsa partjára vetett. Még Persephone nevét is Μειλιτώνη-re változtatta a vallási félelem, azaz „pusztító"-ból, „mézédes"-sé.

Nyelvünkben ennek a káromkodásokban látjuk nyomát, hol isten nevének hiába vételétől megijed a feleszmélt öntudat. Ennek köszönik eredetüket az efféle kiszólások: Bizony *Istók*, a *jé*-gen kopogóját, a *terem*-buráját. Azonkívül is gyakran használjuk Isten, Jézus, Mária neve helyett csak a jelzőjét*: a *Mindenható*, az *Atya*, az *Úr*, az *Üdvözítő*, a *Krisztus* (χριστός, felkent), a *Boldogságos*, a *Szűz*, vagy körülírással kerüljük el a név említését: Mert övéit el nem hagyja, *ki mindnyájunk édes atyja* (Ar.). Tudta, hogy *az, aki a szívet vizsgálja*, Minden kívánságát benne megtalálja (T. VI.) Isten egyszülött fia, Istennek szent anyja.

Az euphemismusok másik vallási csoportja a **halál** kifejezései körül alakult. A primitiv ember a halált nem tartja az élet megsemmisülésének, hanem csak lefokozott életműködésnek, valami álomszerű állapotnak. A lélek, mely első képzetében nem más, mint a lehelet (v. ö. lélek és lélekzik, animus és ἄνεμος, spiritus és spiro stb.) elhagyja a testet, máshová költözik. E képzetnek továbbfejlődése a lét amaz árnyékszerű állapota, melyet Homeros alvilágában is találunk s az az eszmévé finomodás, melyet a kereszténység hirdet. A halálban elköltözött lélek a primitiv hit szerint vissza is térhet (hazajáró lélek, kísértet) és egyesülhet a testtel (v. ö. hálni jár belé a lélek), amikor az élet teljessége visszaáll. Homerosban ez akkor következik be, ha az árny friss meleg vért iszik. A halálra vonatkozó kifejezések legtöbbször a testi elváltozást jelentik, maga a „hal" ige eredeti jelentése alkalmasint a test megmerevedésére vonatkozik (v. ö. észt kole: sterben, absterben, gelähmt werden). A „halaványa" az „eleven" párja. *Két szemét halálos hályog eltakarta* (T. III. megfelelőleg a homérosi τὸν δὲ σκότος ὄσσε κάλυψεν-nek). Jaj, de vége van már, *leesett az álla* (T. E. VI.) Nem *kiment belőle*, bennszorult *a pára* (T. V.). *Kiadja a lelkét, utolsó leheletéig, eláll a lélekzete. Elesik, elhull.* Vagy az álom köréből valók: *behunyja a szemét, elhuny, elszenderül, nyugalomra tér, megpihen.* Vagy végre a távozás,

* Így gondolta ezt már Grimm Jakab. Phil. K. 37 : 157.

költözés fogalomkörére utalnak mint: *elköltözik, kimúlik, elmegy az élők sorából, itt hagyja a világot, megtér őseihez.* Épen ezért a primitiv embert nagy félelem tölti el a holtakkal szemben, mivel e félholt állapotból vissza is térhetnek, kárt okozhatnak, boszszút állhatnak. A halotti áldozatoknak pontos megtartása, olykor nagy fénnyel megülése (pl. Hektor temetése, az Ankhises halálára rendezett versenyjátékok) erre a félelemre vezethető vissza, mert ha az elhunyt nem részesült kellő temetésben, nem volt nyugalma; félő volt, hogy hazajön kísérteni. A gyász szertartásai is — porban fetrengés, a test bepiszkolása, dúlt haj, tépett ruha, bőjt, magány — mind az illető megalázkodására szolgáltak, aki mintegy önkénytes nyomorba menekült, hogy minél kevésbé keltse fel az elhunyt irígységét, bosszúvágyát. De mortuis nil, nisi bene, óv a latin közmondás is. A kereszténység a másvilág nagyszabású rajzával és részletes kiszínezésével nagyon meggazdagította a halál kifejezéseit s egyben az ember igazi hivatásául a halál utáni létet tüntetve fel, meg is szépítette. *Megboldogul, jobb hazába tér, az örök világosság fényeskedik neki, meglátja a paradicsomot, elszólítja az Úr, megdicsőül.* A halottak iránt érzett félelem és tisztelet ezen atavisztikus érzése ma is él bennünk és mint k e g y e l e t, előszeretettel választatja velünk azt a kifejezést, mely a rideg valónak leplezésével egyszersmind gyöngédségünkről is tanuskodik. A halottakról ma is csak jót illik mondanunk.

Az euphemistikus kifejezések harmadik nagy köre az embernek a **társadalom**hoz való viszonyára vonatkozik. Nem Robinson szigetén élünk, hanem embertársaink között, kikre tekintettel kell lennünk. Nem szabad terhükre lennünk személyünkkel, nem szabad őket sértenünk szavainkkal. Elvégre mindenki másokra szorul s nem lehet közömbös előtte azok jó véleménye, jó akarata. Így fejlődött ki a társadalmi tisztességtudás, magasabb fokán i l l e m t u d á s, mely másokkal való érintkezésünket szabályozza.

Az ember fizikai lény lévén, egy csomó olyan testi funkciót kell végeznie, mely amilyen fontos neki, oly kellemetlen lehet másokra nézve. Ezeket tehát az ember lehetőleg úgy végzi, hogy mások tekintetét elkerülje és ha beszélnie kell róla, csak leplezve, sejtetve teszi, mintegy homályosan vagy távolról céloz reá. Ilyen természeti functiók a n e m i és t á p l á l k o z á s i, különösebben az e m é s z t é s i functiók. A nemi élet körül kialakult illemtudást s z e m é r e m-nek nevezzük; minél jobban nevelt ember valaki, annál inkább ki lesz fejlődve benne a szégyenérzetnek ez a fino-

mabb fajtája. Amint nem mutogatjuk e testrészeinket leplezetlenül, ép úgy nyilvánosan sem beszélünk róluk. A szeméremérzet igen régi az emberiségben és a vad népeknél is megtaláljuk, de nagyon különböző alakulatokban. Vannak népek, melyek oly dolgokat szégyelnek, mik nálunk közönségesek, de például a nemi szemérmet nem ismerik; másoknál ellenben ez ki van fejlődve, ha mindjárt csak a gonosz tekintettől, a szemveréstől való félelem miatt is. Az ókor nem ismerte a mi fogalmaink szerinti nemi szemérmet s Görögországban, a római birodalomban oly képek, szobrok — különösen a Dionysos-tisztelettel összefüggők — voltak nyilvánosan láthatók, minőket ma a rendőrség tiltana be. A régi írók oly leplezetlenül írtak a nemi dolgokról, amint ma a pornograph iratok sem mernek. A nemi szemérmet a kereszténység terjesztette el, midőn ezzel is a testiektől elvonni és a lelkiek felé törekedett irányozni a hivők tekintetét.

A táplálkozás és emésztés körüli illemérzet sem fejlődött ki máról-holnapra. Hihetetlen, mit bírt meg e tekintetben például Aristophanesnek közönsége. Igaz másrészt, hogy a komédia hangulata szabadabb volt s az eposzban, mely a királyok és nemesek udvarában zengett, vagy a drámában, mely az istentisztelet kiegészítő része volt, nem is találjuk meg e kicsapongó hangot. A középkori íróknál, de még a renaissance idején pld. Boccaccio novelláiban, vagy Margit navarrai királyné elbeszéléseiben, a Heptameronban, mai fogalmaink szerint szörnyű disznóságokat olvashatunk. Shakspere drámái tele vannak oly helyekkel, melyeket ma trágároknak neveznénk. Nem egyszer említi pld. a polgárok „büdös, fokhagymás leheletét", amint éljent ordítanak, izzadságos sapkáikat dobálva. Coriolanusában Menenius így korholja a tribunokat: „Ha valami ügyet terjeszt elétek két párt s történetesen egyet csavarít rajtatok a kólika, éji edény után ordítva, véresen eresztitek el a pört." (II. 1). Nálunk Bessenyei említi a még az ő korában is nagyon elterjedt Salamon és Markalf történetét, mint oly könyvet, mely tele van ocsmánysággal (A magyar néző 61 l). Még a papoktól írt és rendezett régi iskolai drámákban is találunk kivető helyeket. Gvadányi, Bessenyei kortársa, gróf és lovas generális, a XVIII. évszáz végén így ír le Rontó Pál c. elbeszélésében egy lakomát:

Jól ittak, jól ettek és úgy örvendeztek,
Hogy sokan közöttük immár ökrendeztek,
Foghagymás kolbásznak drága szép illattya
Böfögött gyomrokbul, mert nagy volt divattya,

Az izzadásnak is kellemetlen szaga
Bétölti a szobát. Atyám pedig maga
Nagyon tsuklott mézes s borsos pálynkátul,
Soktul savanyu szag jött a káposztátul. (I. 1).

Dugonics András, Csokonai Vitéz Mihály (Békaegérharc, Dorottya) művei is sok izléstelenséget tartalmaznak.

Az evés-ivás kifejezései épen ezért nagy változatosságot tüntetnek fel. Mily távolság van az ebédjét *elfogyasztja*, *elkölti*-től például a *zabál*-ig! Mennyivel finomabb, ha Arany azt mondja Bencéről: Nehány kortyot előbb *nyelve mellé önte* (T. X.), mint csak ez is: *felöntött a garatra*. Lehr Albert a részegségnek mintegy 2000 kifejezését állította össze (M.Ny. VI—VII).

A természeti szükségleteken kivül a test némely betegsége az a terület, ahol euphemismusra van alkalom. Vannak betegségek, melyek másoknak kellemetlen látványul szolgálnak, vagy maguk körül undoritó szagot terjesztenek. Még a szóban is kerüljük tehát azt az egyenes kifejezést, mely efféle képzetek keltésére alkalmas. Ilyenek mindenekelőtt itt is a nemi betegségek, azután a gyomor, a has, a belek betegségei. Majd azok, a melyek undoritó kiütéssel járnak, mint a kosz, rüh s a bőrnek egyéb fekélyei. Rendesen úgy járunk el, hogy vagy általánosságban emlitjük csak a bajt, mint: *bőrbaj, gyomorfájás, bélzavar, hasmenés, kiütés* stb. vagy tudományos, latin-görög nevén nevezzük mint: *lues, diarrhoë, disenteria, excrementum, infectio, ekzema stb.*

A társadalmi eufémizmusok másik csoportja az, mely a testi hibáknak megfelőleg a lelki hibákra, fogyatkozásokra, bünökre vonatkozik. Amint kellemetlenek embertársainkra nézve a testi gyarlóságok, úgy azok lehetnek a jellembeliek is, akár a mieink másokra, akár a másokéi reánk nézve. Gyakran jutunk tehát oly helyzetbe, hogy hibáinkat mások előtt takargatni, enyhiteni vagyunk kénytelenek, vagy mások hibáit kell leplezgetnünk, szépítenünk, olykor őket rájuk megfelelő alakban figyelmeztetnünk. Persze legbiztosabb a teljes elhallgatás, ha azokról egyáltalán nem beszélünk, de ez igen sokszor nem lehetséges s ilyenkor az euphemismushoz kell fordulnunk. Mindezek szintén az illem, még inkább a tapintat körébe vágnak. A tapintatot mintegy társadalmi érzéknek nevezhetnők. Az alapja megvan mindenkiben, hiszen amint tapintó érzékünket a tárgyakkal való érintkezés fejleszti, úgy fejleszti tapintatunkat az emberekkel való érintkezés. De azért teljes kifejlődésére, mint általában az érzé-

kekére, sok gyakorlatra, tapasztalatra van szükség s még akkor is egyik embernél sokkal tökéletesebb lesz, mint a másiknál. A léleknek látszólag ösztönszerü tevékenysége, valami finom intuició (sugallat) kell hozzá, ami az életkörülmények és az emberek jellemének milliónyi változatossága között biztos kalauz gyanánt eligazit bennünket. A tapintatosság voltakép a lélek erkölcsi müveltsége, mert énünknek tudatos visszaszorítása, önzésünk legyőzése kell hozzá, s ez mindig a legnagyobb áldozat, melyet embertársaink érdekében hozhatunk, legyen bár még oly kis dologról is szó s ilyenféle áldozatra csak az igazi socialis érzék képesit.

Ha az öreg emberről, kinek testi-lelki hanyatlása korával jár, csak azt mondjuk, hogy *idős, koros, élemedett, éltes*, akkor ilyen tapintatos euphemismust alkalmazunk. Már erősebb lenne a *vén*, amelyben van valami megvető, sértő elem. „Öreg ember nem vén ember" a cime Jókai ama regényének is, melyben az előrehaladott korú ember jogát védelmezi az élet örömeihez. Az ‚öreg' szó ugyanis eredetileg ‚nagy'-ot jelentett s ennek értelmi árnyalatát tartotta meg, bár régebben a ‚vén' szó sem volt megvető értelmü, mint pl. ‚a nép vénei' megtisztelő kifejezés is mutatja. Az ostoba embert *butának, szamárnak* mondjuk, ha a kifejezést fokozni akarjuk; euphemismussal: *korlátolt, nehézfejü, rosszfelfogású, lassúeszü*, vagy csak *nem okos, nem tehetséges, nem valami lángész, nem találta fel a puskaport.* A hülyék intézetét nemrég *gyengetehetségüek* intézetének nevezte el a finomult közszokás. Az őrültet *tébolyodott*nak hivjuk, ami a. m. tévelyedett, vagy *háborodott*nak, elmez*avart*nak. A gyáva csak *félénk*, sőt továbbmenve: *óvatos*, mintha előrelátásból nem szállna szembe a veszedelemmel. Aki hazudik, csak *nem mond igazat, kohol, költ, mesél* vagy épen *téved*, mintha még ő szorulna útbaigazitásunkra. A részeg csak a *pohár fenekére nézett*, csak *ittas*, csak *bor van benne*, vagy mint a népdal énekli:

> Nem vagyok én *részeg*, csak egy kicsikét *boros*,
> Nem *szük* ez a szoba, csak egy kicsikét *szoros*,
> Nem *tántorgok* én, csak ugy *cifrázom*,
> Mert ez nekem régi szokásom.

Általában az összes synonymákat elrendezhetjük ily módon a kifejezés foka szerint az erősebbről a gyengébb felé haladva, vagy viszont s ki fog tünni, hogy jóformán minden fogalmat kifejezhe-

tünk erősebb vagy gyengébb árnyalatban, világosan vagy leplezve, durván vagy szépitett alakban.

Mind az istenséggel és a halottakkal szemben használt euphemismusok, mind a társadalmiak már a primitiv népek körében kifejlődtek, mégis csak az emberek érintkezésének finomodásával szaporodtak meg. A paraszt, a városi proletár ma is a legdurvább kifejezésekkel érintkezik egymás között, a másik érzékenységére, gyöngeségére nincs tekintettel, hibáival szemben kiméletlen s így viszont is durvaságot kap. Az érzelmek túlzásba csapnak s a kemény szavak csatájába csakhamar a kemény öklök is beleavatkoznak. A verekedés fogalomkörére Jókai Mór maga száz kifejezést állitott össze, és talán nem véletlen, hogy a részegségen kivül éppen erre van oly sok szavunk. Még a középkori társadalmi érintkezés is nyers, durva volt, a lovagok nem igen válogatták szavaikat s hamar öklükhöz folyamodtak, vagy kardjukhoz kaptak. A hitviták stilusa is, a reformáció idején, noha egyházi férfiak vivták, meglehetősen nyers volt. Pázmány igy vitatkozik egyik ellenfelével: „Szavahihető s füllel hallottat beszélő emberektől értettem, hogy Alvinczi Péter, sok mosdatlan szidalmi között, bálványozást és hitszegést akart mireánk mérges beszédével kenni. Azért hivatalomnak tiszti szerént szembe szállék a dücsőséges vitézzel; az öt levelemben orcájára téritém reánk kenődött fecsegésit, noha pedig arra nem néztem, hogy efféle állatra nem jó hájat kenni, hanem őtet érdeme fölött is mindenütt tisztességgel neveztem, tudván, hogy szép szónak szárnya nem szegik: de mégis hogy im kifogták az délcegből bátyánkat és szájában vetették zabolájat, csoda melly igen orrában dagálya és nem magára vete, hogy nyerset ött s meg nem emészthette, hanem mosdatlan kézzel és körmös ujjal kapa hozzám, cifra fortélyokkal és hajadon pór szitkokkal támada ellenem.“ Egészséges, népies, de mai izlésünknek nyers magyarság.

A társadalmi élet finomodása mindenütt az udvari élettel van kapcsolatban. A finom modort, beszédet ma is udvariasságnak hivjuk. A renaissance korában először az olasz városok udvaraiban fejlődik ki müveltebb társas érintkezés, majd Spanyol és Franciaországban, de itt nem annyira IV. Henriknek, az első Bourbonnak udvarában, mint inkább az ú. n. Rambouillet palotában, hol a főúri társaság színe-java a szellemes Rambouillet marquisné vezetése alatt mintegy külön udvart alakitott s finom nők és jeles irók képeztek ki müvelt társadalmi nyelvet, melynek

szemérem, illem és tapintat voltak főirányzói. Ők alkották a latin alapján az ‚urbanité' szót, mely irányukat jelezte, magukat ‚précieuse'-öknek, értékeseknek, a köznapi embereknél különbeknek nevezték. Olaszországban marinismusnak, Spanyolországban gongorismusnak, Angliában euphuismusnak nevezték ez irányt. XIV. Lajos udvara már e finomabb társadalmi modornak lesz otthona s a francia illem és kultúra a napkirály udvarából terjed el Európaszerte. Ő lesz az ideálja az uralkodóknak azontúl s az udvari élet a francia etiquette szerint igazodik mindenütt. Az udvartól eltanulja a főnemesség s onnan tovább terjed a nemesi középosztályba. A Habsburgoknál Mária Terézia alatt alakul ki ez a művelt udvari élet; a mi főnemességünk, a testőrgárda szervezése óta középnemességünk is, itt tanul európai modort és palléro zott stilust. Faludi Ferenc már a század közepén lefordítja a spanyol Dorellnek „Nemes ember és nemes asszony" c. művét, valamint Gracian „Bölcs és figyelmetes udvari ember"-ét, mindkettővel a magyar társadalom műveltségét akarva emelni. Örökét átveszi Bessenyei György, majd Kazinczy Ferenc, akik aztán a művelt magyar irodalmi stilust kialakítják.

De mint az emberi törekvéseknél rendszerint, ezúttal is jelentkezik az erény mellett a hiba: a finomság mellett a finomkodás, a művészies ség mellett a mesterkéltség, a köznapi helyett a keresett, a nyers helyett az affektált. Illemért és szeméremért küzdve a p r u d e r i a, az álszemérem hibájába estek, azaz olyasmit is lepleztek, körülírtak, titkoltak, amin semmi rejteni való nincsen. Mi szükség van pld. a fület az *értelem kapui*-nak (les portes de l'entendement), a fogat a *száj butorzatá*-nak (l' ameublement de la bouche) nevezni? Fésülködni: *a haj tömkelegét kibontani* (délabyrinthiser les cheveux), táncolni: *szerelmi betűket lépni* (tracer des chiffres d'amour). Az inas: le nécessaire, *a szükséges*; a seprő: un instrument de propreté; a háború: la mère du désordre; egy pohár víz: le bain intérieur; az ing: *elevenek és holtak örök kisérője*.

Sok tekintetben nálunk is mesterkélt irányba tévedt Kazinczy és iskolája, később a Bajza nyomán alakult u. n. szobai költészet. Az utánuk föllépő népies iskola igyekezett kifejezés dolgában is visszaállitani a t e r m é s z e t e s t. Mikor Arany János Toldijában Miklós álmát úgy irja le, mint „melynek édességén *tiszta nyál csordult ki* Toldi szája végén", Petőfi azt jegyzi meg hozzá írt levelében: „Ami igaz, az természetes; ami természetes, az jó és

szerintem szép is. Mikor Toldi alszik s szájából a nyál foly, ezért sokan le fognak téged köpni, de én megcsókollak". Petőfi sok olyat mert maga is költészetében, amitől az addigi túlfinomult ízlés visszariadt. Ő merte írni: Tedd le bojtár a subádat, *Mennykő szántsa meg a hátad! Lánggal égő teremtette*, Nagy a harag a szivembe. A gyüldei ifjakról azt mondja: Ti *fekélyek* a hazának testén. A Nemzeti dalban: *Sehonnai bitang* ember, Ki most, ha kell, halni nem mer, Kinek drágább *rongy* élete, Mint a haza becsülete. De ő is túllépte a határt, mikor azt énekli: Tele pohár a kezembe, Táncolok, mint *veszett fene*. Vagy mikor kritikusaira így rival rá: „Mit *ugattok*, mit *haraptok* engemet, hitvány *ebek?* Torkotokba, hogy megfúltok, oly kemény koncot vetek". A jóizlés nem kívánja, hogy természetellenesek legyünk; naturalia non sunt turpia; fölhevülni, haragudni emberi dolog. Csak történjék a maga helyén és idején! Ujabb irodalmunk, különösen a naturalista írók, megint túlzásba viszik a testiség kultuszát s nem egyszer átlépik a jóizlés és társadalmi illem határát. E téren Móricz Zsigmond vezet.

Ha már most azon stilisztikai formákat vizsgáljuk, melyekben az euphemismus meg szokott jelenni, akkor a következőket állíthatjuk össze:

1. A **leplezés.** Úgy választjuk a kifejezést, hogy az mintegy leplezze a rideg valóságot, amelyet titkolni kívánunk s szavainkkal inkább csak sejtetünk. Ennek fajai:

a) Az általánositás. Nem mondjuk meg határozottan, miről van szó, hanem a fogalmat csak a maga általánosságában, azaz tágkörüségében nevezzük meg.

Gyilkos, tolvaj: *tettes*. Részeg: *ittas*. Büdös: *szagos*. Ellopta: *elvitte*. Felakasztották: *kivégezték*. Kidobta: *eltávolitotta*. Öt évet *ült; iszik, szükségre megy. Más* állapot. *A legrosszabbtól* lehet tartani. Ez még *végzetessé* válhat. György miá, kit Isten *akárhová* tegyen (T. VI).

b.) A körülirás, mely úgy sejteti a dolgot, hogy csak bizonyos körülményeire utal.

Elment oda, *ahonnan nincs többé visszatérés*. Azokkal időzöm, *akik másszor voltak*. (T. Sz. I.) *Felvette a néhai nevet*. (Ar. A tudós m.) Györgyöt e csapással *hűs verembe* tennék, *Isten kenyeréből hol többé nem ennék*. (T. II.) Olyat teszek, *hogy magam is megbánom*. Tudta, hogy az, *aki a szivet vizsgálja*, minden kívánságát benne megtalálja. (T. IV.) Hogy övéit el nem hagyja, *ki mindnyájunk édes atyja*. (Ar. Itthon).

c) A képes beszéd. Jó szolgálatot tesznek e célra a képes szólások, amelyek nem mondják ki egyenesen, nyiltan a dolgot, hanem a képpel csak reá utalnak.

Nincs ki a négy fertálya, a négy kereke. Nem hiszik, hogy *kártyája ki volna.* (Ar. A falu bol.) Kevés a vágott dohánya. (Ar. A tudós macsk.) Rossz fát tett a tűzre, rossz útra tért, nincs rendben a szénája, kosarat kapott, kitették a szűrét, a pohár fenekére nézett, felöntött a garatra, üresen hagyta a csizmáját, elejtette a kis kést. Bekukkant, mint Bolond Istók Debrecenbe. Annyit ért hozzá, mint hajdu a harangöntéshez. Akkor jön vissza, mikor Csaba Görögországból.

d) A z i d e g e n s z a v a k is enyhítik a kifejezés erejét, mert így burkoltabb alakban szólunk. Az idegen szó, épen mert nem közönséges, finomabb, választékosabb.

Ha valakiről azt mondjuk, hogy *inzultálták*, nem oly sértő, mint: elverték, felpofozták. *Simplex*, *rusticus*, *indolens* nem oly erős, mint: együgyű, paraszt, hanyag. *Messalliance* szebb, mint: vadházasság; *plagizál* mint lop. *Closet* finomabb kifejezés, mint árnyékszék, *purgál* mint meghajt, *epileptikus* mint nyavalyatörős, *flegma* mint turha, *ekzéma* mint fekély, *paralysis* mint agylágyulás, vagy hüdéses butaság.

e) A t a g a d á s vagy inkább: tagadva állítás, azaz a fogalmat úgy állítjuk, hogy az ellentétét tagadjuk.

Nem szép: kevesebbet mond, mint rút, *nem jó:* kevesebbet, mint rossz. *Nem a legszebb*, *nem a legjobb* még kevesebbet, mert itt az ellentét még nagyobb. Épen így, ha nyomatékosító szócskák erősítik az ellentétet. *Nem épen* jó, *nem valami* szép, *nem egészen* igaz, *nem igen* hitte, *nem nagyon* tudja, *nem tulságosan* gyakori, *nem felette* szapora. *Nem közönséges* eset, *nem mindennapi* tehetség. *Nem bolond* ember ám volt ő (Ar. A bajusz). *Ha nincs ellenére*, *ha nem untatja* szerényebb kifejezések, mint: ha tetszik, ha mulattatja. Épen igy: *Nem parancsol* egy szivart? *Nem furcsa* ez? *Nincs igazam*?

Gyengíti az állítás erejét a *kettős tagadás* az u. n. litotes, azaz mikor voltaképeni mondanivalónkat tagadó alakba foglalva s a tagadást mint ellentétet tagadva, állitunk.

Nem tehetségtelen ember: meglehetősen tehetséges. *Nem igazságtalan* itélet. *Nem lehetetlen. Nem ok nélkül.* Gyanuja *nem*

volt alaptalan. Nem mondom, hogy nem teszem meg. *Nem állitom, hogy nem* igaz. *Nem, mintha nem* akarnám. *Lehetetlen* volt észre *nem* vennem.

2. A **szépités.** Kiméletességünkben, udvariasságunkban néha annyira megyünk, hogy egyenesen szépitjük mondanivalónkat. Ezt azzal érjük el, hogy az illető hibát ugy tüntetjük fel, mintha a neki megfelelő erény *túlzása* lenne; mi aztán csak magát az erényt emlitjük. Hiszen Aristoteles értelmében úgy foghatjuk fel a bűnt, hogy az valamely erény túlzása.

A szemtelenre azt mondjuk, hogy *élelmes*; a ravasz: *okos*, a gyáva: *óvatos*, az együgyű: *jámbor*, a mocskosbeszédű: *szabadszájú*, a goromba: *egyenes*, a neveletlen: *természetes*, a rest: *kényelmes*, a terhesség: *áldott* állapot; meghalt: *megboldogult, jobblétre szenderült.*

A szigorú erkölcsü Geleji Katona István megrója ezt a szokást: „Némelyekvel valami vétkes dolgoknak jegyeztetésekre közönségesen a magyarok visszá élnek: mint mikor a nyálaskodót vagy trágárt *nyájasnak*, a dőslést *mulatásnak*, a tékozlót *barátságosnak*, a tséltsapot *katona ember*nek etc. mondják. Néha pedig még a tisztességes nevezetet is gyalázatosért veszik: mint a *jó embert* bolondért vagy tsufért. (Corpus Gramm. 325—326. Simonyi. A magyar nyelv[2] 330.)

Találóan rajzolja e lelkiállapotot Molière Misanthrope c. drámájában, hol Eliante igy beszél:

A szenvedély nem könnyen lel hibát
S szerelme tárgyán csupa fényt talál.
Tökélynek véli még a foltot is
S tud annak adni kedvező nevet.
Sápadt a szép? Csak *liliomfehér;*
Koromszinű? *A legszebb barna* csak;
Sovány? *nyulánk* és *könnyütermetű*;
Kövér? alakja *méltóságteli;*
Piszkos s magával mitse gondoló?
Csak *elhanyagolt szépség* a neve;
Ha óriás: már *istennő* alak;
Ha törpe: *égi bájak kivonatja;*
Kevélynek? *szive koronára méltó*;
Ravasz? *szellemdús;* bamba? *jószivű.*
Ha csácsogó: *kifogyhatlan kedélyű*;
Ha kuka-szótlan: csak *szemérmetes.*
A lángoló szerelmes kedvesét
Imádja minden gyöngeségivel. (II. fv.)

3 A **kicsinyítés** is gyengíti a szó értelmét: *Butácska*, buti, kis buta; oktondi. *Lassacskán. Szépecskén* vagyunk. *Jócskán* van. *Nagyobbacska* fiú.

Ha valakire állatnevet alkalmazunk sértő szándékkal, akkor a fiók neve kevésbbé durva lesz, mint a kifejlett állaté. *Malac* kevésbbé sértő, mint disznó, *csacsi* mint szamár, *borjú* mint ökör, marha, *liba* mint lúd, *csirke* mint tyúk.

Igéknél a gyakorító képző végzi a gyengítést azzal, hogy a cselekvés ismétlése mellett elaprózását is kifejezi: *Festeget, olvasgat, irkál, keresgél.*

4. A **feltételesség,** a feltételes mód, azzal gyengíti az állítás erejét, hogy alattomban oly körülményt sejtet, mely miatt az állítás bizonytalanná válik.

Kérném szépen gyengébb mint: kérem szépen, mert efélét kell hozzáérteni: ha nincs ellenére, ha nincs terhére, ha nem vagyok alkalmatlan stb. *Nem hinném:* ha szabad véleményt mondanom, amennyire az ügyet ismerem. Úgy *gondolnám. Volna* kedved hozzá? Az ügy tehát rendben *volna.* Ki hitte *volna?* Nemcsak a kijelentést, a fölszólítást is enyhíthetjük ilyen módon: Angyalom, Piroskám — a gazda kiszólal — *Hoznál* egy ital bort a fehér kancsóval (T. Sz. X).*

A feltételes mód egyesülhet a tagadással s akkor még bizonytalanabb, még félénkebb az állítás:

Nem lenne szíves? *Nem volna* kedved hozzá? *Nemdenem* a Toldi Lőrinc fia *volnál?* (T. XII).

A kifejezés erejére nézve v. ö. a következő szólásmódokat: Szíveskedjék! Lesz szíves? Lenne szíves? Nem lenne szíves?

5. A **tréfa.** Sokszor enyhíti valamely állítás súlyos, kellemetlen voltát az is, ha a tréfa színeibe öltöztetjük. A humor derűje ilyenkor jótékonyan világít bele a helyzet komorságába.

Az ostoba emberről pld. azt mondjuk, hogy *nem találta fel a puskaport;* az ügyetlenre, hogy *eltalálta szarva közt a tőgyit;* akit pofon ütöttek, hogy *nyakon simították;* aki meghalt: *deszkát árul Földváron.* A borhamisító *megkereszteli a bort;* a tolvaj *hüvösre* kerül; a részeg *berúgott, becsodálkozott, az eget is bőgőnek nézi;*

* A latin nyelv is ismeri a coni. potentialis-t a kifejezés enyhítésére, de ott e jelenség szükebb körü. At non suscipi bellum *oportuit*: kellett *volna. Debebat* pridem, nem: debuisset. Nolo amittere: nem *szeretném* elveszíteni. Volo venire: *szeretnék* elmenni. Illud vero utique scire cupio: minden áron *szeretném* tudni.

akit elvertek: *elnadrágolták, kiporolták a nadrágját.* Ilyen még a *nyakleves, dutyi, enyveskezű, rókáz, kiebrudal* és sok más.

6. Az **elhallgatás** (aposiopesis, reticentia) mindenesetre a legbiztosabb módja az euphemismusnak, de nem mindíg lehetséges avagy kivánatos. Sokszor pedig késő is, mert akkor vesszük észre magunkat, mikor már belekezdtünk nem kivánatos mondandónkba. Ilyenkor tehát egy f o r d u l a t t a l igyekszünk neki ártatlan színt adni.

Ilyen a latin eposz híres *Quos ego!* . . .-ja, amely után el van hallgatva az átok. Magyarul megfelelne neki: *Azt a . . . Adta* kölyke! Három hétig nem hallod egy *adtámat* (Tompa). Rúgd agyon az *ilyen-olyan adtát!* (Pet. Az én peg.) *Ilyen-olyan* kis legénye! (Népd.). Semmirevaló *esse* (ez s e) kölyke! (Nyr. 42: 187). Majd *adok* én neked! No *lesz* neki! Majd lesz *kapsz.* Lesz ott *ne mulass!* Kendé bizony az árnyéka, mert *olyat mondok, hogy még a* . . . (Ar. A fülemüle).

Idetartozik Isten, Jézus, Mária nevének elhallgatása s csak jelzővel, körülírással említése, amiről fentebb volt szó, s az ily változtatások, mint: Bizony *Istók,* az *ist*-állóját, a *jé*-genkopogóját, a Jebuzeusát, a *terem*-buráját, a *termésit, teringette, Terenc-Ferenc* s mások. *Disznó terem* a káposztában. *Aki* ragyogása van (V. ö. Lehr Toldi Comm². 373). *Beste kura fi* . . . zetésért látni a vendéget! (Ar. Pázmán lovag).

II. A kifejezés neme.

I. Megvetés, gyűlölet.

Embertársainkhoz való érzelmeink két véglet közt helyeződnek el: a szeretet és gyűlölet, vagy az enyhébb görög szót használva a sympathia és antipathia, a rokon- és ellenérzés között. Akiket szeretünk, azokhoz vonzódunk; akiket nem szeretünk, azokat kerüljük, vagy, ha mégis összehoz a sors, igyekszünk elkülöníteni magunkat tőlük. A szeretet végeredményében közeledésre, a gyűlölet távolodásra vezethető vissza; a szeretet: vonzás, a gyűlölet: taszitás.

A *megvetés* maga eredetileg vetést, dobást jelent. A *kerül, eltávolodik, elidegenedik* szintén a távolságra vonatkozik. Napról-napra *nőtt köztünk a távolság:* mindinkább rossz viszonyba jutottunk. A nem kivánatos látvány *visszataszító.* A kiállhatatlan embert *kiutasítják, kidobják, kilökik, kirúgják,* habár csak képletesen is. A *köpés, hányás, okádás,* az utálat e kifejező mozgásai, szintén eltávolító cselekvéssel járnak.

A közeledés és távolodásra vezethető vissza a meleg és hideg érzete is. Akit szeretünk, akihez közel vagyunk, az iránt *meleg, heves, forró* érzelmekkel viseltetünk; akit nem szeretünk, akitől távol állunk, az iránt *hideg, hüvös, fagyos* a magunktartása.

A gyűlölet és megvetés voltakép abban különbözik, hogy gyűlöletet a magunkkal egyrangú, egyerejű vagy értékű személyekkel szemben érzünk; ha az illetőt alattunk állónak tartjuk, a gyűlöletnek ‚megvetés' a neve. Ezt a magas és alacsony térbeli irányokkal érzékeltetjük. Akit megvetünk: *lenézzük, lealacsonyítjuk;* akit szeretünk: *felmagasztaljuk.* Ezzel jár együtt a rosszakaratú kicsinylés is: *lenéz, lekicsinyel.*

A gyűlölet, megvetés kifejezései már most általában azt tüntetik fel, miként igyekszünk valakit emberi értékeitől megfosztva minél inkább lealacsonyítani s a társadalomból kiközösíteni, eltávolítani. Módjai a következők:

1. Az illető testi, lelki fogyatkozásainak hangoztatása, amelyek vagy tényleg megvannak, vagy az ellenérzés koholja őket. Míg a társadalmi tapintat finomsága ezeket óvatosan kerüli, leplezi vagy egészen elhallgatja, a durvaság nyiltan kitárja, sőt fokozza. Igy például:

a) Testi fogyatkozások: Sánta, púpos, félszemű, kancsal, süket, nagyfülű, görbehátú, lőcslábú, medvetalpú, kopasz, ragyás, fogatlan, öreg, vén stb.

b) Lelki, erkölcsi, fogyatkozások: Ostoba, buta, hülye, bolond, mafla, szájtátó, tökfejű, pimasz, ravasz, huncut, fösvény, nyelves, torkos, fejes, gőgös, gyáva, alázatos, sunyi, talpnyaló, alávaló, aljas, hitvány, szemtelen, arcátlan, utálatos stb.

A haragos ember leleménye kimeríthetetlen a sértő kifejezésekben. Felindult lelki állapota rendkívül hajlik a túlzásra s a lealacsonyító kifejezések nagyrésze úgy jön létre, hogy a sértettnek kisebbfokú hibáit nagyítja s igy oly fogyatkozásokat teremt, melyek már az illető emberi értékét erősen alászállítják.

Az egyszerű tévedés ily lelki állapotból tekintve: *hazugság, csalás;* a tudatlanság: *esztelenség, butaság, hülyeség, őrültség;* a jóakarat hiánya: *gazság, alávalóság;* a merészebb közeledés: *tolakodás, szemtelenkedés;* az óvatosság: *megfutamodás, gyávaság.*

Efféle ellenérzést keltő vonásokban bővelkedik például Homeros klasszikus leírása Thersitesről:

> Ő vala legcsúfabb valamennyi között, aki eljött:
> Lőcslábú, az egyik lábán bicegő; mig a válla
> Elficomult; mellére pupos, felül a feje búbja
> Hegybemenő, koponyájáról lekopott hajaszála.
> Szívéből gyülölé Akhiles meg a híres Odysseus.
> (Ilias II. 216—220. Kempf.).

Róla mintázta Arany Kanyaró alakját, csakhogy mongol-tatár jellemvonásokat is kevert belé:

> Kulacsfeje szűkült, pisze orral, lappá,
> Tette a természet s maga még rutabbá:
> Késsel az ön húsát bemetélte arcán,
> Hogy lenne ijesztő rettenetes harcán.
>
> Szanaszélyel ritka, műveletlen serték
> Forradozott állát s ajakát kiverték,
> Apró szeme kútból csillog elé, szúrva;
> Hangja ebugatás: vakogó, nyers, durva. (B. H. XII.)

Mindkettejük lelke megfelel testüknek.

2. Erősebb módja az erkölcsi lealacsonyításnak, ha valakit a társadalom megvetett alakjai közé sorozva, mintegy kiközösítünk a tisztességes emberek köréből. Ilyenek egyrészt a *rablók, gyilkosok, csalók, fosztogatók* bandája, továbbá, akiknek származásuk kifogásos: a *szolgák, koldusok, törvénytelen szülöttek, sehová nem tartozók,* másrészt a testi külső tekintetében megvetést érdemlő alakok: a *rongyos, piszkos, nyavalyás, undorító söpredék.*

a) Erkölcsileg megvetettek:

Gyilkos, zsivány, gaz, lator, haramja! (Pet. Szilaj Pista). Tolvaj, betyár, akasztófáravaló, akasztófavirág; banda, rablóbanda. Szélhámos, uzsorás, cselszövő, nyúzó, hóhér. *Sehonnai, bitang* ember, ki most, ha kell, halni nem mer. (Pet. Nemz. dal.). Hah *szolgafaj*, hah lázadó *gazember!* (Pet. Apostol). Gyilkolom a *fattya!* (Ar. Tör. Bálint). Engem sem a *gólya költött* (Ar. Arkádia). A *szeméten szedték föl, szedett-vedett* népség, *zabi* gyerek, *csőcselék, miből lett.*

Az irodalomból terjedtek el: Judás, Herodes, Mefisztó, Harpagon, Shylock, Ephialtes. *Herostratesi* tett. *Nérói* kegyetlenség. Kaján (Kain), fukar (Fugger, középkori bankárcsalád.)

Ideszámítjuk bizonyos körülmények közt a nőt és gyermeket, mint a társadalomnak kevésbbé fejlett, a férfiakénál értéktelenebb elemét. A férfira sértés, ha nőnek vagy gyermeknek nevezik.

Ó ti, *pulyák*, szégyen, csak achiv *nőcskék*, nem achivok! korholja Thersites a görög hősöket (Il. II. 235.). Nestor is igy szónokol: Ó ti bizony *gagyogó gyerekek* módjára beszéltek, Kik sose gondoltak viadalra, csatákra (U. o. 337—38.) Coriolanus, mikor a consulságkérés komédiáját kell eljátszania a csőcselék előtt, önmagát veti meg:

> Menj meggyőződésem! Szálljon belém
> Egy *ringyó* lelke! Torkom, mely miként a
> Dob harsogott, oly vékony síp legyen,
> Mint a *herélt* vagy *kis lyány* hangja, ki
> *Pulyákat* altat el! *Fickó* mosoly
> Tanyázzon arcomon, sírjon szemem,
> Mint *iskolás fiú! Koldúsi* nyelv
> Mozogjon ajkaim közt s e vasas térd,
> Melyet csupán a kengyel görbitett, mint
> *Alamizsnás emberé*, hajoljon. (Shaksp. Cor. III. 2).

Aufidius azzal ingerli a legnagyobb dühre, mikor gyermeknek nevezi:

Gyermek! Csalárd kutya!
Ha krónikátok hű, úgy benne van, hogy
Mint a galambokat a sas, titeket
Úgy üldözélek Corioliban.
Én egymagam! — *Gyermek!* (V. 5).

Petőfi írja Egy goromba tábornokhoz:

Tábornok úr, én nem tartom magam
Nagy embernek, de *akkorácska* csak
Vagyok, hogy oly *parányok*, aminő Ön,
Levett kalappal szóljanak velem.

b) Undorító külsejük, betegségük miatt megvetettek:

Piszokember, szemétnép, büdös paraszt, kapcabetyár, rongyos koldús, condra (rongy), cudar (u. a.).

Taknyos kölyök, nyálasszájú kamasz, köpedelemember. Odább innen, *rohadt lény!* (Pet. Cor.). Lusta *dög*.

Koszos, rühes, tetves, nyavalyás. Törje ki a nyavalya! Egye meg a fene, az íz, a roszseb, a franc, a sűly.

3. Még további és erősebb kiközösítés az, ha az illetőt az állatok közé soroljuk s ezáltal mintegy megfosztjuk emberi méltóságától. Különösen a háziállatok alkalmasak ily sértő összehasonlításra, inkább, mint a vadállatok; mert a háziállatok mintegy szolgái az embernek, sőt, mint állatok, még a szolgánál is alábbvalók, míg a vadak többnyire félelmesek és így a primitív lélekben bizonyos tiszteletet ébresztenek (mint azt pld. a totemkultusz, az állatimádás, a lélekvándorlás mutatja).*

Ily durva sértésre alkalmasak tehát:

a) Az állatnevek: *Szamár, marha, ökör, ló, disznó, majom.* Erősítve: vadszamár, szarvasmarha, címeres ökör, fajbarom, füles bagoly, majomkirály.

A férfiakat az erős négylábú állatokhoz, a nőket a gyöngébb szárnyasok vagy csúszómászókhoz hasonlítja a népképzelet. Így: *lúd, liba, tyúk, csirke* a nő szellemi alacsonyságát jelenti; a mérges, nyelves nő neve: *sárkány, hárpia, vipera, áspis, kigyó, béka.*

„Hát te cimborám, te
Kiért sóhajtottál?"
„Az én sóhajom is
Ott járt galambomnál.
Galamb? . . . Majd mit mondok!
Kigyó, mérges kigyó,
Ő volt engemet a
Rossz útra csábító." (Petőfi, Két sohaj).

* V. ö. Wundt, Die Sprache[2] II. 591.

Arany Toldijában sokszor hasonlítja Miklóst állatokhoz. A vadállatok párhuzama rendesen nem sértő, sőt épen Toldi természetes erejét, érzését emeli ki: Mint komor *bikáé*, olyan a járása. Mint a sértett *vadkan*, fú veszett dühében. Mint a *himszarvas*, kit vadász sérte nyillal: úgy bolyonga Miklós. Ha ellenben György azt mondja: Mint *kopó* megérzi a zsíros ebédet. Noha birna dolgot, mert erős, mint *marha*: abban durva sértés rejlik. Lehetnek azonban bizonyos vonatkozásokban a vadállatok is sértő fogalmak; így némely tipikus tulajdonságuknál fogva: Toldi György, a *rókalelkű* bátya. Gondolkozott az ő *farkasáról*, Őt elnyelni vágyó, rosszivű bátyjáról.

b) Állati tulajdonságok:

Szamárság, marhaság, disznóság, kutyaság.

Rókalelkű, tyúkeszű. Lusta, mint a disznó; bámul, mint a borjú; csökönyös, mint a szamár.

Szamárkodik, disznólkodik, malackodik, tehénkedik, majmol.

c) Állati cselekvések:

Bőg, ordít, ugat, nyávog, vartyog, gágog, röfög, röhög. Mit *bőgtök* minden piacon az érdemes tanács ellen? (Pet. Cor. I). Aszondi a röndér: Ne *tsahojjon* kend. (Gárd. G. G. 696).

Zabál, kérődzik, lafatyol.

Fölfordul. Dögrováson van. Dögölj meg!

II. Szeretet.

Amit az ember szeret, ahhoz vonzódik, azt bírni akarja, sőt egyesülni akar vele. Ha pedig már birja: megbecsüli; a szeretet hatása alatt értékét sokszor túlozza is (pretium affectionis).

I. A nyelv mindenekelőtt a szeretett lény birtokát fejezi ki a hozzáfüggesztett *birtokos raggal.*

Mariskám, Bélám. Magához hivatott szerettem *Révai Miklósom* (Horvát I. Irodt. Közl. XXIII. 112). Kedves *barátom*! Dobosom, dobosom, udvari *dobosom!* (Népball.) Nézz ki, fiam, gyenge kis *apródom!* (Ar. Tör. B.). Tartsa Isten jó *királyom!* (Ar. Pázm.)

Itt vagy, *enyim* vagy hát, én egyetlen egyem! (T. Sz. VI). Irj a *tieidről! Övéinél* idősz. Kedves rózsám, te *enyim*, én *tiéd* (Népd.) *Tied* vagyok, *tied* hazám, e szív, e lélek (Pet.). A *mieink* győztek.

Mi több, a szeretett lényt énünk egy részének, testi-lelki valónknak tekintjük, vele a legnagyobb összetartozásra törekszünk.

Lelkem, édes lelkem. *Lelkem lelkéig* ér, Hogy drága jobb kezed osztályosa vagyok (Ar. Válasz Petőfi S.-nak). *Lelkemtől lelkezett* gyönyörű magatom (T. XII). Lelkem fele (Berzs. A horatiusi: dimidium animae meae). Egy test, egy lélek. Testi-lelki barátság. Feleség, felebarát. Látjátok *feleim* (H. B). Szívem, szívem szerelme. Szemem fénye. Te vagy, te vagy, barna kis lány, *szemem s lelkem fénye* (Pet.). *Szemem világa* volt a lyány (Ar.) Benned élek, benned halok (Berzs.). Aladár szerette volna belehelni a kedves teremtést és *viselni magában mint leiket* (Jók. Új földesúr).

2. A birásnak, egyesülésnek vágyát fejezi ki naiv módon az evés képzete, mely a szeretet hatása alatt bennünk támad. Különben ismeretes, hogy a primitiv ember megeszi ellenfele szívét, hogy bátorságát örökölje, melyet a szívbe képzel.

Jaj, *eszem a lelked,* be jó, hogy meglellek (T. IV). Eszem a zúzáját, eszem a szívedet. Eszem azt az imádságos kis szádat (Tompa). Eszem a szented. *Ennivalóan* kedves. Jó *falat.*

3. Az emberhez családja, rokonsága áll legközelebb; ezért szeretetből, vonzalomból idegeneket a családtagoknak, rokonoknak járó kifejezésekkel szólítunk, mintegy erősítve ezzel a hozzájuk tartozást.

Jaj, *fiam,* ne kérdezd az én esetemet: mondja az özvegy a teljesen ismeretlen Toldinak (T. VII). Szegény Jóka *bátya* (Ar.) *Bácsi, rokon, testvér.* Horvát testvéreink. Német sógor. Hajdú *sógor* mit kivánsz? (Gyermekvers). Kossuth *apánk.* Sári *néni,* hej, mikor kendet még Sárikámnak, *húgomnak* nevezték (Pet.) De megálljunk, *atyafiak,* megálljunk. (Pet.) Róka *koma.* Valahol a Tisza tájon Élt egy gazda, Pál *barátom* (Ar. A fülemüle). Fiamnak, öcsémnek a magyar olykor nőt is szólít: Eredj *fiam, Klára,* hamar, édes lányom (Ar.). *Fiam Ágnes,* mit műveltél? (Ar.) *Öcsémasszony.*

Bonfinius jegyezte föl Mátyás királyról azt a kedves adatot, hogy mikor megválasztása után a hazába visszatért: „A népszerűséget, melyet atyja emlékezetének köszönhetett, nyájasságával és nyilt kegyességével annyira fokozta, hogy mindenkit maga iránt való szeretetre és odaadásra gyújtott: az egyiket *testvérének,* a másikat *atyjának,* a harmadikat *anyjának,* a negyediket *hugának* nevezte, mindenkinek szivesen megengedte, hogy megölelje, megcsókolja" (III. 9. Császár M. ford.) Eredetiben: Hos fratres, patres illos, hanc matrem, sororem istam appellare.

Mikor Andromache maradásra akarja bírni a csatába készülő Hektort, Homéros e szavakat adja szájába:

Hektor! Lásd te *atyám* is vagy, meg drága *anyám* is,
S édes *testvérem;* te vagy énnékem deli férjem!
Ó könyörülj hát meg s ne rohanj el a bástya fokáról (Il. VI. 429—31).

E helyre emlékeztet Petőfi *Szeretlek kedvesem* c. dithyrambjának az a helye, hol kedveséhez így szól:

Egy személyben minden,
De mindened vagyok,
Aki csak szerethet,
Aki csak él érted:
Férjed, fiad, atyád,
Szerető, testvéred.
És egy személyben te
Vagy mindenem nekem:
Lányom, anyám, húgom,
Szerető, hitvesem.

A teljes hozzátartozást, odaadást fejezi ki a rabság, rabszolgaság képzete. A szerelmes kész imádottjának rabjává lenni.

Édesem, kedvesem,
Rabod vagyok, kegyesem! (Amade.)

S rezzent kézből kis pillangó elszáll,
A leány *rab* szép szem sugaránál (Vör. Sz. I.)

4. A szeretett lény iránt érzett tetszést mutatják a következő kifejezések:

Édes, édesem; kedves, édes-kedves. Szerelmes én édes szivem uram (Lev. tár. II. 67.). Jó barát, jó pajtás, jó gyerek, jóban van vele, jó lábon áll. A régi magyar nyelv becsült vitézek és várak nevei előtt is gyakran használta: Török Bálint *jó* vitéz, enyingi (Ar.). Jó Toldi György (Ilosv.). Jó Budavár (Ar.). Szép, szépségem, gyönyörűségem. Szép vidéknek *szépséges* leánya (Pet.).

5. A szeretett lény értékét, becsülését úgy fejezzük ki, hogy drága és kedves tárgyakhoz vagy lényekhez hasonlítjuk. Igy:

a) Drága ércek, kövek: Kincsem, aranyom, gyöngyöm, gyémántom, rubintom, drágaságom. Szép magyar vitézek, *aranyos* leventék (T. I.) Leányodat te mindég *drága gyémántnak* tekintéd (Ar. Kat. 2.) Györgyike, *drága* gyermek. (Szom.)

b) Kedvelt állatok: Cicám; madaram, galambom, tubicám, pintyőkém; bogaram.

c) Szép növények: Rózsám, rózsaszálam, rózsabimbóm; violám, tulipánom, virágom, virágszálam. Virágokat női nevekül is használunk (Rózsa, Ibolya, Hajnalka, Pálma.). A régi „virágénekek" szerelmi énekek voltak.

6. A szeretet rajongássá, imádássá is fokozódhatik s ekkor a szeretett lényről a vallás köréből volt kifejezésekkel beszélünk.

Angyalom, szentem; mennyországom, csillagom; boldogságom; isten, istennő; ideál, eszménykép; bálvány.

Imád, istenít, bálványoz; elvarázsol, megbabonáz; rajong érte, tömjénez neki, egekig emel, magasztal.

Petőfi írja *Egressy Etelké*ről:

> Ez a te lyányod, Gábor? Én nem hihetem.
> Barátom, *ember lyánya ilyen nem lehet;*
> Csupán a képzelet s az is ritkán teremt
> Ily kedves kis leányt, ily *tündér gyermeket.*
>
> Oly szellemi e lyány, oly tisztán szellemi!
> Eszembe is jut róla a mesés világ:
> *Ily lényekkel lehettek az Olymp körül*
> *Megnépesítve a források és a fák.*

7. Szeretetünk tárgyát olykor kicsinyítjük, mert a kicsit általában szeretnivalónak, kedvesnek találjuk: a kis gyermeket, az állatok kicsinyeit. A ‚nagy' tiszteletet, félelmet ébreszt bennünk, a ‚kicsiny' kedvességet, szeretetet. Valószinűleg részes ebben a faji érzés is: az ivadék szeretete.

Kicsim, picikém. Feleségek felesége, Lelkem adta *kicsikéje.* (Pet.) *Kicsiny kis leányka,* te a nagy világnak legnagyobb gyémántja (Pet.) Babám, babicám. Fiacskám, hugocskám, apó, apuka, anyóka, öcskös. Barátocskám.

Az Énekek éneke, a szerelemnek ez örök hymnusa, kincsesbányája mindazon formáknak, melyekben a szerelem valaha megnyilatkozott. Álljon itt egynéhány:

Mint az Engedi szőlőiben a *ciprus,* olyan nékem az én Szerelmesem (I).

A te szemeid olyanok, mint a *galambok* szemei; a te hajad hasonlatos a *kecskéknek nyájához,* melyek a Gileád hegyéről lenyírik a fűvet. (IV.)

Mint a *veres cérna,* a te ajakaid olyanok és a te beszéded *ékes*; mint a *pómagránátnak* darabja, olyan a te két vakszemed a te hajadnak fonatékja között (IV).

Hasonló a te nyakad a *Dávid tornyához,* mely építtetett fegyveres háznak, melyben ezer pajzsok függesztettek fel, mind az erős vitézeknek pajzsai (IV).

A te két emlőd hasonló a *vadkecskének* kettős fiához, melyek a *liliomok* közt legelnek (IV).

Mindenestől szép vagy én Mátkám és *semmi szeplő nincsen tebenned* (IV).

Zlinszky Aladár.

Bethlen István és Bethlen Péter külföldi iskoláztatása.

I.

Bethlen Gábor uralkodása (1613—1629.) a Báthory Gábor alatt bomlásnak indult erdélyi fejedelemség külső politikájában, nemzetközi helyzetében és belső, kulturális életében egyaránt korszakos. Politikai törekvései, háborús küzdelmei nem vonták el figyelmét a közművelődés és a közoktatás kérdéseitől, mert jól tudta, hogy az ifjúság tudományos kiképzése állami érdek. Ezért már az 1614. februáriusi (23.—márc. 16.) meggyesi országgyűléssel kimondatta, hogy „az tanuló scholáknak . . . minden helyeken, kinek mennyire lehet értéke, mindenütt igyekezzenek helyére állatni és felépíteni."[1]) Az 1615. szeptemberi (27.—október 13.) kolozsvári országgyűlés azokat, akik az egyházi férfiakat, tanítókat és tanulókat ok nélkül bántalmazzák, 200 forintnyi birsággal sújtotta.[2]) Az 1619. májusi (5—26.) gyulafehérvári országgyűlés pedig az egyházi parancsok megszegőire rótt pénzbüntetésekről akként intézkedik, hogy azok kétharmadából „tartozzék azon város és falu az templomokat és scholákat megépíttetni."[3]) Végül az 1624. júniusi (24—július 8.) gyulafehérvári országgyűlés a jobbágygyermekek részére is biztosította az iskoláztatást s a földesurakat 1000 forintnyi pénzbirság terhe alatt eltiltotta attól, hogy azokat „az kik tanuságnak okáért, nem egyéb praetextus alatt, nem is öreg korokban mennek az scholákba, kedvek ellen onnan ki ne vehessék."[4])

E szórványos adatok nem csupán az erdélyi országgyűléseknek az oktatásról való állandó gondoskodását mutatják,[5])

[1]) Artic. IV. Erd. Orsz. Eml. VI. 413. l.
[2]) Artic. XXXVI. Erd. Orsz. Eml. VII. 287. l.
[3]) Art. I. Erd. Orsz. Eml. VII. 512. l. Approb. Constit. P. V. Ed. LI.
[4]) Artic. VI. Erd. Orsz. Eml. VIII. 236. l.
[5]) *Molnár Aladár:* A közoktatás története. I. 575. l.

hanem egyúttal az országgyűléseket irányító fejedelem kultúrérzékének beszédes emlékei is. Első sorban bizonyára Bethlen Gábor hatásának tulajdonítható a köztudatnak azon kialakulása is, hogy „az tudós emberek . . . hazánknak sok fődolgaiban hasznosan szolgáltanak"; hogy tehát gondoskodni kell arról, hogy Erdély a jövőben is rendelkezzék tudományosan képzett férfiakkal, mert „ha gondviselés reá nem lészen, rövid üdőn országunk és maradékink is veszedelmesebb állapatra juthatnak, nem lévén támaszok, kik az gondviselésben mindnyájunknak succedáljanak"[6])

Bethlen kultúrpolitikájának jellemző sajátsága a külfölddel való szellemi érintkezés mélyítésére és erősbítésére való törekvés. Jóllehet a közműveltségben és a közoktatásban nagy súlyt helyezett a nemzeti sajátságok megőrzésére és tudatossá tételére, a tudatosságot a nyugati államok kultúrkincseinek, nyelvének, közszellemének közvetlen megismerésével és a szükségesek assimilálásával maradandóbb értékűnek tartotta. Erdélyt szellemileg és műveltségileg is szorosabb viszonyba akarta hozni Nyugat-Európával, mely a kis fejedelemség politikai súlyát és jelentőségét ugyanebben az időben már kellően értékelte. Innen van az, hogy uralkodása alatt a külföldi egyetemek látogatása is fellendült, amiben kétségtelen része volt ösztönzésének, bőkezűségének és azon körülménynek is, hogy a közéletebn való érvényesülést tudományos képzettséghez kötötte.[7])

Erdély tanulni vágyó ifjúsága a külföld nevezetesebb főiskoláit a középkortól kezdve rendszeresen látogatta. A XIV—XV. századtól a bolognai (1381—1523-ig),[8]) prágai (1382—1411.)[9])

[6]) Az 1622. május 1—23-i kolozsvári országgyűlés VI. articulusa a kolozsvári academia alapításáról. Erd. Orsz. Eml. VIII. 96. l.

[7]) Udvarában „régi nagy urak s főemberek gyermekit scholákból való kikelések után tisztességes fizetéseken méltóságosan nevelvén, imide-amoda való főkövetek mellett s egyébként is külső országokra való járatásokban gyakorolja vala és az haza következendő szolgálatjára úgy készíti." *Szalárdy:* Siralmas magyar krón. 62—63. l.

[8]) Korrespondenzblatt. I. 99—100. XIII. 25—28. l.

[9]) Korrespondenzblatt. VI. 19—20., 29—30 l.

krakkói (1406—1539.),[10]) bécsi (1386—1575.),[11]) lipcsei (1409-től),[12]) a XVI. századtól a wittenbergi (1522/23-tól),[13]) heidelbergi (1502-től),[14]) jénai (1550-től),[15]) leydeni (1575-től),[16]) az Odera mellett fekvő frankfurti (1546-tól),[17]) páduai (1553—1590.),[18]) baseli (1552-től);[19]) a XVII. századtól fogva pedig a felsoroltak mellett a tübingai (1615-től),[20]) utrechti (1643-tól),[21]) harderwijki (1648-tól),[22]) strassburgi (1626-tól),[23]) franekerai (1686-tól),[24]) genfi (1685-től),[25]) marburgi,[26]) herborni,[27] stettini[28]) stb. főiskolákon gyakran találkozunk erdélyiekkel. A protestánssá lett fejedelemség ifjúsága a XVI. században legszívesebben a *wittenbergi* egyetemet látogatta, melyet főleg Melanchton tett híressé s itt a magyarországiakkal együtt külön törvények alatt társulattá szervezkedtek. Az egyetem vallási tekintetben feltétlenül Luther nézeteit vallotta ugyan, de azért kezdetben Kalvin követőit az egyetem látogatásában nem akadályozták. A két val-

[10]) Archiv des Vereines für Siebenbürg. Landeskunde. V. (1861.) 115—18. VI. 291—97. *Schrauf K.:* A krakói magyar tanulók-háza lakóinak jegyzéke. Magyarországi tanulók külföldön. III. k. *Frankl V.:* A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Budapest, 1873. 256—67. l.

[11]) Archiv. X. 164—181. XVI. 321—54. l. *Schrauf K.:* Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Budapest, 1892.

[12]) Archiv. X. 386—416. l.

[13]) Magy. Tört. Tár. VI. 215—30. Archiv. II. 134—141. l.

[14]) Archiv. X. 182—92. l.

[15]) Magy. Tört. Tár. IX. 219—38. Archiv. XII. 312—53. *Mokos—Ábel:* Magyarországi tanulók a jenai egyetemen. Budapest, 1890.

[16]) Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae. Haga. 1875. Archiv. XVI. 204—26.

[17]) Archiv. XXII. 405—412. l.

[18]) Korrespondenzblatt. II. 74—75. l. Századok 1875. 674—76. l. *(Fraknói V.)*

[19]) Sárospataki Füzetek. IV. 154—56. Magy. Tört. Tár IX. 239—42. l.

[20]) Archiv. VII. 461—63. l.

[21]) Archiv. XXII. 79—92. l.

[22]) Irodalomtört. Közlemények. 1891. 433—36. Korrespondenzblatt. XV. 45—46. l.

[23]) Archiv. VI. 295—96. l.

[24]) Magyar Prot. Egyházi és Iskolai Figyelmező. V. 43—50 l.

[25]) Sárospataki Füzetek. VI. 927—28. l.

[6]) *Julius Caesar:* Catalogus studiosorum scholae Marpurgensis. I—IV. Marburgi. 1875—87. Századok 1888. 467—70. l.

[27]) Századok. 1883. 155. l.

[28] Korrespondenzblatt. XIII. 49. l.

lásfelekezet közt élesebb harcok tulajdonképen 1577., az ú. n. Formula concordiae óta folytak s azok idővel annyira kiélesedtek, hogy Frigyes Vilmos szász választófejedelem rendeletére 1592. május 26-án megtartott lipcsei gyűlés nyiltan kimondta az élet-halál küzdelmet a gyűlölt kalvinizmus ellen.[29]) A fejedelem a túlnyomóan Kalvin tételeit valló magyar ifjúságot is kitiltotta az egyetemről s külön kérésükre csak tanulmányaik befejezhetését engedélyezte azzal a szigorú feltétellel, hogy a theologiai vitáktól tartózkodni fognak.[30])

1592 óta az erdélyi református ifjúság főleg a *heidelbergi* egyetemet látogatta, ámbár e főiskolát azelőtt is (1568-tól) felkeresték, mert ott III. Frigyes pfalzi választófejedelem a kalvinizmust juttatta diadalra (1560.).[31]) Ott tanult pl. Szilvási János (1587. jún. 30.), Sombory László (1587. aug. 16.), Bogáthi Miklós (1589. jún. 25.), Szamosközy István történetíró (1589. febr 2.), br. Thököly István (1596. szept. 17.), Szenci Molnár Albert (1597. jún. 22.), Alvinczy Péter, a későbbi kassai pap (1600. júl. 29.), br. Thököly Miklós (1603. júl. 3.), Keserűi Dajka János (1609. máj. 24.), Sepsi Laczkó Máté (1609. aug.—szept.), Geleji Katona István (1615. nov. 6.) stb.[32]) Bethlen Gábor maga is élénk összeköttetésben állott a heidelbergi egyetemmel, melynek kiválóságára bizonyára udvari papja, Keserűi Dajka János, az egyetem egykori tanulója, hívta fel figyelmét; az sem lehetetlen azonban, hogy tudomása volt azon befolyásról is, melyet a magyarországi presbyterianus mozgalmak ügyében épen az egyetem egyik jeles

[29]) *Révész Imre:* Magyar tanulók Wittenbergben. Magy. Tört. Tár. VI. 208—209. *Foerstemann:* Liber decanorum facultatis theologiae academiae Vitebergensis. Lipsiae. 1838. *Szilágyi Benjamin István* szerint: „A vittenbergi akadémiából ... ugyanazon időben Hunnius Egyed és Milius Gergely istentelen fondorkodása következtében ... mindazok, kik a Krisztus testének mindenütt jelenvalóságáról véleménynek ellenmondanak, nemcsak az akadémiából, hanem egész Saxoniából" eltávolíttattak. Sárospataki Füzetek. 1857. 165. l. Sárospataki Füzetek. VIII. 687—689.

[30]) V. ö. *Grohmann:* Annalen der Universität zu Wittenberg. Meissen. 1802. II. 138. l. Révész i. cikke (210. l.) után.

[31]) *Szilágyi Benjamin:* id. műve. Sárospataki Füzetek. 1857. 165 l. *Molnár A.:* i. mű I. 324. l. *Daxer György:* A külföldi iskolalátogatás hatása a hazai protestáns nevelésügy fejlődésére. Békéscsaba. 1909. 50. l.

[32]) Sárospataki Füzetek. VI. 559—63. l. A tanulók névsorát legteljesebben adja *Toepke:* Die Matrikel der Universität Heidelberg von 1386 bis 1662. V. ö. Századok. 1886. 532. s köv l. *(Hellebrant Árpádtól.)*

tanára, Pareus Dávid gyakorolt a tiszántúli ref. egyházkerületre.[33]) Az ifjak heidelbergi iskoláztatásától a szigorú, ú. n. orthodox református hitnek megerősödését s határozott theologiai felfogás kialakulását várta[34]) s ezért személyesen ügyelt a többnyire anyagi támogatásával ott tartózkodó ifjak tanulmányi előmenetelére. Nemcsak a tanároktól, elsősorban Pareus Dávidtól kért e tekintetben informatiot,[35]) hanem az ifjaktól is megkívánta, hogy mindenről kellően tájékoztassák.[36])

A heidelbergi egyetemre esett választása akkor is, midőn unokaöccsének, *ifj. Bethlen Istvánnak* külföldi iskoláztatása szükségessé vált. Bethlen István, vagy másként a „kis gróf", még alig mult 12 esztendős, midőn külföldi útja szóba került; élénk esze, korán kifejlett szellemi képességei[37]) és tanulásvágya azonban reményt nyújtottak arra, hogy útja gyümölcsöző lesz. Bethlen Gábor eleinte őt szemelte ki utódául,[38]) miért is korán kívánt

[33]) *Brassay Károly:* Geleji Katona István. (A hajdunánási ref. gymn. 1901—902. évi Értesit.) 15. l.

[34]) *Geleji Katona István* szerint: „Felséges Bethlen Gábor Fejedelemnek legelső gondja is a lőn, hogy az üdvösségnek lecsüggedett és csaknem leszegett szarvát felemelje és az Isten felől való igaz tudományt s a Christusnak és a Szent Léleknek lecsepüllődött méltóságát birodalmában helyre állassa." Titkok titka. (Gyulafehérvár, 1645.) Az „Ajánló Elő-Beszéd" 21. l.

[35]) *Pareus Dávid* pl. 1618. ápr. 17-én így ír: „Alumnos Tuae Serenitatis quod attinet, Casparus Bojti et Martinus Szilvási fidei meae commendati, cum viginti aliis nationis suae doctissimis studiosis in Academia nostra versantibus, pro eo ac decet, gnaviter et prospere studia sua hactenus tractant et ad futura omnia se praeparant, munificentiae Serenitatis Tuae exspectationique ecclesiae ex voto, uti spero, responsuri" etc. Kiadva: *Pápai Páriz Ferencz:* Rudus redivivum, seu breves rerum ecclesiasticarum juxta et Transylvanicarum inde a prima reformatione Commentarii. Cibinii. 1684.

[36]) Bethlen Gábor 1618. január 27-én ezeket írta Bojtinak és Szilvásinak: „Litteras Vestras 10. die mensis Octobris proxime praeteriti ex inclyta Heydelbergensi Academia datas benigne accepimus, ex quibus iter vestrum prospere confectum, studiorumque vestrorum optatos progressus clementer intelligimus. Qua in re, ut eo magis sedulo incumbere tempusque maiori cum studiorum fructu commode transigere possitis, neque rerum sumptuumque necessitas vos ab hoc retardet, benigne diligenterque curavimus, centumque aureos reverendo Ioanni Keserüi concionatori nostro numerari mandavimus, qui eos occasione quorundam juvenum Varadino studiorum causa eo proficiscentium, vobis quam primum transmissurus est." Tört. Tár. 1881. 307. l.

[37]) V. ö. *Kemény János:* Önéletrajza. (Szalay kiad.) 68—69. *Szalárdy:* Siralmas magy. krón. 64. l.

[38]) *Acsády I.:* Széchy Mária. 28. l.

gondoskodni alapos kiképeztetéséről s főleg arról, hogy neki idegen nyelvek tanulására alkalmat adjon. A kis gróf heidelbergi útját 1618 nyarán határozták el a gyulafehérvári udvarban. Bethlen Gábor a fejedelmi család ezen elhatározásáról azonnal értesítette a pfalzi választót és Pareus Dávidot, kitől egyúttal tanácsot kért arra vonatkozólag, hogy a heidelbergi erdélyi akademikusok között ki volna a legalkalmasabb a kis gróf mellett a nevelői tiszt betöltésére. A fejedelem az 1617. óta ott tanuló Bojti Veres Gáspárra gondolt, kit a paduai és párisi egyetemen is akart taníttatni,[39]) de akit most — úgy látszik — latin nyelvi tudása miatt[40]) Bethlen István mellé nevelőül szánt.[41]) Elhatározása utóbb annyiban módosult, hogy a gróf tanulmányi ügyeinek vezetését Geleji Katona Istvánra bízta, míg Bojti mint nevelő működött ifj. Bethlen István mellett. Geleji Katona maga is a heidelbergi egyetem növendéke volt, hol 1615. nov. 6-a (illetve 14-e) óta[42]) két éven át tanult; innen visszatérve a gyulafehérvári főiskola rectora lett. Ezen állásában érte fejedelme megbízatása,

[39]) „Hac de praemonendum duximus, ut si tibi in animum ulterius disciplinis vacare studiaque altius promovere induxeris, pro quattuor annis nos tibi sumptus suppedituros fore. Volumus igitur, ut Heydelberga Patavium spatio unius vel medii anni te transferas, indeque Lutetiam Parisiorum profectus, medium annum ibi maneas." Bethlen 1618 január 27-i levele. Tört. Tár. 1881. 307. l.

[40]) Bojti 1617. elején ment Heidelbergbe. Gyulafehérvári Jánosnak 1617-ben u. ott megjelent művében (Theses theologicae. *Szabó-Hellebrant:* Rmk. III. 1. 350—51.) már üdvözlő verset találunk tőle is, valamint Geleji Katonától és Szilvási Mártontól is. Ugyanabban az évben dicsőítő verset is írt Bethlen Gábor tiszteletére: Panegyris in excellentissimas, heroicas omnique admiratione dignissimas laudes Ser. et Pot. Principis ac Domini Domini Gabrielis Bethlen" etc. *(Szabó-Hellebrant:* III. 1. 351.) Versekkel üdvözölte 1618-ban Csepei Ferencet, kinek: Pro aeterna divinitate Filii Dei etc. műve *(Szabó-Hellebrant:* III. 1. 358.) itt jelent meg, továbbá Putnoki Jánost *(Szabó-Hellebrant:* III. 1. 359.), Szilvási Mártont *(Szabó-Hellebrant:* III. 1. 360.), majd 1619-ben Borzási Vazult is. (*Szabó-Hellebrant:* III. 1. 370.) Bojtinak Bethlenről szóló történeti műve megjelent: *Engel J.:* Monumenta Hung. Bécs. 1809. 339—436. l. Életrajzi adatai *Koncz J.:* A marosvásárhelyi ev. ref. iskola ismertet. Mvásárhely. 1884. 30—39. l.

[41]) Bethlen Gábor 1618. június 21-i levele Pareushoz. Kiadva Pápai Páriz F.: Rudus redivivum-ában.

[42]) Sárospataki Füzetek. VI. 557. l. Archiv. 1872. 187 l. *Brassay:* i. dolg. 14. l.

amelynek engedelmeskedett ugyan, de épen nem titkolt kedvetlenséggel.[43])

Ifj. Bethlen István kíséretével 1619. március elején indult meg Gyulafehérvárról. Bethlen Gábor ez alkalommal újból figyelmébe ajánlotta öccsét a pfalzi választónak és régi barátjának, Pareus Dávidnak, hangsúlyozván, hogy a kis grófot mindenekelőtt a lelki műveltség megszerzése végett küldte ki külföldre.[44]) Az ifjak több heti út után április elején értek az egyetemi városba s április 19-én iratkoztak be az egyetemre. Az anyakönyvben a kis grófnak neve után egész pergamenlapot betöltő cimerét is megfestették, mely: két oroszlán által emelt címerpaizson egy farkát harapó kigyóban, két szemben álló, nyakukon egy nyillal átlőtt hattyú.[45]) Vele egyidejűleg írták be az anyakönyvbe a kíséret tagjai közül nagybarcsai Barcsay Zsigmondot és tótváradjai Kornis Mihályt.[46])

Bethlen István tanulmányi előmeneteléről adataink nincsenek. Abból azonban, hogy már 1619. karácsonyán saját szerzeményű nyilvános, latin nyelvű beszédet tartott Krisztus születéséről, mely a következő évben Heidelbergben meg is jelent,[47]) jogosan következtethetünk arra, hogy a hozzáfűzött reményeket beváltotta. Ebben bizonyára jelentékeny része volt Geleji Katonának is, ki maga ez alkalommal főleg a nyelvekkel, mathematikai és történelmi tanulmányokkal bővítette ismereteit,[48]) to-

[43]) „Cui etsi oblationi haud parum inprimis reluctatus, variis excusationibus usus, victus tamen postea petitionibus et benignis S. Celsitudinis pollicitationibus, invitus quasi cessi." Geleji Katona önéletleírásából. Közli *Bod Péter:* Hist. Hungarorum Ecclesiastica. Lugduni Batavorum. 1888. I. 315—16.

[44]) Quantum vero ad animi ingeniique culturam attinet, quae praecipua tantae ipsorum peregrinationis causa est" etc. Bethlen Gábor levele Pareushoz 1619. márc. 9. Kiadva:*Pápai Páriz:* Rudus redivivumában.

[45]) Szeremlei József feljegyzése. Sárospataki Füzetek. VI. 563. l. jegyz.

[46]) Archiv. 1872. 188. l.

[47]) Czime: *Declamantiuncula,* De Nativitate Domini Jesu Christi, Quam Illustrissimus Comes Dominus Stephanus Bethlen de Jcktár Junior, anno aetatis suae XIV. conscripsit, pridie vero Nativitatis Domini hora VIII. matutina, Anno Virginei Partus MDCXIX. exeunte Heidelbergae in Auditorio Theologorum, feliciter ex memoria pronunciatum habuit". Leírva: *Szabó-Hellebrant:* III. 1. 380. Ma csak két példányban ismeretes. Siebenbürgische Quartalschrift. V. 1797. 306. l.

[48]) „In linguis potissimum, mathematicis item ac historiis profectum non contemnendum fecerim". Geleji Katona önéletírásából. *Bod* P.: I. 315—16.

vábbá Bojtinak, ki Bethlen korábbi óhajtásának megfelelően most behatóbban foglalkozott a filozófiai tudományokkal is.[49]) A kis gróf atyja tanácsára a latin nyelv mellett szorgalmasan tanulgatta a német nyelvet is; mint egyik, 1620. augusztusából kelt levelében írja, naponta két órán át kizárólag a német nyelvvel foglalkozott. Haza csak latinul volt szabad írnia; otthon azután leveleit tartalmi és alaki szempontból megbírálták s a megjegyzéseiket vele és a nevelőkkel közölték. Az önállóságot mindamellett megkívánták a kis gróftól, ki utóbb leveleit teljesen egyedül fogalmazta.[50])

Bethlen Gábor Geleji Katonát és Bojtit a Bethlen Istvánra való személyes felügyelet mellett kétségkívül a heidelbergi egyetem tanmenetének tanulmányozásával is megbízta. Az egyetemen és a választófejedelemség egyéb iskoláiban Sturm János paedagogiai rendszere volt elterjedve, amely itt Magyarországban leginkább Szenczi Molnár Albert útján vált ismeretessé. Iskoláink e rendszert forma szerint nem vették ugyan át, de lényegileg átalakító befolyással volt különösen az erdélyi iskoláztatásra.[51]) Itt ismerkedtek meg továbbá Opitz Mártonnal is, ki 1619. óta az egyetemen régiségtudományi és rhetorikai tanulmányokat végzett s költői tevékenységével tekintélyes szerepre tett szert a főiskola életében.[52]) Nagyon valószínű, hogy később Opitz meghívatása a gyulafehérvári főiskolára Geleji Katona ajánlatára történt.

Ifjú Bethlen István külföldi tanulmányútja több esztendőre volt tervezve. Az 1618-ban kitört harmincéves háború hullámai azonban a pfalzi választófejedelemséget is érték, melyet Spinola spanyol-vallon hadai 1620. őszén elárasztottak. A kis gróf kiséretével kénytelen volt Heidelberget elhagyni s egy ideig Nürnbergben, majd pedig Prágában vonták meg magukat. Innen november 5-én, valószínűleg Bethlen Gábor utasítására, visszatértek Magyarországba.[53]) November 11-én délben érkeztek meg Pozsonyba, hol ekkor a fejedelem is tartózkodott.

[49]) Bethlen Gábor 1618. január 27.-i lev. Tört. Tár. 1881. 307.

[50]) Ifj. Bethlen István 1620. aug. 20-i levele. Eredetije gr. Bethlen Gábor keresdi levéltárában. Közöltem Tört. Tár. 1908. 244—45. l.

[51]) *Molnár Aladár:* I. *104. l.*

[52]) *Jakab Béla:* Opitz Márton a gyulafehérvári Bethlen-iskolánál. Pécs. 1909. 10. l.

[53]) Geleji Katona önéletírása. *Bod P.* I. 315—16. *Brassay K.:* i. dolg. 20. lap.

Bethlen Gábor a kis gróf, vagy ahogy ő nevezte: Istók, hazajövetelét természetesen csak tanulmányai ideiglenes megszakításának tartotta. Eleinte Angliába szándékozott küldeni,[54]) a háborús mozgalmak terjedése miatt azonban erről a tervről is lemondott s egyelőre itthon taníttatta Geleji Katona felügyelete alatt. Geleji közel egy évig vezette Istók nevelését, minthogy azonban a papi pályára vágyódott, kérésére a fejedelem felmentette tisztétől, de növendékével együtt Kassára rendelte, mivel a nevelés felett való ügyelettel Alvinczy Péter kassai papot bízta meg. Nevelője egyideig Károlyi György volt, kit azonban csakhamar Bojti váltott fel, ki időközben már a marosvásárhelyi iskolában tanított.[55]) A kis gróf egyáltalában nem volt megelégedve a változással. Bojti hirtelen természetű, sokszor türelmetlen nevelő volt, ki Istókot akárhányszor testi fenyítékkel is sújtotta. Ezért írta a fejedelem Alvinczynak utasításképen, hogy „kegyelmed állassa az gyermek mellé, igen jól eleiben adván mi nevünkkel is, hogy az gyermek tanitássában szorgalmatoson forgolódván, az öreg deákokkal együtt való deáki exercitiumokra szoktassa és magától kemény magaviselése miatt az gyermeket el ne idegenitse, hogy annál jobb kedve legyen az tanuláshoz is az gyermeknek. Az gyermeket is intse kegyelmed, hogy szavát fogadván mesterének, az tanulástól idegen ne légyen." Bethlen a kis gróf testi büntetését nem tiltotta ugyan el, de rosszalta sűrű alkalmazását. „Bojti, — ugymond a fejedelem, — az mint értjük, az gyermeket agyban-főben gyakorta verte, mivel hertelen sora vagyon az barátomnak, s azért idegen az gyermek tőle. Kegyelmed megintse, úgy ne bánjék vele, mivel már öregedik is naponként, az intéssel, fenyitékkel talán többet proficiálhat; s ha az nem lenne elég, ostorral (lásson) hozza".[56]) A tanítási módszert illetőleg lelkére köti Alvinczynak, hogy „parancsoljon gyakorta kegyelmed Károlinak, a gyermeket tanítsa szorgalmatosan és ne magyar scholákban való hitván szokás szerint, hanem more Jesuitarum exerceálja az gyermek magát az oratio csenálások-

[54]) Bethlen Gábor 1620. nov. 11.-i levele. Tört. Tár. 1908. 240. l.

[55]) Bethlen Gábor 1621. szept. 30.-i levele Alvinczyhez. Uj Magyar Múzeum. 1859. I. 200. l.

[56]) Bethlen Gábor 1621. okt. 2-i levele u. annak. Eredetije Orsz. levéltár. Gyulafehérvári Lymbus. *Szilágyi S.:* Bethlen Gábor és a kassai pap. 9 l. (Prot. theolog. könyvtár. XIII.) Jelentés a gyulafehérvári káptalan levéltárában tett kutatásokról. Budapest, 1880. 17. l.

ban, legyen jó retor, orator, eloquens, ha adatik." Hangsúlyozza, „ha az gyermeket... (az áttéréstől) nem félteném, jezsuitával tanittatnám."[57])

Az észlelt didaktikai hiányok arra késztették Bethlen Gábort, hogy maga állapítsa meg a tanmenetet, mely a kis gróf, valamint a fejedelem János nevű unokaöccse fiainak, kik Istókkal együtt nevelkedtek, minden idejét órarendszerű beosztáshoz kötötte. A magyar tanító már reggel hat órakor az akkor népszerű humanista Muretus epistoláit magyarázta nekik; ugyanazt nyolc órakor a német mester — természetesen németül — fejtegette. Kilenc órakor a két nyelven végzett anyagot egybevetették s abból egyúttal feleltek is. Tizenegy órakor volt az ebéd, de ez sem volt a pihenés ideje, mert ekkor az időt bibliaolvasásra fordították. Egy órakor már Muretus verseire került a sor s egyszersmind feladatot kaptak magyar nyelven hexameterek készítésére tanítói felügyelet mellett, kik azt nézték, „mint dimetiálja az ujjain az hexameternek hat regiáját, hogy többnek, vagy kevesebbnek ne találja írni." Végül három órakor a német mester tartott vizsgát Muretusból és az arithmetikából.[58])

A kis gróf, bár Bethlen Gábor második házassága óta elesett a fejedelemségtől,[59]) Széchy Máriával kötött házassága után (1627. máj. 30.)[60]) épen képzettségénél fogva előkelő szerepet vitt Erdély közéletében. 1627-ben már Nagyvárad főkapitánya volt s Bethlen Gábor halála után jórészt az ő fáradozásának tulajdonítható, hogy I. Rákóczy György jutott Erdély trónjára.[61]) 1632. karácsony táján halt el. Az egykorú gyászének szerint:

„A kereszténységnek volt erős bástyája
Kinek bátorsággal rejtezett alája,
Minden csendülésben körül Várad tája.
Eszét s vitézségét látta Bodrog, Tisza,
Ellenségét rajta mint kergette vissza,
Sírjatok."[62])

[57]) Bethlen Gábor 1621. nov. 12-i levele. *Szilágyi S.:* Bethlen Gábor és a kassai pap. 10. l.

[58]) *Szilágyi S.:* Jelentés a gyulafehérvári káptalan levéltárában tett kutatásokról. Budapest, 1880. 16. l.

[59]) V. ö. Erd. Orsz. Eml. VIII. 63. Tört. Tár. 1880. 145. l.

[60]) *Acsády J.:* Széchy Mária. 29—36. l.

[61]) V. ö. Bethlen István támadása 1636-ban c. dolgozatom. (Budapest 1910.) 7—9. l.

[62]) Irodalomtört. Közlemények. 1891. 133. l. (Közli Acsády I.) Megemlíthető, hogy *Redmeczi János:* „Bethlen Gábor jótéteményeiről" (Kassa.

II.

Ifj. Bethlen Istvánnak külföldi iskoláztatása, mint láttuk, a harminc éves háború miatt váratlanul megszakadt. A külföldön eltöltött másfél esztendő azonban mégis annyira gyümölcsözőnek bizonyult, hogy a fejedelmi udvar 1625-ben a kis gróf öccsének, *Péter grófnak külföldi iskoláztatását* is elhatározta. Heidelbergről ez idő szerint szó sem lehetett, mert az egyetemi város hires könyvtárával 1622-ben elpusztult,[63]) ezért Bethlen Gábor választása elsősorban az Odera mellett fekvő Frankfurtra és a leydeni egyetemre esett.

Péter gróf ebben az időben már Hunyad- és Mármarosmegyék főispánságának tisztét viselte; egyrészt ez a körülmény, másrészt pedig az, hogy Frankfurt Bethlen Gábor sógorának, a brandenburgi választófejedelemnek joghatósága alá tartozott, a gyulafehérvári udvart nagyobb fény és pompa kifejtésére késztette. Ez elsősorban a kiséret számában mutatkozott; mellette találjuk a szolgaszemélyzeten kívül tótváradjai Kornis Mihályt, ki egyuttal udvarmestere is volt s aki már a kis grófot is elkisérte külföldi útjában, vargyasi Daniel Jánost, iktári Bethlen Jánost, Abaffy Lászlót, Töltséki Istvánt, a gróf praeceptorát és Tornai Gáspárt. Gondoskodtak azonfelül Péter gróf fényes *kiruházásáról* is, mint azt a következő jegyzék igazolja:

„Anno Domini 1625. die 20. Februarii Szentjóbon. Adott gubernator uram (t. i. Bethlen István) őnagysága az úr Bethlen Péter őnagyságának egyetmásit kezemhez, úgymint:

Magyar köntösök: 1. Zöld skarlát galléros mentét, vont arannyal béllett, kilenc száras gombok rajta. 2. Kék skárlát galléros mentét, nesttel béllett, két öreg száros gombok rajta. 3. Zőld skárlát vállba vágott újjú mente, vont ezüsttel béllett, kilenc száros gomb rajta. 4. Szederjes gránát vállba vágott újjú mente, nesttel béllett, kilenc száros gomb rajta. 5. Szederjes gránát könyökben vágott újjú mente, rókanyakkal béllett. 6. Szederjes

1622.) c. művében is foglalkozik Bethlen István külföldi iskoláztatásával s annak főleg erkölcsi jelentőségét emeli ki. (A könyv egyetlen példánya a marosvásárhelyi ref. kollégium könyvtárában van; tartalmáról Dékáni Kálmán dr. egyetemi magántanár tájékoztatott.)

[63]) Sárospataki Füzetek. VI. 464—65. l.

gránát csausz mente, rókamállal béllett. 7. Meggyszin egy viselt bársony, vállban vágott újjú félszer mente.

Magyar dolmányok: Egy veres kamuka dolmány, tecczin tafotával béllett. 2. Szederjes dolmány viselő. 3. Egy viselt virágos meggyszin bársony.

Süvegek: 1. Veres bársony, szkofiummal varrott, nuszttal béllett. 2. Veres bársony Cselebi, nuszttal béllett. 3. Szederjes nyomtatott bársony Cselebi süveg. 4. Veres skárlát, nuszttal béllett viselt süveg.

Egyebek: Egy kék selyem öv, viselt. Egy bokor veres csizma, ezüst-aranyos sarkantyúval. Egy új sárga csizma. Egy varrott papucs kapcástól. Egy darab veres karmasin. Valami dirib-darab bársony és vont arany ruháktól maradt esőlék. Egy gránát köpönyeg. Egy kolcsog-toll medályostól. Egy gyémántos medály. Egy kis gyöngyös arany boglárocska. Egy szkofiumos tegez ezüst láncokkal, 23 aranyas nyillal. Két hosszú madarászó puskák. Egy aranyas kard. Két derékalj. Két vánkos. Egy paplan. Egy teveszőr kecse. Három veres szőnyeg, egyike új. Egy öreg pincetok, kiben vagyon 5 palack. Óntálak nr. 12. Óntányérok nr. 11.

Német köntösök: 1. Egy szürke posztó palást, arany fonallal varrott, fejér bojtos bársonnyal béllett. 2. Egy fekete virágos atlacz palást, négyszerivel széles arany prémek körös-körül, merően vont arannyal béllett. 3. Egy veres angliai skárlát palást, négy sorjával arany prém rajta, merőben veres bársonnyal béllett. 4. Egy királyszin atlacz palást, egy sorjával körös-körül ezüst keskeny prém rajta, merőben közbársonnyal béllett. 5. Egy veres bársony kleder, kit felől vesznek az vaszen (így!), ezüst arannyal szőtt prémekkel elegyve prémezett. 6. Egy pézsmabőr torax, arany ezüst fonallal varrott. 7. Egy vont ezüst tabit vamesz keskeny prémekkel varrott. 8. Egy virágos vont ezüst kaftány vamesz, keskeny prémes. 9. Egy meggyszin vamesz, arany prémekkel sűrűen meghánt. 10. Egy veres bársony pludre, ezüst arany fonalas prémes. 11. Egy királyszin metélt pluder, sűrű keskeny prémekkel. 12. Egy meggyszin bársony pluder, sűrűen arany prémes. 13. Egy hamuszin salavári. 14. Egy bokor sárga tafota térdkötő rózsástól, arany ezüst fonallal varrott. 16. Egy bokor kék tafota térdkötő, hasonlóképpen varrott. 16. Egy bokor veres tafota térdkötő, arany csipkés rózsástól. 17. Három német gallér, csipkés pikketelhez valók. 18. Három hant eberslabok, kéz eleire valók.

Egy ezüst aranyos mosdó medenczéstől. Négy czápa ezüst pohárok. Két ezüst aranyos egybejáró lábos pohárok. Két ezüst kalán villástól. Más, egy kis ezüst aranyos villa.

Három aranyos apró keszkenők. Négy török himes keszkenők. Egy ujj ing, egy lábravaló. Két viselt lábravaló. Három viselt ing, három lábravalóban való kötők. Három kendő keszkenők. Két lábtörlő kendő keszkenő. Öt asztal keszkenő. Öt lepedők, öt abrosz, két abroszruhák takarnivalók. Olánban (?) az gazdaasszonynak egy keszkenőt. Frankofurtumban Lesinczki két comeseknek két keszkenőt s a varrott tegzet."[64])

A jegyzék szerint átadott tárgyak felett való gondoskodás az udvarmester feladata volt, ki azokat a szentjóbi várban Péter gróf atyjától forma szerint át is vette. Az ő s a praeceptor kötelessége volt azonban a gróf nevelése, erkölcsi életére és tanulmányaira való lelkiismeretes ügyelet, a megszabott napi teendők ellenőrzése is. Bethlen Gábor szigorú utasítást dolgozott ki számukra s annak pontos betartását feltétlenül megkivánta, talán azért is, mert Péter gróf kissé könnyelmű természetű, hiányos tudású és kevés ambicióju ifjú volt.

Maga az *utasítás*, mely egészben véve manap is mintául szolgálhatna, a következő:

„Instructio pro Germanica expeditione Michaeli Kornis ab illustrissimo domino domino Gabriele Bethlen Dei gratia principe Transylvaniae etc. praescripta, 12. Martii 1625. Varadini.

1. Mindeneknek előtte erre legyen szorgalmatos gondja, hogy az gyermeket estve imádság nélkül le ne hagyja fekünni, reggel ismét anélkül egyéb dolgához ne hagyja fogni.

2. Az hitván személyektől oltalmazni mindeneknek előtte igyekezzék, úgy, amint az maga szeme fényét, sőt annak alkalmatosságitól is a szerint.

3. Mi hozzánk minden helyeken való járásokban és lakásokban tisztességes jó emlékezetivel az üdőnek és az személyeknek kívánsága szerint hűségét megtartsa, az gyermeket is méltó becsülettel, mint urat illesse és azután a mestereknek méltó és illendő becsületeket megadván, minden hasznos, tisztességes és üdvességes, hazánknak, minekünk és a gyermekeknek hasznára nézendő dolgokban nekik engedelmes legyen.

[64]) Eredetije gróf Bethlen Gábor keresdi levéltárában. Közöltem Századok. 1912. 475—76. l.

4. Az gyümölcseknek is ételétől igen oltalmazza őket.

5. Hogy az peregrinatiokban várasokban és mezőkben való járásokban, épületeknek és minden látásra méltó dolgoknak megtudakozásában, az mesterek híre nélkül és jelenlétek nélkül, az holott kivántatik, tudatlanul ne hordozza.

6. Hogy specialiter papista városban mesterek híre és akaratja nélkül templomokat, collegiomokat temerario ne látogasson, paterekkel insidiose és titkon ne tractáljon, ne is jelengesse kikkel jár és micsoda vallású emberekkel.

7. A tanulásnak óráin és napjain az gyermeket beszéddel házában ne tartsa, utcán hol széllel haszontalan helyekre ne sétáltassa, hanem magát megbecsülvén, maga viselésével az gyermekeknek mindenben jó példát igyekezik adni minden szép intő beszédivel, hogy idejét s nekünk ilyen nagy kegyelmességünkből való költségünket haszontalanul ne kellessék elkölteni, mely neki holtig való gyalázatjára esnék hazajüveteli után is.

8. Minthogy néha rút komédiák és spectaculumok szoktak lenni, azoknak nézésétől is oltalmazza.

9. Az aernek és étkeknek változása holott meg lészen, quod satis est engedjen az gyermeknek alunni.

10. Étel előtt és vacsora után is, nyárban egy-egy keveset hagyjon az gyermeknek mulatni.

11. Mivel minden holnapoknak az kezdetin, amint értjük, igen szép gratiarum actiones solemniter szoktanak lenni, arra mindenkor felvigye, hogy az gyermek az isteni félelmet inkább-inkább imbibálja.

12. Az fejedelem udvarában is minden héten egyszer-egyszer, úgymint vasárnapokon felvigye, de mindenkor az praeceptoroknak jelenlétével.

13. Holott fogják sok ifjak magokat melléje adni és ha ebédre, vagy vacsorára affélék elhínák is, de „a consortio pravorum" igyekezzék mint életét oltalmazni.

14. Mind az útban s mind ott fenn, ágyában úgy viseljen gondot, hogy valami rossz nyavalyabeli embernek ágyában ne találják fektetni.

15. Az gyermekkel se maga, se egyebeket magyarul beszélleni ne hagyjon, hanem deákul és ha az német nyelvben belekaphatna, nimetül.

G. Bethlen m. p.[65])

Az elindulást a szokásos előkészületeken kívül istentisztelet előzte meg, melyet a fejedelmi udvar részvételével Czeglédi János tartott az utazás szerencsés lefolyásáért.[66]) Az ifjak 1625 március 26-án már Kassán voltak, honnan négy napi tartózkodás után, április elsején,[67]) a *Kassa* városától fejedelmi parancsra kirendelt kísérettel együtt,[68]) *Lőcsét* érintve, Sziléziába, *Boroszlóba* utaztak. Fogadtatásuk itt igen szíves volt; a senatus nevében két előkelő polgár üdvözölte őket, egyúttal bort és egyéb ajándékokat ajánlván fel nekik, mint a város szivesen látott vendégeinek. Boroszlói tartózkodásukat a város nevezetességeinek megtekintésére felhasználták; különösen meglepte őket az érseki templom szépsége.[69]) Innen *Berlinbe* utaztak. A falakkal körülvett város termékeny síkságon, csatornáktól áztatott kertek közt terült el; hatalmas épületei, főleg szép templomai, sok látnivalót nyújtottak Bethlen Péternek és kíséretének, kiknek figyelmét leginkább a Keresztelő szt. Jánosról nevezett templom kötötte le.[70]) Megérkezvén, egy vendégfogadóban szállottak meg s innen mentek a választófejedelem palotájába, melynek ajtajánál egy udvari ember, Jahn György, már várakozott reájuk. A fejedelem természetesen kitüntető barátsággal fogadta sógora öccsét és kísérőit; a fogadtatás alkalmával Liszti Ferenc átadta a fejedelemnek Bethlen Gábor levelét is, melyben arra kérte, hogy Péter grófi iránt, ki egyelőre a választófejedelemség területén fog tartózkodni, jóindulattal viseltessék.[71]

Az utazás végső pontja ez idő szerint az Odera mellett fekvő *Frankfurt* volt, melynek akkor híres főiskolájában Pelargus Kristóf, Krell, Frank stb. tanítottak. Péter gróf is a főiskola

[65]) Eredetije a széki gróf Teleki-nemzetség marosvásárhelyi levéltárában; gr. Földvári-osztály. Közöltem, a datumra vonatkozó megjegyzésekkel, Századok,1911. 716—18. l.

[66]) *Kecskeméti K Georgius:* Ulysses Pannonicus. Franekerae. 1626. 25—26. l. A könyv egyetlen példánya a M. Tud. Akadémia könyvtárában van; (Uj latin irod. O. 388.) jelzés alatt. Bibliographiai leírása Szabó-Hellebrant: III. 1. 413—14.

[67]) Szenczi Molnár Albert levele Camerarius Lajoshoz, 1625. ápr. 1. Irodalomtört. Közlemények. 1908. 221. l.

[68]) Br. Radvánszky B.: Udvartartás és számadáskönyvek. I. 191. l.

[69]) Kecskeméti: Ulysses Pannonicus. 30—33. l.

[70]) *Kecskeméti:* Ulysses Pannonicus etc. 35—36. l.

[71]) Kecskeméti: Ulysses Pannonicus etc. 37—41. l.

hallgatói közé iratkozott kísérőivel együtt;[72]) itt végzett tanulmányairól s a főiskolai életben való szerepléséről közelebbi adataink nincsenek; hogy azonban megkülönböztetett állása volt, mutatja az is, hogy Frisowitz Boldizsár egyik beszédét neki ajánlotta.[73]) Frankfurtban egy esztendeig tartózkodtak,[74]) elsősorban bizonyára a német nyelv gyakorlati elsajátítása végett; innen mentek 1626 nyarán a leydeni egyetemre.

A *leydeni egyetemre* 1626. július 25-én iratkoztak be,[75]) kétségkívül a brandenburgi választófejedelemtől Bethlen Gábor kérésére[76]) melléjük rendelt vezető utasításai és tanácsai szerint. Itt az arithmetikán kívül főleg a francia nyelvet tanulta, amiben a grófot az egyetem tanárai: Polyander, ez évi rector magnificus, Plessius, Alting, Rivetus irányították, kiknek figyelme a gróf magánéletére is kiterjedt. Az ő tanácsukra hallgatva fogadtak pl. szállást is egy francia embernél, de úgy látszik, a gróf sem a francia, sem a német nyelv nehézségeivel megküzdeni nem tudott. A gyulafehérvári udvar itt való tartózkodásukat három félévben állapította meg, Péter gróf azonban már 1627 tavaszán távozni akart Leydenből, ami természetesen idősebb Bethlen István ellenzésével találkozott. „Nagyságod . . . fölötte int és obtestál bennünket, — írta ebben az ügyben Kornis Mihály Gyulafehérvárra, — hogy totis viribus azon legyünk, miképen a per-

[72]) Az egyetemi anyakönyvben ezt találjuk: „1625. Illustris ac generosus comes dominus, dominus *Petrus Bethlen* de Iktár, comitatuum Huniaeadensis et Maramarusiensis perpetuus comes, dominus in Huszt et Illye. Generosus *Michael Kornis* de Tervaradya nobilis Ungarus, Transylv., aulae comitis magister. *Stephanus Töczeki* de Töczek, Ungarus, praeceptor comitis. *Comitis famuli: Joannes Daniel* de Varias nobilis Ung. Transylv., *Ladislaus Abafi* de Nagyabafalva nobilis Ung., *Joannes Bethlen* de Halmágy nob. Hung. Transylv., non juravit propter aetatem." Valamennyihez megjegyezve: Dedit pro se et his reliquis 10 aureos Ungaricos Archiv. XXII. (1889.) 407. l.

[73]) Oratio de Virtute Principis breviter et succincte scripta. (*Szabó-Hellebrant:* III. 1. 409.)

[74]) Bethlen János még 1626. június 6-ról levelet írt innen atyjának. Tört. Tár 1881. 192—93.

[75]) Az egyetem anyakönyvi bejegyzése a jelzett napon a következőkről értesít: Illustrissimus Petrus Bethlehem der Ictar, comes comitatuum Hoenjadiensis et Maramarousiensis perpetuus, dominus in Hoest et Iliae. 17." Ugyanígy a többiek is. Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae. Haga, 1875. col. 194. és Archiv. XVI. (1880.) 206. l.

[76]) Bethlen Gábor levele György Vilmos brandenburgi őrgrófhoz. 1626. ápr. 15. Tört. Tár. 1886. 655—56. l.

suadiálhassuk és reá vehessük őnagyságát (t. i. Péter grófot) arra, hogy még itt helyben ez jüvendő januáriusig tanuljon; erre Isten bizonyságunk, hogy mind ennek előtte igen rajta voltunk, mostan is azon vagyunk, de még ez ideig rá nem vehettük, mindazonáltal mi az Nagyságod parancsolatja szerint ezután is erülkedünk, ha mit efficiálhatunk, de hogy rávegye magát, igen dubitálunk." Kornis egyéb tekintetben meg volt elégedve tanítványával. „Istennek szent neve legyen áldott, — úgymond, — mind eddig, mind mostan igen jóban volt és vagyon; magasságára őnagysága ékesen felhuzalkodott, termetében pedig vastagodott és szépen teljesedett, sőt nemcsak teste állásában, hanem tudományában is látható és tapasztahatóképen nevelkedett . . . Az tisztességes tanulásban mind ezideig őnagysága oly szorgalmatos volt, hogy inkább nem is kévántatott . . . Az mi pedig legkévánatosabb és idvességesebb, az isteni szolgálatban, tökéletes és tiszta életnek megtartásában oly foglalatos, hogy tudom, ezekért mind Isten előtt kedves, mind pedig emberek előtt dicsiretes, látom. Magaviseletében csendes, beszédeiben mértékletes és szemérmetes, mely jó magaviseletével mindeneknél, az kik látják, magának nagy szeretetet conciliál és magához hajt.[77])

Minthogy Péter grófot sem atyja felszólítása, sem nevelőinek rábeszélése nem vehette rá leydeni tartózkodása meghosszabbitására, az udvar óhajtása elé nehézségeket nem akart gördíteni, csupán azt kivánta tőle, hogy hazatérése előtt „némely keresztyén országokat eljárjon és idegen nemzetségeknek s nagy fejedelmeknek udvari látásából magának valami experientiát szerezzen.[78]) Id. Bethlen István ez alkalommal sem mulasztotta el Kornis Mihály figyelmét fiát illetőleg felhívni, hogy „az Ur Istent igen szolgálja; valami feslett, undok, Isten ellen való tisztátalan életben magát ne foglalja. Ettől úgy, mint halálos méregtől igyekezzen kegyelmed oltalmazni, mint maga szemefényét. Az minemű keresztyén vallásban az Ur Isten engem megvilágosított, attól eltéríteni semmi útakon-módokon ne merészeljed." Különösen lelkére köti, hogy fiával magyarul ne társalogjanak; „mert — úgymond — a mely levelet Hágából írtál volt, kinek

[77]) Kornis Mihály 1627. ápr. 16-i levele Bethlen Istvánhoz. Eredetije gr. Bethlen Gábor keresdi levéltárában. Közöltem Tört Tár. 1911. 305—10. l.

[78]) Bethlen Gábor 1627. aug. 27-én kelt levele Pázmány Péterhez. *Pray:* Gabr. Bethlenii principatus Transsylvaniae. Pesthini: 1816. II. 155. l. *Miller J.:* Epistolae Petri Pázmány. Buda 1822. I. k. 191—93.

az utolján fiam is írt volt, elsőben is őfelsége (t. i. Bethlen Gábor) kezébe jutván a levél és felnyitván, nagy bámulással és szánakozással íra őfelsége ezen igékkel: El kell hinni Urnak bezzeg, hogy ez mostani írása maga stilussa, de szánakozásra való, hogy ennyi expensa után csak annyit sem tanult, hogy vétek nélkül és prompte beszélhetne deákul, az mint kitetszik ebből is: esto tantum modo etc. Micsoda rút phrasis Uram ez?"[79])

Péter gróf kíséretéből Tölcséki István,[80]) a praeceptor és Daniel János[81]) egy ideig még Leydenben folytatták tanulmányaikat; helyökbe Bethlen Gábor a gróf mellé utazása idejére tőtöri Cseffey Lászlót, Belső-Szolnokmegye főispánját[82]) és Bornemisza Ferencet küldte kísérőkül,[83]) kikhez Kassán pálóczi Horváth János[84]) csatlakozott. Minthogy ettől fogva ők szolgáltak Péter gróf állandó kísérőiül, a fejedelem külön utasítással látta el ezeket is. „Egyesek legyetek — úgymond — egymással ne veszekedjetek, magatok illetlenül való viselésével az ifjúnak példát valami erkölcstelenségre ne adjatok, hanem szorgalmatosan vigyázzatok inkább reá, cortesánok után ne vetemedjék, boritalnak magát ne adja. Egészségére, életére, mint lelketekre viseljetek gondot . . . Horváth János, tanítsad irásra, vagy akarja, vagy nem; utaitokban deákul, franczuzul beszélgessetek, ne magyarul és actáitokat, látástokat magával írassátok le mindennap deákul, mely exercitium által szoktassa magát akár csak deákul való szólásra és levélírásra, ha egyebet se tud tenni reá való expensák után."[85])

Cseffeyék útjának legközelebbi célja *Pozsony* volt, hol Pázmány Péterrel kellett találkozniok, kitől ajánlóleveleket kér-

[79]) Bethlen István 1627. aug. 26-i levele. Alsófehérmegyei tört. és régészeti egylet Évkönyve. XIII. 69. l.

[80]) 1628. december 2-án Polyander jelenlétében tartotta „Disputatio Theologicá"-ját (*Szabó-Hellebrant:* III. 1. 425.)

[81]) Daniel János 1630. ápr. 10-én tartotta „Disputatio Philosophica"-ját. Leyden 1630. (*Szabó-Hellebrant:* III. 1. 436. l.)

[82]) *Lázár Miklós gr.:* Erdély főispánjai. Budapest. 1889. 165—67. l.

[83]) Bethlen Gábor levele a lőcsei tanácshoz. 1627. aug. 27-ről Bethlen Gábor fejedelem levelezése 366. l. és *Pray:* Principatus. II. 155. l.

[84]) A Pálóczi Horváth-család naplója. MHH. SS. XXXI. 193. l.

[85]) Bethlen Gábor levele 1628. március 7-ről. Tört. Tár. 1881. 198 l. Ellenőr. 1880. dec. 25. szám. *Vargyasi id. Daniel Gábor:* Adatok a vargyasi Daniel-család történetéhez. Budapest. 1908. 11—14. l.

tek.[86]) Innen *Bécsbe* indultak, hogy II. Ferdinándnak, mint német császárnak, támogatását is kieszközöljék németországi útjokra. 1627. novemberében már *Hamburgban* találjuk őket. „Itt az hollandiai vendégfogadóba jó egészségben vagyunk, — írta Cseffey édes anyjának, kinek hűségesen beszámolt utazásának minden részletéről, — de bizony dolog, ... hogy magunk személyeért egy napra négy tallért adunk egyik-egyik ... Mindazáltal bizony jól tartanak jó borokkal és szép étkekkel, halakkal." Mivel egyelőre nem akadtak alkalmas hajóra, mellyel Amsterdamba hajózhattak, a várost igyekeztek megismerni. Cseffey szerint: „Ennek a városnak házi téglából rakott mind, régi szentegyház formákra, úgy hogy ritka hely az, hol szekér járna udvarra, mert itt azféle nem igen szükség, minthogy csaknem minden utcákra bejöhetnek az nagy hajókkal is. A város felette bőnépű, igen nagy kereskedéssel él, hajóknak sokasága mindenkor az városban és az város környül ... Az hajók az hol bejönnek az városban, olyan utcák mélyen vadnak be, hogy az víz bejöhessen. Az száraz utcák magasabban vadnak, de szorosok. Az házaknak az utcára való oldala inkább mind ablak, hogy üvegházaknak ítélhetné majd inkább az kívül néző; mindazáltal szép házak vadnak."[87])

Bethlen Péterrel valószinűleg *Hágában* találkoztak, honnan most már együtt indultak *Breda* és *Antverpen* városokat érintve, *Bruxellesbe*. Itt Izabella főhercegnő fogadta őket (1628. febr. elején), kinek jóindulatú támogatását Péter gróf utazását illetőleg Bethlen Gábor[88]) és II. Ferdinánd[89]) külön levélben kérték. Innen *Ostenden* át a *dunkerquei* kikötőt keresték fel, hogy Angliába hajózzanak. *Londonba* való megérkezésük után I.. Károly király azonnal kihallgatáson fogadta őket s egyúttal külön udvari fogatot bocsátott rendelkezésükre, hogy a várost kényelmesen és zavartalanul megtekinthessék. Azonban, — mint Horváth János írta volt Bethlen Istvánnak, — két hét sem lett volna elegendő London megismerésére, annyi itt a templom, iskola és

[86]) Bethlen Gábor id. levele Pázmányhoz. *Pray:* Principatus. II. 155—56. l.

[87]) Cseffey László 1627. nov. 20-iki levele anyjához. Tört. Tár. 1881. 193—94. l. A Hamburgra vonatkozó részt *Szamota István* is közölte: Régi magyar utazók Európában. 225—26. l.

[88]) *Gindely Antal:* Bethlen Gábor okirattára. 482—83. l.

[89]) Brüsszeli Okmánytár. IV. 285—86. l.

főúri palota; csak templomot százhuszonkettőt számláltak össze. Angolországi tartózkodásukat az oxfordi és cambridgei főiskolák megtekintésére is felhasználták. Bár csak egy ilyen collegiumunk volna, — sóhajtott fel Horváth János, kit bámulatba ejtettek a főiskolák épületei és könyvtárai; Horváth hozzávetése szerint ez időben mintegy 8000 tanuló tartózkodott azokban. Cseffeyt már egyéb látnivalók is érdekelték. „Angliában , — írta ismét anyjának, — két strucz madarat láttam és egy kazavár nevű indiai szárnyatlan nagy madarat, az indiai tyúkokhoz az nyaka hasonlít, fekete, igyenes ha felhuzalkodik, lehet annyi magas, mint én, jóllehet a strucznál sokkal kisebb." Feltünik azonban előtte is, hogy az angol falusi házak kőből vannak felépítve és cseréppel fedettek, mint az erdélyi szászokéi.

Angliában csaknem egy hónapig utazgattak; március 22-én azonban hajóra szállva, *Calaisbe* vitorláztak. „Az általjövésen, — írja Cseffey, — jóllehet szelünk oly csendes volt, hogy csak az partig sem jöhettünk, noha közel jöttünk a városhoz Caleshez, hanem azféle hajósok, kik azfélével szoktak kereskedni, egy lapátos sajkán, melyet haton vagy heten vontak, előnkbe jöttek az tengerre . . . és azok vittek be minden marháinkkal." Calaisből, hol a kormányzó „nagy becsülettel látta" őket, *Párisba* siettek. Az udvart,[90]) valamint Richelieu bíborost[91]) Bethlen Gábor ekkor már értesítette öccse útjáról s így fogadtatásuk az udvar részéről is szíves volt; XIII. Lajos Péter grófot gyémántokkal kirakott arcképével ajándékozta meg. Párisban két hetet töltöttek s innen *Toulouse* és *Marseille* városokon és Felsőolaszországon át Rómába indultak. Franciaországra Cseffey mindössze annyi megjegyzést tett, hogy „az föld ez is igen szép és apró hegyekkel, minden faluk inkább az erdőkön vadnak s az mezőket szántják...

[90]) Bethlen Gábor levele 1627. aug. 27-ről XIII. Lajosnak. Tört. Tár. 1887. 9. l. Bethlen Gábor fejedelem levelezése. 367. l.

[91]) „Cum illustrem comitem Petrum Bethlen, nepotem ex fratre nostrum, per aliquod tempus in locis Romani imperii et insuper Lugduni Batavorum studiorum causa detentum, jam in patriam ad nos reverti voluerimus, priusquam is rediret, ut visis et observatis gentium moribus instructior reverti possit, quaedam orbis christiani regna eidem peragranda in mandatis dedimus. Qui cum etiam regnum Galliae, ut christianissimi regis aulam ex voluntate nostra aditurus est", kéri a bíboros jóindulatát. Bethlen 1627. aug 27-i levele. Tört. Tár. 1887. 8. l. és Bethlen Gábor fejedelem levelezése. 360. l.

Az emberek igen emberség értők."[92]) Bethlen Gábor Spanyolország megtekintését a gróf tetszésére bízta. „Hispániában hogyha az grófnak kedve leszen bemenni és ha igen bátorságos bemenéstek, visszajövéstek felől assecuráltok s az galliai király őfelsége annuentiája is fog accedálni, kegyelmesen megengedtük, mivel császár őfelsége is commendálta az hispániai királnak őfelségének... Csak kévántatik, hogy semmi disputatiora, se egyéb akármi altercatiora ansát ne adjatok senkinek."[93]) Az út azonban elmaradt, mert az útiköltség már fogytán volt s a megállapodás szerint pénzhez csak Velencében juthattak.[94])

Rómában, hová épen a nyári hónapokban érkeztek, a pápai udvar Pázmány Péter ajánlata következtében szintén barátságosan fogadta őket.[95]) Innen *Velencébe* mentek, melynek kormányát a fejedelem már előbb felkérte utazó öccse szíves támogatására[96]) Útközben azonban pálóczi Horváth János elvált Péter gróftól és Páduába távozott, hogy az ottani híres főiskolán tovább tanuljon.[97]) Velencében töltötték — úgy látszik — szeptember hónak legnagyobb részét. Cseffey gyakran tudósította anyját utazásuk részleteiről. Velencéből is többször írt haza; hangsúlyozta is, hogy „asszonyom kegyelmed én reám nem panaszkodhatik, mert csak innét Velencébül is három levelet írtam; innét kegyelmednek egyiket már elvitték, az másikat Kamuti István uramtul küldöttem, immár ezt Bécs felé, hogy valamelyik felől hamarébb érkezhessék." Tudatja, hogy rövid idő mulva Veronán, Vicenzán, Mantuán és Helvetián át maguk is Bécs felé indulnak, hova számításuk szerint november végén fognak megérkezni. Addig is jelenti, hogy „két képet küldöttem, az indiai madárnak az képét...

[92]) Angliai és franciaországi útjok leírása Cseffey 1628. április 8-i (Tört. Tár. 1881. 195—96. l.) és Horváth János 1628. április 18-i levelei (Tört. Tár. 1884. 591—92. l.) után.

[93]) Bethlen Gábor 1628. március 7-i levele. Tört. Tár. 1881. 197. l.

[94]) Cseffey id. lev. 1628. április 8-ról. Tört. Tár. 1881. 196. l.

[95]) Bethlen erre Pázmányt 1627. aug 27-i levelében kérte. *Miller:* Epistolae Petri Pázmány. I. 193. l. *Pray:* Principatus. II. 154—56. l. — „Hogy penig az mi tekéntetétünkért kegyelmed Rómában írt levelében commendálta volt az öcsénket, nagy háladással vöttük." Bethlen 1628. okt. 29-i lev. *Miller:* II. 25—29. l. Itt a datum hibásan 1629. *Szalárdy:* 63. l.

[96]) *Óváry L.:* Oklevéltár Bethlen Gábor diplomatiai összeköttet. történet. 19—20. l.

[97]) Tört. Tár. 1888. 383884. l. Bethlen Gábor levelei. 379. és 384. l. Magyar Könyvszemle 1898. 372. l.

igen csuda nagy madár; könyveket is küldtem haza." Nem titkolta, hogy már elfogta a honvágy. „Csuda, de azért igen kívánkozom asszonyom haza, azt hiszem csuda is ha lehetne, szárnyon is mennék."[98]) Bizonyára így gondolkozott az utazó társaság többi tagja is.

Péter gróf három évi távollét után érkezett vissza a gyulafehérvári udvarba. Az éles nyelvű Kemény János szerint, ki maga is szívesen vállalkozott volna a gróf kíséretére, — „az grófnak nem használa az peregrinatio: corrumpáltatván erkölcse, semmirekellő emberré lött vala."[99]) Állítása azonban nagy túlzás s adott alakjában nem fedi a történeti valóságot.

Dr. Lukinich Imre.

[98]) Cseffey László 1628. szept. 25. és 29-i levelei anyjának, Tomori Annának, ki a belsőszolnokmegyei Tötör nevű faluban lakott. (Eredetiben Orsz. levéltár. Gyulafeh. Lymbus. XIII. cs. 110.)

[99]) Önéletleírása. (Szalay L. kiadása.) 68. l.

III.

Iskolaorvosi jelentés.

Az idei iskolaév a megfigyelés és anyaggyűjtés esztendeje volt és épen azért kitartóbb munkásságot vett igénybe talán minden eddigi esztendőnél.

Mindenekelőtt rendkívül jól esik látnom, hogy az *iskolai mentőorvosi intézmény* mind jobban bevált és ma már iskolaorvosi működésemet ezen intézmény nélkül alig tudnám elképzelni. Az idén 384 esetben nyújtottak a mentők felügyeletem alatt, de egészen maguk, segélyt, amelyek természetesen a mindennapi és könnyű sérülésekhez tartoztak. Pontosan, nagy szeretettel és nagy érdeklődéssel végezték dolgaikat, különösen egynéhány tanuló, akik úgyszólván minden szabad idejüket az iskola rendelésén töltötték. Nagyobb balesetek aránylag kevés alkalommal történtek, így volt 1 agyrázkódás, 2 alkartörés, 2 kézközépcsont törés, 1 boka és 1 könyökficam, ezenkívül 3 szemsérülés. A nagyszámú kisebb sérülés, szúrt, hasított, vágott, horzsolt kisebb sebesülésekből állott leginkább, de mivel valamennyit ellátt-uk, még pedig egészen úgy, mint a Balkán harctéren a mi odaküldött „Vörös Kereszt" egyesületi orvosaink, vagyis jódtinktu-rát használtunk a seb megbolygatása és mosása nélkül, ezért az idén sem volt egyetlen egy sebszövődményes esetünk.

A mentők az idén *prophylacticus* (bajt megelőző) szolgálatot teljesítettek, amidőn az összes folyosó, lépcsőházakban a 10 perces időközökben őrt állottak és elejét vették a verekedéseknek, rohanásoknak, szóval mindazon műveleteknek, amelyek által egymásban nagyobb kárt szoktak tenni a tanulók. Ezt a nehéz szolgálatot egész esztendőben jól teljesítették naponkint vagy huszan a végzett mentők, tehát a 8-ik osztályosok közül és úgy látszik, hogy ezen intézmény az iskolarend fentartására alkalmas,anélkül, hogy a tanulók szabad mozgását korlátozná. Minden esetre nagy feladatot ró az iskolaorvosra és hatáskörének túlhágására kényszeríti, ha biráskodni is kell.

A *mentőkurzust* november 12-től 30-ig végeztük a budapesti központi mentőegyesületben, hol *Sebők* főorvos úr tartotta meg azt, valamint a vizsgálatokat is. Eddigi előadónk, dr. Löbl ugyanis meghalt, emlékének néhány kegyeletes szóval adóztunk is a kurzus kezdetén és az új előadónak sikerült is megtalálni a hangot, melyben az első segély elvét és gyakorlatát a serdülő fiatalságnak elő kell adni. A 2 hetedik osztályból 42, a két nyolcadik osztályból 6 tanuló jelentkezett a kurzusra és kettő kivételével valamennyinek ki is adtuk az igazolványt. Dicséretes buzgalommal vezették Fekete Sándor és Császár Géza vezetése mellett Brandriss, Bodnár tanulók az iskolai mentőszolgálatot és a segédkezést a rendeléseken.

Az *iskolai ambulancián* összes rendelésünk május hó 15-ig 1420 volt. Ennek 40%-a belső és egyéb bajok, a többi a mindennapi kis sebészethez tartozó eset volt. 168 esetben az iskola helyiségén kívül történt komolyabb, részben fertőző természetű, máskor égés által keletkezett sebzésekben nyújtottunk segélyt.

Orvossal nem biró, rendesen idegeneknél elszállásolt tanulók 122-en keresték fel rendelésünket és 158 tanulót kezeltünk chronikus bajában az iskolai rendelésen, akiknek legnagyobb része azelőtt bajának gyógyitása céljából kórházakra, klinikákra járt. Ugy hiszem, ezen számadatok eléggé igazolják, mily feltétlenül szükséges az orvos az iskolában.

Torna alól véglegesen felmentettem 33-at = kb. 3·3%-al, ideiglenesen 3 naptól — 1 hóig 180-at. A felmentés okai között 11 esetben tuberkolozis szerepelt, de egyik sem volt a szomszédságra fertőző természetű. 7 esetben különböző szívbántalmak, 6 esetben súlyosabb vérszegénység, 14 esetben sérv, de ezek közül véglegesen 7-et mentettünk fel. A felmentési okok között szerepelt még nyomorékság, fülbajok, izületi bántalmak, sérülések és reconvalescentia nagyobb betegségek vagy műtétek után. A törzslapok az idén is megteltek az adatokkal és ismét csak feltünő volt a nagyszámú vérszegénység, mely még optimista felvétellel is 60—62%-át teszi ki a tanulóknak. Vizsgálataim folyamatban vannak ezen nagyszámú vérszegénység okainak kipuhatolására, de a máig áttekinthető adatok azt látszanak mondani, hogy ha nem is beszélhetünk talán szigorúan vett iskolai vérszegénységről, mégis az iskola levegője és a tanulással járó életmód sok egyéb tényező mellett nagy szerepet játszik ezen óriási számú vérszegénység létrehozásában.

Anélkül, hogy egy percig is kétségbe vonnám, hogy az iskolai tanítás elengedhetetlen kultúrszükséglet, még akkor is, ha abból kultúrártalmak keletkeznek, mégis megdöbbentenek azon vizsgálati adatok, amelyeket a tantermek, folyosók és egyéb iskolai helyiségek levegőjének többszöri vizsgálatából nyertem.

Reggel a tanítás előtt a legrosszabb levegő 3‰ volt, de egy kis szellőzés már 1‰ hozta a levegő szénsav tartalmát. Egy órai tanítás után már 8—10‰-re szökött fel a szénsav tartalma, mely 2 vagy 3-szori ablak és a vele szemben levő ajtónak kinyitása, tehát erős levegőáramlás előidézése után csak hosszabb idő mulva kb. 5—6 perc után esett le 3—3½‰-re, hogy a második óra végén még 10‰ felülre is emelkedjék. Voltak tantermeink, ahol a 4-ik óra végén 22‰-re emelkedett fel, ott ahol egyik-másik tanár úr a szellőztetést egyenesen megtiltotta, mert még mindig azt tartja az összes fertőző bántalmak egyedüli okául. A folyosón, melyre a 10 perces időközökben kimenekül a tanuló ifjúság, régebben és tartós szellőztetés után 1‰ alá szállott a szénsavtartalom, mióta azonban a légáramtól való félelem miatt, csapóajtók készültek az intézetben, itt se megy 3‰ alá a szénsav, sőt egynémelyik helyen egészen a rossz iskolaszagot veszi fel a levegő, amelyben 6—8‰ szénsavtartalom is található. *Lehetetlen, hogy ilyen levegőben hosszú órákat töltve a tanuló és tanár egészségének súlyos bántalmazása nélkül élhessen,* főleg ha tudjuk, hogy az ily romlott levegőben nemcsak szerves bomlási termékek, hanem kártékony baktériumok, különösen a tuberkulózis bacillusa halmozódhatik fel és ne is csodálkozzunk azon, hogy növekedő számú vérszegénységi eseteket találunk, melyeknek azután egy jó nagy része kétségkivül a lappangó tuberkulózis egyik tünete lehet. Szerintem az ország vagy a világ minden iskolájára állanak ugyane viszonyok, csak arra nem, amelyben a tanár és tanítvány *nemcsak nem fél a léghőmérsékbeli különbségektől, hanem egyenesen felkeresi azt, részben* hogy ezirányú alkalmazkodásra megtanítsa szervezetét, részben pedig azért, mert tudja, hogy a lég átáramlása áldásos és rendkívül hathatós védelem a zárt levegő fertőzései ellen. Érdekesek a számvizsgálatok útján kiderült adatok, melyek szerint rövidlátó 5·6%, messzelátó 2%, és astygmatikus 0·2%. Ezenkívül 10 nehézhallásút is találtam.

Ideges és e miatt szórakozott, állhatatlan, töröttakaratú tanulót, különösen a serdülés korában levőket, nagyobb számban

találtam, de ezeket százalékszerű kimutatás céljából nem számoltam össze. A tanulók testmérés-adatai egyben meggyőztek arról, hogy egészben véve az ország, sőt a külföld legjobb eredményeihez hasonló adatokat mutattak, úgy hogy jól fejlett, életképes tanulóifjúság került intézetünkbe és ha mégis több bajt vagy rendellenességet mutatok ki nálunk, mint egy másik iskolában, ez azért van, mert részletesebben vizsgálok, mint sok más helyütt teszik. Ezen vizsgálatoknak első nagy haszna kétségkívül abban van, hogy minden tőlem telhető eszközzel és módon az iskolai ártalmak megkisebbítésére vagy megszüntetésére törekszem és így bizonyosan kevésbbé hatnak ki azok a mi tanulóinkra, mint más iskolában.

Dacára a nagy gyermekbetegségi endémiáknak, mely fővárosunkban az idén nagyobb arányokat öltött, mégis legalább most május közepe táján csak szórványosan volt 1—1 vörheny, vagy kanyaró esetünk és az iskolából való kitiltások a hozzátartozók fertőző betegsége miatt történt 9 esetben, vörheny ötször, kanyaró háromszor fordult elő a tanulókon magukon. Halálesetünk egyetlen egy volt súlyos vörhenyfertőzés folytán az első osztályban. Trachoma esetünk nem volt.

Az *egészségtanból* az idén előadtuk az egész tárgyat, melyet az idevágó miniszteri rendelet előír. Ezenkívül azonban a mentőkurzus megkezdése előtt előkészítő előadásokat tartottam az ember anatómiájáról és élettanáról.

Ismertettem a bakteriumok tanát jó széles alapon, valamint a veneriás bántalmakat és a fertőző gyermekbajokat. Azután több órában a tuberkulózis tanát, különös tekintettel hazánkra és mind ez előadásokat egyben vetített képekkel való bőséges demonstráció is kisérte. Ezen előadásokon kívül a nyolcadik osztályban dr. *Kéki* tanár úr meghívására az egészségtani előadások keretén belül 2 órán át a lelki betegségek tanát, a hipnózist, a spiritizmust stb. jelenségét ismertettem, valamint egészségtani előadásokat tartottam a tisztaságról, a fertőző bajokról, az első segélynyújtás tanáról, az egészség megóvásáról és növeléséről a *gimnázium minden osztályában, egynémelyikben többször is.* Ezen előadásokra helyettesítés útján jutott alkalmunk és azért többször, mert a tornatermünk nagyszabású átalakítása az év elején hosszabb időt vett igénybe és a rossz időjárás miatt a tornaórákat a szabadban sem tölthették a tanulók. Az egészségtanra a két 7-ik osztályból 61, a két 8-ik osztályból 38, összesen tehát 99-en jelent-

keztek és ezek nagyrésze nagy szorgalommal járt el és feszült érdeklődéssel kisérte a tanítást. A 8-ik osztályosokat vendégekül tekintettük, a 7-ik osztályokból különösen kitüntek a következők: Bergsmann Mihály, Hahn Imre, Karlovszky Sándor, Korányi Imre, Lafranko István, Péterffy Endre, Risavy Ferenc, Schambach Károly, Szendefi József, Szénert Gusztáv, Szirtes Béla, Totisz Géza, Zoufaly László, Adonyi Géza, Adorján Sándor, Bányai Zoltán, Fritsch László, Fürst István, Grimm Imre, Hoffner Nándor, Kis István, Komáromi László, Koplik Gyula, Németh Imre, Páris Ferenc, Porjesz Miklós, Pór Géza, Puhr Lajos, Schulz Ernő, Schwarz Sándor, Szebehelyi Jenő, Szokoly Béla, Török Pál. Az iskolai mentőszolgálatot végzők közül pedig különösen dicséretet érdemelnek: Császár Géza, Fekete Sándor, Brandris Kálmán, Bodnár István, Bucsinszky Viktor, Bakonyi Zoltán, Weichsel Sándor, Mártonffy Flórián, Markovics Béla, Fürst István, Hahn Imre, Fedor Ferenc, Nagy Lajos, Kolos János, Zyka Lajos, Cziffer Sándor, Czirner Ákos, Erős Géza, Holló Mihály, Rehák László.

Szállásadóknál 53-an laktak, akik egyrészét meglátogattam. *Iskolai kirándulásokra* az idén valamivel kevesebb időm tellett, főleg a nagyon rossz időjárás és azon körülmény miatt, hogy a városi intézmények meglátogatása, miután a központból kormányzó városi tanácsos engedélyét is ki kellett kérni, hosszadalmas. Mégis meglátogattuk az Országos elmegyógyintézetet, ahol *Oláh Gyula* igazgató úr szivesen fogadott bennünket és *Fabinyi* főorvos úr vezetése mellett nemcsak az egész intézetet néztük meg nagyon tanulságos magyarázatok között, hanem számos beteget is bemutatott az előadó teremben, különösen a súlyos alkoholmérgezés, morfinizmus és lues folytán beállott eseteket. Egyben ismertette Fabinyi főorvos úr az intézetben dívó bánásmódot és annak alapgondolatát, valamint azon komplikált módozatokat, amelyekkel valakit elmebetegnek diagnosztizálnak és intézetben helyeznek el. A látottak és hallottak rendkívül jó hatással voltak a mindvégig nagyon férfiasan és szépen viselkedő tanulókra.

Ugyanezt mondhatjuk az Erzsébet szanatóriumban tett látogatásunkra, ahol minket dr. *Scharl* igazgató főorvos úr távollétében *Ország* főorvos úr kalauzolt és egyben a szanatórium kérdéséről és mozgalmakról magvas előadást is tartott. Ezenkívül

meglátogattuk a közvágóhidakat és a káposztásmegyeri vízműveket.

Kisérletet tettünk az idén a Németországban eléggé meghonosult *szülői értekezlettel is*, amidőn április 25-én a díszterembe meghívtuk a tanuló ifjúság szülőit, jelezvén az előadás tárgyát: *a serdülő ifjúság egészségtana és betegségei, bánásmód, testi nevelés, edzés a küzdelemre.* Ezen szülői értekezletet nagyon szeretném meghonosítani az iskola belső életében és pedig azért, mert alkalmas arra, hogy az iskolát és szülőket közelebb hozza egymáshoz, másrészt pedig pótolja a szülők hiányzó egészségtani ismeretét és kiegészíti annak hiányát, amidőn egyben ismerteti azon elveket is, amelyek a mi intézetünkben az egészségügyi vezetés szempontjából uralkodnak. Nem vártam és nem is várhattam, hogy mindjárt az első előadásra tömegesen tódulnak és annak végeztével talán nivós vagy érdekes és hasznos eszmecserét indítanak meg a szülők, hisz kétségtelen, ez irányban is gyakoribb megjelenés útján szoktatni kell a szülőket.

Az előadási témát 1 óra alatt természetesen csak nagy vonásokban tudtam az értekezlet elé vinni, pedig épen a serdülőkor tanában sokkal fontosabbak a részletek az átlagos nagy elveknél és ezért elhatároztuk, hogy a jövő évtől kezdve már az év elején a szülők tudomására adjuk, hogy ilyen értekezleteket tartunk, azok tárgyát megjelöljük és minden egyes előadás végén rövid pontozatokban kiemeljük azon kérdéseket, amelyekhez a szülők hozzá szólhatnak. Ez alkalommal alig 60—70 szülő jelent meg és az előadás végén több felszólalás is volt, azonban egyik sem a tárgyhoz szólt.

Az intézet „Testedző Köre" programmjához híven a vívásban, atletikában, úszásban és turisztikában fejtett ki nagyobbfokú tevékenységet.

A vívótrainingek a téli hónapokon hetenkint kétszer tartattak, melyeken az alsó osztályok tanulói tőrvívásban, a felsőbb osztályú tanulók pedig a kardvívásban nyertek kiképzést egyénenként Gaál Zoltán tornatanár, okl. vívómester által. A vívószezón végeztével a Testedző Kör vívóversenyt rendezett tőrvívásból és kardvívásból, melynek eredménye a következő:

Tőrvivás.

1. Rózsa András IV. B.
2. Tóth Dezső V. B.
3. Erdős Sándor III. B.

Kardvivásból.

1. Szénássy István VIII. A.
2. Páris Ferenc VII. B.
3. Matolcsy Zoltán VII. A.
4. Pajor Henrik VII. B.

A tőrvívás győztesei ezüst, nagy bronz és bronzéremmel, a kardvívás győztesei diszített ezüst, nagy bronz és bronzéremmel jutalmaztattak.

Az atletikai trainingek hetenkint egyszer folytak a „F. T. C." pályáján, — melynek nem mulaszthatjuk el ez úton is kifejezni hálánkat a pálya átengedéséért — Bucsinszky Viktor és Gyurkovits Henrik VIII. o. tanulók vezetése mellett, mindenkor Gaál Zoltán tornatanár felügyelete alatt. A tavasszal rendezett mindkét atletikai verseny — úgy az eredményeket, valamint a szereplők stilusait tekintve — egész évi szorgalmas munkáról tett bizonyságot.

Az 1913. május 2-án a „F. T. C." pályáján a III—V. osztályokkal megtartott atletikai verseny eredménye a következő:

60 m. sikfutás.

1. Breier Lajos IV. B. $9^4/_5$ mp.
2. Schwartz Dezső V. B.
3. Castelli Zsolt IV. A.

150 m. sikfutás.

1. Kiszely Alajos V. B. $18^2/_5$ mp.
2. Romhányi István IV. A.
3. Guzman Marcel V. A.

Távolugrás:

1. Breier Lajos IV. B. 512 cm.
2. Kiszely Alajos IV. B.
3. Balog Antal IV. B.

Magasugrás.

1. Balog Antal IV. B. 140 cm.
2. Kiszely Alajos V. B.
3. Guzman Marcel V. A.

Sulydobás:

1. Kiszely Alajos V. B. 1021. cm
2. Pillarik Béla V. B.
3. Schwartz Dezső V. B.

400 m. sikfutás:

1. Erdélyi József V. A. 1 p. 4 mp
2. Berényi István IV. A.
3. Pillarik Béla V. B.

Ezen verseny helyezettjei közül az I-ső ezüst, a II-ik nagy bronz, a III-ik kis bronz éremmel jutalmaztatott.

Az 1913. május hó 28-án a Millenáris versenypályán az összes fővárosi középiskolák V—VIII. o. tanulóinak meghívásával rendezett atletikai versenyek keretében négy zárt szám is került eldöntésre. A verseny eredménye a következő:

100 m. sikfutás: $11^{4}/_{5}$ mp.

1. Szabó Kálmán Istvánúti gimn.
2. Bucsinszky Viktor VIII. ker. gimn.
3. Pogány Sándor VII.ker. gimn.
4. Matolcsy Zoltán VIII. ker. gimn.

Korlátverseny:

1. Kail Géza II. ker. reál.
2. Szlovák Lajos VIII. k. gimn.
3. Sevcsik István II. ker. reál.
4. Soós Géza VIII. ker. gimn.

60 m. sikfutás. (zártszám) 7.8 mp.

1. Matolcsy Zoltán VII. A.
2. Pajor Henrik VII. B.
3. Bonitz Ferenc VI. A.

Távolugrás: (zártszám) 574 cm.

1. Aczél Pál VI. A.
2. Bonitz Ferenc VI. A.
3. Szlovák Lajos VIII. B.

400 m. sikfutás: 55·4 mp.

1. Bucsinszky Viktor VIII. ker. gimn.
2. Szabó Kálmán Istvánúti gimn
3. Nádas Adolf III. ker. gimn.
4. Dörge Frigyes V. ker. gimn.

Magas ugrás: 170 cm.

1. Gáspár Jenő II. ker. reál.
2. Pilinszky Atilla VII. k. gimn.
3. Schober Ferenc II. ker. reál.
4. Borovits László VII. k. gimn.

1609 m. sikfutás: (zártszám) 5 p. 9 mp.

1. Komáromi László VII. B.
2. Koszta Gyula VI. A.
3. Machovits Antal VI. A.

Sulydobás: (zártszám) 955 cm.

1. Boris Győző VIII. B.
2. Soós Géza VIII B.
3. Kiszely Alajos V. B.

Staféta futás: (200, 200, 400, 800 m.) 4 p. 10 mp.

1. VIII. ker. gimn. (Pajor, Aczél, Bucsinszky, Szlovák).
2. VII. ker. gimn. (Pilinszky, Radvány, Pogány, Engel).

A nyilt számok győztesei diszített ezüst, ezüst, n. bronz és bronz érmet, a zárt számok győztesei ezüst, n. bronz és kis bronz érmet nyertek.

Uszó traininget egész éven át hetenkint egyszer tartottunk a Hungária-fürdő uszodájában. A traininget Ivánka József és Zyka Lajos VIII. o. tanulók vezették Gaál Zoltán tanár ellenőrzése mellett, melyeken a tanulók — dacára a fürdő drága voltának — nagy számban vettek részt.

Kirándulásokat a tavaszi és őszi hónapokban rendeztünk és pedig mindenkor külön az alsó és külön a felső osztályokkal. Ez iskolaévi abnormális időjárás megakadályozta ugyan az összes

tervbe vett kirándulás megtartását, de azért mégis sikerült meglehetős számú — igazán festői vidékre — kirándulást tennünk. Ezen kirándulásokra nagy vonzó erejüknél fogva igen sokszor bizony még túlsokan is jelentkeztek. A kirándulók vezetői Kosztkievicz László és Bodnar István VIII. tanulók voltak, a kisérő tanár pedig mindenkor Gaál Zoltán. Kirándulásokat a következő útirányban tettünk:

1912. október 20-án: Budapest, Békásmegyer, Nagy-Keve, Kis-Keve barlangja, Oszoly, Pomáz, Budapest.

1913. márc. 17.: Budapest, Piliscsaba, Csév, Kesztölc, Kétágú hegy, Leányvár, Piliscsaba, Budapest.

1913. márc. 19.: Budapest, Csillaghegy, Üröm, Pilisborosjenő, Csobánka, Kis-Keve barlangja, Nagy-Keve, Kőhegy, Békásmegyer, Budapest.

1913. márc. 30. Budapest, Szentendre, Izbég, Bucsinapatak, Dömörkapu, Pilisszentlászló, Kapitányhegy, Izbég, Szentendre, Budapest.

1913. május 1.: Budapest, Farkasréti temető, Ördögorma, Farkastorok, Berger kápolna, Széchényi kilátó, Normafa, Zugliget, Budapest.

1913. május 12.: Budapest, Szentendre, Dömörkapu, Pilisszentlászló, Apátkuti völgy, Visegrád, Budapest.

1913. május 18.: Budapest, Dömös, Dobogókő, Dömös, Budapest.

IV.

Tanári kar.

1. Dr. **Létmányi Nándor**, igazgató. Tanította a VII. A. osztályban a történelmet, heti 3 órában.

2. **Bakos János**, rendes tanár. Tanította a természetrajzot az I. A., II. A., V. A. és B., a VI. A. és B. osztályokban, heti 16 órában. A természetrajzi szertár őre.

3. Dr. **Balassa József**, rendes tanár. Tanította az V. B. és VI. A. osztályban a magyar nyelvet, a III. B. és VIII. B. osztályban a német nyelvet és a VI. A.-ban a görögpótló irodalmat, heti 16 órában. A tanári könyvtár őre. Az V. B. és a VI. A. osztály ifj. könyvtárosa.

4. **Balogh Dezső**, rendes tanár. Tanította a magyar és latin nyelvet az I. B., a latin nyelvet a IV. A. osztályban, heti 17 órában. Az I. B. osztály főnöke és ifjúsági könyvtárosa.

5. Dr. **Bán K. Aladár**, rendes tanár. Tanította az I. A., II. A. és III. B. osztályban a magyar nyelvet, a VII. A. osztályban a görögpótló irodalmat, heti 17 órában. A III. B. osztály főnöke. Az I. A. és II. A., meg a III. B. osztály ifjúsági könyvtárának kezelője.

6. **Bátori Ármin**, rendes tanár. Tanította a földrajzot és természetrajzot az I. C., a természetrajzot a II. C., II. D., IV. C. és V. C. osztályokban, heti 15 órában. A Mester-utcai párhuzamos osztályok természetrajzi szertárának kezelője.

7. **Bonyhádi Ede**, rendes tanár. Tanította a magyar nyelvet a VI. B. és VII. A. osztályban, a német nyelvet a III. A., IV. B. és VI. B. osztályban, heti 16 órában. A VI. B. osztály főnöke. A VI. B. és VII. A. osztály ifjúsági könyvtárának őre.

8. **Csóka Lajos**, rendes tanár. Tanította a történelmet a III. A. és V. B., a földrajzt az I. A., I. B., II. A. és a szépírást az I. B. osztályban, heti 16 órában.

9. **Elekes István**, rendes tanár. Tanította a mennyiségtant

az I. C., III. C., III. D., IV. C. és V. C. osztályokban, heti 16 órában. A Mester-utcai párhuzamos osztályok fizikai szertárának őre.

10. **Erdődi Gáspár**, rendes tanár. Tanította a magyar nyelvet a IV. C. s a magyar, latin nyelvet és a görögpótló irodalmat az V. C. oszt.-ban, heti 16 órában. Az V. C. osztály főnöke, a Mester-utcai párhuzamos osztályok ifjúsági könyvtárának kezelője.

11. **Faragó Andor**, rendes tanár. Tanította a mennyiségtant a II. A., IV. A., VI. A.,VIII. A. s a természettant a VIII. A. osztályban, heti 17 órában. A II. A. osztály főnöke.

12. **Fellegi Alajos**, rendes tanár. Tanította a mértani rajzot az I. C., II. C., II. D.,III. C., III. D. és IV. C. oszt.-ban s a görögpótló rajzot az V. C. osztályban, heti 17 órában, továbbá a szabadkézi rajzot, mint rendkívüli tárgyat, heti 2 órában. A Mester-utcai párhuzamos osztályok mértani- és rajz-szertárának őre.

13. Dr. **Fodor Gyula**, rendes tanár. Tanította a latin nyelvet a II. C. osztályban, heti 6 órában. A II. C. osztály főnöke.

14. Dr. **Friml Aladár**, rendes tanár. Tanította a latin nyelvet a VIII. A., a görög nyelvet a VI. B. és VII. A., a görögpótló irodalmat a VIII. A. osztályban, heti 16 órában. A VIII. A. osztály főnöke.

15. **Gaál Zoltán**, rendes tornatanár. Tanította a II., IV., VI. és VIII. A. és B. osztályban a tornát, heti 16 órában. Ugyanezen osztályokkal vezette a délutáni játékokat négy csoportban, heti két délutánon át.

16. **Gyergyai J. Dezső**, rendes tanár. Tanította a magyar nyelvet a III. D., a latin nyelvet a III. D. és IV. C. osztályban heti 16 órában. A III. D. osztály főnöke, a III. D. osztály ifjúsági könyvtárának kezelője.

17. **Haitsch Samu**, rendes tanár. Tanította a német nyelvet a IV. A., V. A., VI. A., VII. A. és VIII. A. osztályokban heti 15 órában.

18. **Hegedüs István**, rendes tanár. Tanította a földrajzot a III. A. és B. osztályban, a történelmet a IV. A., V. A. és VIII. A. osztályban, a szépírást az I. A. és II. A. osztályban, heti 16 órában. A történelmi és földrajzi szertár őre. Tandíjkezelő és az ifjúsági segítő-alap pénztárosa.

19. **Huszák József**, rendes tanár. Tanította a magyar nyelvet a II. C. és III. C., a latin nyelvet a III. C. osztályban s a szépírást az I. C-ben, heti 16 órában. A III. C. osztály főnöke; a II. C. és III. C. osztály ifj. könyvtárának kezelője.

20. Dr. **Kéki Lajos**, rendes tanár. Tanította a magyar nyelvet a VIII. A. és VIII. B. osztályban, a latin nyelvet, a görögpótló irodalmat és a bölcsészetet a VIII. B. osztályban, heti 15 órában. A VIII. B. osztály főnöke, az ifjúsági önképzőkör tanárelnöke, az ifjúsági és irodalomtörténeti könyvtár őre.

21. **Kiss Béla**, rendes tanár. Tanította a latin nyelvet a III. A. osztályban, a görög nyelvet az V. A. és VIII. A. osztályban, heti 15 órában. A III. A. osztály főnöke.

22. Dr. **Lévay Ede**, rendes tanár. Tanította a mennyiségtant az I. B. III. B., V. B. és VII. B. osztályban és a fizikát a VII. B. osztályban, heti 17 órában.

23. Dr. **Lukinich Imre**, rendes tanár, egyetemi magántanár. Tanította a magyar és a latin nyelvet az I. C., a történelmet a III. C. és III. D. osztályokban, heti 17 órában; továbbá a gyorsírást heti 2 órában. Az I. C. osztály főnöke; a tanári könyvtár őre.

24. **Olofson Gusztáv**, rendes tanár. Tanította az I. B., II. B., III. B. osztályban a mértani rajzot, az V. A,. VI. B., VII. B. és VIII. B. osztályban a görögpótló rajzot, heti 16 órában. A mértani rajzszertár őre.

25. **Parcsetich Vince**, rendes tanár. Tanította a történelmet a VI. A. és a VII. B. osztályban, a magyar nyelvet a III. A. és VII. B. osztályban, a bölcsészetet a VIII. A. osztályban, heti 16 órában.

26. Dr. **Pethő Sándor**, rendes tanár. Tanította a földrajzot a II. B. osztályban, a történelmet a III. B., IV. B., VI. B. és VIII. B. osztályban, s a szépírást a II. B. osztályban, heti 16 órában.

27. **Péterfi Lajos**, rendes tanár. Tanította a magyar és latin nyelvet a IV. B. osztályban, a latin nyelvet a VI. B-ben. Heti óráinak száma 15. A IV. B. osztály főnöke és ifjúsági könyvtárának őre.

28. **Dr. Pétergál Henrik**, rendes tanár. Tanította a német nyelvet a III. C., III. D., IV. C. és V. C. oszt.-ban, a szépírást a II. C. és II. D. osztályokban, heti 16 órában. A IV. C. osztály főnöke.

29. **Posch Jenő**, rendes tanár. Tanította a VII. B. osztályban a latin és német nyelvet, az V. B. osztályban a német nyelvet, s az V. B. és VI. B. osztályban a görögpótló irodamat, heti 17 órában. A VII. B. osztály főnöke.

30. **Póka Gyula**, rendes tanár. Tanította a számtant a II. C., II. D. és III. A., a mértani rajzot az I. A. és IV. B. osztályokban, heti 16 órában.

31. **Richter Rezső**, rendes tanár. Tanította a II. B., IV. B., VI. B. osztályban a mennyiségtant, a VIII. B. osztályban a mennyiségtant és természettant, heti 17 órában.

32. Dr. **Székely István**, rendes tanár. Tanította a latin nyelvet az I. A., III. B. és VII. A. osztályban, heti 17 órában. A VII. A. osztály főnöke. A philologiai szertár őre.

33. **Széll Sándor**, rendes tanár. Tanította az I. B., II. B., IV. A. és IV. B. osztályban a természetrajzot, heti 10 órában. Végezte az igazgatóság irodai munkálatait.

34. Dr. **Szilasi Vilmos**, helyettes tanár. Tanította a latin és magyar nyelvet a II. D., a görög nyelvet az V. C. osztályban, heti 16 órában. A II. D. osztály főnöke.

35. **Szinte Gábor**, rendes tanár. Tanította a mértani rajzot a II. A., III. A. és IV. A. osztályban, a görögpótló rajzot az V. B., VI. A., VII. A. és VIII. A. osztályban, heti 15 órában, a rendkívüli rajzot az I—VIII. osztályban, heti 4 órában. A szabadkézi rajzszertár őre.

36. **Tomcsányi Béla**, rendes tornatanár. Tanította az I., III., V., VII. A. és B. osztályokban a tornát, heti 16 órában. Vezette a délutáni játékokat ezen osztályokkal négy csoportban, heti két délutánon. A tornaszertár őre.

37. **Tóth Márton**, rendes tanár. Tanította a latin nyelvet a VI. A. osztályban, a görög nyelvet a VI. A. és VIII. B. osztályban, a görögpótló irodalmat a VII. B. osztályban, heti 17 órában. A VI. A. osztály főnöke.

38. Dr. **Turchányi Tihamér**, rendes tanár. A mult év dec. hó végéig szabadságot élvezett, s a f. év jan. 1-től ideiglenes nyugalomba helyeztetett.

39. Ifj. **Ujházy László**, rendes tanár. Tanította a földrajzot a II. C., II. D., III. C. és III. D., a történelmet a IV. C. és V. C. osztályban, heti 16 órában. A Mester-utcai párhuzamos osztályoknál a földrajzi szertár őre.

40. **Vayer Lajos**, rendes tanár. Tanította a latin és magyar nyelvet a II. B. osztályban, a görög nyelvet a VII. B. osztályban, heti 16 órában. A II. B. osztály főnöke; s ifj. könyvtárának kezelője, értekezleti jegyző.

41. **Winter József**, rendes tanár. Tanította a mennyiségtant az I. A., V. A. és VII. A. osztályban, a természettant a VII. A. osztályban, heti 14 órában. Az I. A. osztály főnöke. A természettani szertár őre.

42. Dr. **Zibolen Endre**, rendes tanár. Tanította a II. A. és V. B. osztályban a latin nyelvet, s az V. B. osztályban a görög nyelvet, heti 17 órában. Az V. B. osztály főnöke. A segítő egyesületi könyvtár kezelője.

43. Dr. **Zlinszky Aladár**, rendes tanár. Tanította a magyar nyelvet a IV. A. és V. A. osztályban, a latin nyelvet és a görögpótló irodalmat az V. A. osztályban, heti 16 órában. Az V. A. osztály főnöke, a IV. A. és V. A. osztály ifj. könyvtárának őre.

Iskolaorvos:

Dr. **Tuszkai Ödön**, iskolaorvos, egészségtan tanár. Tanította az egészségtant a VII. és VIII. osztály tanulóinak, heti 2 órában.

A folyó tanév tartamára megbízott tornatanár:

Hock János, székesfővárosi tanító. Tanította az I. C., II. C., II. D., III. C., III. D., IV. C. és V. C. osztályban a tornát heti 10 órában és vezette ugyanezen osztályokkal a délutáni játékokat.

Vallástanárok:

1. **Algöver Andor**, ág. ev. hitoktató, okl. theol. tanár. Tanította az ág. h. ev. vallást az I—IV. osztályokban.

2. **Bartusz Lajos**, okl. vallástanár, róm. kath. lelkész. Tanította a róm. kath. vallást a III. C., III. D. és IV. C. osztályban, heti 4 órában.

3. **Bikár Radivoj**, gör. kel. szerb plébános, tanította a gör. kel. szerb vallást.

4. **Bogoeviciu Gy. Ghenadiu**, gör. kel. román plébános. Tanitotta a gör. kel. román vallást.

5. **Csopják Attila**, baptista lelkész. Tanította a baptista vallást.

6. **Józan Miklós**, unitárius lelkész. Tanította az unitárius vallást.

7. Dr. **Katz Márton**, izr. vallástanár. Tanította az izraelita vallástant az I. C., II. C., II. D., III. C., III. D., IV. C. és V. C. osztályban, heti 10 órában.

8. Dr. **Horvát Dezső**, okl. rabbi. Tanította az izr. vallástant az I—VIII. osztályban, heti 16 órában.

9. **Kristóf A. József**, okl. vallástanár, róm. kath. lelkész. Tanította az I—VIII. osztályban a kath. vallást, heti 16 órában.

10. Dr. **Makay Lajos**, okl. vallástanár, róm. kath. lelkész. Tanította a róm. kath. vallástant az I. C., II. C. és D., s az V. C. osztályban, heti 6 órában.

11. **Nagy Dénes**, ev. ref. hitoktató. Tanította a ref. vallást az I—VIII. osztályban.

12. **Sass Béla**, ág. h. ev. hitoktató. Tanította az ág. h. ev. vallástant az V. és VI. osztályban.

13. **Steuer Lajos**, ág. ev. hitoktató. Tanította az ág. h. ev. vallást a VII—VIII. osztályban.

14. **Ulicsák Béla**, gör. kath. hitoktató. Tanította a gör. kath. vallástant.

Gyakorló tanárjelöltek:

Tanítottak a második félévben és pedig:

1. **Benke Andor**, szakv. tanárjelölt. Tanított latin nyelvet az I. A. és III. B. osztályban, magyar nyelvet az V. A. osztályban.

2. **Csehák Lajos**, okl. tanárjelölt. Tanított latin nyelvet a II. C. osztályban. Ápr. 1-én eltávozott az intézetből.

3. **Kicska Sándor**, okl. középisk. tanár. Tanított mennyiségtant a III. B. és természettant a VII. B. osztályban.

4. **Putsch Alfréd**, okl. középisk. tanár. Tanított mennyiségtant a IV. B. s fizikát a VIII. B. osztályban.

5. **Römer József**, okl. középisk. tanár. Tanította a természetrajzot az I. A., V. A. és V. B. osztályban.

6. **Ruitz Alfonz**, okl. középisk. tanár. Tanított német nyelvet a III. B. és IV. A. osztályban, magyar nyelvet az V. B. osztályban.

Személyzet:

Balázs István, Kállay Mátyás, Mádi György, Somodi Lajos, Süveg István.

V.

A tanárok irodalmi és társadalmi működése.

Dr. *Bán K. Aladár*, a Magyar Néprajzi Társaságnak és a Folkloe-Fellows Szövetkezetnek titkára, a Szt. István Társulat tudományos és irodalmi Szakosztályának, az Észt. Irodalmi Társaság és a Turáni Társaságnak (Dorpát) tagja.

Irt ez évben több cikket folyóiratokba és napilapokba; forditott novellákat és verseket finn és észt nyelvből. Felolvasást tartott a Magyar Néprajzi Társaságban és a váci Liceum-egyesületben.

Bátori Ármin, a Dugonics Társaság tudományos osztályának tagja. Ásványtani képes atlasz polgári és középiskolai tanulók számára 96 szines képpel. Budapest 1913.

Faragó Andor: a IX. ker. munkásgimnázium igazgatója. Irt a Magyar Középiskola c. folyóiratba és a K. Tanáregyesületi Közlönybe a tanárság érdekeit érintő kérdésekről.

Fellegi Alajos: Két festményét a tavaszi tárlaton kiállította a Nemzeti Szalon.

Dr. *Fodor Gyula:* A Phil. Társ. választmányi tagja s a Nagy Görög-Magyar szótár társszerkesztője, a bp. IX. ker. 3. iskolaszék tagja. Irt hivatalos tankönyvbirálatot s dolgozott a Magyar Középiskola c. folyóiratba.

Dr. *Friml Aladár:* Az Országos Közoktatási Tanács tagja, „A budapesti kath. tanári kör" alelnöke, a „Magyar Középiskola" szerkesztője. Irt paedagogiai irányú cikkeket és tankönyvbirálatokat.

Huszák József. Az Orsz. Közp. Kath. Legényegyesületben felolvasást tartott: Az Egyház kulturmunkája Magyarországon.

Dr. *Kéki Lajos.* A Magyar Irodalomtörténeti Társaság jegyzője, az Orsz. Színművészeti Akadémián a lélektan előadó tanára. A m. tud. Akademia a Lehr Albert-díjjal jutalmazta „Petőfi János vitézének hatása Arany Toldijára" c. pályaművét (Budapesti Szemle, 1913. junius). Egyéb dolgozatai: „Móricz Zsigmond" (írói arckép, Élet, 1912. 47. sz.; u. a. Budapesti Szemle, 1913. febr.); „Gárdonyi Géza történeti regénykölteszete" (Élet, 1913.

14. sz.) Ismertetések, birálatok a Budapesti Szemlében s az Egyetemes Philologiai Közlönyben. Részt vett a Kisfaludy-Társaság szerkesztési munkálataiban s összeállította a Greguss-bizottság számára az 1906—1911. évkör magyar kritikai irodalmának bibliografiáját.

Dr. *Lévay Ede:* Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny szerkesztője. A Révai-féle Nagy Lexiconban irja a matematikai cikkeket.

Dr. *Lukinich Imre:* A Magy. Tört. Társulat ig. választmányának tagja. Önállóan megjelent: Az erdélyi hódoltság és végvárai (Bpest, 1913). Az erdélyi fejedelmi cim kialakulásának története. (Századok, 1913.). I. Apafi Mihály temetése. (Századok, 1913.) Ismertetések, cikkek a Századok, Egyet. Phil. Közlöny, Irodalomtörténeti közlemények, Hadtörténelmi közlemények, Magyar Könyvszemle, Genealogiai Füzetek c. folyóiratokban.

Olofson Gusztáv. Az Orsz. Magyar Képzőművészeti Társulat, a Nemzeti Szalon és a somogyi képzőművészek kiálltásain részt vett. A Magyar Rajztanárok Egyesületének vál. tagja.

Dr. *Pethő Sándor,* az „Élet" c. hetilap szerkesztője, a Révai-lexikon munkatársa, ezenkívül cikkeket irt a Budapesti Hirlapba, Pesti Naplóba, az Alkotmányba, stb.

Dr. *Székely István,* a Juventus latin ifj. ujság szerkesztője, a Phil. Társaság választmányi tagja. Cikkek egyes lapokban.

Dr. *Tuszkai Ödön* isk. orvos és egészségtan-tanár: „Iskola egészségi könyvtár", hat első száma, négy füzetben, és pedig 1. „Felvilágositó előadás ifjak számára", I. 2. „Fordulópontok a nők életében", (II. III.) 3. „Életutak", adatok a pályaválasztás kérdéséhez, (IV., V., VI.) „Szimuláns tanulók" (Budapesti Orvosi Hetilap); „Reformkérdések", az iskolaorvosi és egészségtani tanári állás körül. (Bud. Orv. Ujs.) és több orvostudományi munka.

Vayer Lajos, az Orsz. Magy. Gyorsíró-Egyesület vál. tagja, Sajtó alá rendezi a Maywald-féle görög nyelvkönyveknek legujabb kiadásait és latin nyelvi stilisztikai dolgozatait.

Dr. *Zibolen Endre,* paedagogiai irányu cikkeket irt és néhány könyvismertetést az Életben, a Magyar Középiskolában és a Tanáregyesületi Közlönyben.

Dr. *Zlinszky Aladár:* a Magyar Irodalomtörténeti és a Philologiai Társaság vál. tagja. Cikkei: Ady—Endrei, Magyar Stilisztika, Tanáregyl. Közl. — Arany Jóka ördögének forrása, Phil. Közl. — A kifejezés stilusa, különlenyomat a jelen értesitőből.

VI.

Tananyag és tankönyvek.

I. A), B), C) és D) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Winter József.**
B) **Balogh Dezső.**
C) **Dr. Lukinich Imre.**

1. Vallástan: *a)* Róm. kath. Hetenként 2—2 óra. Tanár: *Kristóf Á. József* és Dr. *Makay Lajos.* Tankönyv: Kis katekizmus. Tananyag: Részletes magyarázása 1. a hitnek, 2. a parancsolatoknak, 3. a malaszt eszközöknek.

b) Ág. hitv. ev. Hetenként 2 óra. Tanár: *Algöver Andor.* Tankönyv: Bereczky S.: Bibliaismertetés. Tananyag: Az uj testamentom könyveinek ismertetése és bibliai történetek. Krisztus Urunk élete, tanításai, szenvedései, halála, föltámadása mennybemenetele. Az apostolok iratai. Az uj szövetség egyes szakaszainak olvasása és közelebbi tárgyalása.

c) Ev. ref. Hetenként 2 óra. Tanár: *Nagy Dénes.* Az ó-szövetségi kijelentés; az ó-szöv. könyvek ismertetése. K. k. Bocsor L.; Bibliaismertetés és Szász K.: Kis biblia.

d) Izraelita. Hetenként 2 óra. Tanárok: Dr. *Horvát Dezső* és Dr. *Katz Márton.* Tankönyv: Dr. Dékány Géza, bibliai olvasmányok. Tanayag: Izráel vallásos néppé alakulása a patriarkák korától Mózes haláláig. Bibliai szemelvények, imagyakorlat.

2. Magyar nyelv: Hetenként 5 óra. Tanárok: A) Dr. *Bán K. Aladár,* B) *Balogh Dezső,* C) Dr. *Lukinich Imre.* Tankönyvek: Négyesy László: Magyar olvasókönyv. I. rész. Balassa József: Kis magyar nyelvtan.

a) Olvasmány: Népmesék, népmondák, közmondások. Görög hitregék. — Hún és magyar mondák. A magyar föld és nép. Költemények: János vitéz. Rege a csodaszarvasról, részben

könyv nélkül is. A három fiú. Hadnagy uram. Három fiú. Anyám tyúkja. Künn a ménes. Nyalka huszár. Téli világ. Szózat. Himnusz.

b) Nyelvtan: A magyar nyelv alaktana mondatelemzés alapján. Az egyszerű és összetett mondat. A mondatrészek. A határozók főbb formái. A helyesírás alapelvei.

3. Latin nyelv: Hetenként 6 óra. Tanárok: A) Dr. *Székely István*, B) *Balogh Dezső*, C) Dr. *Lukinich Imre*. Tankönyv: Fodor-Székely: Liber Sexti.

a) Olvasmányok: 1—28. Latinból magyarra és magyarból latinra fordítás.

b) Nyelvtan: A főnevek, melléknevek, névmások, számnevek alaktana. A cselekvő ige indicativusa és coniunctivusa.

4. Földrajz: Hetenként 3 óra. Tanárok: A) és B) *Csóka Lajos*, C) *Bátori Ármin*. Tankönyv: Brózik-Dr. Létmányi: A magyar királyság földrajza. Tananyag: Földrajzi alapismeretek. Magyarország és társországainak leírása.

5. Természetrajz: Hetenként 2 óra. Tanárok: A) oszt.-ban *Bakos János*, B) oszt.-ban *Széll Sándor*, C) oszt.-ban *Bátori Ármin*. Tankönyv: Dr. Szterényi Hugó: Természetrajz a középiskolák első osztálya számára. Tananyag: A négy évszak, kivált a növényekben mutatkozó jelenségeken feltüntetve. Ősszel a közönségesebb gyümölcsformák taglalása és csoportosítása; a háziállatok. Télen a közönségesebb fenyők; az ember lakása közelében a mezőn és erdőn élő emlős állatok. Tavasszal 12 virágos növény szemléltető leírása megjelenési idejük szerint; a növény tagszerveinek megismertetése. Házi szárnyasok.

6. Számtan: Hetenként 4 óra. Tanárok: A) *Winter József*, B) Dr. *Lévay Ede*, C) *Elekes István*. Tankönyv: Dr. Lévay: Számtan. Tananyag: A tizes számrendszer. Mérték- és pénzrendszerünk. A négy alapművelet egész számokkal és tizedes törtekkel. Időszámítás. Számelméleti alapfogalmak. A négy alapművelet közönséges törtekkel. A közönséges tört és tizedes tört kapcsolata.

7. Rajzoló mértan: Hetenként 3 óra. Tanár: az A) oszt.-ban *Póka Gyula*, a B) oszt.-ban *Olofson Gusztáv*, a C) oszt.-ban *Fellegi Alajos*. Tankönyv: Horti-Szinte: Rajzoló geometria, I. rész. Planimetria. Tananyag: Mértani alapfogal-

mak. Síkidomok, szimmetria, hasonlóság. Területszámítás. Színezett díszitmények, táblai előrajz után.

8. Szépírás: Hetenként 1 óra. Tanárok: A) *Hegedüs István*, B) *Csóka Lajos*, C) *Huszák József*. Kis- és nagybetük írása. Magyar szövegírás, levélírás. Taneszköz: Vajda P.: Magyar szépírási minták.

9. Testgyakorlás: Hetenként 2 óra. Tanár: az A) és B) oszt.-ban *Tomcsányi Béla*, C) oszt.-ban *Hock János*. Fegyelmi szoktatás. Állások. Járás helyben, menetközben kör-, ellen- és csigavonulás. Arc- és oldalsor; igazodás, fedezés; fordulatok, fővetések, rendekbe fejlődés, sorbontás. 2 és 4 ütemes egyszerű szabadgyakorlatok, szergyakorlatok: ugrás, mászás, lengőkötél, kör- és gyürűhinta, nyújtón és korláton való egyszerű gyakorlatok. Társasjátékok, kör- és labdajátékok. Szeptember, október, április, május és június hónapokban hetenként egy-egy játék-délután.

II. A), B), C) és D) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Faragó Andor.**
B) **Vayer Lajos.**
C) **Dr. Fodor Gyula.**
D) **Dr. Szilasi Vilmos.**

1. Vallástan: *a)* Róm. kath. Hetenként 2 óra. Tanár: A) és B) *Kristóf A. József*, C) és D) Dr. *Makay Lajos*. Tankönyv: Dr. Pokorny Emánuel: Ó-szövetségi bibliai történetek, I. kötet. Tananyag: 1. Őstörténet. 2. Az izr. nép kiválasztása és nagysága. 3. Roboámtól Krisztusig. A katekizmus I. részének ismétlése.

b) Ág. hitv. ev., mint az I. osztályban.

c) Ev. ref., mint az I. osztályban.

d) Izraelita. Hetenként 2 óra. Tanárok: A) és B) oszt.-Dr. *Horvát Dezső*, C. és D. oszt.-ban Dr. *Katz Márton*. Tankönyv: Dr. Weisz Miksa: Bibliai olvasmányok. Tananyag: Izráel története a honfoglalástól az I. templom elpusztulásáig. Bibliai szemelvények és imák.

2. Magyar nyelv: Hetenként 5 óra. Tanárok: A) Dr. *Bán K. Aladár*, B) *Vayer Lajos*, C) *Huszák József*, D) Dr. *Szilasi Vilmos*, Tankönyvek: Dr. Négyesy László: Magyar olvasókönyv, II. rész. Tananyag: *a)* Olvasmányok: Törté-

nelmi korrajzok Nagy Lajos és a Hunyadiak korából. A mohácsi vész. Lykurgos. Solon. Költemények, könyv nélkül is. Honfidal. Rab oroszlán. Hunyadi László. Kont. Szibinyáni Jank. Mátyás anyja. Mátyás király Gömörben. Családi kör. Az obsitos. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.

3. Latin nyelv: Hetenkint 6 óra. Tanárok: A) Dr. *Zibolen Endre*, B) *Vayer Lajos*, C) Dr. *Fodor Gyula* és D) Dr. *Szilasi Vilmos*. Tankönyv: Fodor—Székely: Liber Sexti. 1—28. olv. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.

b) Nyelvtan: Az ige alaktana. Szóképzés. Összetett mondatok.

4. Földrajz: Hetenkint 3 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Csóka Lajos*, a B) *oszt.-ban* Dr. *Pethő Sándor*, a C) és D) oszt.-ban *Ujházy László*. Tankönyv: Brózik—Létmányi: Földrajz. Tananyag: Európa, Ázsia, Afrika világrészek helyzete, határai, kiterjedése, vízszintes és függőleges tagozottsága, éghajlata, termények, a lakosság és ennek foglalkozása, államai. Ázsia és Afrika természeti viszonyai, a bennszülöttek országai és az európai hatalmak birtokai.

5. Természetrajz: Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) oszt.-ban *Bakos János*, B) oszt.-ban *Széll Sándor*, C) és D) oszt.-ban *Bátori Ármin*. Tankönyv: Dr. Szterényi Hugó: Természetrajz a középisk. II. oszt. számára. Tanyag: Néhány őszkor virító növény leírása után az I. oszt. tananyagának folytatásául és kiegészítéseül a rendszeres állattan rövid foglalata, kiterjeszkedve a Gerincesek, Puhatestűek, Izeltlábúak és Férgek állatkörére, a következő állatcsoportok főbb képviselőinek tárgyalásában: majmok, tengeri emlősök, madarak a ház körül, mezei madarak, erdei madarak, vízi-madarak, csúszó-mászó állatok, kétéltűek, halak, csigák, kagylók, bogarak, lepkék, hártyásszárnyú, egyenes szárnyú, recés és kétszárnyú rovarok, pókok, százlábúak, rákok, férgek. Végül gyümölcsfáink; néhány erdei fa és gazdasági növény.

6. Számtan: Hetenkint 4 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Faragó Andor, a* B) *oszt.-ban Richter Rezső*, a C) és D) oszt.-ban *Póka Gyula*. Tanköyv: Dr. Lévay Ede: Számtan II. rész. Tananyag: Számolási rövidítések. Korlátolt pontosságú számolási műveletek. Egyszerű hármasszabály. Százalékszámítás. Arányok és aránypárok.

7. Rajzoló mértan: Hetenkint 3 óra. Tanár: az A)

oszt.-ban *Szinte Gábor*, a B) oszt.-ban *Olofson Gusztáv*, a C) és D) oszt.-ban *Fellegi Alajos*. Tankönyv: Horti-Szinte: Rajzoló geometria II. rész. Tananyag: a kocka, hasáb, gula, egyenes körhenger, a körkúp és gömb leírása és ábrázolása. Felszin és köbtartalom számítás. A testek síkmetszetei. A testek hasonlósága és szimmetriája.

8. Szépírás: Hetenkint 1 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Hegedüs István*, B) *oszt.-ban* Dr. *Pethő Sándor*, a C) és D) oszt.-ban *Pétergál Henrik*. Német írás. Kis- és nagybetük írása. Folyó írás. Minta: Vajda P. Szépírási minták.

9. Testgyakorlás: Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) és B) osztályban *Gaál Zoltán*, a C) és D) osztályban *Hock János*. Rendgyakorlatok: Egyszerü szakaszgyakorlatok. Szabadgyakorlatok: 4 ütemes szabadgyakorlatok. Szergyakorlatok. Alapgyakorlatok minden szeren. Társas- és labdajátékok. Szeptember 1-től november 1-ig és április 1-től június végéig hetenkint egy játék-délután.

III. A), B), C) és D) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Kiss Béla.**
B) **Dr. Bán K. Aladár.**
C) **Huszák József.**
D) **Gyergyai J. Dezső.**

1. Vallástan: *a)* Róm. kath. Hetenkint 2 óra. Tanár: A) és B) *Kristóf A. József*, C) és D) *Bartusz Lajos*. Tankönyv: Dr. Pokorny Emánuel: Uj-szövetségi bibliai történetek, I. kötet. Tananyag: 1. Jézus Krisztus élete, nyilvános működése, szenvedése, halála és megdicsőülése. 2. Az apostolok cselekedetei: az egyház elterjedése a zsidók és a pogányok között. A katekizmus II. részének ismétlése.

b) Ág. hitv. ev. Hetenkint 2 óra. Tanár: *Algöver Andor*. Tankönyv: Bereczky Sándor: Hit- és erkölcstan. Tananyag: A vallásról általában. A Hiszekegy alapján a Szentháromság tana. Erkölcsi életünk főbb követelményei.

c) Ev. ref. Hetenkint 2 óra. Tanár: *Nagy Dénes*. Isteni kijelentés az ó- és új szöv.-ben. Jézus Krisztus élete, tanításai, példázatai. Kézikönyv: Nagy Péter: Konfirmációi nagyobb káté. Uj testamentom.

d) Izraelita. Hetenkint 2 óra. Tanár: A) és B) Dr. *Horvát*

Dezső, C) és D) Dr. *Katz Márton*. Tankönyv: Schön: A zsidók története. Tananyag: A zsidók története a babiloni fogságtól a Talmud befejezéséig. Zsinagógai szervezetük és a vallásos intézmények történeti és rendszeres ismertetése. Az imakönyv ismertetése.

2. Magyar nyelv: Hetenkint 4 óra. Tanárok: az A) osztályban *Parcsetich Vince*, a B) osztályban Dr. *Bán K. Aladár*, a C) osztályban *Huszák József*, a D) osztályban *Gyergyai J. Dezső*. Tankönyvek: Négyesy László: Magyar olvasókönyv, III. rész. Dr. Balassa József: Rendszeres magyar nyelvtan. Olvasmányok: Elbeszélések: Törökvilág Magyaországon. A görög nép fénykorából. Képek a magyar föld és nép világából. Költemények, könyv nélkül is: Szondi. Rákócziné. Búcsú. A magyarok istene. Nemzeti dal. Mikes, Pókainé. Török Bálint. A rab gólya. Falu végén kurta korcsma. Szorgalmi szavalatok, olvasmányok tartalmának leírása és megbeszélése. Kéthetenkint iskolai dolgozat.

3. Latin nyelv: Hetenkint 6 óra. Tanárok: az A) osztályban *Kiss Béla*, a B) osztályban Dr. *Székely István*, a C) osztályban *Huszák József*, a D) osztályban *Gyergyai J. Dezső*. Tankönyv: Fodor—Székely: Liber Sexti, II. r. Tananyag: 1—14., 17—20., 22—25., 28., 34., 35., 40—45., 46., 47., 50—54., 59—64. olv. mesék Phaedrusból, könyv nélkül is. Mondattan: A mondatrészek tana. Iskolai gyakorlatok kéthetenkint: fordítás magyarból latinra.

4. Német nyelv: Hetenkint 4 óra. Tanár: A) *Bonyhádi Ede*, B) Dr. *Balassa József* C) és D) *Pétergál Henrik*. Tankönyv: Timár Pál: Német nyelv- és olvasókönyv, I. kötet. Olvasmányok: Das Schaf und Schwalbe. Zeus und das Schaf. Der lügenhafte Hirt. Wohltaten. Seltsamer Spazierritt. Die Kinder zu Hameln. Der Müller ohne Sorgen. Der beladene Esel és Das Dornröschen. Költemények: Gott grüsse dich! Der Wettstreit. Morgenlied. Die Kapelle. Die Sonne sank. Barbarossa. Eintracht. Az olvasmányok alapján a név- és igeragozás, a fő- és mellékmondat szórendje. Kéthetenkint iskolai dolgozat.

5. Történelem: Hetenkint 3 óra. Tanár: az A)-ban *Csóka Lajos*, B) osztályban Dr. *Pethő Sándor*, C) és D)-ben Dr. *Lukinich Imre*. Tankönyv: Dr. Létmányi Nándor: Magyarország története, I. r. Tananyag: Magyarország történelme a

mohácsi vészig, különös tekintettel a művelődési és az állami viszonyok fejlődésére.

6. Földrajz: Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) és B) osztályban *Hegedűs István*, a C) és D) osztályban *Ujházy László*. Tankönyvek: Dr. Létmányi—Brózik: Földrajz, II. r. és dr. Kacsóh Pongrác: A fizikai és mathematikai földrajz elemei. Tananyag: Amerika és Ausztrália. — Polinézia leíró földrajza. Továbbá: a kontinensek és világtengerek. A partvidék és a száraz felszin tagozata, a földkéreg, a tenger és levegő tünemények, a szárazföld vizei és a víz körútja a természetben. Az elektromos és mágneses tünemény. A föld alakja, az égbolt meg a nap látszólagos és a föld valóságos forgása, a nappalok és éjjelek hossza, a földövek, az időmérés és időszámítás, a hold és a naprendszer.

7. Számtan: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Póka Gyula*, B) Dr. *Lévay Ede*, C) és D) *Elekes István*. Tankönyv: Dr. Lévay: Számtan. Tananyag: A százalékszámítás alkalmazásai. Az összetett hármasszabály. Kamatszámítás. Értékpapir-számítás. Arányos osztás. Keverésre vonatkozó számítások. Érmeszámítás. Láncszabály.

8. Rajzoló mértan: Hetenkint 2 óra. Tanárok: Az A) osztályban *Szinte Gábor*, a B) osztályban *Olofson Gusztáv*, a C) és D) osztályban *Fellegi Alajos*. Tankönyv: Horti Henrik: Rajzoló mértan. Tananyag: A háromszögek, négyszögek és sokszögek. A hasonlóság, összeillőség. A symmetria. Merőlegesek és egyenlőközűek szerkesztése. Körtan. Húrok, átmérők, ívek; metsző és érintő. A középponti és kerületi szög viszonyáról. A körbe és kör körül írt sokszögek. A kör osztása és mérése. Területalakítás, területosztás. A mértani középarányos. Az elmélettel kapcsolatos szerkesztési rajzgyakorlatok.

9. Testgyakorlás: Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) és B) osztályban *Tomcsányi Béla*, C) és D) osztályban *Hock János*. Tananyag: Rendgyakorlat: Szakaszgyakorlatok, kanyarodás, fejlődés, rendekbe- és kettősrendekbe fejlődés. Szabadgyakorlatok: 4 és 8 ütemes összetett egyenoldalú szabadgyakorlatok. Szertornázás: Alapgyakorlatok az összes szereken. Társas-, kör- és labdajátékok. Szept. 1-től nov. 1-ig és április 1-től június végéig hetenkint egy játék-délután.

IV. A), B) és C) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Hegedüs István.**
B) **Péterfi Lajos**
C) **Dr. Pétergál Henrik.**

1. Vallástan: *a)* Róm. kath. Hetenkint 2 óra. Tanár: A) és B) *Kristóf A. József*, C) *Bartusz Lajos*. Tankönyv: Dr. Pokorny Emánuel: Kath. szertartástan. Tananyag: A kath. szertartások részletes magyarázása. A katekizmus III. részének ismétlése. Ministráció. Egyes ájtatossági gyakorlatok praktikus ismertetése.

b) Ág. hitv. ev., mint a III. osztályban.

c) Ev. ref., mint a III. osztályban.

d) Izraelita. Hetenkint 2 óra. Tanár: A) és B) Dr. *Horvát Dezső*, C) Dr. *Katz Márton*. Tankönyvek: Dr. Büchler Sándor: A zsidók története, II. rész. Tananyag: A zsidók története a Talmud befejezésétől napjainkig. A zsoltárok tárgyalása eredeti szövegben.

2. Magyar nyelv: Hetenkint 4 óra. Tanárok: A) osztályban Dr. *Zlinszky Aladár*, B) *Péterfi Lajos*, C) *Erdődi Gáspár*. Tankönyvek: Lehr A.: Arany Toldija és Bartha-Prónai: Stilisztika. Olvasmány: Arany Toldija. Kisfaludy: Mátyás diák. Prózai és költői olvasmányok a stilisztikából. Könyv nélkül: Toldi I—V. éneke s kisebb költemények. Tananyag: A stílus sajátságai. Verstan. A költői szerkesztés és jellemzés elemei. Polgári ügyiratok. Havonkint irásbeli dolgozat.

3. Latin nyelv: Hetenkint 6 óra. Tanárok: A) *Balogh Dezső*, B) *Péterfi Lajos*, C) *Gyergyai J. Dezső*. Tankönyvek: Cserép: Szemelvények C. Julius Caesar Commentarii de bello Gallico című művéből. Cserép: Szemelvények P. Ovidius Naso műveiből. Cserép: Latin nyelvtan. II. Mondattan. Tananyag: Olvasmány: Julius Caesar Comm. I. 1—36. IV. 16—19. VI. 13—24; Ovidius: A világ teremtése. A négy korszak. Daedalus és Icarus. Philemon és Baucis. Caesar élete és műveinek jellemzése, galliai hadjárata; a római hadügy rövid ismertetése. Ovidius élete és verselése. Könyv nélkül egyes részletek. Nyelvtan: Az összetett mondat syntaxisa; verstan. Kéthetenkint iskolai irásbeli dolgozat: fordítás magyarból latinra.

4. Német nyelv: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Haitsch Samu*, B) oszt.-ban *Bonyhádi Ede*, C) oszt.-ban *Pétergál*

Henrik. Tankönyv: Timár Pál: Német nyelv és olvasókönyv. 1. Olvasmányok: Der hungrige Araber. Kindesdank. Der kluge Richter. Jung Siegfried in der Schmiede. Wie Siegfried den Drachen erschlug. Orestes und Pylades. Friedrich Rotbart auf dem Kyffhäuser. Die Sonne. Der Mond. Aus Tirol. 2. Költemények: Eintracht. Barbarossa. Spiellust im Frühling. Lied des Hirten. Siegfrieds Schwert. Das Riesenspielzeug (Chamisso). Des Knaben Berglied. Die Einkehr. 3. Nyelvtan: Az alak- és mondattani ismeretek ismétlése és kiegészítése. Kéthetenkint írásbeli dolgozat.

5. Történelem: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Hegedűs István,* B) Dr. *Pethő Sándor,* C) *Ujházy László.* Tankönyv: Ujházy László: A magyar nemzet története, II. rész. Tananyag: Magyarország történelme a mohácsi vésztől 1867-ig. Magyarország és Ausztria politikai földrajza.

6. Természetrajz: Hetenkint 3 óra. Tanár: az A) és B) oszt.-ban *Széll Sándor,* a C) oszt.-ban *Bátori Ármin.* Tankönyv: Dr. Szterényi Hugó: Növénytan. Tananyag: Néhány virágos növény leírása után a növények külső tagoltsága és alaktana; a növénytest szöveti szervezete; a növény életműködései; a rendszer lényege; Linné rendszere a virágtalan és virágos növények köreinek, illetőleg osztályainak leírása a természetes rendszer keretében. Növényhatározás.

7. Mennyiségtan: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Faragó Andor,* B) *Richter Rezső,* C) *Elekes István.* Tankönyv: Dr. Lévay: Algebra. Tananyag: Bevezetés az algebrába. Összeadás és kivonás egész számokkal. Negativ szám. A positiv és negativ számok összeadása, kivonása és szorzása. A hatvány. A mennyiségek négyzete és köbe. Osztás és a törtszámokkal való műveletek. Első fokú egyenletek az aránylatokkal.

8. Rajzoló mértan. Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) osztályban *Szinte Gábor,* a B) osztályban *Póka Gyula,* a C) osztályban *Fellegi Alajos.* Tankönyv: Horti-Szinte: Rajzoló mértan. Tananyag: A körre vonatkozó feladatok. A kúpszeletek értelmezése és szerkesztése. Az ellipszis, hiperbola és parabola érintőinek szerkesztése és rajzolása kihúzótollal és tussal.

9. Testgyakorlás. Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) és B) oszt.-ban *Gaál Zoltán,* a C) oszt.-ban *Hock János.* Tananyag: Rendgyakorlatok: Arcmenet, kanyarodás és fejlődés, kettősrendek. Szabadgyakorlatok: 4—8 ütemes tagszabadgyakor-

latok, ellenoldalúlag és kéziszerekkel is. Szertornázás. Gyakorlatok az összes szereken. Társas-, kör- és labdajáték. Szeptember 1-től október végéig és április 1-től június végéig hetenkint egy játékdélután.

V. A), B) és C) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Dr. Zlinszky Aladár.**
B) **Dr. Zibolen Endre.**
C) **Erdődi Gáspár.**

1. Vallástan: *a)* Róm. kath. Hetenkint 2 óra. Tanár: az A) és B) oszt.-ban *Kristóf A. József*, a C)-ben Dr. *Makay Lajos*. Tankönyv: Dr. Uhlyárik István: Katholikus Hittan. Tananyag: 1. Istenről, különösen az első személyről és a teremtés művéről. — A második isteni személy és a megváltás műve. 2. A harmadik isteni személy és a megszentelés műve. 3. Az utolsó dolgokról.

b) Ág. hitv. ev. Hetenkint 2 óra. Tanár: *Sass Béla*. Tankönyv: Batizfalvy-Bereczky: Bibliai ismertetés. Az ó- és újszövetségi könyvek ismertetése a Szentírás olvasása alapján.

c) Ev. ref. Hetenkint 2 óra. Tanár: *Nagy Dénes*. Az Egyes keresztyén egyházak symbolikus könyveinek ismertetése. Kézikönyv: Kiss Kálmán: Symbolika. Bibliai olvasás az új testamentumból, a Márk evangéliuma s az Ap. csel. könyve.

d) Izraelita. Hetenkint 2 óra. Tanár: Dr. *Horvát Dezső*, a C)-ben Dr. *Katz Márton*. Tankönyv: Dr. Neumann Ede: Az assir korszak prófétai könyvei, a zsidók prófétai könyvei és a zsidók története az állami élet megszüntétől az újkorig. A zsidó vallás fejlődése és alakulása. Szemelvények a próféták könyvéből és erkölcsi tartalmuk kiemelése.

2. Magyar nyelv: Hetenkint 3 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban Dr. *Zlinszky Aladár*, a B) oszt.-ban Dr. *Balassa József*, a C)-ben *Erdődi Gáspár*. Tankönyv: Dr. Zlinszky Aladár: Rhetorika és Szemelvények a magyar nemzeti lira köréből. Tananyag: A prózai műfajok elmélete. Olvasmányok: történeti, szónoki és értekező művek. Lirai költemények. Házi olvasmány: Arany: Toldi Estéje, Toldi Szerelme; Jókai: Az új földesúr. Havonkint egy írásbeli dolgozat.

3. Latin nyelv: Hetenkint 6 óra. Tanár: az A) oszt.-ban Dr. *Zlinszky Aladár*, a B) oszt.-ban Dr. *Zibolen Endre*, a

C)-ben *Erdődi Gáspár.* Tankönyvek: Cserép József: P. Ovidius Naso, Zsámboki Gy.: Cic. De imp. Cn. Pomp. Tananyag: Ovidiusból: Fast I. 539—593; II. 193—243; 385—425; 475—513; III. 181—229; 263—397; IV. 859—899; 423—493. Ciceróból: a De imp. Cn. Pomp. egészen. Ovidius és Cicero élete, művei. Az alak- és mondattan ismétlése. Régiségtan: Mythosok, állami régiségek. Irásbeli dolgozatok magyarból latinra, félévenkint egy latinból magyarra.

4. Görög nyelv: Hetenkint 5 óra. Tanárok: A) *Kiss Béla,* B) Dr. *Zibolen Endre,* C) Dr. *Szilasi Vilmos.* Tankönyvek: Cserép József Olvasó- és gyakorlókönyve és nyelvtana. Tananyag: Hom Od. I. énekéből 345 sor; könyv nélkül mintegy 95 sor. Homeros nevének jelentősége. Nyelvtan: a declinatio és coniugatio a homerosi szöveg alapján. Dolgozatok magyarból görögre a gyakorlókönyv szövege szerint.

5. Görögpótló irodalom: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) Dr. *Zlinszky Aladár,* B) *Posch Jenő,* C) *Erdődi Gáspár.* Tankönyvek: Homeros Iliasa és Odysseiája, fordította Kempf József. Geréb: Szemelvények Herodotosból. Dr. Badics Ferenc: Magyar irodalmi olvasmányok, I. r. Tananyag: Homeros Iliasa és Odysseiája. Tartalmuk, szerkezetük. Görög vallási régiségek. — Herodotosból: Kroisos és Solon, a skythák szokásai, Dareios hadmenete a skythák ellen; Cheops pyramisa, Athen érdeme, Themistokles.

6. Görögpótló rajz: Hetenkint 2 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Olofson Gusztáv,* a B) oszt.-ban *Szinte Gábor,* a C)-ben *Fellegi Alajos.* Tananyag: Testek rajzolása term. után. A látás elmélete, vonaltávlat gyakorlati úton. A fény és árnyék feltüntetése egyszerű tárgyakon. Segédeszközök: Nagyméretű testminták. Az ó-kori művészet ismertetése szemlélet utján.

7. Német nyelv: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Haitsch Samu,* B) *Posch Jenő,* C) Dr. *Pétergál Henrik.* Tankönyv: Timár Pál: Német olvasókönyv, II. rész. Tananyag: Die olimpischen Spiele. Lohengrin. Die Schildbürger. Der kluge Sultan. Die Phoenizer. Siegfrieds Ankunft bei den Burgunden. Die Fahrt nach Isenland. Siegfrieds Tod. Kriemhildens Rache. Költemények: Der alte Landmann an seinen Sohn. Die drei Zigeuner. Das Schloss Boncourt. Das Erkennen. Der Sänger. Der Fischer. Erlkönig. Mein Vaterland. Die Loreley. Mignon. Der

Schatzgräber. Rendszeres nyelvtan. Kéthetenkint egy írásbeli dolgozat az olvasmányok alapján.

8. Történelem: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Hegedüs István*, B) *Csóka Lajos*, C) *Ujházy László*. Tankönyv: Dr. Létmányi Nándor—Dr. Szende Gyula: Az ó-kor története. Tananyag: Az ó-kor történelme, a nyugatrómai birodalom történelme, különös tekintettel a keleti népek, a görögök és rómaiak művelődési viszonyaira. A kereszténység.

9. Természetrajz: Hetenkint 3 óra. Tanár: az A) és B) oszt.-ban *Bakos János*, C) *Bátori Ármin*. Tankönyv: Dr. Szterényi Hugó: Az állattan kézikönyve. Tananyag: Az állatok éltenyilvánulásai; az állati test szerkezete; az életműszerek és működésük; a 7 állatkör rendszeres tárgyalása.

10. Mennyiségtan: Hetenkint 3 óra. Tanárok: A) *Winter József*, B) *Dr. Lévay Ede*, C) *Elekes István*. Tankönyvek: Dr. Lévay: Algebra. Ábel-Lévay-Polikeit: Geometria I. r. Tananyag: *a)* Algebra: Elsőfokú egyenletrendszerek két és több ismeretlennel. Négyzetgyök és a másodfokú egyenlet. Köbgyök. Számolás gyökmennyiségekkel; *b)* Geometria: Planimetriai alapismeretek. Háromszögek egybevágósága és hasonlósága. Területszámítások. A körtan elemei.

11. Testgyakorlás: Hetenkint 2 óra. Tanár: A) és B)-ben *Tomcsányi Béla*, C)-ben *Hock János*. Tananyag: Rendgyakorlatok. Szakaszgyakorlatok: Rendek- és kettősrendekbe fejlődés, kanyarodás menetközben is. Szabadgyakorlatok: 4—8 ütemes ellenoldalu összetett tagszabadgyakorlatok kézi szerekkel is (vasbot, súlyzó): füzér. Csapattornázás az összes szereken. Labda- és társasjátékok, szeptember 1-től október végéig és április 1-től június végéig hetenkint egy játékdélután.

VI. A) és B) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Tóth Márton.**
B) **Bonyhádi Ede.**

1. Vallástan: *a)* Róm. kath. Hetenkint 2 óra. Tanár: *Kristóf A. József*. Tankönyv: Matuszka Mihály: Kath. ker. erkölcstan. Tananyag: A főparancsolat, Isten 10 parancsolata és az anyaszentegyház 5 parancsolata alapján.

b) Ág. hitv. ev., mint az V. osztályban.

c) Ev. ref., mint az V. osztályban.

d) Izraelita. Hetenkint 2 óra. Tanár: Dr. *Horvát Dezső.* Tankönyvek: Frisch: Szemelvények a prófétai könyvekből és az ünnepi imák.

2. Magyar nyelv. Hetenként 3 óra. Tanár: az A) osztályban Dr. *Balassa József*, a B) osztályban *Bonyhádi Ede.* Tankönyv: Bartha-Prónai: Poétika. A költői műfajok ismertetése. Olvasmányok: Zrinyi Szigeti veszedelme. Vörösmarty: Két szomszédvár. Arany: Buda halála. Jókai, Jósika, B. Eötvös, Kemény egy-egy regénye. Arany balladái. Shakspere: Coriolanus. Sophokles: Oedipus és Antigone. Kisfaludy: A kérők. Csalódások. Moliere: Tudós nők. Kisebb olvasmányok.

3. Latin nyelv: Hetenként 5 óra. Tanár: az A) osztályban *Tóth Márton*, a B) osztályban *Péterfi Lajos.* Tankönyvek: Bartal-Malmosi-Paulovics: Livius XXI., XXII. könyv. Cserép József: Szemelvények az Aeneisből. Tananyag: Liviusból: XXI. bő szemelvényekben s néhány fejezet a XXII. könyvből. Aeneisből: I., II. ének szemelvényekben, egyes részek cursorius olvasással. A szebb részletek könyv nélkül. Livius és Vergilius élete és művei. Az alaktan és mondattan főbb pontjainak ismétlése. Régiségtan: Állami, hadi és vallási régiségek. Dolgozatok magyarból latinra és latinból magyarra.

4. Görög nyelv: Hetenként 5 óra. Tanárok: az A) osztályban*Tóth Márton*, a B) osztályban Dr. *Friml Aladár.* Tankönyvek: Cserép: Görög olvasókönyv az Odysseiából. Geréb: Szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon irataiból. Tananyag: Odysseiából: II., VI. és IX. fordítása. Egyes szebb részletek könyv nélkül. Herodotosból: Kroisos és Solon. Polykrates gyűrűje. Skytha szokások. A nyelvtan befejezése. Homerosi realiák. Herodotos élete. Kéthetenként irásbeli dolgozat.

5. Görögpótló irodalom: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A) osztályban Dr. *Balassa József*, a B) oszt.-ban *Posch Jenő.* Tankönyvek: Aischylos: Agamemnon, ford. Csengeri J. Sophokles: Elektra, Csiky G. ford. Euripides: Iphigenia Taurisban, ford. Kempf József. Wagner-Horváth: Görög régiségek. Dr. Badics F.: Magyar irodalmi olvasmányok, II. r. Tananyag: A görög dráma, lira és az említett tragédiák, tárgyi, tartalmi és szerkezeti magyarázattal. A görög lirai költészetből szemelvények: elégia, gnóma, epigram, aeol- dalköltészet, a dórkarének. A magyar lirai költészetből; az úttörők, az ó-klasszikai

irány: Csokonai, Virág, Berzsenyi, Kisfaludy Károly és Vörösmarty stb.

6. Görögpótló rajz: Hetenként 2 óra. Tanár: az A) oszt.-ban *Szinte Gábor*, a B) osztályban *Olofson Gusztáv*. Tananyag: Egyszerűbb használati tárgyak és domború ékítmények rajzolása és árnyékolása természet után. A középkori stílusok ismertetése és megkülönböztetése szemléltető képek után.

7. Német nyelv: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Haitsch Samu*, a B) oszt.-ban *Bonyhádi Ede*. Tankönyv: Timár, Német olvasókönyv, II. Tananyag: Die Lorelei. Mignon, Der Cid, Belsazer, Das Lied von braven Manne. Der Sängers Fluch. Der Schatzgräber, Zauberlehrling. Das Hufeisen. Erlkönig. Der Fischer. Der Sänger. Die Bürgschaft. Der Ring des Polykrates. Der Taucher. Die Teilung der Erde. Die Kraniche des Ibykus. Die Grenadiere. Das Grab im Busento. Das Glück von Edenhall. Das Schlaraffenland, Aus dem Volksbuche von Dr. Faust. Die ungarische Krone. Die Nibelungensage. Das Rittertum im Mittelalter. Die Lawinen. Lohengrin, der Schwanenritter című olvasmányok s ezek alapján fordítás magyarból németre megfelelő számú iskolai írásbeli dolgozatokkal.

8. Történelem: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A) osztályban *Parcsetich Vince*, a B) osztályban Dr. *Pethő Sándor*. Tankönyv: Létmányi-Szende: Egyetemes történelem. II. rész. Tananyag: A középkor történelme és az újkor története a westpháli békekötésig (1648): különös figyelemmel a magyar nemzet történetére.

9. Természetrajz: Hetenként 3 óra. Tanár: az A) és B) osztályban *Bakos János*. Tankönyv: Dr. Szterényi Hugó: Ásványtan és Chemia. Tananyag: Vegytani előismeretek, ásvány és kőzettan.

10. Mennyiségtan: Hetenként 4 óra. Tanárok: az A) osztályban *Faragó Andor*, a B) osztályban *Richter Rezső*. Tankönyvek: Dr. Mocnik-Lévay: Algebra és Ábel-Lévay-Polikeit: Geometria és Lutter logarithmus-táblái. Tananyag: *a)* Algebra. A hatványozás általánosítása. Negativ és tört hatványkitevők. Számrendszerek. A logarithmusról általában. A Briggs-féle logarithmusok kiszámítása. Exponentiális egyenletek. Számtani és véges geometriai haladvány. *b)* Geometria: Körmérés. Síkháromszögmértan: a hegyes szög függvényei; a derékszögű és egyenlőszáru háromszögek megfejtése. Szabályos sokszögek.

Goniometria. A szögfüggvények értelmezése tetszés szerinti szögekre. Szögek összegének és különbségének függvényei. A kétszeres és a felényi szögek függvényei. Függvények összegének szorzattá alakítása. A szögfüggvények kiszámítása. Szögmértani logarithmus-táblák. Goniometriai egyenletek. A ferdeszögü háromszögek megfejtése. A trigonometria néhány gyakorlati alkalmazása.

11. Testgyakorlás: Hetenként 2 óra. Tanár: A) és B) osztályban *Gaál Zoltán*. Rendgyakorlatok, szabadgyakorlatok, 4—8 ütemes ellenoldalu tagszabadgyakorlatok kézi szerekkel is. Füzér. Csapattornázás az összes szereken. Szept., okt., ápril., május és június hóban hetenként egy játékdélután.

VII. A) és B) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Dr. Székely István.**
B) **Posch Jenő.**

1. Vallástan. *a)* Róm. kath. Hetenként 2 óra. Tanár: *Kristóf A. József*. Tankönyv: Aubermann Miklós: A kath. Egyház története. Tananyag: A kath. Egyház története Krisztustól napjainkig.

b) Görög kath. hittan. Tanár: *Ulicsák Béla*. Heti óraszám: 2. Tananyag: Kath. általános és részletes erkölcstan. Tankönyv: Kath. keresztény erkölcstan. Irta: Matuszka Mihály.

c) Ág. hitv. ev. Hetenként 2 óra. Tanár: *Steuer Lajos*. Tankönyv: Bereczky S.: A magyarhoni prot. egyház története.

d) Ev. ref. Hetenként 2 óra. Tanár: *Nagy Dénes*. Az egyes vallásalakok ismertetése, természeti, szellemi vallások. Kézikönyv: Laky D.: Vallástörténet.

e) Izraelita. Hetenként 2 óra. Tanár: Dr. *Horvát Dezső*. Tankönyvek: A Szentirás és Dr. Weiszburg A. Bibliakönyvei.

2. Magyar nyelv: Hetenként 3 óra. Tanárok: A) osztályban *Bonyhádi Ede*, B) osztályban *Parcsetich Vince*. Tankönyv: Dr. Bartha József: A magyar irodalom története. I. Tananyag: A magyar irodalom története 1820-ig. Iskolai olvasmányokul az olvasókönyv szemelvényei. Házi olvasmányok: Margit-legenda, Zrinyi: Szigeti veszedelem. Gyöngyösi: Murányi Vénus, Mikes Törökországi levelei. Bessenyei: Philosophus. Gvadányi: Falusi nótárius. Fazekas: Ludas Matyi. Kármán: Fanni

hagyományai. Csokonai: Dorottya. Kisfaludy Regéiből. Kölcsey Emlékbeszédeiből és kritikáiból. Katona: Bánk-bán. Irásbeli dolgozat havonként.

3. Latin nyelv: Hetenként 5 óra. Tanárok: A) Dr. *Székely István*, B) *Posch Jenő*. Tankönyvek: Cserép. Sallustius De Coniur. Cat., Ciceronis in Catilinam Or. I–IV. Cserép J.: Rétius De Coniur Cat. Ciceronis in Catilinam Or. I—IV. Cserép J.: Régiségtan. Tananyag: Vergilius Aeneiséből a VI. ének egészen a VII. és IX. szemelvényekben. Cicero in Catilinam Or. I. IV. Sallustius De Bello Catilinae 1—17; 20—27; 29; 21—32; 36—37, 40—61. Könyv nélkül: minden olvasmányból részletek. Régiségtanból: hadi, vallási és jogi régiségek. Irásbeli dolgozatok kéthetenként. Fordítás magyarból és latinból.

4. Görög nyelv: Hetenként 5 óra. Tanár: az A) osztályban Dr. *Friml Aladár*, a B) oszt.-ban *Vayer Lajos*. Tankönyvek: Homeros Iliasa, ed. Kempf; Görög prózai szemelvények, ed. Geréb. Olvasmányok: Homeros Iliasából. I. 1—535; VI. 110—429; IX. 1—433; XVI. szemelvényekben. XVIII. 460—617, XXII. és XXIV. énekekből szemelvények. Xenophon Kyrupaideia I. 2. és VIII. 7., Memorabilia, I. 1, 1—9. II. 1, 1—10. — Az Ilias tartalma, szerkezete: homerosi kérdés; Sokrates élete; bölcseleti elve, a praesokratikus philosophia. Irásbeli dolgozatok havonként.

5. Görögpótló irodalom: Hetenként 3 óra. Tanár: az A)-ban Dr. *Bán K. Aladár*, a B)-ben *Tóth Márton*. Tankönyvek: Dr. Szilasi Mór: Szemelvények Thukydidesből. Incze József. Demosthenes vál. beszédei. Dr. Badics F.: Magyar olvasókönyv. Tananyag: Szemelvények Thukydidesből, Demosthenesből. A magyar tört.-irás köréből. Deák, Kossuth beszédei. Művészettörténeti szemelvények.

6. Görögpótló rajz: Hetenként 2 óra. Tanár: az A) oszt.-ban *Szinte Gábor*, a B) oszt.-ban *Olofson Gusztáv*. Tananyag: Aquarellfestési gyakorlatok természet után, érdekesebb használati és csendéleti tárgyak rajzolása és árnyékolása különféle rajzmodorban. A renaissance, barokk, rokokó és copfstilusok ismertetése és megkülönböztetése szemléltető képek után.

7. Német nyelv: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A)-ban *Haitsch Samu*, a B)-ben *Posch Jenő*. Tankönyv: Dr. Szemák István: Német olvasókönyv, IV. r. Tananyag: Aus dem „Nibelungenliede". Lessing: Minna v. Barnhelm, Goethe: Hermann und Dorothea. Aus „Nathan der Weise". Bürger: Lenore. A német irodalomból: A XIII. sz. udvari epikája. Artus és Grál

monda. A nemzeti eposz. A Nibelungenének. Kudrun. Der Streit. der Leipziger und der Schweizer. Klopstok-Wieland. Lessing élete és művei. Irásbeli dolgozatok havonként.

8. Történelem: Hetenként 3 óra. Tanárok: A) Dr. *Létmányi Nándor*, B) *Parcsetich Vince*. Tankönyv: Dr. Létmányi-Szende: Egyetemes történelem, III. rész. Tananyag: Az újkor története 1648—1871-ig, továbbá Európa, Ázsia és Amerika államainak politikai földrajza.

9. Természettan: Hetenként 4 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Winter József*, a B) oszt.-ban Dr. *Lévay Ede*. Tankönyv: Dr. Kovács Zoltán: Fizika. Tananyag: Bevezetés a természettanba. Mechanika. Hangtan. Fénytan.

10. Mennyiségtan: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Winter József*, B) oszt.-ban Dr. *Lévay Ede*. Tankönyvek: Lévay: Algebra és Ábel-Lévay-Polikeit: Geometria. Segédkönyv: Lutter, Logarithmustáblák. Tananyag: *a)* Algebra: Kamatoskamat és járadékszámitás. A végtelen geometriai haladvány, kapcsolatban a szakaszos tizedes törtekkel. A másodfokú egyenlet elmélete. A másodfokú függvény szélső értékei. *b)* Geometria: A pont coordinátái. Két pont távolsága. A háromszög területe. Algebrai kifejezések geometriai ábrázolása. A stereometria főbb tételei. A hasáb, gula, henger, kúp és gömb felszine és térfogata.

11. Testgyakorlás: Hetenként 2 óra. Tanár: *Tomcsányi Béla*. Tananyag: Rendgyakorlatok, Szakaszgyakorlatok, 4—8 ütemes ellenoldalú szabadgyakorlatok kéziszerekkel. Füzér. Szertornázás erő és ügyesség szerint beosztott csapatokban. Társas-, kör- és labdajátékok. Szept., okt., április, május és június hóban hetenként egy játékdélután. Február havában és a tavaszi játékdélutánok keretében céllövészeti előgyakorlatok.

VIII. A) és B) OSZTÁLY.

Osztályfőnökök: A) **Dr. Friml Aladár.**
B) **Dr. Kéki Lajos.**

1. Vallástan: a) Róm. kath. Hetenként 2 óra. Tanár: *Kristóf A. József*. Tankönyv: Uhlyarik István: Apologetika. Tananyag: A természetes és kinyilatkoztatott vallás igazságainak természettudományos és történelem-kritikai alapon való bizonyitása.

b) Ág. hitv. Mint a VII. osztályban.

c) Ev. ref. mint a VII. osztályban.

d) Izraelita. Hetenként 2 óra. Tanár: Dr. *Horvát Dezső.* Tankönyv: Krausz: Zsidó vallás- és erkölcstan. Tananyag: A vallás lényege és a vallások áttekintése. Zsidó vallásos eszmék és intézmények. Erkölcstan. Atyák mondásai.

2. Magyar nyelv: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A) és B) osztályban Dr. *Kéki Lajos.* Tankönyv: Dr. Bartha József: A magyar nemzet irodalomtörténete. II. Tananyag: A magyar irodalom története Kisfaludy Károlytól a jelen korig, különös tekintettel a művelődés főbb irányaira és az írói egyéniségekre megfelelő iskolai és házi olvasmányokkal. Havonként írásbeli dolgozat.

3. Latin nyelv: Hetenként 4 óra. Tanárok: A) Dr. *Friml Aladár,* B) Dr. *Kéki Lajos.* Tankönyvek: Dr. Schmidt A.: Szemelvények Tacitus Analaseiből. Cserép: Szemelvények Horatius költeményeiből. Tananyag: Tacitusból: Ann. I. 1—15. — A pannóniai légiók lázadása, I. 16—30. — Tiberius halála, VI. 50—51. Horatiusból: Carm. I. 1. 3. 4 10. 14. 22. 24. 34., II. 3. 10. 13. 14. 17., III. 1. 2. 3. 8. 30., IV. 3. 7. 9. Epod. 2. Satira. I. 1. 9. II. 8. Epist. I. 20. II. 3. — A régiségtan és róm. irodalomtörténet főbb fejezetei, fordítás magyarból latinra és latinból ex abrupto, megfelelő számu iskolai írásbeli gyakorlatokkal.

4. Görög nyelv. Hetenként 4 óra. Tanár: A) *Kiss Béla,* B) osztályban *Tóth Márton.* Tankönyvek: Dr. Geréb J.: Szemelvények Herodotos, Xenophon és Platon munkáiból és dr. Csengeri I.: Sophokles Antigone-ja: Tananyag: Sophokles, Antigone részben cursorie. Platon: Apologia (kézikönyv-fölvett rész) és Kriton egészen. Sophokles élete, drámái, az olvasott tragoedia szerkezete, tárgya; a főszereplők jellemzése. Platon: élete és művei. Havonként írásbeli dolgozat.

5. Görögpótló irodalom: Hetenként 2 óra. Tanár: az A) oszt.-ban Dr. *Friml Aladár,* a B) oszt.-ban Dr. *Kéki Lajos.* Tankönyvek: Schill Salamon: Görög irodalom története. Alexander Bernát: Platon és Aristoteles. Zsámboky Gyula: A görög művészet remekeinek ismertetése. Tananyag: Platon: Sokrates Apologiája, Kritonja. Részletek Platon Gorgiasából és Politeiájából s Aristoteles Ethikájából. A görög művészet ismertetése.

6. Görögpótló rajz: Hetenként 2 óra. Tanár: az A) oszt.-ban *Szinte Gábor,* a B) oszt.-ban *Olofson Gusztáv.* Tan-

anyag: Műtárgyak, kagylók, lepkék, madarak term. után festve és rajzolva különféle modorban. A magyar művészet szemléltető képekben.

7. Német nyelv: Hetenként 3 óra. Tanárok: az A) oszt.-ban *Haitsch Samu*, a B) oszt.-ban Dr. *Balassa József*. Tankönyvek. Dr. Szemák István: Német Olvasókönyv. Tananyag: Schiller, Goethe életrajza és összes drámáiknak ismertetése. Schiller „Wilhelm Tell" és Goethe „Iphigenia" című drámája. Fordítás ezek alapján németre megfelelő iskolai gyakorlatokban.

8. Történelem: Hetenként 3 óra. Tanárok: A) *Hegedűs István*, B) Dr. *Pethő Sándor*. Tankönyv: Ujházy László: Magyarország okny. története. Tananyag: Magyarország története legfőbb tekintettel az állami intézmények, a szellemi műveltség, az ipar és kereskedelem fejlődésére.

9. Természettan: Hetenként 4 óra. Tanárok: A) *Faragó Andor*, B) *Richter Rezső*. Tankönyv: Kovács: Fizika. Tananyag: Hőtan. Mágnesség. Elektromosság. Kozmográfia.

10. Mennyiségtan: Hetenként 2 óra. Tanárok: A) *Faragó Andor*, B) *Richter Rezső*. Tankönyvek: Mocnik-Lévay: Algebra. Abel-Lévay-Polikeit: Geometria és Lutter: Logarithmustáblák. Tananyag: Permutátiók, combinátiók, variátiók ismétléssel és ismétlés nélkül. Kéttagúak szorzata. Newton binominális tétele: A binom koefficiensek tulajdonságai: A valószínűségi számítás elemei. A szferikus trigonometria sinus- és cosinus tétele. Geografiai helyek távolságának meghatározása. Az algebra és geometria főbb tételeinek ismétlése.

11. Bölcsészet: Hetenként 3 óra. Tanárok: A) *Parcsetich Vincze*, B) Dr. *Kéki Lajos*. Tankönyv: Szitnyai Elek: Lélektan és logika. Tananyag: A lelki élet főbb jelenségei; az idegrendszer, a vérmérséklet, átöröklés; az érzet keletkezése és osztályozása; a képzetek, összekapcsolásuk, szerepük a gyakorlati életben, a phantasia; az érzelmek osztályozása és fajai; a mozgás jelenségei, az akarat, a determinizmus és indeterminizmus; az erkölcsi élet alapja, a jellem. A logika főbb tételei: fogalomalkotás, abstractio, determinatio, az itéletek fajai, a következtetések leggyakoribb formái, a rendszerezés, bizonyítás, a kétféle módszer, Mill Stuart kutatási módszerei, hipothezis, theoria.

12. Testgyakorlás: Hetenként 2 óra. Tanár: *Gaál Zoltán*. Tananyag úgy mint a VII. osztályban.

VII.

Irásbeli dolgozatok.

A) A magyar nyelvből:

V. A. és B. osztály.

1. Budapest leírása (Levél).
2. Toldi utolsó találkozása Lajos királlyal.
3. Toldi Estéje mint humoros eposz.
4. Zrinyi halála Cserei és Bethlen előadásában.
5. Spárta és Athén alkotmánya és műveltsége (Perikles beszéde).
6. A A középkor rajza Toldi Szerelmében.
7. Bizonyítás Deák Felirati javaslatában.
8. Kossuth 1848. jul. 11. beszédének gondolatmenete.

VI. A. és B. osztály.

1. A költészet helye a művészetek közt.
2. Az eposzi szerkezet jellemző sajátságai a Zrinyiász bevezető énekeiben.
3. Mennyiben volt Zrinyi epikai hős?
4. Buda és Etele jelleme.
5. Arany János „A walesi bárdok" c. balladájának méltatása.
5. „Abafi" meséje.
7. A szülők szeretete Petőfi lirájában.
8. Coriolán tragikuma.
9. „A kérők" meséje és komikuma.

VII. A. és B. osztály.

1. Az eredet és nyelvrokonság kérdése.
2. Régi nyelvemlékeink, főleg a legendák.

3. *a)* Ilosvai és a Toldi monda. *b)* A reformáció hatása nemzeti irodalmunk fejlődésére.

4. *a)* Balassa Bálint költészete. *b)* Pázmány hatása korára.

5. A Zrinyiász eszthetikai méltatása.

6. A kuruc költészet hangja és szelleme.

7. Gvadányi Falusi notáriusának méltatása.

8. *a)* Dorottya jellemzése, főleg komikum szempontjából. *b)* Kisfaludi Sándor költészetének jelességei.

9. Kazinczy és a nyelvujítás, a nyelvujítás diadalának tényezői.

VIII. A. és *B. osztály.*

1. Klasszikai és romantikus törekvések irodalmunkban.

2. A magyar vidéki élet rajza Kisfaludy Károly vígjátékaiban és novelláiban.

3. A. oszt. Vörösmarty epikájának kapcsolata korának törekvéseivel, (isk.)

B. oszt. Br. Eötvös József politikai eszméi regényköltészetében (isk.)

4. A korrajz Jósika, Eötvös és Kemény történeti regényeiben.

5. Petőfi leíró költészete.

6. A. oszt. A lelkiismeret Arany balladáiban. (isk.)

B. oszt. Arany jellemzésének sajátságai a Buda halálában. (isk.)

7. A. oszt. A népélet rajza A falu rosszában. (isk.)

B. oszt. Az elnyomatás korának hazafias lirája. (isk.)

B) A német nyelvből:

V. A. és *B. osztály.*

Összefüggő mondatok fordítása a tárgyalt olvasmányok alapján.

VI. A. és *B. osztály.*

Tartalmi részletek fordítása az olvasott költemények alapján.

VII. A. és B. osztály.

Tartalmi részletek fordítása és szabad dolgozatok Lessing „Minna von Barnhelm"-jéből és dolgozatok Lessing életéről.

VIII. A. és B. osztály.

Tartalmi részletek fordítása és szabad dolgozatok, t. i. kisebb magyar elbeszéléseknek egyszeri hallás után németül való megírása. „Iphigenia" és „Tell" c. drámákból.

Rendkivüli tantárgyak.

I. Gyorsírás.

Tanitotta *Vayer Lajos* fög. tanár heti 4 órában.

Kezdők.

III. a) osztály.

Kővári János — — — 2
Vállai József — — — 2

III. b) osztály.

Eisler Ferenc — — — 1
Onciu György — — — 1
Schwarcz Sándor — — 2
Tretthan Béla — — — 1
Wagner Vladimir — — 1

IV. a) osztály.

Jakubovits Jenő — — 1
Kárász György — — 1
Lovaghy István — — 1
Szarvas Sándor — — 1

IV. b) osztály

Horti Károly — — — 3
Ivánszky Imre — — — 1
Kerekes György — — 1
Mészáros Károly — — 2
Molnár Kálmán — — 2
Pajor László — — — 2
Volentér István — — 2

V. a) osztály.

Bihari László — — — 1
Braun Kálmán — — — 1
Erdélyi József — — — 1

V. b) osztály

Gregorius József — — 1
Neumann Aladár — — 1
Nikolényi Dezső — — 1
Tóth Dezső — — — 1

VI. a) osztály.

Gyermek László — — 1

VI. b) osztály.

Tomcsányi Béla — — 1

VII. a) osztály.

Bergsmann Elemér — — 1

VIII. a) osztály.

Landesmann Sándor — 1

Haladók.

IV. a) osztály.

Kovács József — — — 1
Onciu Tivadar — — — 1

V. a) osztály.

Bihari László — — — 1
Schindelek Ferenc — — 1

V. b) osztály.

Schwartz Dezső — — 1

VI. b) osztály.

Bielek Tibor — — — 1

VII. b) osztály.

Bányai Zoltán — — 2
Bercsy József — — — 2
Fürst István — — — 1
Németh Imre — — — 2
Porjesz Miklós — — 2
Pór Géza — — — — 2
Puhr Lajos — — — — 1
Schwarcz Sándor — — 2
Szebehelyi Jenő — — 1

VIII. a) osztály.

Arató Imre — — — 1

VIII. b) osztály.

Bakonyi Zoltán — — — 1

A Mester-u. párhuzamos osztályoknál:

III. c) osztály.

Fodor Géza — — — 1
Fodor István — — — 1
Hribal Antal — — — 2
Mezei József — — — 1
Nagy Károly — — — 1

III. d) osztály.

Bergl Béla — — — 1
Gutwillig Sándor — — 2
Lantos Géza — — — 2
Teszársz Géza — — — 1

IV. c) osztály

Fränkel Imre — — — 1
Fürst Ede — — — — 1
Ilia Lajos — — — — 2
Lork Lajos — — — — 2
Österreicher Lajos — — 1
Roboz István — — — 1
Ruttkai Imre — — — 2
Schönwald Imre — — 2
Spitzer Jenő — — — 1
Steiner Imre — — — 2
Weisz Dezső — — — 1

V. c) osztály.

Blau Emil — — — 1
Dantz Sándor — — — 1
Löwinger Miklós — — 1
Österreicher László — 2
Szobonya Mihály — — 2

II. Szabadkézi rajz.

Heti 2—2 óra. Kezdők és haladók számára. Tanította *Szinte Gábor.*

I. csoport.

Kezdők.

Almásy Jenő — — — 3
Fábián Imre — — — kim.
Farkas György — — — 3
Gencsy Pál — — — 2
Gyomlay Béla — — — 2
Imhof Árpád — — — 3
Jancsó Kálmán — — 1
Kalina Mihály — — — 2
Koren Károly — — — 3
Köröndi Ödön — — — 2
László Gyula — — — 1
Mandl Endre — — — 3
Mózes Gyula — — — 1
Pogány Tibor — — — 2
Reitzer György — — 3
Sándor László — — — 2
Vállai Gyula — — — 3
Vállai József — — — 2

II. Csoport.

A Mester-u. párhuzamos osztályoknál tanította *Fellegi Alajos* heti 2 órában.

I. c) osztály.

Beke János — — — 3
Haas Antal — — — — 2
Hirsch Ferenc — — — 3
Mohos Ernő — — — 1
Orován Egon — — — 1
Stefanits István — — 2
Steiner Károly — — — 3
Szücs Gyula — — — 2
Takátsy Dénes — — — 1

II. c) osztály.

Bartalos Béla — — — 1
Fodor László — — — 2
Halász István — — — 1
Kartal Vilmos — — — 3
Springer István — — — 1
Székely László — — — 2

II. d) osztály.

Abelsberg Zoltán — — 2
Czeglédi József — — — 2
Geleszkay István — — 2
Hajós György — — — 2
Harmat Pál — — — 1
Keszler Sándor — — 3
Lendvai András — — 2
Tóth Ferenc — — — — 3

III. c) osztály.

Bernát Henrik — — — 1
Braun Károly — — — 3
Fodor Géza — — — 2
Fodor István — — — 2
Kemenes Endre — — 3
Kovács János — — — 1
Kupits János — — — 1
Renner Károly — — — 2
Varga Dénes — — — 2

III. d) oszt.

Boros Ferenc — — — 2
Bessenyei László — — 1
Neumann Tivadar — 2
Schiller Rezső — — — 2

IV. c) oszt.

Binder Nándor — — — 2

Fellegi László — — — 1
Grünfeld Sándor — — 3

V. c) osztály.

Jobst László — — — 2

Haladók.

Acél Pál — — — — — 2
Adorján Béla — — — 2
Bonitz Ferenc — — — 2
Dietzl László — — — 2
Fellner Károly — — — —
Galambos Jenő — — 2
Holly Lajos — — — 1
Irás Béla — — — — 1
Koszta Gyula — — — 2
Marcekits János — — 2
Paupert Oszkár — — 2
Pirovits Lajos — — — 3
Ralbowszky Wladimir — 2
Schöber Tibor — — — 2
Schwarcz Miklós — — 2
Tóth Dezső — — — — 1

III. Zene.

Tanította *Altenburger János* okl. zenetanár, a M. K. Operaház és a Filharmoniai Társ. tagja. Heti 2 órában. Havi díj 5 korona.

Hegedű:

Erdős László — — 1
Köröndi Ödön — — — 1
Löwy Sándor — — — 1
Erdős Sándor — — — 1
Machovitsch László — 1
Sárváry Imre — — — 1
Steiner Jenő — — — 2
Székely Miklós — — — 1
Szovik János — — — 1

IV. Ének- és zenekar.

Az ifjusági énekkarnak a lefolyt tanévben összesen 90 tagja volt, kiket heti két órában Györkös Rezső énektanár tanított. A vegyes kar tagjai válogatott énekszámokkal szerepeltek az iskolai ünnepélyeken. Az énekkar a következő darabokat tanulta be: „Himnusz", „Szózat", Wimmer E.: „Szent az érzet", Lányi E.: „Rákosi szántó", „Magyar népdal egyveleg" Abt. F.: „Dalra fel" (induló.)

Az ifjusági zenekarnak a folyó évben 28 tagja volt, akik hetenkint egyszer zenekari próbát tartottak a következő darabokból: Boldieau: „Bagdadi kalifa" (nyitány), Mozart: „Szerenád"; Lavotta R.: „Magyar ábránd". „Baranyai induló".

IX.

Tanári könyvtár.

I. *Vétel útján.* Dante: A Pokol, ford. Babits Mihály. Lindsay: Die lat. Sprache. Kühner: Grammatik der lat. Sprache 2 k. Riemann: Die deutsche Literatur des XIX. Jahrhunderts. Educational Times 1911—1912. 2k. School Science 1912. Vértesy: Anthologia. Phil. Irók VIII. Kant Prolegomenái. Phil. Irók IX. Kant: A tiszta ész kritikája. Phil. Irók XXIV. Morus T.: Utópia. Phil. Irók XXV. Pascal: Gondolatok. Phil. Irók. XXVI. Condillac: Érzetekről. Herbertz: Die philos. Literatur. Farkas Pál: A francia forradalom 2 k. Törv. c. az állami alkalmazottak ellátásáról. Akadémiai Emlékbeszédek IX—XV. 7. k. Dézsi: Tinódi Sebestyén. Magyar Tört. Emlékek 38.-ik kötet. Kőrösi Csoma Sándor: Olasz-magyar szótár 2 k. Műveltség kvtára XI. A magyar irod. története. Zielinski: Cicero im Wandel der Jahrh. Reye: Die Geometrie der Lage 3 k. Serret: Cours d'algébre supérieure 2 k. Serret: Cours de calcul differentiel et int. 2. k.

II. *Ajándék útján.* Velics: Mnemotechnick der Zukunft. Tanterv a tanitóképző int. részére. Révai Nagy Lexikon 6 k. Sándor József: Az E. M. K. E. negyedszázados működése 2 k. Supan: A fizikai földrajz alapvonalai 2 k.

Budapest szk. főváros közigazgatása az 1908. évben. Tuszkai: Iskola-egészségügyi könyvtár 4 k. Tuszkai: Szimuláns tanulók.

III. *Folyóiratok. a)* Akadémiai folyóiratok: Akadémiai Almanach. Akadémiai Értesítő. Archeologiai Értesítő. Emlékbeszédek. Értekezések a nyelvtudomány köréből. Értekezések a társadalomtudomány köréből. Mathematikai és természettudományi Értesítő. Nyelvtudományi közlemények. Magyarországi történeti emlékek.

b) Belföldi folyóiratok: Athenaeum. Budapesti Szemle. Huszadik Század. Magyar Nyelvőr. Középiskolai Mathematikai Lapok. Hivatalos Közlöny. Philologiai Közlöny. Irodalomtörténeti Közlemények. Irodalomtörténet. Magyar Figyelő.

Nyugat. Uriánia. Uj élet. Ethnographia. Földrajzi Közlemények. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. Magyar Paedagogia. Századok. Töténelmi Tár. Magyar Történelmi Életrajzok. Természettudományi Közlöny. Növénytani Közlemények. Állattani Közlemények. Mathematikai és fizikai Lapok. Herkules. Időjárás. Keleti Szemle. Magyar Középiskola. Philosophiai Közlemények. Jó Egészség. Tanszermuzeum Hivatalos Értesítője.

c) K ü l f ö l d i f o l y ó i r a t o k: Die neueren Sprachen. Nouvelles Annales. Zeitschrift für phys. und. chem. Unterricht. Litterar. Zentralblatt. Neue Jahrbücher. Zeitschrift f. d. math. Unterricht. Lehrproben und Lehrgänge. Educational Times.

Összegezés.

Az 1912. év végén volt	kötet	érték
A) Magyar nyelv és irodalom	438	2116.58
B) Latin nyelv és irodalom	431	2038.46
C) Görög nyelv és irodalom	151	515.50
D) Idegen nyelvek és irodalmak	131	648.86
E) Bölcsészet és neveléstudomány	186	1210.34
F) Történelem	297	2353.70
G) Földrajz	73	481.10
H) Természetrajz	83	494.12
I) Természettan	74	1025.30
K) Mennyiségtan	69	967.22
M) Szabadkézi rajz.Műtörténet.	71	611.12
N) Folyóiratok. I. Belföldiek	507	4786.—
II. Külföldiek	154	2864.—
P) Vegyesek	273	1035.30
S) Törvények. Szabályok.	138	476.70
Összesen	3075	21,624.30

A Mester-utcai párhuzamos osztályoknál:

Vétel útján: Dübner: Theophrastus (Ed. Firmin-Didot). Sachs-Villatte: Francia-német Encycl. Wörterbuch. Niemann: Grundriss d. Pflanzen stb. Walde: Etym. Wörterbuch d. Lat. Spr. Zielinski: Antike u. wir. Cauer: Grammatica militans. Ferrero: Grösse u. Niedergang Rom's, 6 köt. Cauer: Palaestra vitae. Menge: Repetitorium der griech. u. latein. Syntax. Lamer: Rö-

mische Kultur. Terentius: Komödien. (2 k.) Livius: Ab urbe condita libri. (4 k.) Ovidii: Fastorum libri. Vergilii: Aeneis. (4 k.) Cicero: Laelius; Tuscul. disput. (2 k.) Tacitus: Historiarum libri (2 k.); Annales (2 k.); Agricola. Jászi: Tört. materialismus. Lamprecht: Mod. Geschichtwissenschaft. Lindner: Geschichtsphilosophie. Heinrich: Geschichtunterricht. Daniel: Föld és társadalom. Guyan: Vallás sociologiája. Finot: Fajok problemája. Leopold: Presztizs. Gyulai: Dramaturgiai dolgozatok (2 k.); Vörösmarty életrajza; Katona és Bánk bánja. Riedl: Arany János. Walter Crane: Vonal és forma. Lyka K.: Képírás ujabb irányai. Kriesch: Ruskinről. Boros: Rajzolás. Alexander: Művészet. Divald: Művésztörténet. Korrajzok. (2 k.) Hampel: Antik szobrászat. Prang: Künstl. Erziehung. Taine: Művészet-ből cseleti előadások. Kumnar: Deutsche Literaturgeschichte. Simonyi Zs.: Magyar nyelv; Helyes magyarság. Pintér Magyar irodalomtörténet (2 k.) Sebestyén: Magyar honfoglalás mondái. (2 k.) Dietzl: Alte Rom. Birt: Kulturgeschichte Rom's. Meyer: Grundriss. Ziegler: Geschichte der Paedagogik. Divald: Budapest művészete. Meller: Michelangelo. Berzeviczy: Italia. Loos: Erziehungskunde. (2 k.) Malonyai: Magyar nép művészete. (3 k.) Acsády: Magyar birodalom tört. (2 k.) Engel: Deutsche Literatur. (2 k.) Brehm: Állatok világa. (10 k.) Lendl-Kohaut: Mikroskopi gyakorlat. (2 k.) Maier: Schriftensammlung. Boros: Stilisme. Zsámboky: Művészettört. faliképek. (2 k.) Ovidius: Metamorphos. (2 k.) Cicero: Briefe. (2 k.); Reden (9 k.) Kohlrausch: Physik.; Lehrbuch d. Physik. Riecke: Physik (2 k.)

Ajándék útján: Schönherr Antalné: Schönherr Gyula emlékezete.

Folyóiratok. Hazaiak: Hivatalos Közlöny. Természettud. Közlöny. Történeti Szemle. Budapesti Szemle. Magyar Nyelvőr. Középiskolai math. lapok. Philologiai Közlöny. Irodalomtörténet. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny. Magyar Paedagogia. Századok. Mathemat. és fizikai Lapok. Magyar Középiskola és az akadémiai folyóiratok. *Külföldiek:* Litterar. Zentralblatt. Neue Jahrbücher.

X.

Ifjusági könyvtár.

Ifjúsági könyvtárunk állománya a múlt év végén 11,370 kötet volt 23,395 kor. 30 fill. értékben. Ez a kötetszám és érték azonban az idén selejtezés miatt jelentékeny mértékben csökkent. Az idei beszerzést a következő kimutatás tünteti föl:

I. *A) osztály.* Zemplényi: A vad ember. Gaál: Koldus herceg, Jedikula rabja. Andersen meséi. Gaál: Csontos Siegfried. Mikes: Andersen. Cox: Görög regék. Benedek: Grimm-mesék. Gaál: Robinson, Hun és magyar mondák. Jakab: Két imposztor. Gedeon: Német hősmondák. Benedek: Mesék. Defoe: Robinson. Gyulai: Apró mesék. Móka bácsi meséi I—II. Radó: Magyar népmondák. Gaál: Münchhausen, Szondi két apródja, Komédiás Palkó. Sebők: Mackó úr I—II. Hoffmann: Egy család története, A legnagyobb veszély, Madárkereskedő, Amilyen az úr. Amicis: Szív. Hevesi: Jelky András. Murai: Komédiás.

I. *B) osztály.* Hoffmann: Egy család története, Samuka. Mikes: Andersen-mesék. Benedek: Mesék, Grimm-meséi, Magyar mese és mondavilág, Mesék és elbeszélések. Cervantes: Don Quijote. Cox: Görög regék. Gaál: Csontos Siegfried, Vezér boszúja. Gedeon: Német hősmondák. Kempf: Homeros. Jakab: Két imposztor. Garády: Regék. Rákosi: Egy tutaj. Tábori: Álomvilág. Bánfi: Legszebb regék, Tündérek között. Hermann: Csóri és Móri. Gyulai: Apróbb mesék. Karády: Regék 2. Bánfi: Regefűzér. Móka bácsi meséi 3. Radó: Magyar népmondák, Gyermekmesék, Ezeregyéj meséi. Zemplén: Mackó Feri. Gaál: Hun és magyar mondák. Sebők: Mackó úr, Mackó úr ujabb utazása. Cooper: Bőrharisnya, Vadfogó.

I. *C) osztály.* Benedek: Mesék és regék, Magyar mese és mondavilág I. Grimm meséi, Gyermek-mesék. Gedeon: Német hősmondák. Radó: Magyar gyermekmesék I. Tábori: Vig történelem 2. Kacziány: Az új ajándék.

II. *A) osztály.* Hoffmann: Mylord Catt 2, Gyermeki szeretet, Külső fény, Az árvák, Látszat csal. Forgó bácsi: Matyi és Peti 2, Tündérmesék, Rosszcsont Ferke 2. Benedek: Mese és mondavilág 2. Brózik: Kolumbus. Móka bácsi meséi. Radó: Gyermekmesék 2. Gaál: Egy plajbász története. Verne: Robinsonok iskolája, Antifer mester, Senki fia. Cooper: Utolsó mohikán. Jókai: Kis dekameron. Amicis: Szív. Hevesi: Jelky András. Dickens: Nickleby Miklós. Rákosi: Hős fiuk. Csánki: Rajzok Mátyás koráből, Andersen meséi.

II. *B) osztály.* Brózik: Kolumbus. Forgó bácsi: Nellike, Aesopus, Aranyhegy, Kis mesekönyv, Egy kakuk óra, Rosszcsont Ferke. Gaál: Vitéz szász, Aga kincse. Münchhausen. Földes: Dinka és Darinka. Verne: Antifer, Robinsonok. Cooper: Bőrharisnya, Utolsó mohikán. Lengyel: Baróti Lenke. Jókai: Kis dekameron, A magyar nemzet története 1. De Gerando: Pali. Jakab: Két imposztor. Benedek: Mese és mondavilág 3 k. Hoffmann: Régi jó idők. Tóth: Tűzhely körül. Amicis: Szív. Dickens: Nickleby. Cox: Görög regék. Benedek: Pásztormesék, Katona-mesék. Bánfi: Tündérmesék. Andersen: Ujabb mesék. Benedek: Grimm-mesék. Lengyel: Mesék, történetek. Benedek: Szinművek. Tompa: Népregék. Sebők: Mackó úr ujabb utazásai. Sas: Fölkelő nap hősei.

II.*C) osztály.* Sebők: Mackó úr utazása, Mackó úr ujabb utazásai. Jakab: Két imposztor. Kipling: Dsungel könyve. Gaál: Hűséges mind a sírig. Mouton: Cougourdan Marius. Arany: Katalin, Keveháza. May: Skipetárok földjén. Verne: Robinsonok iskolája. Barta: Enyém.

III.*A) osztály.* Donászy: Asztékok kincse. Verne: Sándor Mátyás, Utazás a hold körül, Uszó sziget, Névtelen család. Abonyi: Rákolti György.

III.*B) osztály.* Baróti: Hajótöröttek. Bársony: Szabad ég alatt. Jókai: Véres könyv, Kis dekameron, Csataképek 2., Meséskönyv. Cox: Görög regék. Daudet: Hajótört. Falkenhorst: Rabszolga-karaván. Földes: Szibériai képek. Génin: Egy valódi hős. Hoffmann: Régi jó idők. Verne: Grant kapitány, Sándor Mátyás, Utazás a hold körül. Pulszkyné: Elbeszélések. Benedek: Várhegyi Zoltán. Csánki: Rajzok. Donászy: Toldi Miklós. Mayne: Skalpvadászok. Mikszáth: Két koldusdiák. Bánfi: Magyar László. Mark Twain: Koldus és királyfi. Abonyi: Rákolti György. Oldal:

Andersen. Kingsley: Hypathia. Hoffmann: Madárkereskedő, Egy család története. Verne: Névtelen vár, Dél csillaga, Utazás a holdba, Egy kinai viszontagságai, Öt hét léghajón, Strogoff Mihály, Bundák hazája, Cetvadászok, Fekete Indiák, Robinsonok, Jangada.

III. *C) osztály.* May: Csendes Oceán. Benedek: Nagy magyarok élete I. Kipling: Tört. az őserdőből. Gvadányi: Egy falusi nótárius. Kisfaludy: Víg beszélyek.

III. *D) osztály.* Erődi: Szent földön. Molnár: Pál-utcai fiuk. Donászy: Ozdor Telegd, Miklós vitéz, Egy magyar diák élete. May: Csendes Oceán. Radó: Vámbéry utazásai. Cooper: Utolsó mohikán. Dickens: Copperfield. Mark Twain: Tamás urfi, Koldus és királyfi. Daudet: Tarasconi Tartarin. Benedek: Nagy magyarok élete I—IV. Church: 2000 év előtt. Kipling: Történetek az őserdőből. Jankó: Stanley. Verne: Bundák hazája, Két évi vakáció, Strogoff Mihály, Servadac Hector, Grant kapitány, Fekete Indiák, Sándor Mátyás, Öt hét léghajón, Várkastély a Kárpátokban, Bégum 500 milliója, Három orosz, 15 éves kapitány, Hódító Robur, Egy kinai viszontagságai. Jókai: Népvilág (5), A debreceni lunatikus, A magyar előidőkből, Csataképek. Gvadányi: Falusi nótárius (5). Kisfaludy víg beszélyei (5). Church: Római élet Cicero korában.

IV. *A) osztály.* Jókai: Csataképek. Almássy: Közmondások. Malot: Elhagyottan. Rákosi: Hős fiuk. Donászy: Buda hőse. Montgomery: Gyermekszív rejtelmei. Gárdonyi: Egri csillagok. Cooper: Bőrharisnya. Verne: Két évi vakáció, Várkastély a Kárpátokban. Cserey: Növényhatározó. (10 pld.)

IV. *B) osztály.* Hoffmann: Hűség és álnokság. Radó: Gr. Benyovszky. Malot: Elhagyottan. Rákosi: Hős fiuk. Gáspár: Hét év. Hankó: Universum I. Donászy: Buda hőse. Jókai: Mesék. Radó: Magyar mesék. Jókai: Rózsák szigete. Hoffmann: Jó emberek. Donászy: Rejtélyek. Jókai: Csataképek. Póra: Rokonértelmü szók. Verne: Cascabel, Servadac. Dickens: Nickleby. Molnár: Pál-utcai fiuk. Verne: Észak a dél ellen, Grant kapitány, Hatteras kapitány, Hódító Robur, Két évi vakáció, Keraban, Névtelen család, Robinsonok, Uszó sziget. Jókai: Kőszívű ember fiai, Magyar nábob, Elátkozott család. Cserey: Növényhatározó. (10 pld.)

IV. *C) osztály.* De Gerando: Az emberiség jóltevői. May: A Balkánon, Szkipetárok földjén. Lőrinczy: Ogmánd bég, Bujdo-

sók. Mikszáth: Magyarország lovagvárai. Brózik: Kolumbus. Nógrády: Séták a természetben. Bulwer: Pompeji pusztulása. Jósika: II. Rákóczi Ferenc. Donászy: Szigetvár. Radó: Magyar népmondák.

V. *A) osztály.* Lamb: Shakspere-mesék. Jókai: Kőszívű ember fiai, Egy magyar nábob.

V. *C) osztály.* Arany: Toldi estéje (10). Jókai: Uj földesúr (5). Mikszáth: Két koldusdiák, Apró gentry, Rákosi: Elnémult harangok, Korhadt fakeresztek. Eötvös: Utazás a Balaton körül I—II. Sienkiewicz: Quo vadis I—H. Jósika: Abafi. Gyulai: Régi udvarház. Pázmány: vál. beszédei (3). Köcsey: vál. szónoklatai (3). Kossuth beszédeiből szemelvények (3). Széchényi: Hitel (3). Tinódi: vál. históriái (5). Zrinyi: Török Afium (3). Apor: Metamorphosis (5), Cserey Mihály históriája (5). Szalárdi: Siralmas krónika (5). Kisfaludy: Regék I. (3). Lyka: Kis könyv a művészetről. Erődi: Szicilia. Verne: Dél csillaga, Észak a dél ellen. Sven Hedin: Ázsia sivatagjain. Vas Gereben: Nagy idők. Jókai: Régi jó táblabirák. Gaál: Utolsó lantos. May: Kordillerákban, Rio de la Plata. Lampérth: Kuruc hősök.

VI. *A) osztály.* Jósika: Csehek Magyarországban, Utolsó Báthory.

VII. *A) osztály.* Jókai: Kőszívű ember fiai, Mire megvénülünk.

VII. *B) osztály.* Kisfaludy S.: Összes regéi.

VIII. *A) osztály.* Kemény: Szerelem és hiúság. Jósika: Csehek Magyarországban. Eötvös: Falu jegyzője. Jókai: Magneta, Nincsen ördög, Cigánybáró, Életemből I—II. Jósika: Abafi. Vas: Egy alispán. Mikszáth: Beszélő köntös. Rákosi: Elnémult harangok. Madách: Ember tragédiája. Jókai: Kőszívű ember fiai, Névtelen vár, Egy az isten. Gárdonyi: Láthatatlan ember. Sebők: Öt világrészen. Jókai: Megtörtént regék, Élet komédiásai, Akik kétszer halnak meg, Szegény gazdagok, Egy magyar nábob. Kéki: Tompa.

VIII. *B) osztály.* Kemény: Rajongók. Kisfaludy S.: Himfy szerelmei I—II. Teleki: Kegyenc. Riedl: Arany. Kisfaludy K. költeményei. Jókai: Három márványfej, Kis királyok, Páter Péter. Vas G.: Egy alispán. Gárdonyi: Egri csillagok. Jósika: Két királyné. Jókai: Névtelen vár, Szegény gazdagok, Politikai divatok. Kéki: Tompa.

Irodalomtörténeti kézikönyvtár. Gárdonyi: Két menyasszony, Hosszúhajú veszedelem I—II, Messze van odáig, Karácsonyi álom, falusi verebek, Fűzfalevél, nyárfalevél, Április; Magyarország Vármegyéi és Városai c. vállalatból: Temes-m., Torontál-m.; Tóth Béla: Magyar ritkaságok, Szájrul-szájra, Mende-mondák, Magyar anekdotakincs I—VI.; Vajda Gy.: Ünnepi versek; Ábrányi Emil költeményei; Endrődi Sándor költeményei; Kiss József összes költeményei; Pintér Jenő: A magyar irodalom története Bessenyei fellépésétől Kazinczy haláláig I—II.; Berczik Árpád színművei I—V. (Berczik Árpádné ajándéka); Schönherr Gyula-Emlékkönyv (V. K. Min. ajándéka); Zempléni Árpád: Turáni dalok (V. K. Min. ajándéka).

XI.

Kimutatás a szertárak gyarapodásáról az 1912—13. tanévben.

Természetrajzi szertár.

Vétel utján az idén is bővítettük szertárunkat, igy beszereztük a következő praeparátumokat: Fogmetszet (papirmache.) Veséket ábrázoló minta (papirmache). Kolibri biologia. Cápa állkapcsa. Emberi bőr átmetszete (papirmache). Emberi nyelv hangszervvel (papirmache). Acridium migratormin (Vándor sáska) átalakulása formalinban. Claviceps purpurea (anyarozs) fejlődése, (üveg alatt).

A tanulók ajándéka: 1 db. tejopál, Szold Endre VI. b) o. t.-tól, — Barlangi medve-fogak, Dévény Andor III. b) o. tan.-tól.

Igy szertárunk állománya a következő:

	Darab	Érték
Álladék az 1911. év végén	3152	8709 K. 95 fill.
Selejteztetett az 1912. év folyamán	27	179 „ 70 „
Maradék az 1912. év folyamán	3125	8530 „ 25 „
Gyarapodás az 1912. év folyamán	8	167 „ 10 „
Álladék az 1912. év végén	3133	8697 „ 35 „

Természettani szertár.

Az 1912. év végén lezárt alapleltár szerint ezen szertárban a selejtezettek leszámítása után a villamos berendezéssel együtt 532 darab eszköz volt 22,417.77 K értékben.

Az 1912/13. iskolai évben a gyarapodás: Euphon beszélőgép, körrács, Rowland-féle rács, Eötvös-féle ejtő-inga, függélyező, indukciótekercs, Peltier-féle készülék. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium ajándéka: Fresnel-féle tükör, optikai-

pad szorítókkal, körlap nyéllel és objektívtartó tokkal, toldat betétekhez a vetítő készülékhez, csavaros résmikrométer, fémlap nyéllel és csőtoldattal betétekhez, betét prizmával, Newton-féle szines gyűrű-készülék, állvány segédeszközök tartásához, 2 drb. üvegbatteria polarizált fényhez, fekete üvegtükör, fémlap kristálylemezek tartásához, 3 drb. hirtelen hűtött üveg, betét turmalinlemezzel, gipszkészítmény polarizált fényhez, Ives-féle vetítő-chromoszkop, Zeiss-féle vetítő-mikroszkop 3 objektívval.

Földrajzi szertár.

Vétel utján. Kogutowicz: Franciaország isk. fali-térképe 22 K. — Kogutowicz: Nagybritannia és Irország isk. fali-térképe 22 K. — Kogutowicz: A Skandináv-félsziget isk. fali-térképe 22 K. — Összesen 3 drb. 66 korona értékben.

Az 1912. év végével kiselejteztetett 9 drb. térkép és atlasz 179 K. értékben.

A szertárban összesen 350 drb. fali-térkép, atlasz, könyv és egyéb szemléltető eszköz és gyüjtemény van 3629 K. 58 f. értékben.

Történelmi szertár.

Vétel utján. Márki—Kogutowicz: Európa a népvándorlás korában 20 K. — Kőrösi—Kogutowicz: Európa gyarmatainak térképe 20 K. — Cherven—Kogutowicz: A római birodalom legnagyobb kiterjedésekor 20 K. — Cherven—Kogutowicz: Graecia 20 K. — Összesen 4 drb. 80 K. értékben.

Az 1912. év végével kiselejteztetett 7 drb. térkép 103 K. 16 f. értékben.

A szertárban összesen 564 drb. fali-térkép, atlasz és egyéb szemléltető eszköz van 2651 K. 26 f. értékben.

Philologiai könyvtár.

Az 1911—12. iskolaévben volt 129 leltári szám alatt 344 drb. (vétel) és 14 drb. (ajándék), összesen 358 drb. 2040 K 92 fillér értékben. Uj beszerzés az 1912—13. tanévben nem történt.

Szabadkézi rajz szertár.

Az 1912. évben kiselejteztetett	58 drb	179 K 03 fill.	értékben
Maradt	1195 „	5080 „ 19 „	„
Gyarapodás az 1913-ik évben	53 „	149 „ 80 „	„
A szertár áll összesen	1248 „	5229 „ 90 „	„

Mértani szertár.

Gyarapodás az 1912. évben:			
1. Parallel vonalzó	1 drb.	12 kor.	50 fillér,
2. Ellipszis vonalzó	1 „	12 „	— „
3. Hiperbola vonalzó	1 „	10 „	— „
4.Parabola vonalzó	1 „	12 „	— „
5. Méterrúd	1 „	4 „	— „
6. Körző	1 „	11 „	— „
7. Háromszög 45°	1 „	4 „	— „
8. Háromszög 60°	1 „	12 „	— „
9. Forgási testek (üvegből)	18 „	34 „	80 „
10. Zsitvay János: Minták a sz. rajzhoz	4 füzet	4 „	— „
11. Várday Sz.: Fali minták (kisméretű)	1 „	24 „	— „
12. Mátrai: Látszattan	1 kötet	12 „	60 „
13. Sales-Meyer: Handbuch der Ornamentik	1 „	10 „	— „
Összesen:	33 drb.	154 kor.	90 fillér.
Mult évi állomány:	147 drb.	1185 kor.	85 fillér.
	180 drb.	1340 kor.	75 fillér.
Selejteztetett ebből:	14 drb.	63 kor.	40 fillér.
A szertár állománya összesen:	166 drb.	1277 kor.	35 fillér.

Tornaszertár.

A szertárban 1911. év végén összesen 871 drb tárgy volt 7184 K 90 fllér értékben.

Apadás selejtezés utján 353 drb, 1484.32 K

Maradvány 518 drb, 5700.58 K.

Gyarapodás 1912-ben:		
Mászórúd felszereléssel	1 drb	12.—
Mászórúd	1 „	12.—
Nyujtórúd vasból	2 „	60.—
Szertári állomány	522 „	5784.58

Orvosi szertár.

Gyarapodás ez évben nem volt. A szertár berendezése áll 83. szám alatt 112 drb-ból 1021 K 57 fillér értékben.

A Mester-utcai párhuzamos osztályoknál.

Természetrajzi szertár.

Egy praeparáló mikroskop, borotva, praeparáló-készlet, kézi nagyító 3 üveggel, 26 drb állattani és 14 drb növénytani mikroskopiai készítmény.

Állomány az 1911—12. iskolai év végén 248 darab 1424 K 97 fillér értékben.

Gyarapodás az 1912—13. iskolai év végén 44 darab, 230 K 60 fillér értékben.

A szertár áll összesen 292 darab, 1655 K 57 fillér értékben.

Természettani szertár.

Ajándék. A nm. vall. és közokt. miniszterium ajándéka a 152,343/1912. sz. a. rendeletével: Calderoni: vetítőgép 320 K. — Calderoni: ívlámpa 110 K. — Fresnel-tükör 92 K. — Köralaku fémlap nyéllel 35 K. — Optikai pad 36 K. — Szorító kollekció 24 K. — $^{3}/_{1}$ sz. toldat betétekhez 19 K. — Rés mikrometer csavarral 33 K. — Köralaku fémlap nyéllel 12 K. — Betét biprizmával 15.K 50 fillér. — Newton szingyűrűk 35 K. Háromlábu állvány nyéllel 11 K 50 fillér. — Üvegbatteria polarizált fényhez, 2 drb, 35 K. — Fekete üvegtükör 35 K. — Köralakú fémlap nyéllel 15 K. — 1 sor hirtelen hűtött üveg 2 K 80 fillér. — Betét turmelin-lemezzel 48 K. — Gipszkészítmény polarizált fényhez, 3 drb, 42 K. — Összesen 21 drb, 920 K 80 fillér értékben.

Földrajzi szertár.

Vétel. Középeurópa polit. térképe, 26 K. — Magyarország polit. térképe, 17 K. — Délamerika térképe 19 K. — Ausztrália és Polinézia térképe 26 K. — Európai gyarmatok térképe 26 K. Összesen 5 drb 114 K értékben.

Történelmi szertár.

Vétel. Graecia történelmi térképe 24 K. — Italia a legrégibb időktől Augustusig 24 K. — Összesen 2 drb 48 K értékben.

Mértani rajzszertár.

Vétel. Kocka 60 cm. él., 18 K. — Kocka 30 cm él., 4 drb, 24 K. — Négyzetes egy. hasáb, 4 drb, 48 K. — Téglalapu test, 2 drb, 34 K. — U. a. félhengerszerü kivágással, 2 drb, 40 K. — Térbeli kereszt 30 K. — Hasábkombináció 50 K. — Szab. gulák, 2 drb, 36 K. — Henger 17 K. — Kúp 17 K. — Négyzetkeresztmetszetü iv 28 K. — Táblaháromszög, 4 drb, 20 K. — Körző 16 K. — Szögmérő 5 K. — Dongaboltozat 12 K. — Kupolaboltozat 26 K. — Kúp fametszetekkel 10 K. — Várdai: magyar diszítmények 20 K. — 55 drb gipszminta 296.10 K. — Összesen 85 drb 747 K értékben.

Tornaszertár.

Vétel. Ló, keményfalábbal párnázva (szabályozható) 170 K. Bak (ujfajta) szabályozható, 85 K. — Korlát kovácsolt vasból (magasbítható, szélesbíthető) 290 K. Összesen 3 drb, 545 K értékben.

XII

Ifjusági körök.

I. Önképzőkör.

Önképzőkörünk tisztikara ebben a tanévben következőképen alakult meg: elnök lett: Rákosi Tibor VIII. B) o. t.; alelnök: Rausch Zoltán VIII. A) o. t.; titkár: Fekete Sándor VIII. B) o. t.; főjegyző: Fényes József VIII. B) o. t.; főpénztáros: Jeszenszky Zoltán VIII. A) o. t.; háznagy: Doleschál Rezső VIII. A) o. t.; aljegyző: Bergsmann Mihály VII. A) o. t.; könyvtáros: Koplik Gyula VII. B) o. t. Ezenkivül választott minden osztály egy osztálypénztárost. A kör ügyeit 20 tagú választmány intézte, amelybe a VII. és VIII. osztályok a tisztviselőkön kívül 12 tagot küldöttek. A kör tagjainak száma 194 volt.

A kör működése kielégítő buzgóságról és érdeklődésről tett bizonyságot. 14 ülés keretében, melyek közül 10 rendes és 4 ünnepi ülés volt, a tagoknak 28 munkálata került a kör elé. A dolgozatok között örvendetes jelenségül csak 3 volt vers, közülök II. fokra érdemesítettek 1-et, III. fokkal elfogadtak 2-t. Annál nagyobb volt a buzgóság a szabadelőadás terén. Ilyen 11 hangzott el. Közülök I. fokot érdemelt 8, II-ikat 2; 3 ünnepi ülésen került előadásra. A prózában irt szépirodalmi dolgozatok és tudományos értekezések közül I. fokot érdemelt 2, II. fokot nyert 3, III. fokot 2. Ünnepi ülésen olvastatott föl 2. E szabadelőadások és értekezések egyaránt felölelték a természettudományi és természetbölcseleti (3), társadalmi (7), irodalmi (9) és művészeti (1) kérdéseket. Novella 4 volt.

A kör ezirányu munkásságában főként Fekete Sándor, Fényes József, Rákosi Tibor és Lengyel Emil VIII. B) o. tanulók vettek részt a legteljesebb dicséretre méltó buzgósággal. Kivülök elismerés illeti Ferdinándy László és Rausch Zoltán VIII.

A) o., Bergsmann Mihály és Totis Géza VII. A) o. tanulókat lelkiismeretes, szép birálataikért. Zeneszámokkal különösen Fényes József VIII. B) o. és Fejes István VII. A) o. t. buzgólkodott.

Kielégitő volt a tagok munkássága a szavalás terén is. A szaváló-versenyt ide nem számitva, hallottunk összesen 21 szavalatot, amelyek közül 6 ünnepi ülésen hangzott el. I. fokkal jutalmaztak 7-et, II. fokkal 6-ot, III. fokot kapott 2. A szavalók között kitüntek: Kolos János VIII. A), Hahn Imre VII. A) és Török Tibor VI. A) osztályu tanulók.

Ünnepi ülést négy izben ült körünk. Október 5.-én s nov. 19-én az intézet ifjuságának jelenlétében kegyeletes érzéssel az aradi vértanuk és Erzsébet királyné emlékének áldozott; márc. 15.-én diszes közönség előtt a márciusi ifjak emlékét ünnepelte, május 25-én pedig hangversenyt rendezett. E két utóbbi műsora a következő volt:

a) A március 15.-iki ünnepély:

1. ErkelFerenc: *Himnusz.* Előadja az énekkar.
2. *Ünnepi beszéd.* Mondja Rákosi Tibor ifj. elnök.
3. Lavotta: *Fantaisie Hongroise.* Előadja a zenekar.
4. Wimmer Ede: *Szent az érzet.* Előadja az énekkar.
5. Ábrányi Emil: *Mi a haza?* Szavalja Németh Imre.
6. Erkel Ferenc: *Hunyadi László.* (Egyveleg). Előadják Fekete Sándor és Fényes József.
7. Farkas Lajos: *A vén cigány.* Melodráma. Szavalja Kolos János. Zongorán kiséri Fekete Sándor.
8. Lányi Ernő: *Magyar egyveleg.* Előadja az énekkar.
9. *Baranyai induló.* Előadja a zenekar.

b) A május 25-iki hangversenyé:

1. *Boildieu.* A bagdadi kalifa. Nyitány. Előadja az intézeti zenekar.
2. *Magyar népdalok.* Előadja az intézeti énekkar.
3. *Popper:* Nocturne Cellon, előadja Fejes István, zongorán kiséri Fényes József.
4. *Fényes:* Andante és Gavotte. Előadja az int. zenekar.
5. *Mendelssohn:* Hegedükoncert I. tétel. Előadja ifj. Babáry József.

6. *Schumann:* Carneval de Vienne. Zongorán előadja Fényes József.

7. *Mozart:* Serenade,előadja az intézeti zenekar.

8. *Dalra fel!* Induló. Előadja az intézeti énekkar.

Dr. Kéki Lajos.

A Segítő-Egyesület az 1912—13. iskolai évben.

a) BEVÉTEL.

Egyenleg értékpapirosokban (névérték) . .	8000.—
Takarékpénztári könyvben	1746.43
Ifj. Rónay János ur	30.—
Az „Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár" adománya	100.—
Gróf Zichy Béla ur adománya	100.—
Özv. gróf Zichy N. Jánosné szül. Kray Irma grófnő adománya	100.—
Az értékpapirosok szelvényeiért	320.—

A tanulók önkéntes adományaiból:

1. a)	osztályban	gyüjtött	Winter József tanár ur . .	11.30
1. c)	„	„	dr. Lukinich Imre tanár ur .	31.42
2. a)	„	„	Porjesz István tanuló . . .	48.50
2. b)	„	„	Vayer Lajos tanár ur . . .	25.—
2. c)	„	„	dr. Fodor Gyula tanár ur . .	40.—
2. d)	„	„	dr. Szilasi Vilmos tanár ur . .	54.20
3. a)	„	„	Molnár Dezső tanuló . . .	38.20
3. b)	„	„	Onciu György tanuló . . .	17.30
3. c)	„	„	Huszák József tanár ur . .	67.50
3. d)	„	„	Gyergyai Dezső tanár ur . .	52.35
4. a)	„	„	Romhányi István tanuló . .	6.—
4. b)	„	„	Péterfi Lajos tanár ur . . .	56.50
4. c)	„	„	dr. Pétergál Henrik tanár ur .	51.24
5. a)	„	„	Fényes György tanuló . . .	15.60
5. b)	„	„	Roth Fülöp tanuló	74.41
5. c)	„	„	Erdődi Gáspár tanár ur . .	60.—
6. a)	„	„	Tóth Márton tanár ur . .	163.—

6. b)	osztályban gyűjtött	Ternyei László tanuló . . .	19.50
7. a)	„ „	Totis Géza tanuló	48.—
8. a)	„ „	Gyurkovics Henrik tanuló . .	32.—
8. b)	„ „	Császár Géza tanuló . . .	70.—
		A bevételek összege . .	11,378.45

b) KIADÁS

A tanulóknak tejsegítség	119.07
A tanulóknak ruhasegítség	56.—
A tanulóknak tandíjsegítség	360.—
Kézikönyvek s azok bekötése	269.95
2000 K né. koronajáradék	1624.59
A kiadások összege . .	2429.61

Eszerint a „Segítő-egyesület" vagyona 10,948 K 84 fillér és pedig 10,000 K értékpapirosokban, 948 K 84 fillér pedig takarékpénztári könyvben.

A „Segítő-egyesület" ebben az iskolai évben 136 tanulót segített 951 drb bekötött kézikönyvvel.

Nagy hálára kötelezte intézetünket a budapesti Ferencvárosi Általános Jótékony-egyesület, mely a mester-utcai párhuzamos osztályok szegénysorsu tanulóinak téli felső- és cipő-beli segítséget nyujtott és pedig 11 tanulónak téli felsőt és 20-nak cipőt varratott, egy tanulónak pedig 18 K tandíjpénzt adott. A közel 250 K adományért fogadja a nemeslelkü egyesület s annak buzgó elnöke: dr. Springer Ferenc orsz. képviselő az intézet vezetőségének s a segélyezett ifjak hálás köszönetét.

Segítés tandíjmentességgel.

Az 1912—13. iskolai év első felében egész tandíjmentességet 147, féltandíjmentességet 49 tanuló élvezett. A második félévben egész tandíjmentes volt 161, féltandíjmentes 46 tanuló. A tanférfiak gyermekei közül az első félévben 31, a második félévben pedig 27-en részesültek egész tandíjmentességben. Az elengedett tandíjak összege az első félévben 7290 K, a második félévben 7596 K, az egész iskolai évben összesen 14.886 K.

Hegedüs István.

XIII

Ösztöndíjak és segélyek.

A folyó 1912—1913-ik iskolai évben ösztöndíjban részesültek a következő tanulók:

1. Ambrózy Kálmán VI. A) oszt. tan. Váci Mária Terézia-féle 240 K-ás ösztöndíj, adományozta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1909. évi április hó 23-án 8885. sz. alatt.

2. Fellegi Ferenc VIII. A) oszt. tan. Platthy-féle alapítvány 100 kor. Adományozta a szepesi püspök 1612—906. sz. rendeletével. Marcibányi Imre-féle csal. ösztöndíj 151 kor. 20 fill. Adományozta a család legidősebbje 121—1907. sz. a.

3. Fellegi János VI. A) oszt. tan. Palugyay-alapítvány, 240 K. Adományozta a szepesi püspök 1678—1908. sz. a.

4. Fodor Gyula VIII. A) oszt. tan. Budai Mária Terézia-féle 240 K-ás ösztöndíj. Adományozta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1910. évi május 31-én kelt 58663. sz. rendeletével.

5. Folkmann János II. A) oszt. tan. az Államerdészeti gyermeknevelési alapból 300 K évi segélyt élvez. Adományozta a földmívelésügyi miniszter 90860—1911. sz. a. rendeletével.

6. Follmann János VIII. A) oszt. tan. az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztárnak 200 K-ás intézeti ösztöndíját kapta a folyó tanévben. Adományozta a nevezett takarékpénztár igazgatósága 1913. ápr. 1.-én kelt 266. sz. a. határozatával.

7. Karlovszky Sándor VII. A) oszt. tan. Bésán József-féle évi 200 K-ás ösztöndíj. Adományozta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1907. évi 35,846. sz. rendeletével.

8. Kummert Lajos VIII. B) oszt. tan. Benők Mihály-féle családi ösztöndíj, évi 280 K. Adományozta a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 82183—1905. sz. rendeletével.

9. Potóczky Kálmán V. A) oszt. tan. néhai Paczolay János-

féle alapítvány évi 600 K. Adományozta Hont-vm. törvényhatósága 526—1912. M. B. sz. határozatával.

Szlovák Lajos VIII. B) o. tanuló. Bésán József-féle évi 200 ösztöndíj. Adom. a vallás- és közokt. m. kir. miniszterium 35,846—1907. sz. rendeletével.

11. Tekula György V. A) oszt. tanuló 200-ás ösztöndíjat élvez a Czagány-féle alapítványból. Adományozta az alapítványi igazgatóság 180/2679—1909. sz. határozatával.

12. Tóth Dezső V. B) oszt. tanuló, Budai Mária Terézia-féle ösztöndíj. Évi 240 K. Adományozta a vall.- és közokt. m. kir. miniszter, 1911. évi julius hó 14-én kelt 87,792. sz. rendeletével.

13. Veress László VIII. A) oszt. tan. Váci Mária Trézia-féle ösztöndíj, évi 240 K. Adományozta a vallás- és közokt. miniszter 1911. évi 29,949. sz. rendeletével.

14. Zyka Lajos VIII. B) oszt. tanuló. Jettim József-féle családi ösztöndíj, évi 120 K. 192—1907. számú rendelettel adományozva.

XIV.

Az 1912—13. iskolai év rövid története.

A tanév kezdete. A szokásos különféle javító-, pótló- és magánvizsgálatok után csak szeptember 7-én kezdhettük meg a rendes iskolai évet. Intézetünk 23 osztályában az egész év folyamán felvettünk 965 rendes tanulót, amely létszám az év végével 909-re apadt. Az elmult évben is fennálló I. C., I. D., II. C., II. D., III. C. és IV. C. párhuzamos osztályok mellett az I. D. osztály elhagyásával a tanév elején még két osztályt kellett felállítanunk, a III. D.-t és V. C.-t. Ezen 7 párhuzamos osztály a IX. ker. Mester-utca 67. sz. a. bérháznak a vallás- és közokt. miniszterium 1910. júl. 22-én kelt 78,904. számú rendeletével kibérelt első emeleti helyiségeiben, továbbá Budapest székesfőváros tanácsának szives készségéből a Gr. Haller-u. és Ernő-u. sarkán elhelyezett barakk iskola épületében nyert elhelyezést. Az említett bérház előbb is — a székesfőváros bérletében — iskolai célokat szolgált, s így most is a céljának tökéletesen megfelelő.

Személyváltozások a tanártestületben. A folyó tanévben 2 új párhuzamos osztály felállítása több új tanerő alkalmazását tette szükségessé. Igy helyezte át a közoktatásügyi kormány Huszák József budapesti I. ker., dr. Lukinich Imre deési és Póka Gyula makói áll. főgimnáziumi tanárokat a mester-ucai párhuzamos osztályokhoz. A mester-utcai párhuzamos osztályoknál a róm. kath. vallástan tanításával dr. Makay Lajos hitoktató mellett Batrusz Lajos róm. kath. lelkész hitoktatót bízta meg az egyházmegyei főhatóság.

Szabadságolás, nyugalmazás. Már a mult tanévben betegség miatt szabadságolt dr. Turchányi Tihamér r. tanár a tanév első felében folytatólagosan szabadságot nyert, míg a tanév második felétől kezdődőleg ideiglenes nyugalomba helyeztetett.

Valláserkölcsi nevelés. Az ifjúság valláserkölcsi nevelésére kiváló gondot fordítottunk és ebben az egyes felekezetek hittaná-

rainak mindenkor segítségére voltunk. A róm. kath. vallású tanulók az elmult tanévben is vasár- és ünnepnapokon szentmisét, vasárnapokon ezenkívül szentbeszédet is hallgattak, a húsvéti lelki gyakorlatokon résztvettek s a gyónás és áldozás szentségéhez négyszer járultak. A vallásos érzület ápolását jelentékenyen előmozdította az a körülmény, hogy a kath. növendékeink nagy számmal tagjai voltak a „Mária kongregáció"-nak. Az alsó négy osztály tanulói csoportokba osztva, heti egy-egy órában egyházi éneket tanultak Dötsch Károly józsefvárosi karnagy vezetése mellett. A többi vallásfelekezethez tartozó tanulók vallási kötelezettségüknek szintén eleget tettek.

Tanulmányi és fegyelmi állapot. A tanulmányi előmenetel a jelen tanévben kielégítő, sőt egyes alsóbb osztályokat nem tekintve, határozottan kedvező volt. A anulmányokban tett haladásról és az erkölcsi magaviseletről egyébiránt a tanulóknak osztályok szerint összeállított érdemsorozata teljes tájékozást nyújt.

Egészségi állapot. Növendékeink egészségi állapota az egész tanév folyamán eléggé kedvező volt; mindamellett előfodultak, habár csak szórványosan, súlyosabb természetű betegségek is. Egy I. oszt. tanulónk, mindjárt a tanév elején, meg is halt. Ragályos betegség miatt több növendékünket tiltották ki, de a kitiltás legtöbb esetben a tanuló valamely hozzátartozójának megbetegedése miatt történt. Az egészségi állapotról különben részletes felvilágosítással az iskolaorvosi jelentés szolgál.

Ünnepek és nevezetesebb napok. Mint más években, úgy az idén is a vallásos és hazafias érzelmek ápolására ifjainkkal ünnepélyeket tartottunk, illetőleg megfelelő isteni tiszteleteken részt vettünk. Igy október 4-én Ő Felsége nevenapján, november 19-én megdicsőült Erzsébet királynénk emlékünnepén, április 11-én és június 8-án ifjúságunkat hálaadó istentiszteletre vezettük; március 15-ét ifjúságunk hangversennyel ünepelte meg.

Szemléltető és tanulmányi kirándulások. Az Uránia-színház tanulságos előadásait a tanári-kar vezetésével ifjaink négyszer nézték meg. Egész- és félnapos tanulmányi kirándulásra több ízben vezettük növendékeinket. A természetrajzi oktatás szerves kiegészítői voltak azon kirándulások, melyeket a szaktanárok a növendékekkel végeztek, hogy így a tanultakat részint a természetben, részint gyűjteményekben lássák.

Az V. osztályok tanulóit Bakos János és Rőmer József gy. tanár úr a karácsonyi szünetben a következő kirándulásokra vitte.

Az A) osztály növendékeit 1912. december hó 23-án a Nemzeti Múzeum állattani osztályába, 27-én az állatkertbe, 31-én a Mezőgazdasági Múzeumba. A B) osztály tanulóit 27-én a Mezőgazdasági Múzeumbe, 30-án a Nemzeti Múzeumba.

Bakos János tanár úr a VI. A. és B. osztály tanulóit a szóbeli érettségi vizsgálatok alatt a budai hegyekbe, az aquincumi forrásokhoz vezette, hol az ásványtan és kőzettan található elemeit, továbbá a vidék földtani sajátságait mutatta be s ismertette a tanulókkal. Dr. Zibolen Endre és Faragó Andor tanárok május 18-án Drégely várába vezették a II. A. és V. B. osztály tanulóit s közben megnézték a nagyoroszii templomot, ahol az ottani espere s úr kitüntető szívességgel fogadta őket. Szinte Gábor vezette az ócsai (Pestm.) kirándulást, melyben 30 tanuló és 3 tanár vett részt. Beható tanulmány alá vették a középkori templomrom alaprajzát és felépítését. Megtekintették a Műcsarnok téli és tavaszi kiállításait, továbbá a Szépművészeti és Néprajzi Múzeum gyűjteményeit az V., VI., VII. és VIII. osztályok tanulói.

A Mester-utcai párhuzamos osztályok tanulói Bátori Ármin tanár vezetése mellett a folyó tanévben több ízben tettek természetrajzi kirándulást. Igy okt. 2-án Erzsébet királyné-út, Pestújhely és Zugló környékére; okt. 11-én az erdei fák termésének tanulmányozása végett a Kiserdőbe és a vágóhíd melletti parkokba, május 14-én pedig a Hűvösvölgybe. Kísérő tanárok Hock János és Fellegi Alajos. Ez utóbbi rajzoló növendékei gyakran készítettek a mondott helyen természet utáni vázlatokat is. F. évi május 17-én Gödöllőre rándult ki ez osztályok 110 tanulója, hol Valló Árpád igazgató úr szives kalauzolása mellett megtekintették az országos méhészeti gazdaságot, továbbá a m. kir. baromfitenyésztő intézetet, a királyi kastélyt és az Erzsébet-parkot. Az ifjúság az egész napot a tanárok (Fodor Gyula, dr. Fellegi Alajos, Bátori Ármin, Gyergyai Dezső, Erdődi Gáspár, Huszák József, Póka Gyula, dr. Lukinich Imre) kiséretében vidáman töltötte el. Két ízben az állatkertet tekintették meg. Június 7-én d. u. és 11-én d. e. egyes osztályok kisebb tanulmányi ekszkurziókat tettek az osztályfőkkel: Aquincumba, a Mezőgazdasági, a Szépművészeti Múzeumba, a Várba (Mátyás-templom, Halászbástya).

Testi nevelés. A nagymélt. m. kir. honvédelmi minisztérium által a középiskolai tanuló ifjúságnak katonai nevelés céljából létesített tanfolyamot a lefolyt iskolai évben is megtartottuk,

melyre 82 VI., VII. és VIII. oszt. tanulónk jelentkezett. A jelentkezettek legnagyobbrészt az ügyhöz méltó komolysággal szorgalmasan jártak a gyakorlatokhoz, minek következtében 63 tanulónk oly eredményt tanusított, hogy ehhez képest az éles lövésben és 10 budapesti középiskolának kb. 500 tanulójával együtt a kistétényi katonai lövőtéren f. é. április 12-én megtartott lövőversenyen is részt vehetett. A verseny alkalmával 50 legjobb lövő a nm. honv. m. kir. miniszterium által adományozott díjjal jutalmaztatván, intézetünk 9 díjat vitt. Legjobb lövőnk Bodó Emil VII. A. o. t. volt, ki az 5 lövésből 5 találatot 23 körrel ért el. Ez volt a legjobb eredmény, mit az összesek közül hárman értek el, de az előgyakorlatok alapján Bodó 3-iknak soroztatott.

4-ik	lett	Nagy Lajos	VIII. a)	o. t.	5	tal., 21	körrel
5-ik	„	Somogyi József	VII. a)	o. t.	5	„ 21	„
8-ik	„	Machovitsch Antal	VI. a)	o. t.	5	„ 19	„
11-ik	„	Hauszner Béla	VIII. b)	o. t.	5	„ 18	„
13-ik	„	Merk Sándor	VI. b)	o. t.	5	„ 18	„
31-ik	„	Holló Mihály	VIII. a)	o. t.	5	„ 12	„
34-ik	„	Török Tibor	VI. a)	o. t.	5	„ 12	„
49-ik	„	Szokoly Béla	VII. b)	o. t.	4	„ 14	„

Tiz első lövő ezüst érmet, tehát intézetünkből 4 tanuló, a többi 40 tanuló pedig bronz-érmet kapott; azonkivül Bodó Emil, mint intézet-első, egy ezüstözött asztali órát, Bezsilla Nándor VI. A. o. tan. pedig egy acél ébresztő zsebórát, mint intézeti díjat kaptak.

A tanfolyamot a m. kir. honvéd katonai parancsnokságtól kiküldött Pogány Géza m. kir. honvédszázados felügyelete alatt kezdetben De Scardelli Caesar m. kir. honvédfőhadnagy, majd később Maléter Tibor m. kir. honv. s. számtiszt urak vezették, kiknek ügybuzgó és eredményes fáradozásáért ezúton is hálás köszönetünket fejezzük ki.

Hivatalos látogatások. Fest Aladár kir. tanácsos, tankerületi kir. főigazgató a tanév folyamán 6 napon át időzött intézetünkben; meghallgatott minden osztályt, fölkeresett tanítás közben minden egyes tanárt több izben is és végül a tanár-testülettel febr. 28-án tartott értekezleten a tapasztaltak fölött a legnagyobb megelégedésének adott kifejezést. Hock János józsefvárosi plébános, orsz. képv. úr, érseki biztos minőségben a róm. kath. tanulók vallási óráit meglátogatta és hittani vizsgálataikon

elnökölt. Az izraelita vallású tanulók hittani oktatását a hitközség kiküldöttei megfigyelték és a tanulók vizsgálatain elnököltek.

Vizsgálatok. Az írásbeli érettségi vizsgálatokat május hó 19., 20. és 21-ik napjain, a szóbelieket pedig június hó 9-től 13-ig két csoportban dr. Zoltvány Irén pannonhalmi apátsági főiskolai igazgató és dr. Szombathy István jászberényi m. kir. áll. főgimn. igazgató elnöklete alatt tartottuk. Az évvégi osztályvizsgálatok június hó 16—21-ig, a magánvizsgálatok pedig június 23—25-én voltak.

Adományok és jutalmak. Az ifjúsági segítőegyesület részére juttatott adományok részletes felsorolása az ifjúsági segélyegylet rovatában található. A nemeslelkű adakozóknak úgy a gondjainkra bízott ifjúság, mint a magunk nevében e helyütt is hálás köszönetet mondunk.

Dr. Zibolen Endre tanár úr dr. Sebők Imre: A Szaharában c. könyvet adományzta Lakos Ferenc II. A. o. tanulónak, a latin nyelvben tanusított jó előmeneteleért.

A józsefvárosi „Névtelen Asztal" 50 koronát küldött hozzánk, hogy azzal egy vagy két jó magaviseletű és előmenetelű s szegénysorsú II. A. osztályú tanulónkat jutalmazzuk. A tanártestület a díjat egyenlő részben Lakos Ferenc és Tanka László tanulóknak ítélte oda.

Szalkai Géza V. C. o. tanuló a f. é. május 12-én tartott versenyvizsgálat alapján a pesti izr. hitközség kezelése alatt levő Lőwi Mór és Jozefa bibliai alapítványból 100 K jutalomdíjat nyert.

Az Ujságkiadó Tisztviselők Egyesülete Halász István II. C. oszt. tanulónak 50 K jutalmat adott.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium 10 jutalomkönyvet (11 kötet) küldött a magyar nyelv- és irodalomban kiváló előmenetelt tanusító növendékeink kitüntetésére. A könyveket Balogh Lajos III. A., Fodor Géza III. C., Szarvas Sándor IV. A., Fekete István IV. B., Kugler Sándor V. A., Nyári Miklós VI. A., Gyurkovits Sándor VI. B., Bergsmann Mihály VII. A., Fürst István VII. B. és Haitsch Géza VIII. B. oszt. tanulók között osztottuk ki.

Mindezen adományokért és jutalmakért az igazgatóság és a tanártestület az adakozóknak őszinte köszönetét fejezi ki.

XV.

Érettségi vizsgálat az 1912—13-ik tanévben.

A tanévvégi érettségi vizsgálatra jelentkezett összesen 86 tanuló és pedig 73 rendes, 5 magántanuló, 4 ismétlő, 1 javító és 3 kiegészítő vizsgálatra.

Az írásbeli vizsgálatokat május hó 19., 20. és 21-ik napjain 8 csoportban tartottuk.

A szaktanárok által javaslatba hozott tételek közül a tankerületi kir. főigazgató a következőket jelölte ki kidolgozásra:

1. *A magyar irodalomból:* Jókai tipikus regényhősei.

2. *A latin nyelvből:* Ovidii Fastorum liber. IV. 419—448.

3. *A mennyiségtanból: a)* Valaki 1886. jul. 1-én 20,000 K-t helyezett takarékpénztárba. 1901. jan. 1-től kezdve 1912. novemberében bekövetkezett haláláig félévenként 1200 K-t vett ki. Mennyit követelhetnek örökösei a takarékpénztártól 1913. jan. 1-én? A kamatláb évi 4·5%; a kamatokat félévenkint tőkésítik.

b) Valamely tengerszoros egyik partján meredeken emelkedő sziklafal legmagasabb pontja a szemben levő sziget partjáról $\varepsilon_1 = 7^0 25' 40{\cdot}6''$, a parton álló világító toronynak 75 m-rel magasabban fekvő ablakából pedig $\varepsilon_2 = 6^0 26' 57''$-nyi elevatio szög alatt látszik. Milyen magas a sziklafal?

A tanulók nagy száma miatt a szóbeli vizsgálatokat két csoportban végeztük, és pedig június hó 9—13-ik napjain. Az egyik csoport vizsgálatát dr. Zoltvány Irén pannonhalmi főiskolai igazgató, a másikét dr. Szombathy István jászberényi m. kir. áll. főgimn. igazgató vezette elnöki minőségben a vallás- és közokt. minisztériumnak 1912. évi 35,606 számú rendelete értelmében.

Habár több tanulónak egy-egy írásbeli dolgozata nem sikerült, az új utasítás szerint valamennyit szóbeli vizsgálathoz bocsátottuk, melynek eredménye a következő: jelesen érett 14, jól érett 20, érett 40, javítóvizsgálatot tehet 8. A kiegészítő-érettségi vizsgálatot egy tanuló jeles, három jó, kettő elégséges eredménynyel tette le.

Statisztikai kimutatás az 1912—13. tanévben érettségi vizsgálatra jelentkezett tanulókról.

Teljes érettségi vizsgálatra jelentkezett					Összesen	Az írásbeli vizsgálaton megakadt	Visszalépett	Szóbeli vizsgálatra bocsáttatott	Összesen	A szóbeliről betegség miatt lemaradt	A szóbeli vizsgálaton megjelent									Érettnek nyilvánittatott	Elégtelen szóbeli feleletek alapján		Az 1883. évi XXX. t. c. 27. §-ának értelmében végleges visszavettetett
											a teljes vizsgálatot tevők közül			a javítók közül			a kiegészítők közül						
először	ismétlő	Javító: ifjú	Kiegészítő: ifjú	Kiegészítő: leány							jeles	jó	elégséges	jeles	jó	elégséges	jeles	jó	elégséges		javító: vizsgálatra utasíttatott	ismétlő	
78	4	1	2	1	86	—	—	86	86	—	14	20	40	—	—	1	1	1	1	78	8	—	—

Az érettségi vizsgálatot sikerrel végzett tanulók pályaválasztása.

Theologiai	Jogi	Orvosi	Tanári	Mérnöki	Állatorvosi	Erdészi	Bányászi	Gazdasági	Diplomaciai	Tengerészeti	Katonai	Művészi	Hirlapiróí	Iparos	Kereskedelmi	Postahivatali	Vasuti	Hivatalnoki	Összesen
—	26	17	2	16	1	—	—	1	1	2	3	3	1	—	—	—	1	1	75

XVI.

Érdemsorozat.

A számok magyarázata.

Tanulmányi előmenetel.

1 = jeles;
2 = jó;
3 = elégséges;
4 = elégtelen.
fm = felmentve.

Erkölcsi magaviselet.

1 = jó;
2 = szabályszerű;
3 = kevésbbé szabályszerű;
4 = rossz.

I. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Abt Rezső	3	3	2	2	3	3	2	2	2	1
	Arató György		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Bán Imre	3	2	3	3	2	3	3	3	2	1
	Bekő Vilmos	1	1	2	1	1	1	1	3	2	1
5	Benedek Máté		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Bezsilla László	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1
	Bielcsik Béla	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2
	Blechner Zoltán	3	4	3	4	4	4	2	3	4	2
	Bretz Valér	1	1	2	1	1	2	2	1	2	1
10	Cholnoky Győző	2	3	3	1	2	3	3	2	1	1
	Csillag Sándor		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Erdős László	3	2	3	3	2	3	3	2	2	1
	Fellner Tibor	1	3	3	3	2	2	3	2	1	2
	Fendrich Imre	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
15	Ferdinándy Géza	1	2	2	1	1	2	2	2	1	1
	Fleischner Ferenc	2	2	3	3	3	3	3	1	2	1
	Furmann Ágost	1	3	3	3	3	3	3	2	1	1
	Gedeon László	1	1	1	1	1	2	2	3	fm	1
	Gertler Tibor	3	3	4	3	2	3	3	2	3	1
20	Gundy Jenő	2	2	3	2	3	3	2	2	2	1
	Grisza László	2	4	4	4	3	3	3	2	2	2
	Helbing László	2	3	3	2	2	3	2	2	2	1
	Herceg Miklós	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
	Holly Antal	2	3	3	3	2	3	3	2	1	1
25	Horváth Béla	1	2	2	1	3	3	2	2	2	1
	Kandel Győző	3	3	3	3	2	3	3	3	3	1
	Keleti László	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Krausz Béla	3	4	4	3	3	4	4	3	2	2
	Krieser Jenő		k	i	m	a	r	a	d	t	
30	Kukorelly Tibor		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Künstler Zoltán	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
	Lichtenstein Lázár	1	2	2	3	1	3	3	3	2	1
	Markóczy Guidó	1	1	2	1	1	2	1	2	2	1
	Márkus Imre	3	2	3	3	2	3	3	2	3	2
35	Mikó Balázs	2	3	3	3	2	3	2	1	1	1
	Molnár Béla	2	3	4	3	2	3	2	2	1	1
	Németh Árpád	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
	Nősner Vilmos	1	3	3	3	2	3	3	3	3	2
	Pásztor Béla	2	2	2	3	3	3	3	3	2	1
40	Petz Endre	1	2	1	2	1	2	2	2	2	1
	Popper Ernő	2	2	2	3	2	3	2	2	3	1
	Radó Ferenc	2	2	3	2	2	3	2	3	2	1
	Reysser Ottó	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2
	Rostás Miklós	2	2	2	3	3	3	1	2	1	1
45	Salczmann Miklós	2	3	3	3	2	3	2	3	3	1
	Sandl István	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1
	Scheitzner Károly	2	3	2	3	2	3	2	2	1	1
	Stefanits Lajos		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Stern Vilmos	3	4	4	3	3	3	3	3	3	2

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
50	Szafranszky János		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Szantner Pál	2	3	3	2	3	3	3	2	2	2
	Szeiler Károly	1	3	3	2	3	3	2	2	1	1
	Szerencse Dezső	1	3	3	3	3	3	3	2	2	2
	Tonhauser Gyula	3	3	4	4	4	3	3	3	3	1
55	Török Béla	3	2	2	3	2	3	2	2	2	1
	Uhlig Kamilló	1	3	3	3	3	3	3	2	3	1
	Vállai Gyula	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
	Weinstock Jenő		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Weisz Imre	4	4	4	4	3	4	4	4	3	2
60	Wieselmann Tivadar ism.	3	3	4	3	3	3	3	3	2	2

I. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Adorján László	1	3	3	3	3	2	2	3	2	2
	Ádám János	2	2	2	1	1	1	2	2	1	1
	Baik László	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1
	Balázs Aladár	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2
5	Besse Károly		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Beutel Zoltán	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Bielek László		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Bley Miklós	1	3	3	2	3	2	1	1	2	1
	Bodó Géza	2	3	3	3	3	4	3	3	3	2
10	Borbás Gyula ism.	3	4	4	4	3	4	4	3	2	1
	Breuer Simon	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1
	Csákány Béla	3	4	4	4	4	4	4	2	2	2
	Dénes Ferenc		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Durmann Ede	1	3	3	3	3	3	3	1	1	1
15	Edvi Illés Attila	2	3	4	4	3	3	3	3	2	1
	Ferpász Béla	1	3	3	2	2	3	1	2	fm	1
	Fichs Rezső	2	4	4	4	3	3	2	2	2	1
	Fragstein Béla	3	3	4	4	3	4	3	1	3	2
	Grünwald Lajos			m	e	g	h	a	1	t	
20	Gyulai Gyula ism.	1	3	3	2	2	2	3	3	1	2
	Halász Imre	1	3	3	3	3	2	3	3	2	1
	Handelsmann Frigyes ism.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Herzog László	2	3	3	3	3	3	2	2	2	1
	Hlavács Géza	2	3	3	3	3	3	2	3	2	1
25	Illyés László	2	4	4	4	3	4	3	1	fm	1
	Kajdacsi Ferenc	2	3	3	2	2	3	2	2	2	1
	Kelchen Rezső	1	2	2	1	1	1	1	1	2	1
	Klein József		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Krausz Jenő		k	i	m	a	r	a	d	t	
30	Kubányi Imre		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Kürti Béla		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Lakatos György		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Landherr Jenő	3	2	3	3	3	3	3	3	3	1
	Majsai János		k	i	m	a	r	a	d	t	
35	Milch Mór	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Nagy Lajos	3	4	4	4	3	4	4	4	3	1
	Nébel István	3	3	3	3	3	3	2	3	1	1
	Orbán Antal	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Pálfi Géza	3	3	3	2	2	3	3	3	2	1
40	Peszt Ferenc	3	4	4	3	3	4	4	2	2	2
	Poór Pál	1	2	2	1	1	1	2	1	2	1
	Princz Dezső	2	2	3	2	2	2	3	3	1	1
	Pusztay József	2	2	3	2	2	3	2	2	2	1
	Reichenthál Emil	3	4	4	4	4	4	4	2	3	1
45	Ringwald Béla		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Rusznák József	3	2	2	2	2	3	3	3	1	1
	Rytkó Lipót	3	3	3	3	3	3	2	3	1	2
	Schwarz Vilmos	3	4	4	4	3	4	4	2	3	1
	Seiden Zoltán	3	3	3	3	3	2	3	3	2	1

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
50	Skaloud Ferenc	2	3	3	3	2	3	3	2	2	1
	Smékal József	2	3	3	3	3	4	3	3	3	1
	Szabó József	3	2	2	3	2	1	1	3	2	1
	Szakmáry Miklós		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Szegő Ernő	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
55	Székely Miklós	3	4	4	4	3	4	4	2	2	1
	Szilágyi Ödön	1	3	3	1	2	3	3	2	3	1
	Varga Győző	3	4	4	4	4	4	3	3	2	1
	Weisz Tibor	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
	Weiszhausz Imre		k	i	m	a	r	a	d	t	
60	Wojtitczky Imre	3	4	4	4	4	4	4	4	3	2
	Wojtitczky Jenő	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2
	Wolszky Sándor	1	2	3	2	2	2	1	1	1	1

I. C. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Andra Elemér	3	3	3	2	3	3	3	3	1	2
	Ábrahámson Márton	3	3	3	1	2	2	3	3	3	1
	Balázs László	3	3	3	3	3	2	2	3	3	1
	Beke János	3	3	4	3	3	3	3	2	2	2
5	Bódogh János	3	3	3	3	2	3	3	2	3	1
	Czvitkovics Sándor	1	2	3	1	1	1	2	2	2	1
	Debreczeni János	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2
	Duka Elemér ism.	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Engel József	3	4	4	3	4	4	4	3	3	2
10	Farkas Ferenc	1	3	3	2	3	3	3	2	2	1
	Feiner Jenő ism.	3	3	3	2	2	3	4	3	2	2
	Fischer István	3	3	3	2	2	3	3	3	3	1
	Garbucz József	3	4	4	3	4	3	2	3	1	2
	Gerstenbrein József	3	3	4	3	3	2	2	2	1	1
15	Haas Antal	2	2	3	3	2	2	2	2	2	1
	Héger Ferenc	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
	Héray Andor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Hirsch Ferenc	3	3	3	2	2	3	3	2	2	2
	Hoffmann Albert ism.	1	3	3	3	2	2	2	2	2	2
20	Hunfalvy Lajos	1	1	2	1	1	2	2	2	1	1
	Kántor Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Kelemen János	2	3	3	2	3	3	3	3	3	2
	Kohn Pál	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2
	Lauber József	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
25	Lipthay János	3	3	4	4	4	4	4	2	2	1
	Mészáros Dezső	1	3	3	3	2	3	2	2	2	2
	Mohos Ernő	2	2	3	2	1	1	2	3	2	1
	Nagy Balázs ism.	2	3	3	3	2	3	3	2	2	1
	Ondó Lajos	2	4	4	4	4	3	3	2	2	2
30	Orován Egon	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Ráday László	2	2	2	3	3	2	3	2	3	1
	Reiner Dezső	1	2	2	2	2	2	2	3	2	1
	Ritzel József	1	1	1	1	2	1	2	3	2	1
	Rottmann Márton	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
35	Schreiber Gyula	2	4	4	4	3	4	3	2	3	2
	Schwartz Gyula	2	2	3	1	2	1	2	2	2	1
	Seewald Károly	3	3	3	2	3	3	3	2	3	1
	Skrobanek Ferenc	1	3	3	2	2	2	3	3	1	1
	Steiner Károly	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
40	Stefanics István	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1
	Stern József	4	4	4	3	3	4	4	2	3	2
	Strausz László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Svarcz István	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Szigeti Károly	2	3	3	3	2	3	3	3	2	1
45	Szilágyi Zoltán	1	2	2	2	2	2	2	2	fm	1
	Szücs Gyula	2	2	2	1	2	1	2	2	2	1
	Takátsy Dénes	2	2	2	1	2	1	1	2	2	1
	Udvarnoky András	1	3	3	3	3	3	3	2	2	1
	Ujhelyi Kálmán	3	3	4	4	3	4	4	2	2	2

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségten	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
50	Vadász Gyula	1	2	3	2	2	3	3	2	2	1
	Ványi Jenő	4	3	3	3	2	2	3	2	3	2
	Veidinger Mihály	3	3	4	3	3	4	3	2	2	1
	Weisz Alfréd ism.	3	2	2	2	2	1	2	2	2	1
	Weisz Sándor	1	1	1	2	2	2	2	2	2	1
55	Weiszhaus Fülöp	3	3	3	4	4	4	4	3	3	2
	Wilk Kamill	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1
	Zacharia Gyula	2	1	2	1	1	2	2	2	2	1
	Zőhrer Ferenc	3	3	3	3	3	3	2	3	1	1
	Zsoldja László	1	2	2	2	2	1	1	2	1	1

II. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Almásy Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Bakos György	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2
	Bielek Gábor	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Fábián Imre		k	i	m	a	r	a	d	t	
5	Fendrich Arnold	3	3	2	3	2	3	3	2	2	1
	Ferencz Lajos		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Folkmann János	1	2	1	1	1	2	2	2	1	1
	Fritz Tibor	2	3	3	3	2	3	3	3	2	1
	Fürcht Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
10	Gencsi Pál	2	2	1	1	1	1	2	3	1	1
	Gertler Győző	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Géber Miksa	vi	zs	gá	lat	lan		m	a	ra	dt
	György Árpád	2	3	3	3	3	4	3	3	2	1
	Hirsch Imre	3	3	3	3	2	2	3	3	3	1
15	Hofbauer Sándor	1	3	2	3	2	1	2	2	1	1
	Horner Imre	3	3	1	3	3	2	3	2	1	2
	Kalina Mihály	2	3	3	4	3	4	2	3	2	1
	Kárpáti Zoltán	1	2	2	1	2	3	3	2	2	1
	Kégl László	1	2	1	1	2	2	2	2	2	1
20	Klein György	1	3	1	1	1	2	3	3	2	1
	Koren Károly	2	4	4	3	3	4	4	3	1	2
	Köröndi Ödön	2	3	2	3	3	2	2	2	1	2
	Kulcsár István	3	2	2	3	2	3	3	3	3	1
	Lakos Ferenc	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1
25	László Gyula	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1
	Markovics Rezső	1	3	3	4	3	3	4	3	2	1
	Mérő József	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Német Lajos	2	3	3	2	2	3	2	3	1	1
	Porges István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
30	Pressburger Gyula	3	4	4	4	3	4	3	3	2	1
	Rákosi Ottó	2	3	3	3	2	3	3	2	3	2
	Reismann László	3	3	3	2	2	3	3	3	1	1
	Reitzer György	2	2	1	2	2	3	3	3	3	1
	Stein Marczel	3	2	2	1	2	2	3	1	2	2
35	Stern Árpád	3	3	2	3	3	3	3	3	3	2
	Sulyák István	1	3	3	2	2	3	2	3	2	1
	Szabadi Elemér	1	1	2	2	2	2	2	2	1	1
	Szél Pál	3	3	3	3	2	4	4	3	2	1
	Tanka László	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1
40	Tauszig Nándor	3	3	2	3	2	3	2	3	2	2
	Tóth Elemér	3	3	3	3	3	3	2	3	1	2
	Vigh Viktor	2	3	3	2	2	3	3	2	1	1
	Wittek Tibor	2	3	2	3	3	3	3	2	2	1

II. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Bendzsel Ferenc		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Benecsek Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Bodó Endre	3	3	2	3	2	2	3	1	3	1
	Brestyánszky Tibor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	Bukovics Ödön	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Czinner Lajos	2	3	3	3	2	3	3	2	1	2
	Fábián László	3	3	3	2	3	3	3	2	2	1
	Fekete László	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1
	Feuer Gusztáv	1	2	2	1	2	1	1	1	1	1
10	Follmann Dénes	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1
	Fritsch Árpád	2	2	3	1	3	3	4	2	2	2
	Herceg László	1	1	1	1	2	2	3	1	2	1
	Huszár Sándor	3	3	4	3	3	4	4	2	1	2
	Jerga István		k	i	m	a	r	a	d	t	
15	Kampis Lajos	2	2	3	2	2	3	2	2	1	1
	Kartschocke Antal	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
	Kirschner Endre	1	3	3	3	3	4	3	2	2	1
	Kiss Lajos	3	2	2	3	2	3	3	2	3	2
	Kleinmann Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
20	Komáromy Zoltán	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	König Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Loch Lajos	1	1	1	1	1	2	2	1	1	1
	Lőwy Sándor	2	1	2	2	2	2	3	1	2	2
	Marton Szilárd	2	3	3	2	2	2	1	2	2	1
25	Meilinger Sándor	3	3	4	3	3	4	3	2	1	2
	Mingovits Dezső	2	3	3	3	3	3	2	2	1	1
	Molnár Kálmán	2	3	3	3	3	3	3	2	2	1
	Mundy Károly	1	2	2	1	1	2	1	1	1	1
	Ochs Oszkár	1	1	2	3	2	3	3	2	2	2
30	Ozoray József	3	3	4	3	3	4	4	2	2	2
	Puhr László	2	3	3	3	2	3	3	2	2	2
	Rosenberg Béla	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Rusznyák István	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
	Sandl László	2	2	2	1	1	2	2	1	1	1
35	Schönfeld Árpád	2	2	3	1	3	3	3	2	fm	1
	Schönfeld József		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Steiner Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Szelőczey Dénes	2	3	3	3	2	2	2	2	2	1
	Szovik János	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
40	Timkó László	2	1	2	2	2	1	1	2	1	2
	Ungár Zoltán	3	2	2	3	3	2	3	2	1	2
	Ursits Dezső	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Varga Gyula	1	1	2	2	2	1	2	2	1	1
	Veress István	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1
45	Vigadi Vilmos	2	3	3	3	2	2	2	2	1	2
	Wenk Benedek		k	i	m	a	r	a	d	t	

II. C. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Bartalos Béla	2	2	2	2	2	1	1	1	2	1
	Bärnkopf Pongrác	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
	Bercsényi Tibor	3	3	2	3	3	2	3	3	3	1
	Berta Károly	2	2	2	2	1	2	1	2	2	1
5	Demeter László	3	3	3	3	2	4	3	3	2	2
	Fodor László	2	1	2	2	1	2	1	2	2	1
	Frank Miklós	3	3	2	3	2	2	2	3	2	1
	Gál Elemér	3	3	4	4	3	3	3	3	3	2
	Grünfeld Andor	4	4	4	4	3	3	3	3	3	2
10	Halász István	3	3	2	3	2	2	1	2	2	1
	Hornstein István	3	3	2	4	3	3	3	3	1	2
	Hornyák István	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Horváth Imre	3	2	3	3	2	3	2	3	2	1
	Jankó Antal	1	2	2	2	2	2	2	3	2	1
15	Kácser Jenő	3	3	2	3	2	3	3	3	2	1
	Kádár Sándor	2	2	2	3	2	2	2	2	3	1
	Kepes Tibor	2	3	2	3	2	3	3	3	3	1
	Kartal Vilmos	2	3	4	3	2	4	4	3	3	1
	Kójer Károly ism.	2	3	2	1	3	3	2	1	fm	1
20	Komáromi Gyula	2	2	1	2	2	2	1	2	2	1
	Komáromi Sándor	3	3	3	3	2	3	3	3	3	2
	Kosztka Árpád	2	2	2	2	1	2	2	3	2	1
	Kovács Lajos		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Maszlay János	3	3	3	3	2	2	2	3	fm	2
25	Maurer János	3	3	4	3	2	3	3	3	2	1
	Miesz Béla	1	3	4	2	2	2	2	2	2	1
	Mihályffy Árpád	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1
	Müller Ferenc	1	3	3	2	2	2	3	3	2	1
	Pelle János	3	3	2	3	3	2	3	3	2	2
30	Poller Ferenc	1	3	2	3	3	3	3	3	2	1
	Prokle Lajos	3	3	3	4	3	3	3	3	3	2
	Rajcsinesz János	3	4	3	4	3	3	3	3	3	1
	Richter Lajos	3	3	4	3	3	3	3	3	1	1
	Schrenczel Sándor	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2
35	Sölétromos István	1	3	3	2	2	1	3	3	2	1
	Springer István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Stancer Viktor	2	3	3	3	2	3	2	3	1	2
	Stepán Ferenc	1	3	3	3	3	3	3	2	2	1
	Sulyok Elemér	1	2	2	3	2	2	2	3	3	1
40	Székely László	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Vaday László	1	1	2	2	2	2	2	3	2	1
	Vrabely Béla	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Weisz Béla	4	4	4	4	3	3	3	3	1	1

II. D. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Term.-rajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Szépírás	Testgyakorlás	Magaviselet
	Abelsberg Zoltán	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Ádám György	3	2	3	3	3	3	3	3	fm	1
	Balázs Ernő ism.	3	3	3	3	3	4	3	3	2	1
	Balázs György	3	2	2	3	1	2	3	3	2	1
5	Biszterszky Dezső ism.	2	2	3	3	2	3	3	2	2	1
	Bőhm Béla ism.	3	3	3	3	1	3	3	3	2	1
	Bőhm Nándor ism.	3	2	3	3	2	3	3	3	2	1
	Csapó Ferenc	2	2	2	2	1	3	3	3	2	1
	Czeglédi József	1	1	1	2	2	3	2	2	2	1
10	Dedinszky János	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1
	Ferstl Mihály	2	2	3	4	2	3	3	2	3	1
	Fray Béla	4	2	3	3	3	3	3	2	3	1
	Geleszka István	1	2	3	2	3	2	3	2	2	1
	Hajós György	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1
15	Harmat Pál	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Jelen Gyula ism.		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Keczer Béla	1	2	3	3	2	3	2	1	2	1
	Keszler Sándor	3	3	3	4	3	3	3	3	3	2
	Kintzler László	2	2	2	3	1	2	3	3	2	1
20	Koós István	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1
	Kulka János	3	3	3	3	3	2	3	3	3	1
	Léderer József	3	2	3	3	2	2	3	3	2	1
	Lendvay András	1	2	2	2	1	3	2	2	2	1
	Longhy Sándor	2	2	2	3	2	3	2	3	3	1
25	Meisels Árpád	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Mészáros Géza	2	3	3	3	3	3	3	2	3	1
	Mohos Dezső	3	3	3	3	2	3	2	3	2	1
	Moschák Károly		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Nagy László	1	1	1	2	1	2	2	2	2	1
30	Nolipa Károly	1	1	2	3	2	3	3	3	1	1
	Pichler Ede	1	1	1	2	2	2	2	2	2	1
	Roszinszky Emil	2	2	3	3	3	2	3	3	2	1
	Schwarz Jakab ism.	3	2	2	3	2	2	2	3	3	2
	Skrasek Antal	1	3	3	3	3	2	2	3	3	2
35	Straube Sándor	2	3	3	3	2	3	3	3	3	2
	Szabó Kálmán	1	1	2	2	1	2	1	2	2	1
	Sygall Ottó	4	2	2	2	3	3	3	3	fm	2
	Tóth Ferenc	2	2	3	3	2	3	2	2	2	1
	Ujhelyi László	2	2	3	3	2	2	2	3	1	1
40	Veres István ism.	2	3	3	3	3	3	4	2	2	2
	Weisz Béla	3	3	4	4	4	3	4	3	2	1
	Weisz László	3	2	1	3	3	3	3	3	3	1
	Winter Jenő	3	1	1	3	3	2	2	3	3	1

III. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Adorján Ernő	1	2	3	3	3	2	3	3	2	1
	Balla Miksa	2	2	3	3	3	3	3	2	1	2
	Balogh Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Bercsi Antal	2	2	3	3	2	2	2	3	1	1
5	Birnfeld László	2	2	4	3	3	3	3	3	2	2
	Buschor István	1	2	3	3	3	3	3	2	1	1
	Dóra György	1	3	4	4	3	3	2	3	2	2
	Farkas György	v i	z s	g á	l a	t l	a n		m a	r a	d t
	Feiermann Pál	1	2	2	3	1	2	1	2	3	1
10	Garfunkel Henrik	1	2	2	2	3	2	2	3	2	1
	Glaser Ferenc	3	3	4	3	3	3	3	3	2	1
	Görög Armin	1	2	3	2	2	2	2	2	2	1
	Heinzmann Ágost	1	2	3	1	2	3	3	3	3	1
	Jakab Antal	1	3	3	2	3	3	3	2	1	1
15	Kandel Zoltán	2	2	3	3	3	3	2	3	3	1
	Kapuszta Károly	2	1	2	2	2	2	1	1	1	1
	Klingenfeld Lajos	3	3	4	4	3	3	3	3	2	1
	Kőváry János	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Lengyel László	1	1	3	3	2	2	1	2	fm	1
20	Lukáts Dénes		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Máris János	1	3	4	4	2	3	3	3	3	2
	Molnár Dezső	2	2	3	3	2	2	3	3	fm	1
	Mózes Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Paulitsek Kálmán	2	2	3	3	3	3	3	1	1	1
25	Pfeifer Zoltán	2	2	3	3	1	3	2	3	2	1
	Pogány Tibor	1	2	3	2	1	2	3	2	1	1
	Polgár Gyula	3	2	3	3	3	2	3	3	3	1
	Róth Pál	3	3	4	4	3	3	3	4	3	1
	Sándor László	2	2	3	2	3	3	2	1	3	1
30	Sohr Imre	3	3	3	3	3	3	2	3	2	1
	Stoll Jenő	1	2	2	2	2	2	2	1	2	1
	Szalai Tibor	3	3	3	3	3	3	3	2	1	1
	Székány István	3	3	4	3	2	3	3	4	2	1
	Takács Pál	1	1	3	3	2	3	3	3	3	1
35	Tapai László	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1
	Vállai József	2	1	2	2	2	2	2	2	1	1

III. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Botos István	2	3	3	2	3	4	3	3	2	1
	Breuer Béla	1	2	2	2	2	3	2	2	2	2
	Darányi Rezső	1	3	3	4	2	3	3	3	fm	1
	Dévény Andor	1	2	1	2	2	2	2	2	2	1
5	Egerváry László	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Eisler Ferenc	3	3	3	2	2	3	3	4	3	1
	Erdős Sándor	3	3	3	2	3	3	3	3	1	1
	Fischmann László	3	3	3	2	2	3	3	3	2	1
	Goldblatt Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
10	Halász István	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Házy Ferenc	1	2	2	2	1	2	3	3	2	1
	Héczey Nándor	3	3	4	4	3	3	3	4	3	2
	Illés Géza	1	2	3	3	2	2	2	3	1	1
	Jónás Ernő	3	3	4	3	3	3	3	3	2	1
15	Kinizsi Sándor	1	1	2	2	2	2	1	1	2	1
	Kohut Jenő	3	3	4	2	3	3	3	4	3	1
	Krummer Géza	3	3	3	3	3	2	3	2	fm	1
	Láng István	1	2	2	2	1	2	1	2	3	1
	Leipold Lajos	1	2	2	2	1	2	2	1	2	1
20	Leitersdorfer Ármin	2	2	2	2	3	2	3	2	1	1
	Lichtenstein Izidor	1	3	3	2	3	3	3	3	2	1
	Machovits László	2	3	3	2	2	3	3	3	1	1
	Onciu György	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Sárváry Imre	2	3	4	3	2	3	3	2	1	1
25	Schleisz József	2	3	4	3	3	3	3	3	2	2
	Schwartz Sándor	3	2	3	2	2	3	3	2	3	1
	Semler Ernő	2	2	3	3	1	3	3	3	2	1
	Székely Kálmán	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Szimonovits Endre	2	2	1	1	1	2	2	2	fm	1
30	Taub Béla	2	2	2	2	1	3	2	3	2	1
	Tretthán Béla	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1
	Versitz Gyula	1	1	2	2	1	3	1	2	2	1
	Vértes Gyula	2	3	4	3	3	3	3	4	3	2
	Wagner Vladimir	2	3	3	2	2	2	3	3	1	1
35	Weisz Zoltán	2	2	3	2	3	3	3	3	2	1
	Wendauer Tibor	3	3	4	3	3	3	3	4	3	2
	Zacher Endre	1	3	3	3	2	3	3	3	2	1

III. C. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Test-gyakorlás	Magaviselet
	Balkó Illés	2	3	4	3	3	3	3	3	2	1
	Bernáth Henrik	2	3	3	2	3	2	2	2	2	1
	Braun Károly	2	3	3	3	3	3	4	3	3	1
	Buxbaum Jenő	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
5	Deutsch Miklós	3	4	4	3	3	4	3	3	2	1
	Deutsch Sándor	vi	zs	gá	la	tl	an		ma	ra	dt
	Dirner János	1	2	3	2	2	3	2	2	2	1
	Eisler László	3	3	3	3	2	3	3	3	3	1
	Engelmann István	3	3	4	3	3	3	3	3	3	2
10	Fodor Géza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Fodor István	1	2	2	2	2	2	1	2	1	1
	Frank Sándor	2	3	3	3	3	3	3	4	1	1
	Gyémánt Árpád	2	2	2	3	2	3	2	2	2	1
	Hábel Tibor	1	3	2	3	2	2	2	3	2	1
15	Holstein Sándor	3	2	2	2	3	2	3	3	2	1
	Hribál Antal	1	2	3	3	3	3	3	3	2	1
	Kádár István	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Kemenes Endre	2	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Kiszely József	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
20	Kovács János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Krassonitz István	2	3	3	4	3	3	3	3	2	2
	Krausz Béla	3	3	3	3	3	4	3	3	3	2
	Kupits János	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Kuvanek Béla	1	3	4	3	3	3	3	3	2	1
25	Liebermann Lajos	1	2	2	1	3	2	1	1	2	1
	Mezey József	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Nagy Károly	1	2	2	1	1	2	1	2	1	1
	Neumann József	1	2	2	1	3	3	2	2	2	1
	Popovics Mihály		k	i	m	a	r	a	d	t	
30	Renner Károly	2	3	3	4	2	3	3	3	3	1
	Rozenzweig Manó	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Simon Jenő	1	2	3	3	1	2	3	2	3	1
	Schwartz Gyula	2	3	3	2	3	3	3	3	3	2
	Schwartz László	3	4	4	3	3	3	3	2	2	2
35	Skafszky László	1	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Steiner Mihály	1	2	3	1	2	3	2	2	2	1
	Sternberg Béla	3	3	4	3	3	4	4	3	2	2
	Széll Tivadar	vi	zs	gá	la	tl	an		ma	ra	dt
	Varga Dénes	1	3	3	3	3	3	2	3	2	1
40	Villányi Gyula	1	3	3	2	3	3	3	3	2	1

III. D. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Földrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Test-gyakorlás	Magaviselet
	Bergl Béla	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1
	Bessenyei László	2	3	3	3	3	3	2	2	2	1
	Bolgár Miklós	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Boros Ferenc	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3
5	Csanádi László		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Csaplár Jenő	1	2	3	2	2	2	2	2	fm	1
	Eberhardt József	2	4	4	4	3	4	3	3	1	2
	Faragó Andor	3	3	2	3	2	3	3	3	3	1
	Fleischer Sándor	3	3	3	4	3	3	4	4	fm	3
10	Geiringer József	3	3	3	3	2	3	3	3	2	1
	Grünwald Menyhért	2	3	2	2	2	3	3	3	3	1
	Gutwillig Sándor	2	2	1	1	2	2	2	2	fm	2
	Huszlicska László		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Jakab Ferenc		k	i	m	a	r	a	d	t	
15	Kácsor Lajos	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1
	Koller Kálmán	2	2	2	3	2	2	1	2	2	1
	Lantos Géza	2	3	3	4	3	3	3	3	3	2
	Ledovics József	2	3	3	3	3	3	4	3	3	2
	Méhes Árpád	2	4	4	4	3	4	3	3	3	2
20	Molnár Ferenc	1	3	3	4	3	4	4	3	2	2
	Móri Károly	1	3	3	4	3	3	3	3	2	1
	Moshak András		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Nemcsik Ferenc	2	3	3	4	3	3	3	3	3	1
	Neumann Tivadar	2	2	3	3	3	3	3	2	2	1
25	Német József		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Omelka Ferenc	3	2	3	3	3	3	3	3	2	2
	Pálfi Mihály	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1
	Páris György		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Sárga Dezső ism.	3	3	3	3	3	3	4	2	2	1
30	Schaffer Oszkár ism.	1	2	2	1	2	2	2	1	fm	2
	Schiller Rezső	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Schönwald Ferenc	3	3	3	2	3	3	2	3	1	1
	Solt Elemér	2	2	1	2	1	1	2	2	2	1
	Stark Miklós ism.	3	3	3	2	3	3	3	2	2	1
35	Steiner Adolf	3	2	3	3	3	3	3	3	2	1
	Szegő László	3	3	2	3	3	3	3	3	3	1
	Teschner Rezső	3	2	2	1	2	2	3	3	2	1
	Teszársz Géza	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Thúróczy Pál	3	3	3	4	3	4	4	3	2	1
40	Zeiger Jenő	4	4	3	4	3	4	4	4	fm	2

IV. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Adler Simon	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Antal Béla	1	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Balogh Sándor	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Bán Kálmán	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
5	Berényi István	3	3	3	3	3	3	3	4	1	2
	Blatt Géza	1	2	3	2	2	2	2	2	2	1
	Blau Tivadar	2	3	3	2	3	3	3	3	3	1
	Bukovics Tibor	1	2	2	2	2	3	2	2	2	1
	Bukta József	1	3	2	2	2	3	2	2	1	1
10	Castelli Zsolt	1	3	3	2	3	3	2	2	1	1
	Dietzl László	3	3	3	3	3	3	2	2	1	2
	Éder Bertalan	2	3	4	3	3	4	4	3	2	2
	Fritsch Antal	1	1	3	2	2	2	3	2	1	1
	Gregorius Nándor	1	2	3	2	2	2	3	2	1	1
15	Grósz Miklós	2	3	4	3	3	3	3	2	3	2
	Grünhut Béla	vi	zs	gá	la	tl	an		ma	ra	dt
	Guttmann Árpád	1	2	2	1	1	3	2	2	2	1
	Gyomlay Béla	1	3	3	3	3	3	3	2	3	2
	Hoffmann Árpád	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
20	Imhof Árpád	1	3	3	2	2	3	3	3	3	1
	Jakubovics Jenő	1	3	3	2	2	3	1	2	2	1
	Jancsó Kálmán	2	2	3	3	3	3	3	2	1	2
	Kárász György	1	3	3	3	2	3	4	2	2	1
	Kis Elek	3	3	3	2	3	3	3	3	1	2
25	Kleinmann Tibor	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
	Klopfer Mihály	2	2	3	2	2	3	3	3	3	1
	Kovács József	1	3	3	3	2	3	3	2	2	1
	Kozsik Lajos	1	3	3	3	2	2	3	2	2	1
	Langfelder István	3	2	3	3	3	3	3	3	1	1
30	Lovaghy István	2	3	4	3	3	3	4	2	1	2
	Mandl Endre	3	3	3	2	3	4	4	4	3	1
	Marton Alajos	2	3	3	2	3	3	3	3	2	2
	Nébel Béla	1	3	3	2	3	3	3	2	1	1
	Onciu Tódor	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1
35	Ondrejovits Arisztid	1	2	3	2	2	3	3	3	2	1
	Pál Henrik	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Pirovits Zoltán	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1
	Püspöky Ferenc	1	3	3	3	3	3	3	2	1	1
	Romhányi István	2	3	3	3	3	3	4	3	1	1
40	Sándor Győző	3	3	3	3	3	3	3	2	3	2
	Schönfeld László	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
	Spisák Béla	2	3	3	2	3	3	4	3	1	2
	Strammer Ervin	2	3	3	3	2	3	3	3	3	1
	Strammer Tibor	1	3	2	2	2	2	2	2	2	1
45	Szarvas Sándor	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Vadász Géza	2	3	3	3	3	3	4	3	1	2
	Weisz Jenő	3	3	3	2	3	3	2	3	1	1
	Wolfner Károly	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1

IV. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Aczél Miklós	3	2	3	2	3	3	3	2	1	1
	Balog Antal	3	3	3	2	3	3	3	2	1	2
	Berán Sándor	2	3	3	3	2	3	2	2	3	1
	Binder László	1	3	3	4	3	4	4	3	1	2
5	Borbás László	2	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Bossányi Leó	3	3	4	4	3	3	3	3	1	2
	Braun Géza	3	3	4	3	3	3	4	3	3	2
	Breuer Lajos	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1
	Csákány Zoltán	3	3	3	4	4	4	4	3	2	2
10	Csáky Alfonz gróf	1	2	3	4	3	3	4	3	3	1
	Fekete István	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Fejes István	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Friml Géza	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1
	Grünfeld Ernő	1	1	1	1	1	2	1	2	1	1
15	Gyurcsovics József	3	3	3	3	4	4	3	2	1	2
	Heinzmann István	2	3	3	3	3	2	3	3	3	1
	Horti Károly	3	3	3	3	3	3	4	3	2	2
	Ivánszky Imre	1	2	3	3	2	2	2	2	2	1
	Kerekes György	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20	Klein Ákos	1	3	3	3	2	3	2	2	2	2
	Kohn József	3	2	3	3	3	3	2	3	1	2
	Komássy Tivadar	3	3	3	4	3	4	3	3	2	2
	Lantos Géza	3	3	4	3	3	3	4	3	2	2
	Lindtner Attila	1	3	2	3	2	4	4	3	3	2
25	Lusztig Aladár		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Mayer Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Mészáros Károly	1	1	2	2	1	2	2	1	1	1
	Molnár Kálmán	2	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Molnár Tivadar	1	1	2	3	2	3	2	2	1	1
30	Müller Antal	3	3	3	3	3	3	2	2	2	1
	Neu László	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1
	Pajor László	1	3	3	3	3	3	2	3	1	2
	Paszternák Zoltán		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Poltz László	1	2	3	3	3	3	3	2	1	2
35	Pózner Vilmos	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1
	Radó István	3	3	3	3	3	3	3	3	1	2
	Révász Jenő	1	2	2	2	3	3	3	2	1	2
	Rózsa András	1	2	2	3	2	3	2	2	1	1
	Scheibel Béla	3	2	3	3	3	3	2	3	1	1
40	Schul Jenő	3	3	3	2	2	3	2	3	2	1
	Steiner Imre	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Szilágyi László		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Vigadi László	2	3	3	3	4	3	3	3	3	2
	Volenter István	2	3	4	4	4	3	4	3	2	1
45	Wahl Andor	2	1	2	3	1	2	3	2	2	1
	Weisz Károly	2	3	3	2	3	2	3	3	2	1
	Weisz Sándor	2	2	2	1	2	2	2	1	2	1

IV. C. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Berta Vilmos	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Binder Nándor ism.	3	3	3	3	3	2	2	2	1	2
	Braun Arthur	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Braun Sándor		k	i	m	a	r	a	d	t	
5	Bräuner János	3	3	4	3	3	2	3	3	2	2
	Deák József		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Eisemann Mihály	1	2	2	2	3	2	2	2	2	1
	Fellegi László	1	2	3	2	2	1	2	1	1	1
	Fleischner Rezső	3	3	4	2	3	3	3	3	3	1
10	Fränkel Imre	1	2	3	1	2	1	2	2	1	1
	Fürst Ede	3	3	3	2	3	2	2	3	3	2
	Fürst Márton	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Grünfeld Sándor	2	3	3	3	3	4	3	3	3	2
	Halász Sándor	3	3	4	4	3	3	3	2	2	2
15	Hornyák Nándor	1	2	3	3	3	2	2	2	2	1
	Ilia Lajos ism.	3	3	4	3	3	3	2	3	2	1
	Ilkovits Árpád	3	4	4	3	3	3	4	3	3	2
	Ivánka Béla	1	2	3	3	3	3	4	3	2	1
	Kertész Sándor	4	4	4	4	4	3	4	3	1	1
20	Klinghoffer Henrik	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Knapp József	3	2	3	3	3	3	3	2	3	1
	Langhammer László ism.	2	3	3	4	3	3	2	3	2	1
	Lámer Gyula	vi	zs	gá	lat	lan		m	a	ra	dt
	Lencse Mátyás ism.		k	i	m	a	r	a	d	t	
25	Lork Lajos	1	3	3	3	3	3	3	2	2	2
	Molnár Sándor	1	2	3	2	3	2	1	2	2	1
	Österreicher Olivér	2	3	3	2	3	2	2	2	2	1
	Palásthy István	1	1	3	3	3	2	2	3	2	1
	Pláner Ernő	1	2	3	2	2	1	1	2	2	1
30	Póser Béla	1	3	4	3	3	3	3	3	3	1
	Rácz Elek	2	3	3	3	4	3	3	3	2	1
	Richter Antal	vi	zs	gá	lat	lan		m	a	ra	dt
	Roboz István	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1
	Rosenstrausz Dezső	3	4	4	4	3	3	4	3	3	2
35	Róth Sándor	3	3	4	4	3	3	4	3	3	1
	Ruttkay Imre	1	2	3	3	3	2	2	3	2	1
	Schmack Károly	2	2	4	4	3	3	4	3	2	2
	Schönwald Imre	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Spitzer Jenő	1	2	2	1	2	2	1	2	2	1
40	Steiner Imre	3	3	3	3	3	3	2	3	2	1
	Sváb Dezső	3	2	3	3	2	3	2	3	3	2
	Szántó Elemér	1	3	3	3	3	3	4	3	2	1
	Tanner Béla	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
	Udvarnoki Béla	1	3	4	3	3	2	3	2	2	1
45	Vigner József		k	i	m	a	r	a	d	t	
	Weisz Árpád	3	3	4	3	3	2	2	3	2	1
	Weisz Dezső	2	2	3	3	2	2	1	1	2	1
	Zéman Richard	1	2	3	3	3	2	3	3	2	1

V. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló: Irodalom	Gör.-pótló: Rajz	Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Balla Mihály	2	3	3	—	3	1	3	3	2	3	fm	2
	Beretvás Endre	1	2	3	—	3	3	3	2	1	3	1	1
	Bihari László	1	1	2	—	1	2	1	1	1	2	2	2
	Braun Kálmán	1	2	2	2	—	—	2	2	2	3	1	1
5	Csapó Géza	3	3	3	3	—	—	3	2	3	3	3	2
	Dóra Miklós			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Erdélyi József	1	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2	1
	Fényes György	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	3	2
	Follmann Jenő	1	2	2	2	—	—	2	1	1	1	1	1
10	Földvári Ernő	1	3	3	—	3	1	3	3	3	3	2	1
	Gaál György	1	2	2	—	1	1	1	2	1	2	3	2
	Gász József	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	1	1
	Göndör Lajos	1	2	2	—	1	1	2	2	2	3	2	1
	Guzmann Marcell	3	3	3	—	3	3	2	3	3	3	1	2
15	Gyurkovits Tibor	1	2	2	—	1	1	2	1	2	2	2	1
	Kemény Gyula	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	1
	Kónya Sándor	1	2	2	2	—	—	2	2	2	3	1	1
	Kölber Jenő	1	3	3	—	2	3	2	3	1	3	3	1
	Kugler Sándor	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
20	Mayer Gyula	1	1	2	2	—	—	2	1	1	1	3	1
	Mingovits István	2	3	3	—	2	1	2	2	3	3	1	2
	Molnár Szevér	2	3	3	—	2	3	3	3	2	3	1	1
	Palasovszky Ödön	1	1	1	—	1	1	1	2	1	3	2	1
	Paschkesz Andor	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	2
25	Pojlák József	3	4	3	—	3	4	3	3	3	3	3	2
	Potocky Kálmán	1	1	2	2	—	—	1	1	1	1	1	1
	Rostás Kálmán	1	2	2	2	—	—	2	1	2	3	1	1
	Schindelek Ferenc	1	3	3	—	2	2	3	3	3	2	1	2
	Schulmann Mózes	2	2	2	3	—	—	2	2	3	3	3	1
30	Schwarcz Ernő	1	1	1	1	—	—	2	1	1	2	2	1
	Stobbe Ferenc	1	2	2	—	2	2	1	2	2	3	3	2
	Szárnovszky János	2	2	2	3	—	—	2	3	2	3	2	1
	Szeiler Emil	2	3	2	3	—	—	3	2	2	3	2	2
	Tekula György	1	3	3	3	—	—	2	2	2	3	fm	1
35	Zilzer László	2	2	3	—	1	3	2	2	1	3	1	1

V. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló: Irodalom	Gör.-pótló: Rajz	Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
	Bán Tivadar	2	2	3	—	2	3	3	3	2	3	2	1
	Csillag János	2	1	3	2	—	—	3	2	2	3	3	2
	Dubovitz Dezső	1	2	3	—	1	3	3	2	1	3	1	1
	Fehér József	2	2	3	—	2	3	3	3	3	3	2	2
5	Fejős Pál	2	2	3	—	1	3	4	3	1	3	fm	1
	Fischel László	2	3	3	—	2	3	2	3	1	3	fm	1
	Füzesséry Tibor	1	3	3	3	—	—	3	3	3	3	2	2
	Gregorius József	3	3	3	3	—	—	3	3	3	3	1	1
	Irás Béla	3	3	3	—	2	1	3	3	3	3	1	2
10	Kiszely Alajos	3	3	3	—	2	2	4	3	3	4	1	1
	Klingenfeld Károly	2	2	3	—	1	2	2	3	2	2	2	1
	Knoll József	2	1	2	3	—	—	2	2	3	3	3	2
	Komarik János			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Kovatsits Lajos	2	3	3	3	—	—	4	3	3	3	3	1
15	Kulka Zoltán	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	1
	Leidenfroszt István	2	2	4	—	2	2	3	3	3	3	3	2
	Leipold Elemér	2	2	3	—	3	3	3	2	2	3	1	1
	Lukács Lajos	1	2	3	—	3	2	2	1	1	1	fm	1
	Marczekits János	2	3	3	—	2	2	3	3	3	3	3	1
20	Neumann Aladár	1	3	3	3	—	—	2	3	2	3	2	1
	Nikolényi Dezső	2	3	3	3	—	—	4	3	3	3	1	1
	Paupert Oszkár	2	3	3	—	2	2	2	3	3	3	1	2
	Pillárik Béla	2	2	4	—	1	2	4	3	3	3	2	1
	Prohászka Adorján	2	2	3	2	—	—	3	1	2	3	3	1
25	Prső József	2	2	3	2	—	—	2	2	2	3	3	1
	Radó Jenő	1	2	2	—	1	2	1	2	2	2	1	1
	Róth Tibor	1	2	2	—	1	3	2	3	1	2	3	1
	Sághy Tibor			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Schöber Tibor	2	3	3	—	2	2	3	3	3	3	2	2
30	Schulcz József			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Schwartz Dezső	1	2	1	2	—	—	2	2	2	3	1	1
	Schwarczkopf Pongrác	2	3	4	—	2	2	3	3	3	4	1	1
	Szénássy Ferenc	2	2	2	2	—	—	3	3	2	3	2	2
	Takách Antal	1	3	3	—	3	2	3	3	3	3	2	1
35	Tóth Dezső	1	1	1	—	1	1	2	1	1	1	2	1

V. C. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pólló		Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz						
	Bárdos Tibor	2	2	3	—	2	3	3	3	2	2	2	1
	Blau Emil	2	2	2	—	2	2	2	2	2	1	2	1
	Dancz Sándor	2	2	3	1	—	—	2	2	2	2	1	1
	Deutsch István ism.	3	2	3	—	2	3	3	3	3	3	1	1
5	Elbert Jenő	2	2	2	—	2	2	2	3	2	2	2	1
	Georgevics János	2	2	3	—	2	3	3	3	2	2	2	1
	Groszmann Dezső			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Herzog Jenő	3	4	4	—	3	3	3	3	3	4	2	2
	Horváth Elek	2	3	3	—	3	3	3	3	3	4	2	1
10	Jobszt László	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	2	1
	Klein Gergely	1	1	2	1	—	—	1	2	2	1	2	1
	Kováts László	2	3	3	—	3	3	3	3	2	2	1	1
	Krausz Adolf	2	1	1	1	—	—	2	1	1	1	2	1
	Kupits Gyula	2	2	3	—	2	2	3	2	1	1	1	1
15	Lámer István ism.	3	3	3	3	—	—	3	3	2	2	2	1
	Lindauer János	1	2	3	1	—	—	1	3	2	3	2	1
	Longhy Tivadar			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Lőwinger Miklós	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
	Mirth Rezső	3	4	3	—	3	2	3	3	2	3	2	1
20	Molnár Ferenc	3	3	3	—	3	2	3	3	2	3	1	1
	Neumann Andor ism.	3	3	3	—	3	2	2	3	2	2	2	1
	Öszterreicher László	2	3	3	—	3	3	3	3	2	3	2	1
	Peringer József	3	4	4	—	3	2	3	4	3	3	2	1
	Polka Béla	1	1	2	—	1	2	2	2	3	2	1	1
25	Schengengel Béla	1	2	3	—	2	2	3	2	2	2	2	1
	Schenk Oszkár	3	2	2	—	2	2	3	3	3	3	2	2
	Schwartz István ism.	3	3	3	—	2	3	3	3	3	3	1	2
	Steiner Vilmos	2	2	2	1	—	—	1	2	1	2	2	1
	Suda Jenő	3	3	4	—	3	3	2	3	2	3	2	1
30	Slávik Gábor	1	3	3	3	—	—	3	3	3	4	1	1
	Szalkai Géza	1	3	3	2	—	—	3	3	2	3	2	1
	Szobonya Mihály	2	3	3	—	3	2	3	3	2	3	1	1
	Takács Ferenc	1	1	1	—	1	1	2	2	1	1	2	1
	Tóth Zoltán ism.	2	3	4	—	3	2	3	3	3	3	2	1
35	Weisz Sándor	2	3	3	2	—	—	3	3	2	2	2	1
	Zacharia Sándor	2	4	4	2	—	—	3	3	3	4	2	2
	Zsoldja Árpád	1	1	1	1	—	—	1	2	2	1	1	1

VI. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló		Német nyelv	Történelem	Term.-rajz	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz						
	Acél Pál	3	2	3	—	2	2	2	2	3	3	1	1
	Adorján Béla	2	3	3	—	3	3	2	2	2	2	2	1
	Ambrózy Kálmán	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
	Bezsilla Nándor	2	1	1	1	—	—	2	1	1	1	1	1
5	Bónitz Ferenc	2	3	3	—	3	2	3	2	3	3	2	2
	Bőbl László	2	3	3	3	—	—	3	2	3	3	2	1
	Fellegi János	1	2	3	—	1	2	2	1	1	3	2	1
	Fellner Károly	1	2	2	—	1	1	2	1	2	1	1	1
	Fodor László	2	2	3	—	2	2	3	2	2	3	2	2
10	Galambos Jenő		vi	zs	gá	la	tl	an		ma	ra	dt	
	Gróff Gyula	2	3	3	—	3	2	3	2	3	3	3	1
	Gyermek László	1	2	3	3	—	—	3	2	1	3	1	1
	Holly Lajos	2	2	3	—	2	2	3	2	3	3	1	1
	Husserl Tibor	3	3	3	2	—	—	2	2	3	3	3	2
15	Kmety Elemér	2	2	3	—	2	3	3	2	2	3	2	1
	Koszta Gyula	2	3	3	—	3	2	3	1	2	3	2	1
	László Jenő	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
	Machovich Antal	2	3	3	2	—	—	2	2	3	1	1	2
	Murarik Gábor	2	3	3	—	3	3	3	2	3	3	1	1
20	Nagy István	1	3	3	3	—	—	2	1	3	3	2	2
	Nyári Miklós	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	1
	Pirovics Lajos	3	3	3	—	3	3	3	2	3	4	1	1
	Ralbovszky Wladimir	2	3	3	—	3	2	2	2	3	3	3	1
	Reichel Dezső	1	1	1	1	—	—	1	1	1	2	1	1
25	Reitter Béla	2	3	3	3	—	—	2	2	3	3	2	1
	Schwarcz Miklós	3	2	3	—	2	2	3	2	1	2	3	1
	Springer Béla	3	2	2	1	—	—	1	1	1	2	1	1
	Sugár László	3	3	3	—	2	3	3	3	3	3	2	2
	Szántó András	1	2	2	2	—	—	2	1	1	3	2	1
30	Szkicsák Ferenc	1	2	3	3	—	—	3	2	2	3	3	1
	Török Tibor	2	1	3	—	1	3	3	2	3	4	1	2
	Vajna István		k	i	m	a	r	a	d	t			
	Woyciechowszky Vilmos	2	3	3	—	3	3	3	3	3	2	3	2

VI. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló		Német nyelv	Történelem	Természetrajz	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz						
	Bielek Tibor	1	1	2	2	—	—	1	1	2	2	1	1
	Bittera Jenő	1	2	3	—	2	1	3	1	2	3	1	1
	Élő Ignác	1	1	2	2	—	—	2	1	2	2	1	1
	Glück Miklós	1	1	2	1	—	—	1	1	1	1	1	1
5	Gyurkovics Sándor	1	1	1	—	2	2	1	1	1	1	1	1
	Heinrich Károly	2	3	4	—	2	1	3	3	3	2	1	2
	Horváth János	2	3	3	—	3	2	3	1	2	3	1	1
	Klein Miklós	2	3	3	—	3	2	2	2	3	3	2	1
	Ludwig Ákos	2	2	3	—	2	2	3	3	3	3	2	1
10	Makray Ödön			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Merk Sándor	1	2	3	2	—	—	2	1	3	3	1	1
	Miskolczy Aladár	2	3	3	—	3	1	3	3	3	2	3	1
	Neumánny Miklós	3	2	3	2	—	—	3	1	3	3	2	2
	Peér István	1	1	1	—	2	2	1	1	2	2	1	1
15	Pesthy Pál	1	3	3	2	—	—	3	2	3	3	3	2
	Pillmann Béla	2	3	3	—	3	2	3	3	3	4	1	1
	Pozder Gyula	3	3	3	—	3	1	3	3	3	3	3	1
	Radocsay Tibor	1	3	3	2	—	—	3	2	3	3	2	2
	Roboz Ottó	3	2	3	—	2	3	3	2	2	3	3	1
20	Sághy László	3	3	3	—	3	3	3	2	3	3	1	1
	Schwarcz Imre	3	3	3	—	2	2	3	3	3	2	1	2
	Sternlicht Alajos	1	2	1	1	—	—	2	1	2	2	2	1
	Streicher Jenő	3	3	4	3	—	—	3	3	3	3	1	1
	Szold Endre	2	2	3	—	2	2	2	2	2	2	2	1
25	Szőcs Géza	2	4	4	—	4	3	4	3	3	4	2	1
	Tehel István	1	2	2	2	—	—	2	1	2	2	1	1
	Ternyei László	3	4	4	—	2	4	3	4	3	4	3	2
	Tomcsányi Béla	1	2	3	—	1	1	2	1	2	2	2	1
	Tóth Béla	1	3	3	3	—	—	3	3	3	4	2	1
30	Török Albert			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Weisz Béla	3	3	3	—	2	3	3	3	3	4	3	1
	Wigner Sándor	2	2	3	—	2	3	3	1	3	3	3	1

VII. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló		Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz						
	Ambrózy Béla	1	2	3	2	—	—	2	2	3	4	fm	1
	Antal József	1	2	2	3	—	—	3	2	3	3	3	1
	Berger Jenő	1	1	2	1	—	—	2	2	2	2	2	1
	Bergsmann Mihály	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	fm	1
5	Bodó Emil ism.	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	1
	Dalnoki Ferenc	2	3	2	2	—	—	2	3	3	4	3	1
	Dénes István	2	3	3	3	—	—	2	2	2	2	3	2
	Ember Nándor	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	3	1
	Fehér Alfréd	2	3	3	2	—	—	3	3	3	4	3	1
10	Fejes István	1	2	2	2	—	—	2	1	3	3	1	1
	Hahn Imre	3	3	2	2	—	—	2	2	3	4	1	1
	Karlovszky Sándor	1	3	2	2	—	—	2	3	3	3	1	1
	Kelety Károly	1	2	2	—	1	2	2	1	2	2	fm	1
	Korányi Imre	2	2	2	2	—	—	2	2	2	2	1	1
15	Lafrankó István	1	3	3	3	—	—	2	3	3	3	2	1
	Matolcsy Zoltán	1	3	2	—	2	2	3	2	3	3	2	1
	Péterffy Endre	2	2	3	—	2	2	3	2	3	3	1	1
	Rabinek Jenő	2	2	2	2	—	—	2	2	2	2	3	1
	Radó Antal	1	2	3	2	—	—	2	2	3	3	1	1
20	Rysavy Ferenc	3	3	3	—	3	2	3	2	3	3	1	1
	Schambach Károly	1	3	3	—	1	2	2	3	3	3	1	1
	Schobert Ferenc	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	1
	Schwarcz Pál	2	2	2	—	1	3	3	2	3	3	1	1
	Spitz Elek	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	1
25	Szabó Géza ism.	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	2
	Szabó Miklós	1	2	2	3	—	—	2	2	3	3	2	1
	Szendefi József	2	2	3	3	—	—	3	2	3	3	2	1
	Székács Róbert	2	3	3	3	—	—	2	3	3	3	1	1
	Szénert Gusztáv	1	3	3	—	2	2	3	2	2	2	2	2
30	Szirtes Béla	2	3	2	2	—	—	1	3	3	3	3	1
	Totis Géza	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	3	1
	Waltuch Adolf	1	2	3	—	2	3	2	2	3	3	2	1
	Zirner Ákos	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	1
	Zoufaly László	2	2	3	—	2	2	2	2	2	2	fm	1

VII. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló		Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Testgyakorlás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz						
	Adonyi Géza	3	2	3	2	—	—	3	1	2	2	3	1
	Adorján Sándor	3	3	3	—	3	2	3	3	3	3	2	1
	Bányai Zoltán	2	1	3	2	—	—	3	2	3	3	1	1
	Bercsi József	1	1	1	2	—	—	2	1	1	1	1	1
5	Bukovics József	2	2	3	2	—	—	3	2	3	2	2	1
	Dóra Fedor			k	i	m	a	r	a	d	t		
	Fritsch László	1	1	2	1	—	—	2	1	1	1	2	1
	Fürst István	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1
	Grimm Imre	3	1	3	—	2	1	1	2	3	3	3	1
10	Gyuricza János	1	1	1	—	1	2	2	2	1	2	2	2
	Havlicsek Sándor ism.	3	3	4	—	3	3	4	3	3	3	1	1
	Herskovics Bernát	1	2	2	—	1	3	1	1	1	1	1	1
	Hofner Nándor	3	2	3	—	1	1	3	2	3	3	1	1
	Hohmann János	2	3	3	3	—	—	2	3	3	3	2	2
15	Kis István	2	2	2	2	—	—	1	1	1	1	2	1
	Komáromi László	3	3	3	—	3	3	3	3	3	4	3	1
	Koplik Gyula	2	2	2	3	—	—	3	2	3	3	2	1
	Moskovics Árpád	2	2	3	—	2	1	3	1	2	2	2	1
	Németh Imre	3	2	2	2	—	—	2	2	3	3	2	1
20	Pajor Henrik	1	2	2	3	—	—	2	2	2	2	1	1
	Páris Ferenc	3	3	3	3	—	—	3	3	2	3	1	2
	Porjesz Miklós	2	2	3	3	—	—	2	1	2	3	2	1
	Pór Géza	2	2	2	2	—	—	1	2	2	3	1	2
	Puhr Lajos	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	2	1
25	Schulcz Ernő	2	2	3	—	3	3	3	2	3	3	3	1
	Schwartz Sándor	2	2	3	1	—	—	3	2	3	3	3	1
	Somogyi József	1	1	3	3	—	—	3	1	3	2	fm	1
	Szebehelyi Jenő	2	2	3	—	2	2	3	2	2	3	2	1
	Szokolyi Béla	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	1
30	Teichter Rudolf	2	2	3	2	—	—	3	2	3	3	1	1
	Török Pál	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	2	1

VIII. A. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló		Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészet	Testgyakorlás	Magaviselet
						Irodalom	Rajz							
	Adorján János	1	3	2	2	—	—	2	2	2	2	2	1	1
	Arató Imre	1	2	2	2	—	—	1	2	2	2	2	1	1
	Bagi János	2	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	2	1
	Bakos Döme	1	3	2	—	2	3	2	2	1	3	2	1	1
5	Barát Jenő	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	fm	1
	Besskó Béla	2	3	3	2	—	—	3	3	3	3	3	1	1
	Biró Andor	2	3	3	—	3	3	2	3	2	3	2	2	1
	Bodnár István	2	3	3	—	3	3	2	3	3	3	3	2	1
	Brandrisz Kálmán	1	3	2	2	—	—	2	2	3	2	2	2	1
10	Doleschál Rezső	3	3	3	—	2	3	2	3	3	3	2	2	1
	Duschnitz Mihály	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	3	1
	Fedor Ferenc	1	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	2	1
	Fellegi Ferenc	1	3	2	2	—	—	2	2	2	2	1	1	1
	Ferdinándy László	1	2	2	3	—	—	3	1	2	3	1	2	1
15	Fodor Gyula	1	1	1	1	—	—	1	2	1	2	1	1	1
	Follmann János	1	1	1	1	—	—	1	1	2	2	1	1	1
	Gyurkovics Henrik	3	3	3	—	2	2	3	3	3	3	2	1	1
	Harazdi Károly	2	2	2	—	1	1	2	2	2	2	2	1	1
	Herkély Tibor	3	3	3	—	2	2	3	3	3	3	3	fm	1
20	Holló Mihály	3	3	3	—	2	1	3	3	3	3	2	1	1
	Jeszenszky Zoltán	1	1	2	2	—	—	2	2	3	3	2	2	1
	Kolos János	1	2	2	—	1	2	2	1	2	2	1	2	1
	Kosztkievicz László	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Kozma Béla	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
25	Landsmann Sándor	2	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	2	1
	Major László	1	2	2	—	1	2	2	2	2	2	2	2	1
	Markovics Béla	2	2	2	—	2	3	2	3	3	3	2	1	1
	Mártonfi Flórián	1	3	3	—	2	2	3	3	3	3	2	1	1
	Mérő László	1	3	2	2	—	—	2	3	3	3	2	fm	1
30	Nagy Lajos	1	3	3	—	1	2	2	2	3	3	1	1	1
	Preisach Sándor	2	3	3	—	2	3	2	3	3	3	3	2	1
	Rausch Oszkár	1	3	2	—	2	2	2	3	3	3	2	1	1
	Rausch Zoltán	1	2	1	2	—	—	1	2	1	1	1	1	1
	Szénássy István	2	3	3	—	2	3	2	3	1	3	2	1	1
35	Tamaskovics János	1	3	3	3	—	—	3	2	3	3	3	2	1
	Tauszig Lipót	2	3	3	—	2	3	3	2	3	3	3	2	1
	Török Antal	3	3	3	—	2	2	3	3	4	4	3	fm	1
	Veress László	1	2	2	3	—	—	2	2	3	3	2	1	1

VIII. B. OSZTÁLY.

	A tanuló neve	Vallástan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Gör.-pótló: Irodalom	Gör.-pótló: Rajz	Német nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsészet	Testgyakorlás	Magaviselet
	Bajkay Tibor	1	2	3	2	—	—	2	3	2	3	2	3	1
	Bakonyi Zoltán	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Balla László	1	3	3	—	2	3	2	2	3	3	2	3	1
	Gr. Berchtold Antal ism.				k	i	m	a	r	a	d	t		
5	Berényi László	2	3	3	—	2	3	3	3	3	3	3	1	1
	Bergl Jező	1	1	2	—	1	2	2	1	2	2	1	2	1
	Borisz Győző	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	1	1
	Bucsinszky Viktor	2	3	3	3	—	—	3	3	2	3	3	1	1
	Császár Géza	1	2	2	1	—	—	1	2	2	2	2	fm	1
10	Cziffer Sándor	2	4	4	—	3	3	3	4	3	3	3	2	1
	Diamant Dezső	1	2	2	—	1	2	1	1	1	1	1	1	1
	Erdélyi Gyula	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	2	1
	Fekete Sándor	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	fm	1
	Fényes József	2	3	3	—	2	2	1	2	2	2	2	2	1
15	Hammersbergi G. Viktor	1	3	3	—	3	3	2	2	3	3	3	3	1
	Haitsch Géza	1	2	2	1	—	—	2	2	2	2	1	1	1
	Hauszner Béla	2	3	3	—	3	1	3	3	3	3	3	3	1
	Hiesz Ede	2	3	3	—	3	2	3	3	2	2	3	2	1
	Horváth György	1	3	3	—	3	3	2	3	3	3	3	1	1
20	Ivánka József	1	3	3	—	3	3	2	2	2	2	3	1	2
	Jilly Bertalan	3	3	3	—	3	3	3	3	2	3	3	1	1
	Kummert Lajos	2	3	3	—	2	3	3	3	2	2	3	2	1
	Lengyel (Witriol) Emil	1	1	2	—	1	3	2	1	2	3	1	2	1
	Morgenstern Lajos	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	1	1
25	Nagy István	1	3	3	1	—	—	3	2	2	3	2	3	1
	Pápay Imre	1	1	1	1	—	—	2	1	3	3	1	2	1
	Rákosi Tibor	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
	Rehák László	1	2	3	2	—	—	3	2	2	2	2	2	1
	Sasváry Zoltán	2	3	3	—	3	3	3	3	2	3	3	1	1
30	Sebestyén Ernő	1	2	3	—	2	2	2	1	2	3	2	2	1
	Sebők László	1	2	3	—	2	3	3	2	3	3	2	1	1
	Soós Géza	2	3	3	—	3	1	3	3	3	3	3	1	1
	Stanek Ferenc	2	3	4	—	3	2	3	4	3	3	3	2	1
	Szlovák Lajos	1	2	2	—	1	3	3	1	2	2	1	1	1
35	Tanos Árpád	1	2	2	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1
	Virágh Ferenc ism.	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	2	1
	Weichsel Sándor	2	3	3	3	—	—	3	3	3	3	3	fm	1
	Zyka Lajos	1	3	3	—	2	1	2	3	3	3	2	1	1

XVII.

Statisztikai kimutatás.

a nyilvános tanulókról.

a) A tanulók összes száma osztályonkint

	I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	II. C.	II. D.	III. A.	III. B.	III. C.	III. D.	IV. A.	IV. B.	IV. C.	V. A.	V. B.	V. C.	VI. A.	VI. B.	VII. A.	VII. B.	VIII. A.	VIII. B.	Összesen
	osztályban																							
Felvétetett az egész év folyamán	60	62	59	43	46	43	43	36	37	40	40	48	47	48	35	35	37	33	32	34	31	38	38	965
Meghalt	—	1	—	—	-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kimaradt	8	12	—	2	4	1	2	1	—	1	6	—	3	4	1	3	2	1	2	—	1	—	1	55
Az év végén volt	52	49	59	41	42	42	41	35	37	39	34	48	44	44	34	32	35	32	30	34	30	38	37	909
Osztályoztatott	52	49	59	40	42	42	41	34	37	37	34	47	44	42	34	32	35	31	30	34	30	38	37	901

b) A tanulók között vallásra nézve volt:

róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ág. h. ev.	reform.	unitárius	izraelita	baptista	összesen
457	5	7	42	53	1	334	2	901

c) A tanulók között anyanyelvre nézve volt:

magyar	német	horvát szerb	tót	román	lengyel	orosz	francia	összesen
888	9	1	—	2	1	—	—	901

d) A tanulók nyelvismerete:

csakis magyarul beszél	hányan tudnak magyarul
688	901

e) A tanulók szülei között polgári állásra nézve volt:

Őstermelő			Iparos			Kereskedő és vállalkozó			Tisztviselő							
önálló			önálló			önálló										
nagybirtokos és bérlő	birtokos és bérlő	alkalmazott	nagyiparos	kisiparos	alkalmazott	nagykereskedő	kiskereskedő	alkalmazott	köztisztviselő (állami, hatósági)	magán és társulati	katona	más értelmiségi (orvos, ügyvéd, lelkész, tanár, tanító, mérnök, író, művész, stb.	Személyes szolgálatból élő (munkás, napszámos, szolga)	Magánzó (nyugdíjas vagy tőkéjének jövedelméből stb. élő)	Összesen
5	8	8	14	135	59	22	97	28	77	125	12	124	50	137	901

f) A tanulók életkora december 31-én:

Osztály	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20	20-nál több	Összesen
	életévét betöltötte													
I.	9	113	40	11	2	—	—	—	—	—	—	—	—	175
II.	—	9	98	46	13	4	—	—	—	—	—	—	—	170
III.	—	—	3	96	52	9	—	—	—	—	—	—	—	160
IV.	—	—	—	7	82	41	9	2	1	—	—	—	—	142
V.	—	—	—	—	1	61	30	12	1	—	—	—	—	105
VI.	—	—	—	—	3	3	43	11	3	—	—	—	—	63
VII.	—	—	—	—	—	—	—	14	30	12	8	—	—	64
VIII.	—	—	—	—	—	—	—	11	41	16	6	2	—	76
Összesen	9	122	141	160	153	118	82	50	76	28	14	2	—	955

g) A tanuló illetősége (a szülők lakása szerint)							h) A tanuló egészségi állapota				i) A tanulók magaviselete				j) A fegyelmi esetek száma			
							betegségi eset				hány tanuló kapott							
							nem járványos		járványos	meghalt								
helybeli	pestmegyei	más megyebeli	horvát-szlavonországi	fiumei	külföldi	összesen	könnyű	súlyos			jó	szabályszerű	kevésbbé szabályszerű	rossz	osztályfőnöki megrovásban részesült	igazgatói megrovásban részesült	tanárkari megrovásban részesült	eltanácsoltatott
											osztályzatot							
749	82	68	1	—	1	901	2661	137	29	1	670	229	2	—	119	7	—	—

k) A tanulók mulasztása.

A mulasztott tanítási órák közül	I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	II. C.	II. D.	III. A.	III. B.	III. C.	III. D.	IV. A.	IV. B.	IV. C.
	osztályban													
igazolt	1629	1533	2143	1352	1194	1335	977	856	967	869	661	1452	727	1272
nem igazolt	15	—	—	2	3	15	—	12	—	3	35	6	3	3

A mulasztott tanítási órák közül	V. A.	V. B.	V. C.	VI. A.	VI. B.	VII. A.	VII. B.	VIII. A.	VIII. B.	összesen	Hány tanuló nem mulasztott	Hány mulasztott igazolatlanul
	osztályban											
igazolt	1319	1102	779	828	1626	696	723	1129	1154	26323	136	46
nem igazolt	—	29	—	—	31	—	1	—	10	168	—	—

Tanulmányi előmenetel
a rendes tantárgyakban

		I. A.	I. B.	I. C.	II. A.	II. B.	II. C.	II. D.	III. A.	III. B.	III. C.	III. D.	IV. A.	IV. B.	IV. C.	V. A.	V. B.	V. C.	VI. A.	VI. B.	VII. A.	VII. B.	VIII. A.	VIII. B.	Összesen	%-ban
		osztályban																								
minden tantárgyból	jeles eredménnyel	2	—	5	1	3	2	3	2	2	4	2	1	4	4	3	1	1	2	—	3	2	2	2	51	5·66
	legalább jó eredménnyel	10	4	10	7	10	6	4	3	6	2	8	1	7	2	8	2	6	4	7	4	4	7	5	127	14·10
	legalább elégs. eredménnyel	31	31	31	26	24	23	27	22	19	21	13	36	21	19	22	22	20	23	16	23	22	28	28	548	60·82
	Összesen	43	35	46	34	37	31	34	27	27	27	23	38	32	25	33	25	27	29	23	30	28	37	35	726	80·58
elégtelen	egy tantárgyból	3	1	4	1	2	6	6	2	6	7	5	6	2	11	—	4	5	2	5	4	1	—	—	83	9·21
	két tantárgyból	1	1	1	3	1	2	—	4	3	1	—	1	7	1	1	3	—	—	—	—	1	1	1	33	3·66
	több tantárgyból	5	12	8	2	2	3	1	1	1	2	6	2	3	5	—	—	3	—	2	—	—	—	1	59	6·54
	Összesen	9	14	13	6	5	11	7	7	10	10	11	9	12	17	1	7	8	2	7	4	2	1	2	175	19.42
	Összesen	52	49	59	40	42	42	41	34	37	37	34	47	44	42	34	32	35	31	30	34	30	38	37	901	100·00

XVIII.

Magántanulók.

	Alexich Ferenc	IV. B.		Horváth Antal	VIII. A.
	Babóczky Dezső	VIII. B.		Hudák Dezső	VI. B.
	Bálint Imre	VI. B.		Huszlicska László	III. D.
	Básthy Miklós	I. C.	25	Kleinmann Ferenc	VIII. B.
5	Gr. Berchtold Antal	VIII. B.		Kovács Béla	VIII. B.
	Bikádi Ernő	II. B.		Lencse Mátyás	IV. C.
	Bobáry József	VII. B.		Létmányi Margit	VI. A.
	Bónis László	IV. B.		Makray Ödön	VI. B.
10	Cziáki János	VIII. B.	30	Markos György	I. B.
	Czizmás Lajos	VII. B.		Markovics Hugó	VIII. B.
	Dénes József	VIII. A.		Ónody Zsigmond	VIII. B.
	Erdély Gyula	VII. B.		Polka Béla	IV. C.
	Faith Ferenc	VIII. B.		Sárváry Kálmán	VI. B.
	Farkas Attila	VIII. B.	35	Suhajda Béla	VII. B.
15	Feldmann Károly	VIII. B.		Szabó Géza	VII. B.
	Frcska János	VIII. B.		Szilágyi Rezső	II. B.
	Gál Égon	II. B.		Tallos József	VIII. B.
	Gál Gusztáv	II. B.		Vajna István	VI. A.
	Gárdonyi György	VII. B.	40	Weichsel Sándor	VII. B.
20	Göbel István	VIII. A.		Wilde Ferenc	VIII. A.
	Gróff Gyula	V. A.			

Minden tárgyból jeles osztályzatot nyert	—	—
Minden tárgyból jó osztályzatot nyert	2	4·88%
Minden tárgyból legalább elégséges osztályzatot nyert	22	53·67%
Egy tárgyból elégtelen osztályzatot nyert	6	14·64%
Két tárgyból elégtelen osztályzatot nyert	7	17·06%
Több tárgyból elégtelen osztályzatot nyert	4	9·75%

XIX.

A jövő 1913–14. tanévre vonatkozó értesítés.

A beíratást a jövő tanévre már megkezdtük. Mostani növendékeinket ugyanis, akik az osztályozó értekezlet határozata alapján legalább *elégséges* bizonyítványt kaptak s akik itt akarva folytatni tanulmányaikat, felvételre jelentkeztek, már beírtuk a következő osztályba. Azoknak, akiket javító vizsgálatra utasítottunk, biztosítunk helyet, szabályszerű felvételüket azonban az aug. 30-án tartandó javító-vizsgálat eredményétől tesszük függővé. Ily eljárás mellett a szülők és tanulók nagy része fel van mentve attól az aggodalomtól s izgalomtól, amellyel itt a fővárosban a szeptemberi beiratás jár. Beiratás a tanév végén.

A beiratást az I. osztályba június utolsó napjain kezdjük és pedig oly módon, hogy az érdekelt szülők vagy gyámok június hó 25—30. napjain délelőtt 8—12 óráig az intézet igazgatóságának átadják a IV. elemi osztályt végzett tanulónak *iskolai bizonyítványát, keresztelő levelét vagy születési bizonyítványát, himlőoltási (újraoltási) bizonyítványát,* valamint *igazolványt (helyhatósági bizonyítványt vagy bejelentő lapot) arra nézve, hogy a VIII. vagy IX. kerületben laknak.* Ezen okmányokat több, intézeti tanárból álló bizottság átvizsgálja és ennek alapján az igazgatóság a beíratást *július hó 2-án d. e. 8 órakor végzi az intézet tornatermében.* Beírás az I. osztályba.

Megjegyezzük, hogy szívesen adunk helyet más kerületben lakó tanulóknak is, ha a VIII. kerület gyermekeit már elhelyeztük. Hogy elsőséget adunk a VIII. kerületben lakó szülőknek, azon nem fog senki megütközni, aki tudja, hogy más kerületi gimnáziumok is ezt a territoriális rendszert követik.

A szülők tájékoztatása végett megjegyezzük még a következőket: a gimnázium I. osztályába csak azon tanulók vehetők fel, akik a törvényes 9 éves kort elérték és akik a 12-ik évet még meg nem haladták, amit csak hiteles *anyakönyvi kivonattal* lehet A beiratáshoz szükséges okmá-

igazolni és akik a IV. elemi osztályt az erkölcsi magaviseletből nyert jó érdemjeggyel s eredménnyel végezték.

Az intézetnek a IX. ker. Mester-utca 67. sz. alatt, illetve a Gr. Haler-u. barakk iskolában elhelyezett párhuzamos osztályai a jövő 1913—14. tanévben is ugyanezen helyen nyernek elhelyezést.

Ismétlő tanulók.

Idegen ismétlő tanulót semmi esetre sem veszünk fel, a mieink közül is csak azokat, akiket betegség akasztott meg a tanulásban.

Javító vizsgálatok.

Azok a növendékek, akik egy vagy két tantárgyból elégtelen osztályzatot kaptak s annak következtében javító-vizsgálatra, illetőleg osztályismétlésre utasíttattak, csak sikeres javító-vizsgálat után tarhatnak igényt felvételre.

A javító-vizsgálat *engedélyezését minden esetben kérelmezni kell, és pedig egyszerű bélyegtelen folyamodványban a tanári testülettől, ha a tanuló egy tantárgyból bukott; 1 koronás bélyeggel ellátott kérvényben a tanker. kir. főigazgatótól, ha a tanuló két kötelezett tantárgyból kapott elégtelen osztályzatot, vagy ha csak egy tantárgyból is, de a magaviseletből kevésbbé szabályszerű jegye van.*

Mindkét rendbeli folyamodványok *az utolsó iskolai bizonyítvánnyal felszerelve* az intézet igazgatóságánál **f. évi július hó 5-ig nyújtandók be.** Később beérkezett folyamodványok tekintetbe nem vehetők. Két tantárgyból bukott tanulók, ha erkölcsi magaviseletből kevésbbé szabályszerű vagy rossz érdemjegyet kaptak, vagy ha ugyanazon tantárgyból mindkét félévben buktak, valamint több tantárgyból elégtelen bizonyítványt nyert tanulók *javító-vizsgálati engedélyt nem kaphatnak.*

Beírás a tanév elején.

A javító-vizsgálatok ideje aug. 30-án reggel 8 óra.

Szeptember 1-én (hétfőn 8—10-ig felvétetnek, amennyiben még hely lesz, a II—IV., szeptember 2-án (kedden) ugyancsak 8—10-ig az V—VIII. osztályokba jelentkező tanulók.

Felvételi és magánvizsgálatok.

A polgári iskolából gimnáziumba átlépni óhajtó tanulókat csak jeles bizonyítvány alapján bocsátjuk felvételi vizsgálatra aug. 30-án (reggel 8 órakor).

A VIII. osztályú magántanulókkal szeptember 1-én és 2-án tartjuk meg a vizsgálatot, hogy elegendő idejük legyen a III. ker. áll. főgimnáziumban tartandó érettségi vizsgálatra jelentkezni. A többi osztályokból jelentkező magántanulókat szeptember 4-én és 5-én bocsátjuk vizsgálatra.

A felvételi- és magánvizsgálatok legalább két nappal előbb jelentendők be.

A tanév megkezdése.

Szeptember 6-án reggel 8 órakor minden beírt tanuló megfelelő osztálya tantermében jelentkezni tartozik osztályfőnökénél, akinek összes igazolványait: úgymint felvételi jegyét, keresztlevelét vagy születési bizonyítványát, a múlt évi iskolai bizonyítványát, himlőoltási, valamint újraoltási bizonyítványát átadja. Az osztályfőnökök e napon töltik ki az anyakönyvi lapokat és kijelölik a helyeket a tantermekben.

Fizetendő díjak a beiratáskor.

Beíratáskor minden tanuló fizet: *a)* a beíratási díj fejében 10 koronát, *b)* Értesítőre 1 koronát, *c)* az ifj. könyvtárra 2 koronát, *d)* énektanításért 1 koronát, *e)* intézeti jégpályára 1 koronát, *f)* tanulmányi kirándulásokra és a szemléltető oktatás céljaira 2 koronát, tintára 20 fillért, összesen tehát 17 korona 20 fillért. Ezen díjak alól nincsen felmentés.

Tandíj.

A *tandíj* egész évre 72 korona. Az intézetünkre nézve megállapított évi tandíjat ezentúl a postatakarékpénztár útján kell lefizetni. A lefizetés a postatakarékpénztárnak bármely közvetítő (posta) hivatalánál történhetik.

A tandíjat négy egyenlő részletben legkésőbben október 15-éig, december 3-áig, március 15-éig és május 3-áig kell lefizetni. Az a tanuló, ki a tandíj-részleteket a jelzett határidőig le nem fizeti, az intézet tanulóinak sorából töröltetik, tekintet nélkül a mulasztást előidéző körülményekre.

A tandíj-részletek fizetése a postatakarékpénztári „befizetési lapok" segélyével eszközlendő. A tanulók a befizetési lapot az intézetben jóval az esedékesség előtt kézhez kapják. A befizetési lapot a szövegnek megfelelően tintával, minden félreértést kizáró módon kell kitölteni és különös gond fordítandó arra, hogy a tanuló neve és az általa látogatott osztály olvashatóan legyen kírva. A befizetési lap „szelvény" és „elismervény" elnevezésű részeit egymástól elválasztani nem szabad. A tulajdonképeni „befizetési lap" és „könyvelési szelvény" részeket a befizetés alkalmával a postaalkalmazott levágja és visszatartja, míg az „elismervényt" aláírva és lebélyegezve a „szelvénnyel" együtt a befizetőnek nyugtatványkép visszaadja.

Az így nyert elismervény a tanuló által megőrzendő és az igazgatónak vagy a tandíjkezelőnek felszólítására bemutatandó.

A póstatakarékpénztári befizetést, vagy a tanuló maga,

vagy célszerűbben helyette a szülő (gyám) teljesíti a legközelebbi póstahivatalnál.

Ha a tanuló a befizetési lapot a tandíj befizetése előtt elvesztette, helyette újat kérhet az intézeti igazgatótól, de kivételesen történhetik a befizetés közönséges póstautalvánnyal is, mely esetben a póstautalványt a föladó: „A m. kir. póstatakarékpénztárnak (budapesti VIII. ker. állami főgimnázium Tandíjkezelés-számla) Budapest" címmel látja el és a nyert föladóvevénnyel igazolja a tandíjrészlet lefizetését.

Szegénysorsú, jeles vagy legalább jó előmenetelű és jó erkölcsi magaviseletű tanulók a tandíj elengedéséért folyamodhatnak; a gimnázium igazgatóságához címzett, szegénységi bizonyítvánnyal és a mult évi iskolai bizonyítvánnyal felszerelt kérvények szeptember 15-ig és február 15-ig az osztályfőnöknél nyújtandók be. — *Az I. osztályú tanulók azonban az első félévben nem tarthatnak igényt e kedvezményre, mivel még nem bizonyos, hogy beválnak-e a gimnáziumba.*

Kelt Budapesten, 1913. évi június hóban.

Az igazgatóság.

XX.

Az 1913—14. évben használandó tankönyvek jegyzéke.

I. OSZTÁLY.

Balassa. J. Kis magyar nyelvtan, I. rész, 4. kiadás.
Brózik-Létmányi. Földrajz, I. rész, 2. kiadás.
Fodor-Székely. Liber Sexti, I. rész, 3. kiadás.
Horti-Szinte. Rajzoló geometria, I. rész, 8. kiadás.
Kogutowicz. Földrajzi atlasz, 9. kiadás.
Lévay Ede. Számtan, 2. kiadás.
Négyesy L. Magyar olvasókönyv, I. rész, 4. kiadás.
Szterényi Hugó. Természetrajz, I. rész, 6. kiadás.
Vajda. Szépírási minták.

II. OSZTÁLY.

Balassa J. Kis magyar nyelvtan, II. rész, 4. kiadás.
Brózik-Létmányi. Földrajz, II. rész, 2. kiadás.
Fodor-Székely. Liber Sexti, I. rész, 3. kiadás.
Horti-Szinte. Rajzoló geometria, II. rész, 6. kiadás.
Kogutowicz. Földrajzi atlasz, 9. kiadás.
Lévay Ede. Számtan, 2. kiadás.
Négyesy L. Magyar olvasókönyv, II. rész, 3. kiadás.
Szterényi Hugó. Természetrajz, II. rész, 4. kiadás.
Vajda. Szépírási minták.

III. OSZTÁLY.

Balassa József. Rendszeres magyar nyelvtan, 2. kiadás.
Brózik-Létmányi. Földrajz, II. rész, 2. kiadás.
Fodor-Székely. Liber Sexti, II. rész, 2. kiadás.
Horti-Szinte. Rajzoló geometria, III—IV. rész, gimn. számára, 5. kiadás.
Kogutowicz. Földrajzi atlasz, 9. kiadás.
Dr. Létmányi Nándor. Magyarország története.
Dr. Lévay Ede. Mathem. és fizikai földrajz.
Lévay Ede. Számtan, 2. kiadás.
Négyesy. Magyar olvasókönyv, III. rész, 2. kiadás.
Timár. Német nyelv- és olvasókönyv, I. rész, 3. kiadás.

IV. OSZTÁLY.

Bartha-Prónai. Stilisztika, 2. kiadás.
Székely-Fodor. Liber Sexti, II. rész, 2. kiadás.
Horti-Szinte. Rajzoló geometria, III—IV. r., 5. kiadás.
Lehr Albert. Arany: Toldi, 12. kiadás.
Močnik-Lévay. Algebra, 13. kiadás.
Szterényi Hugó. Növénytan, 7. kiadás.
Timár. Német nyelv- és olvasókönyv, I. rész, 3. kiadás.
Ujházy László. A magyar nemzet történelme, II., 3. kiad.

V. OSZTÁLY.

Abel-Lévay-Polikeit. Mértan, I. rész, 6. kiadás.
Cserép. Görög olvasó- és gyakorlókönyv. I.
Cserép. Homéroszi görög nyelvtan. 2. kiadás.
Cserép. Szemelvények Ovidiusból, 3. kiadás.
Friml-Prónai. Görögpótló irodalmi olvasmányok.
Kogutowicz. Történelmi iskolai atlasz.
Köpesdi-Cserép. Latin stilusgyakorlatok, III. rész, 2. kiadás.
Létmányi-Szende. Világtörténet, I. rész.
Močnik-Lévay. Algebra, 13. kiadás.
Szterényi Hugó. Állattan, 5. kiadás.
Timár. Német olvasókönyv, II. rész, 2. kiadás.
Wagner-Horváth. Görög régiségek, 2. kiadás.
Zlinszky A. Szemelvények a nemzeti lyra köréből, 2. kiadás. (J. i. 44.)
Zlinszky A. Rhetorika.
Zsámboki. Ciceronis orationes pro Roscio et de imperio Gn. Pompei, 4. kiadás. (J. i. 27.)

VI. OSZTÁLY.

Abel-Lévay-Polikeit. Mértan, I. rész, 6. kiadás.
Badics Ferenc. Magyar irod. olvasókönyv, II. r., 5. kiadás.
Bartal-Malmosi-Paulovics. Titi Livii ab u. c. l., XXI—XXII. rész, 5. kiadás.
Bartha-Prónai. Poetika, 2. kiadás.
Csengeri J. Aischylos Agamemnonja, 2. kiadás.
Csengeri. Latin stílusgyakorlatok, IV.
Cserép J. Szemelvények Vergilius Aeneiséből. (Jeles írók 57.), 4. kiadás.
Cserép J. Homérosi görög nyelvtan, 2. kiadás
Cserép J. Görög olvasó- és gyakorlókönyv, I.
Csiky Gergely. Sophokles Elektrája. (J. i. 52.), 2. kiadás.
Euripides. Iphigenia, ford. Kempf J., 2. kiadás.
Geréb. Szemelvények Xenophon, Herodotos, Platon műveiből, 3. kiadás.
Kogutowicz. Történelmi iskolai atlasz.

Létmányi-Szende. Világtörténet, II. rész.
Lutter. Logarithmustáblák, 10. kiadás.
Močnik-Lévay. Algebra, 13. kiadás.
Schill. Görög irodalomtörténet, 4. kiadás.
Shakespeare. Coriolanus. (J. i. 2.), 5. kiadás.
Szterényi. Ásványtan és chemia, 5. kiadás.
Timár. Német olvasókönyv, II. rész, 2. kiadás.
Wagner-Horváth. Görög régiségek, 2. kiadás.

VII. OSZTÁLY.

Abel-Lévay-Polikeit. Mértan, II. rész, 5. kiadás.
Badics Ferenc. Magyar irod. és olvasókönyv, III. r., 5. kiad.
Bartha József. A magyar irodalom története, I. r. 2. kiad.
Cserép. Sall. Crisp. Bellum Jug. et bellum Catilinae.
Cserép J. Római régiségek és irodalomtörténet, 6. kiad.
Cserép J. Szemelvények Vergilius Aeneiséből. (Jeles irók 57.), 4. kiadás.
Cserép J. Homérosi görög nyelvtan.
Geréb. Szemelvények Herodotosból, Xenophon és Platon műveiből, 3. kiadás.
Incze I. Demosthenes válogatott beszédei.
Kempf J. Szemelvények az Iliasból. (Jeles írók), 2. kiadás.
Kogutowicz. Földrajzi atlasz.
Kogutowicz. Történelmi iskolai atlasz.
Dr. Kovács Z. Fizika, 2. kiadás.
Köpesdy. Cicero orat. in Catilinam, 3. kiad. (J. i. 18.)
Létmányi-Szende. Világtörténet, III. rész.
Lutter. Logarithmustáblák, 10. kiadás.
Močnik-Lévay. Algebra, 13. kiadás.
Schill S. Görög irodalomtörténet, 4. kiadás.
Dr. Szemák I. Német olvasókönyv, IV. rész, 5. kiadás.
Szilasi Mór. Szemelvények Thukydidesből, 2. kiadás.

VIII. OSZTÁLY.

Abel-Lévay-Polikeit. Mértan, II. rész, 5. kiadás.
Alexander B. Platon és Aristoteles, 5. kiadás.
Bartha J. Magyar irodalomtörténet, II. rész, 2. kiadás.
Csengeri J. Sophokles. Antigone, 2. kiadás.
Cserép J. Homérosi görög nyelvtan.
Cserép. Horatii Carmina.
Cserép J. Római régiségek és irodalomtörténet, 6. kiadás.
Geréb J. Görög szemelv. Xenophon stb. műveiből, 3. kiadás.
Goethe-Maywald. Iphigenia. (J. i. 13.), 2. kiadás.
Szemák. Német tan- és olvasókönyv. IV. rész, 5. kiadás.
Dr. Kovács Z. Fizika, 2. kiadás.
Lutter. Logarithmustáblák, 15. kiadás.
Močnik-Lévay. Algebra, 13. kiadás.

Schill Sal. Görög irodalomtörténet, 4. kiadás.
Schmidt Attila. Szemelvények Tacitus Annaleséből, 2. kiad.
Dr. Kornis Gy. A pszichologia és logika elemei.
Ujházy. Magyarország oknyomozó története.
Zsámboki. A görög művészet és kiválóbb alkotásainak ismertetése, 2. kiadás.

Kötelező irodalmi olvasmányok:

III—IV. OSZTÁLY.

Madzsar. Irod. segédkönyvek.

V. OSZTÁLY.

Arany. Toldi estéje. (Magyar könyvtár 87—88.)
Arany. Toldi szerelme. (Magyar könyvtár 102—105.)
Jókai. Uj földesur. (Magyar könyvtár 260—261.)

VI. OSZTALY.

Zrinyi. Szigeti veszedelem. (Jeles írók 71., vagy Magyar könytár 8.)
Arany. Buda halála. (Magyar könytár 137—139.)
Kisfaludy K. A kérők. (Magyar könyvtár 5.)

VII. OSZTÁLY.

Mikes K. Törökországi levelei. (M. könyvt. 196. K. vagy Jeles írók isk. tára 17.)
Katona J. Bánk-bán. (Isk. könyvt. 10. sz.)
Bán Aladár. Segédkönyvek a magyar nyelv és irod. tanításához.

VIII. OSZTÁLY.

Beöthy Zs. Széchenyi és a magyar költészet (Isk. kvt. 4.)
Madách. Az ember tragédiája, 2. kiad. (Iskolai könyvtár 5.)

Segédkönyvek:

Csengeri. Homerosi világ.
Cserép. Római régiségek, 6. kiadás.
Fodor-Roseth. Latin stílusgyakorlatok, I. rész, 2. kiadás.
Lasz Samu. Földrajzi olvasókönyv, I. r. I. oszt. számára.
Lévay J.-Vida A. Görög-magyar és magyar-görög szótár.
Mika. Történelmi olvasó III., IV., V. VI., VII., és VIII. osztályok számára.
Orosz. Német stílusgyakorlatok, 4. kiadás.
Schmidt József. Latin-magyar és magyar-latin szótár. 3. k.
Simonyi-Balassa. Német-magyar és magyar-német szótár.
Simonyi. Latin szókönyv, 3. kiadás.
Szemák. Német nyelv- és gyakorlókönyv. V—VIII. r., 2. k.
Szőke A., Schmidt A. Latin-magyar és magyar-latin szótár.

TARTALOM-JEGYZÉK.

Oldal

I. A kifejezés stilusa ... 3
II. Bethlen István és Bethlen Péter külföldi iskoláztatása ... 43
III. Iskolaorvosi jelentés ... 65
IV. Tanári kar ... 74
V. A tanárok irodalmi és társadalmi működése ... 80
VI. Tananyag és tankönyvek ... 82
VII. Irásbeli dolgozatok ... 101
VIII. Rendkivüli tantárgyak ... 104
IX. Tanári könyvtár ... 108
X. Ifjúsági könyvtár ... 111
XI. Kimutatás a szertárak gyarapodásáról az 1912—13. évben ... 116
XII. Ifjusági körök ... 121
XIII. Ösztöndíjak és segélyek ... 125
XIV. Az 1912—13. iskolai és rövid története ... 127
XV. Érettségi vizsgálat az 1912—13. tanévben ... 132
XVI. Érdemsorozat ... 135
XVII. Statisztikai kimutatás ... 162
XVIII. Magántanulók ... 164
XIX. A jövő 1913—14. tanévre vonatkozó értesítés ... 165
XX. Az 1913—14. évben használandó tankönyvek jegyzéke ... 169

VÁROSI
1894.
KÖNYVTÁR

TÓTH MÁRTON
(1858—1914.)